

ANTANAS RAMONAS

VASARIO UPĖS

Kūrybos rinktinė

**Tyto alba
Vilnius 2007**

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą
„LIETUVIŲ LITERATŪROS KLASIKOS KŪRINIŲ PERKĖLIMAS
Į ELEKTRONINĘ ERDVĘ“, 2013

TURINYS

ŠEIVAMEDIS	3
TRISTIA POSTMERIDIANA. Esė	4
PAILGAS GELTONAS DEBESIS	9
VARLĖ	12
KELIAS IŠ NAMŲ	13
BALTOJI LYGUMA	24
PAVASARIO PAUKŠČIAI	27
VAKARINĖS PRADALGĖS	32
PERKŪNIJA KALNUOSE	35
FREGATOS REIDE	40
KALĖDŲ ŽVAIGŽDĖ	43
DAGYS	50
ŠALPUSNIS	52
BALTI PRAĖJUSIOS VASAROS DEBESYS. Apysaka	53
BITĖ	126
LAUKIANTIEJI	128
EPOCHOS DIENORAŠČIAI. Esė	129
LAPKRIČIO SAULĖ	132
SNIEGAS NAKTĮ	145
VALKATA	148
ŠULINYS	151
IMPERIJOS SIENA, PRŪSIJA, RUDUO. Esė	155
RAMYBĖS KALVA. Esė	158
DAUKANTO RUDUO	160
VASARIO UPĖS	161
FONTANAI	165
VILNIAUS JORIKAS	167
SUSITIKIMAS	169
RUGPJŪČIO ŠVIESA	172
TVANKUMA	173
ŠIAURĖS VĖJAS	180
GIRTA MEŠKA	185
MIKELIS. Apysaka	198
Bibliografiniai šaltiniai	217

ŠEIVAMEDIS

Pasaulis su skausmu įsiveržia į sąmonę.

Matau: didžiulė eglišakių krūva (jas kapodavo kraikui, o storgalius virbams), kovo pradžia, saulė, smengantis sniegas kieme, džiugiai tankiai laša nuo stogų. Aš ausine kepure, ant rudai margų vilnonių pirštinių ištirpusio sniego lašai. Vilioja šylantis eglišakių kalnas prie tvarto, užsiropšti ant jo. Purptelėjo zylė į šeivamedį, irgi besidžiaugiantį saulės atokaita prie malkinės.

Užsilipu. Tvorą aplink kiemą, senoji obelis palei taką, drevėta, pabalusiu nuo senatvės gumbuotu kamienu. Malkinėje dar tūno žiemos šaltis. Kelelis, rogių vėžės, arklio kukuliai, grimztantys į suplūktą kelio sniegą. Už malkinės kampo, pro šulinio svirtį kelias suka į šiaurę, į kalną. Žydruoja dangus virš kalvos ir siaura juodai mėlyna miško juosta toli toli su baltais, taip pat džiugiai lašančiais sodybos stogais. Ir juntų, kad drevėta obelis, zylė, kelias, dangus, aš laukiame ir juntame artėjantį pavasarį.

Tas laukimas skaudžiai saldus, ilgesingas be galo, ir vaiko protu suvoki, kad lauki ne tik pavasario, lauki kažko kažko...

Praėjo daug metų. Vakaro saulė slysta išilgai Vilnios slėnio. Baigėsi vasara. Prie tilto, prie pat greitos srovės išaugęs šeivamedis lenkia nokstančias kekes žemyn. O viršūnėje prasiskleidė dar du žiedai.

Ir pasikartoja tas ilgesys, tas laukimas.

Bet nebėra tos šviesos. Pavasaris seniai praėjo.

Jau slysta išilgai Vilnios slėnio rudenėjančio vakaro saulė.

TRISTIA POSTMERIDIANA. Esė

Jutau jį, kiek save atsimenu. Buvo tikslus kaip laikrodis. Tiesiog žinojau - niekada neatėjo į galvą - iš kur, - kad jis ateina tam tikrą popiečio valandą, kai nukrypsta nuo zenito saulė. Prisiminė jis man šiandien kaimelyje miškuose. Seniai jį buvau taip aiškiai ir ryškiai jautęs. Gal tai ženklas, kurio nepastebėjau, gal šiaip dar vienas liūdnas priminimas, kad daugėjant kryželių skaičiui virš durų staktos, pro kurias žengei į pasaulį, jausmų aštrumas ir grožis blunka, kaip blunka viskas tavyje - plaukai, akys, vasaros, dangaus mėlynuma. Pasakė kažkas lengva širdimi, kitas lengva ranka užrašė - kad viskas kartojasi ir kad nieko naujo po šia saule. Viskas nauja po šia saule. Žengdamas rytą per slenkstį nežinai, ar dar žengsi per jį vakare. Ir ačiū Dievui!

Gal tai ne liūdesys, o tiesiog ilgesys. Ilgiesi - ir nežinai ko. Vaikas būdamas bėgdavau pas senelę. Taku pro du klevu (iš pradžių takas ėjo tarp jų, paskui - niekaip nesuprasi, kodėl takai taip daro, - juos aplenkdamas), per griovį kuris man atrodė esąs upelis - Viešpatie! Bet juk tai ir buvo mažytis mažutėlis upelis, vingiuojantis Gailiaus žemės pakraščiais iš vienos kūdros į kitą, kuriose Gailius, vienintelis keistas žmogus šiame krašte, žvejys ir medžiotojas, gaudė karosus ir pyplius, -pro irstančius jo sodybos pastatus, griaunamus svetimųjų godumo ir abejingumo, per tankiai sužėlusį alksnyną, pro epušių juosta, ir nuo čia, jau senelio žeme - pro apleistą šulinį, į kalną, ant kurio už klėties siūravo danguje didžiulės liepos ir uosiai. Tas nerimas ginė mane, ir ilgai neužsibuvęs vėl bėgdavau atgal. Artėjant prie namų - eglių juosta iš šiaurės ir rytų, juoda, kartais ošianti, tujos kieme, didžiulis šeivamedis saulėkaitoje prie malkinės. Kuo arčiau namų, tuo liūdniau. Kiemas tuščias, tušti namai, ir vėl norisi kažkur bėgti. Gal keliuku į kalvą šiaurėje, ant kurios užsilipęs matei tolumoje kyšančias kitas kalvas, kur tamsmėlynavo niekada nematyti miškai ant jų ir tolo, leidosi žemyn dangus. Gal keliuku į pietus, pro gluosnį akmenų krūvoje, pro medelyną, kuris apleistas - šeiminkai irgi išvežti į Sibirą - pamažu virto tankiai sužėlusiu keistu sodu. Poskiepai išaugę į laukines obelis, kultūrinės obelys, niekada nederančios slyvos, laukinės kriaušės, dilgėlės virš galvos, didžiulės varnalėšos ant pietinio rūšio šlaito. Medelynas aptvertas cinkuotos vielos tinklo tvora, matyt, dar anais laikais, kai šeiminkai, stambūs ūkininkai, negailėjo pinigų. Niekur nebuvo kaime tokios tvoros. Keliukas bėgo pro kluoną, kitoj pusėj - jauja (ją paskui ėmė po truputį griauti; ilgiausiai išbuvo pakura ir surūdijusi grėbarka už jos). Už kluono kelias sukosi dirvono pakraščiu. Pamenu ten augusius linus. Šita vieta - pats pirmasis ryškus mano prisiminimas. Atmenu kažkodėl čia taką per rugius, aukštą dangų su keliais baltais debesimis ir rato stebulę. Tartum aš ritinu ratą. Bet negalėjau jo ritinti, buvau dar visai mažas. Gal mačiau jį prie kluono? Saulė danguje, begalinis rugių laukas, juodas takas, mano plaukai balti kaip šukuotas linas.

Toliau - dešinėje Andrijausko sodyba, matydavosi tuja kieme, žinojau, kad už jos - apvalios geležies kryžius, toks keistas, nes buvau matęs tik medinius. Truputį kairiau - Jocio trobelė; ten siūdavo man kelnes, ir kabojo ant sienos didžiulė litografija, vaizduojanti Širvintų kautynes. Lokia pasibaidę žirgai, nukautas kareivis ant tilto, ir jau tada, nors nieko nežinojau

apie Širvintų kautynes, man buvo gal penkeri, stebėjausi, kad kriaučius drįso pasikabinti tokį paveikslą. Stebėjausi ir maniau nesvarstydamas, kad negerai daro.

Kemsuota pieva kairėje, karklai pakelės griovy, medinis tiltukas per griovį ir kryžius. Stovėjo vienas laukuose, niekada nemačiau, kad būtų pasodinta gėlių prie jo, tik menu vieną kartą padėtas ant jo rugiagėles, jau apvytusias. Šitoje vietoje buvo kažkokia ramybė. Ar žydėjo pievos aplink, - pamenu kitoje keliuko pusėje nematytus šiose vietose grikius, - ar spindėjo nuo šalnos laukai, ar baltavo sniegas, ar krito šaltas lapkričio lietus - visada čia tvyrojo ramybė. Kad ir iš kur grįžtum, čia buvo kaip atokvėpis, žinėjai, kad jau greitai namai. Eidamas kur irgi jutai, kad nuo čia įeini jau į svetimą, kitą - buvo tarsi kaimo riba. Ar kiekviena vieta turėjo prasmę todėl, kad buvau vaikas ir tik vienas aš jutau ją, ar todėl, kad kaimas buvo senas (radau dirvoje po langais kryžinį saulės smeigtuką ir Žygimanto Vazos laikų sidabrinę monetą)? Man rodos, kad tą patį jautė ir motina. Tik jos suvokimo centras buvo senojoje tėviškėje, kur gyveno senelė. Tėvas jau ne - buvo atėjęs iš svetur ir prigimtis jo buvo klajūno. Vietos dvasia kalbėjo tiesiai žmogaus sielai, ir ją juto turbūt kiekvienas čia gimęs ir augęs. Jautė iki pat gyvenimo pabaigos nebylų buvimą.

Viskas aplinkui keitėsi lėtai, savaime, taip, kaip yra gamtoje. Ir tai tikriausiai teikė žmogui tvirtumo, pasitikėjimo savimi. Ta dvasia padėjo gyventi, guodė nelaimėje ir varge. Kažkodėl man atrodo, kad kiekvienas turėjo savo vietą, kur jam būdavo geriausia. Eidavo ten, kai norėdavo ramybės, kai reikėdavo vienetvės.

Senelė sėdėdavo ant namų slenksčio arba prie pinučių tvoros už rasodos, saulės atokaitoje. Už tvoros tankiai sužėlusios senelio sodintos sedulos - liaunos žalios, raudonos vytelės. Niekada nežydintis kaštonas tvoros kampe, klevelis, laukinė kriaušelė. Jaukiai blizgėjo juodi tuščios trobos langai, lingavo remdamos dangų aukštai virš trobos stogo didžiosios liepos, kelelis bėgo į pakalnę, matėsi toli medžių kupetose kaimo trobos, didysis ažuolas daržo gale ir kupli ieva, apglėbusi jo kamieną. Iš čia matėsi beveik visas pasaulis, kuriame prabėgo jos gyvenimas. Užėjus popiečio nerimui, geriausia būdavo sėdėti šalia jos, žiūrėti į tą jos pasaulį, tirpstantį netolimos tolumos melsvume. Tik nereikėjo žiūrėti į rytuose dunksantį juodą mišką, virš kurio dangus buvo mėlynėsnis, skaudesnis. Nerimas ir ilgesys iškart suspausdavo gerklę, o širdžiai norėjosi šokti ir lėkti. Kas už to miško? Kas už tos grėsmingos juodos sienos, kur baugiai nunyksta pradingdamas pelkių žolėje takas? Ten sroveno per gūdžią, nevaikštomą girią Graumena. Visada viena, šnekanti pati su savimi. Ir niekas nemato, neregį jos šaltos srovės, jos geltonųjų vandens lelijų užtakėliuose, o virš įkaitusio kirtimo, kur tarp išverstų kelmų, aukštų miško žolių ir aviečių brūzgynų stovi jau džiūstančiomis šakomis žaibo nuskeltas ažuolas, virš tos įkaitusios plynės suka ratus vanagas, ir šildosi gyvatė ant kelmo, išlindusi iš rudo nuodingo balos vandens. Nors niekada netraukė į tą pusę, traukė paskui saulę - į vakarus.

Man niekada neatėjo į galvą paklausti senelės ar ko kito, ar jie taip pat jaučia popiečio liūdesį. Neatėjo niekada į galvą papasakoti apie jį kam nors. Ir ne todėl, kad būčiau jautęs, kad nesupras, pasijuoks. Tas liūdesys buvo

toks savaime suprantamas man, kad ir negalėjo ateiti į galvą kam nors ką nors aiškinti. Taip pat neatėjo niekada į galvą, kad jį gali jausti ir kas nors kitas. Buvau tuo įsitikinęs *a priori*. Dabar pirmą kartą bandau suprasti, vingiuodamas į šalis, šį bei tą aprašinėdamas, eidamas iš tolo ir atsargiai, kaip medžioklis prie baikštaus ir atsargaus žvėries. Kas tai? Ir jaučiu, kad vargu sugebėsiu paaiškinti. „Tu mus sukūrei sau, ir mūsų širdis bus tol nerami, kol ras poilsio Tavyje.“ Taip sako griežtasis šv. Augustinas. Galbūt. Nežinau. Negalėčiau tvirtinti, kad jaučiau būtent tai. Niekada nebuvau dievobaimingas. Tai šaukimas kažkur tolyn, noras eiti ir eiti, ir tuo pat metu jausti, kad nėra žemėje tokios vietos, kurią galėtum, kurią norėtum priėti. Ir tada, vaikas, nesvajojau, negalvoju apie kokią nors konkrečią vietą - tolimą viliojančią šalį, paslaptingas salas, romantiškas pietų jūras. Ir tik dabar, jau retomis valandomis, kai užaina popiečio nerimas, grįžtu į praeitį, į vaiko dienas, prisimenu kaimą, kurio seniai nebėra. Gali manyti, kad sujaudinta ir besiilginti dvasia pasidaro jautresnė; atsiminimai, praeities vaizdai - ryškesni, tarsi tuo praėjusių metų ilgesiu norėtum nuslopinti, nustumti tą ilgesį, tą nerimą, kuriam iki šios dienos nerandi vardo, o gal paprasčiau - veržiesi tenai, kur neįmanoma nueiti, t. y. nusivilti. Kadaisė ta vieta neturėjo ryškesnės formos, vaizdo, o dabar lengvai jos vietoje iškyla Vaikystės žemė, lygiai taip nepasiekiamą. Vis dažniau jausti, kad esi praeivis, kad padėsi vieną kartą keleivio lazdelę, - ir ar ne tas anapusinis ilgesys jaudina dvasią popiečio valandomis, ypač ilgomis vasaros dienomis: jį jausti iš žolės metamų šešėlių, iš pasikeitusios dangaus spalvos, kuriame krykia liūdnas paukštis, iš viso to jausti, kad saulė perkopė zenitą ir nesulaikomai - nors dar akinančiame grožyje ir spindesyje skęsta diena - krypsta vakarop. Turbūt tas perėjimo momentas taip aiškiai ir primena pabaigą, primena, kad viskas, kas kartą prasidėjo, baigiasi. Kaip skiriasi saulėlydžio mintys - ramuma, melancholija, susitaikymas. Ir retai kyla mintis apie ateinančią dieną. Nes ši diena, nesvarbu, kad jų buvo tūkstančiai, - paskutinė.

Kadaisė, pačioje vasaros pradžioje, gyvenau Pažaislio vienuolyne. Jau buvo peržydėjusios alyvos, peraugęs, menkai prižiūrimas vienuolyno sodas, pieva už tvoros - šviesios saulėtos žalumos plotas, tamsus egllynas, marių vanduo, žiburiuojantis jaunoje prasidedančios vasaros saulėje. Vaikščiojau rytais po sodą, maudžiausi, skaičiau neskubėdamas epišką Tacitą, - nebesuvokiami žygiai, karai, skambūs ir jau nieko nebereiškiantys vardai. Belvederio bokštas kilo virš dantytos, laukinės miško sienos, pro sodrėjantį obelų žalumą veržėsi saulės šviesa, stovėjo, plaukė debesys danguje, ir nušvisdavo virš saulės laikrodžio, man dabar atrodo, kaip tik tą valandą: *Sic memor occasus sole cadente tui*.¹ Užversdavau knygą, eidavau pro nuostabaus gražumo ir vienvietės kupolą, pro senus antkapius šalia paradinio įėjimo, pro vartus alėja žemyn. Perėjus ją baigdavosi tylą - šurmuliavo, taškėsi, krykštavo pirmieji poilsiautojai, kavinukėje prie pat vandens ant stalų peršviesti saulės liūdėjo tušti alaus buteliai. Garavo skysta kava, už lango žaižaravo nepaprastai mėlynas vanduo, kartais žydras. Iki vakaro dar toli, bet bufetininkės veide - pirmas nuovargio šešėlis. Stačiau tuščią puoduką ant stalo ir žinojau - tereikia paeiti dešimtį minučių, ir jau alėjos pradžioje mane pasitiks tylą ir ramybė. Įeisi pro vienuolyno vartus, ir pasaulis liks už jų. Sode ant suolo tebeguli Tacito „Analai“ saulė pasisuko ir mirga ant jo lapų šešėliai. Jau užsivėrė pienės žiedas, ir nustojus trumpam šnarėti lapams girdi, kaip visame sode dūzgia bitės. Ir pajusdavai kartais, kad pasaulis pasidarė nerealus, tolimas, nebesuprantamas, kaip ir Tacito knygos.

1 Šitaip aš atsimenu tavo išėjimą saulei leidžiantis (lot.).

Visiška nieko nereikšė prabėgęs laikas, amžiai, imperatoriai, karvedžiai, karai, vergų sukilimai - viskas vyko už tvoros, pasaulyje, tolimesniame už žvaigždes, spindinčias virš vienuolyno sodo šviesiomis šios vasaros naktimis. Einu sodo taku, ant kurio gelsta paskutiniai obelių žiedlapiai, plaukia kupolas danguje. Kada sėdėjau ant suolo po obelimi - prieš dešimtį minučių, prieš dešimtį metų? Ką reiškia laikas, kurio nėra? Vakarykštė diena, praėjusi valanda, Cezario kraujas ant senato grindų? Ir bus tuoj akimirka, kai mano buvimas sode, kai apskritai buvimas, pasaulio matymas išnyks kaip ryto migla pievoje už tvoros kylant saulei, kaip išnyko, išsisklaidė vienuolių abitų šlamėjimas, pašnibždomis tariamas memento mori, kaip nuvirpėjo bepročių juokas, riksmas, geležinių ligoninės lovų girgždesys, pranyko kaip mano žvilgsnis į užrašą virš saulės laikrodžio. Sic memor occasus sole cadente tui. Ir vis dėlto sėdėdamas ten aš jaučiau vienuolio žvilgsnį į bokšto laikrodį, gulėdamas apleistoje refektoriumo salėje šviesią birželio pradžios naktį jaučiau jų šešėlius koridorių tamsoje, girdėjau kadaise čia uždarytų vargšų skundus, dejones, nerišią, aistringą kalbą. Taip pat, kaip mačiau Cezario kraują, stingstantį ant šaltų marmurinių senato grindų. Ir kas yra tikriau: ar tai, kad prieš valandą buvau sode, ar tai, jog jaučiau prieš šimtą metų vienuolio mestą žvilgsnį į saulės laikrodį, kai mačiau, kaip jis atsistojo, užvertė knygą ir nuėjo sodo taku?

Bet popiečio nerimas surasdavo mane ir už vienuolyno sienos, toje ramybės, vienatvės ir žalumos saloje. Kažkas atkakliai šaukė ten, kur pilkėjanti nuo vidurdienio kaitros dangaus sfera lietėsi su žeme, sudarydama niekada nepasiekiamą, bet aiškiai matomą horizonto liniją. Eisi, o ji tols ir tols, viliojanti ir nepasiekiamą kaip vaivorykštės lankas vaikystėje, atrodo, gerias vandenį čia pat, iš kūdros. Bus tik geležinkelio stotis, kietas priemiestinio traukinio vagono suolas, belapių ramunėlių kuokšteliai palei įkaitusius bėgius. Žiūrėsi į bėgančius pro šalį popiečio saulėje laukus, miškus, sodybas, ežerėlius ir aiškiai jausi, kad šis judėjimas tik iliuzija, nevykęs pakaitalas, ir norėsis būti tuo pat metu štai šitoje sodybėlėje ant kalno - keliuko kaspinėlis, pamestas palei sodą, atvertos durys, jazminų krūmas kieme, ir prie ežeriuko, šmėstelėjusio miške, kur vėjas retkarčiais suraibuliuoja vandenį, virpa pušų atspindys, šnabžda švendrynai.

Taip kadaise Stendhalis važinėjo po karščio alinamus Umbrijos ir Lombardijos miestelius. Diližano tvankuma, balta kelio juosta, sidabrinės alyvmedžių giraitės. Senos varpinės, bažnyčios, kur prietemoje dulka senųjų meistrų ilgesingai ramūs paveikslai. Kiekviename miestelyje elgeta, įkyriai reikalaujantis išmaldos, austrų žandaras, nužvelgiantis įtaria akimi dykinėjančią kaitroje prašalaitį, ir vėl pašto stotis, kelias, vėl akinanti saulė be galo žydrame danguje. Nežinau, kodėl man atrodo, kad ta protinga, sąmojinga siela irgi jautė popiečio valandų nerimą ir ilgesį. Jaučiu jį ir „Parmos vienuolyne“.

Būtent popiečio valandą virš Egėjo jūros vandenų pasklido žinia, jog mirė Panas. Sustingęs saulės diskas mėlyno krištolo kupole, baltuoja tolumoje Peloponeso krantai, nukarusios burės ant stiebų, jūreiviai, žvelgiantys į negyva, blizgančią tarsi Murano stiklo veidrodis jūrą. Net vairininkas, paleidęs šturvalą, pridėjęs delną prie kaktos, žvelgė į akinančią tolumą, kuria tolo žinios aidas, ir nerimas palietė vėsiomis pirštais jų sielas. Prasidėjo nauji laikai, kai retas žmogus žemėje tariasi nors kartą girdėjęs popiečio tyloje jau kada mirusio Pano fleitos aidą.

Eidamas vis tankėjančių metų mišku, vis rečiau ir rečiau beužtinku blyškiai mėlyną žiedą, prasiskleidžiantį tada, kai suglaudžia savo džiugiai geltonus

lapelius pienė. Galima jam duoti vardą - *tristia postmeridiana*, įrašyti į storus Linėjaus katalogus, bet nenuskinsi jo, nesudžiovinsi, neįklijuosi į herbariumo lapą.

1994

PAILGAS GELTONAS DEBESIS

Rytą, kai atsibudo, saulė jau buvo aukštai, lapų šešėliai šmėžavo lango stikle. Įsižiūrėjus atrodė, lyg kokie žmogeliukai bėgiotų po skaisčią pievą ir šnibždėtųsi. Mirguliuojančiame alyvų krūme, pro kurį krito šviesos spinduliai, čirpsėjo seniai žvirbliai - mokė jaunąją vadą. Vakar senis Vaišvila jam parodė, kaip atskirti: jauniklių snapeliai švelniai gelsvi, ir jis sakė, kad minkšti. Žvirbliukai nevikriai purpčiojo nuo šakelės ant šakelės, o seniai skraidė aplink ir oriai čirškavo. Visi buvo išėję, namie tylu, tik spindulys skambėjo, bet taip, kad vos galėjai girdėti. Kažkokia kitokia buvo diena. Vakar irgi taip pat šmėžavo lapų šešėliai, taip pat mirguliavo alyvų krūmas, purpčiojo žvirbliai. Tačiau atsibundi rytą, ir vakarykščios dienos nebėra. Kur jinai dingsta? Lakstė, žaidė, buvo prie upės. Galima ir šiandien nueiti prie upės, galima taip pat žaisti kaip vakar, bet vis tiek bus nebe tai. Bus šiandien, o rytoj - rytoj ši diena bus kaip vakar.

Tamsiausioje kertėje, ant spintelės, stovėjo veidrodis. Blausiai sidabriniam jo stačiakampyje atsišvietė kraštelis lango su užuolaida ir lubos. Veidrodyje lubos keistai atrodė - labai siaurėjančios ir tarsi ištemptos į ilgumą. Jis priėjo arčiau pasižiūrėti, kaip čia yra, ir vietoj lubų pamatė savo veidą. Už jo galvos buvo matyti durys, praviros, o pro jas - kito kambario langas, o už lango tuja, jau lauke, ir dangus už tujos, ir baltas, beveik apvalus debesėlis. Viskas buvo taip aišku ir tikra, kad, rodės, ženklą žingsnį, ir išeisi pro duris į lauką prie tujos, pamatysi dangų ir debesėlį. Jis perbraukė pirštais per veidrodį: stiklas buvo lygus ir šaltas. Iš kitos pusės - poliruotas medis, ir viskas. Ir tame piršto storumo daikte tilpo visas pasaulis, ne visas, tik dalis, bet buvo visai toks pat - nors paliesti negalėjai. Jis susimąstė valandėlę, ir vaizdas veidrodyje tuo metu išnyko. Jau buvo tai seniau pastebėjęs: kai labai galvoji ir žiūri į vieną tašką, viskas prieš akis išnyksta, matai ir nematai. Čvy, čvy - sušuko kregždė, turbūt Micė ėjo per kiemą. Jis išbėgo į lauką. Micė iš tikrųjų ėjo takeliu pro klėtį link liepos. Kregždės išnerdavo iš už obels, švyst švyst pro pat katės ausis ir vėl pakyla. Katė ėjo rimtai, atsargiai dėliodama baltas letenėles ant tako, bijojo koją pasidurti į akmenėlį. Katė visai nekreipė dėmesio į kregždės, nors tos skuto palei pat nosį. Jei norėtų, spėtų sugauti. Šast! - ir turėtų dantyse. Kartą buvo parnešusi kregždę. Jau nebegyvą. Akytės užmerktos, apie jas rudas lopinėlis, po kaklu balta. Krūtinės plunksnos švelnios, smulktės kaip pūkas. Ketino tada primušti Micę, bet ta pabėgo, palikusi kregždę. Tada kregždės nebuvo gaila, nors žinojo, kad tai negerai - užmušti paukštį. Ir visai kitaip, kai jie su Joniu rado pelių lizdą po rugių pėdu prie daržinės. Peliukai jau matė ir cypsėdami šmirinėjo, ieškodami kur pabėgti. Jis tada vieną užmušė. Paskui sugrįžo - širdyje norėjo tikėti, kad peliukas bus atsigavęs ir nubėgęs. Bet tas tebegulėjo ten pat. Pasilenkė, pirštu paglostė pilką kailiuką, akytės buvo juodos, išsprogusios kaip smeigtuko galvutė ir pusiau primerktos, uodegėlė trumpa lyg nukąsta. Buvo girdėjęs, kad nualpusiam daro kvėpavimą. Pasilenkė ir papūtė peliukui į snukutį. Bet tas gulėjo kaip gulėjęs. Į nosį mušė pernykščių šiaudų kvapas, ir trys žolės stiebeliai dygo tiesiai prieš akis. Staiga suvokė, kad peliukas niekada nebeatsigaus. Niekada. Metė vyteleį ir nubėgo pas motiną, ravinčią darže, prisiglaudė prie mėlynai margos kartūninės jos suknelės, įkaitusios saulėje, kvepiančios žliūgės žaluma, ir pravirko. Motina tada pliaukštelėjo jam per užpakalį, neskaudžiai, ir pavarė šalin, kad netrukdytų. Nustojo verkęs ir pasižiūrėjo į ją - ravėjo kaip niekur nieko, nekeldama galvos, o jam širdis plyšo.

- Bėk pas bobutę, - pasakė.

Jis nuėjo su nuoskauda, su tokia nuoskauda, kad ir užaugęs negalėjo pamiršti.

Senelė sėdėjo po didžiosiomis liepomis ir pašė vilnas. Pamatė ją ir vėl pravirko. Ji paglostė jam galvą, ranka buvo kieta, šiurkšti. Ir sklido ramybė nuo senelės, nuo ūksmės, nuo laukų pakalnėje. Atlėgo truputį, ir jis pasisakė peliuką užmušęs. Senelė dar jį paglostė, pasakė, kad daugiau taip nedarytų. Liepos žydėjo tada, spiečiais dūzgė bitės, skubėdamos nešti medų, kol vasara, kol giedra.

Jau seniai jos peržydėjo, ir lankas palei upę nupjovė: vešlias, stipriai kvepiančias vingiorykštes drėgnesnėse vietose, ramunes, varpelius ir net varnalėšas prie tvoros. Jų stiebgaliai sudžiūvo ir badė kojas. Laukų žaluma ėmė pilkėti ir kur ne kur, saulės kepinamuose šlaituose, gelsti. Saulė greitai kilo aukštyr, ir tomos blyško, virpėdamos nuo kaitros. Jis apsidairė - kieme tikrai nieko nebuvo - ir nuėjo takeliu prie upės. Pro alksnių krūmus, pro beržą, pro griovį, įsirežusį į molio skardį. Molis sausas, šiurkštus - lengvai trupėjo tarp pirštų. Ant skardžio briaunos straksėjo kielė, ir žemuogės lapai buvo parudę. Rado kelias pavėlavusias uogas, susivėrė jas ant smilgos ir nuėjo prie upelio. Tas čiurlendamas bėgo per brastą, rietėsi palei lanką, kuri palengva kilo į sausą kalvą, apaugusią ažuolais, ir nyko vėsioje ievų ir karklų ūksmėje. Vanduo jau nešė kelis geltonus skroblo lapus. Tuščios kriauklelės gulėjo ant brastos smėlio. Prisirinko jų, išplovė srovėje, ir jos sužvilgėjo drėgnai, paskui atsitūpė ir žiūrėjo į vandenį. Upės dugne raibuliavo akmenukai: mėlyni, raudoni, žali. Tokie gražūs, bet tik ištrauk iš vandens, nudžiūsta, supilkėja, visa grožybė dingsta. Žuvytės mirgėjo palei akmenis, atsigrėžusios prieš srovę, toliau, už uosių, kur buvo sietuva, vanduo stovėjo juodas, gilus. Saulė ne-prasimušė pro šakas, ir jokios gyvybės ten negalėjai įžiūrėti, gūduma. Net čiuožikų nebuvo, nors šiaip ramesnėje vietoje, už mėtomis nuaugusios sraunumos, jų pilna. Tik laksto ant savo keturių pačiūžų, vis kažkur skubėdami jiems vieniems težinomais reikalais. Kai sėdi ant liepto nuleidęs kojas ir žvelgi pro sietuvą į brastą, kur saulė ir čiurlenimas, kur mirga karklų lapai ir sukasi laumžirgiai, virpindami sparnelius, atrodo, kad ten pasaka, šviesi ir viliojanti. Tik tą gūdumą reikia pereiti.

Saulė nebesustojo zenite kaip vidurvasarį, tik šonais šonais praslinko ir ėmė pamažu riedėti žemyn. Vėsūs paupio medžių šešėliai nusidriekė per lanką ir atsirėmė į kalvos įkaitusį šoną, kur plyšojo linksmi žiogai, visai nesirūpindami artėjančiu rudeni. Ir brastą nugulė ūksmė. Vanduo prigeso, upelis pritilo.

Ėjo namo tuo pačiu taku, per tą patį alksyną, pro beržą. Gluosniai ramiai stovėjo prie kūdros, ajeruose nešiureno vėjas, tik trys ramunės lingavo palei taką, kur jis suko link namų. Kūdroje atsispindėjo dangus, debesys, ir svaigo galva nuo bedugnės gilumos. Varlės tupėjo ant šaknų kero ir pūtavo išsprogusios šaltas akis.

Namie buvo taip pat tylu kaip ir rytą, tik tylą nesmaigesnė. Tuja nurimusi kaip žvakė, apšviesta iš kitos pusės ir kitokios šviesos, kregždės nardė po šešėliais nuklotą kiemą. Kambariuose - prietema, caksėjo žadintuvas. Jis pavalgė ką radęs, dar pasižiūrėjo pro langą, kur rytą taip linksmi švietė saulė; toli už vieškeliu ir daubos juodavo miškas, tik atskiros aukščiausių eglių viršūnės kilo virš dantytos juostos jau melsvėjančiame rytų danguje. Išsitraukė fanerinę dėžę nuo sausainių ir ėmė dėlioti iš jos žaislus, pats su savim šnekėdamas. Medinė antytė mėlynais sparnais ir raudonu snapu; pliušinė lapė, ją labai mylėjo, nes buvo švelni, kai priglausdavai skruostą; rudas plastmasinis šuniukas. Saulė palengva sukosi, mažutis spindulio kraštelis pro lango kertę nupuolė į palovį ir sužėrėjo ten dulkės kaip stikliniai karoliai ant naujametinės

eglutės, nukabinėtos žvakutėmis, žaislais ir sniegu iš vatos, tikresniu už tikrą. Užkliudė koja šuniuką, tas parvirto ant šono - papildėje įspausta „35 kap.“. Antis nusilupinėjusiais dažais, pasimatė medis, murzina, nusišėrusi lapė... Staiga viskas neteko gyvybės, šilumos. Plastmasė, molis, guma... Šuns kairė priekinė koja prakiurusi... Saulė švietė beveik tiesiai į trobos galą, į aną kambarį. Lengvai kildamas į kalną pro juodalksnius prie pelkės - jų lapai blizgėjo - bėgo kelias. Trys jauni berželiai vos vos siūravo pievos viduryje, dešinėje vis taip pat juodavo giria.

Išėjo į lauką, atsisėdo ant vėstančio akmens, žiūrėjo į kelią, į juodalksnius, į berželius. Vėjas perbėgo žole ties namo kampu. Šiaurėje, kur kelias kilo į pačią kalvos viršūnę ir nyko danguje, jau rausvėjančioj žydrumoj, kabojo pailgas geltonas debesis. Jis žinojo: už tos kalvos - slėnis, vėl kalva, vėl slėnis ir trobelės, čia dešinėje, čia kairėje, žaidžia ir ten vaikai, ir ten saulė krypsta prie laidos, ir vis kabo geltonas debesis, ir eisi prie jo, ir niekad neprieisi... Vėjas dar kartą sušnarėjo žolėje, ir jis pravirko.

1981

VARLĖ

Vasara. Vakaras. Lietus. Nuo žemės kyla garas, miglos draikosi nupjautų pievų pakraščiais, už kalvų leidžiasi raudona saulė. Rausvas ir blizga nuo lietaus priangio akmuo. Lietus silpsta, bet dar tankiai kapsi nuo stogo. Per daugelį metų lašai iškapojo griovelį akmenyje. Sėdžiu ant slenksčio. Rudoji pievinė varlė tupi ant akmens ir žiūri į mane. Pašoka, bumbt galva į slenkstį, ir vėl tupi, žiūri į mane. Pašoka. Bumbt! Tupi. Žiūri.

Ko jai reikia sausoje tuščioje troboje?

Lauke taip gera, drėgna, šilta. Godžiai geria lietu atolas. Burokų lapai darže spindi iš pasitenkinimo, vandens lašai ritinėjasi tvirtais, blizgančiais lapais.

Varlė vėl savo: pašoka, bumbt į slenkstį ir žiūri į mane.

Gerai, būsiu išmintingasis dievas.

Paimu, nunešu į pievą, toliau nuo slenksčio. Nušokuoja laiminga.

Kitą dieną išvažiavau.

Ant to slenksčio niekada nebesėdėjau.

Įšokau į savo išsvajotąją trobą.

1993

KELIAS IŠ NAMŲ

Ruduo prasidėjo dideliais lietumis. Pakilo upės ir vanduo vietomis užliejo kelius. Nusiblaivydavo praušus, kaip tik tada, kai reikėdavo važiuoti į mokyklą. Lėti purpuriniai saulėtekiai atsispindėdavo paplūdusiose lankose, ir prisimerkus atrodė, kad žemė dega tykia ugnimi. Vienišos karvės stovėjo nuleidusios galvas ir neėdė. Puvo gyva žolė. Miestelis, toks masinantis vaikystėje, staiga pasidarė svetimas, ir nors motina spyrė, matydama jį nuvargusį vakarais, jis nenorėjo pereiti pas davatką Anastaziją, kėlėsi kiekvieną rytą su aušra, mynė pabjurusį, jau veik neišvažiuojamą kelią per miškus. Dviratis taip aplipo purvu, kad spalvos nebegalėjai pažinti. Ir taip visas mėnuo: vanduo, saulėtekiai, purvas. Pradėjo ankstėti vakaras, jau nebespėdavo su šviesa. Pavalgius ėmė nuovargis, ošė ramiai eglės ir šiureno ažuolas prie tvarto, suteškendavo lietus į balas ir taką, degė žibalinė lempa lygia, tarsi iš popieriaus iškirpta ugnimi, ir Vikčiui norėjosi tik miego. Motina kartais užsukdavo radiją, jis nuslinkdavo į lovą ir užmigdavo bemat, dar vis girdėdamas tylią muziką ir eglių ošimą. Jų kvapas - švelnus, lietu nuplautas - sklisdavo pro atvirą langelį. Sapnai buvo šviesūs, liūdni, neaiškūs. Rytą likdavo tik ta nuotaika ir neryškios, į mėlynumą spalvos. Giedras liūdesys lydėdavo jį iki pat mokyklos. Mokykloje viską užtrenkdavo pasiutęs riksmas, dūkimas, švilpesys. Čia viskas buvo svetima: didžiulės klasės su žmogaus ūgio langais, mokytojai, protingi ir rūstūs kaip Dievas, bendraklasiai, triukšmingi, išdykę miesčioniukai, kurie plepėjo per pamokas, mokėjo šokti ir šaipėsi iš purvinų jo aulinių batų. Jie gražiai kirposi miestelio kirpykloje, nešiojo siauras kelnes - apačioje nebus nė per sprindį, - turėjo juodus kaklaraiščius ir baltus dirbtinio šilko marškinius. Šeštadienio vakarais traukdavo į didžiąją mokyklos salę, į šokius, retkarčiais pešdavosi ir girdavosi, kad gėrę vyno. Po pamokų visa ta triukšminga govėda trumpam pasklisdavo po miestelį, keldama siaubą davatkos Anastazijos ožkai, kuri ori ir savarankiška ganėsi palei šventorių. Čepsėdami pigią karamelę, pirktą už parduotus butelius, išsisklaidydavo po gatveles ir palengva ištirpdavo vieškeliuose, subėgančiuose iš visų keturių kraštų.

Viktis išvažiuodavo į Užlaukio plynumą ir, kol pasiekdavo mišką, paskutinėse miestelio trobose užsidegdavo žiburiai. Vakarais be vėjo tamsa sklido iš miško drauge su drungnu ūku, papsėjo lašai į nukritusius lapus, šnarėjo visi grioviai ir upeliai, pilni vandens, ir dangus temo priešais - šiaurėje, iš kur ateina žiema ir tamsa. Už miško pravažiuodavo kelias molines trobeles, kapinaites ant smėlio kalvos su koplytėlėmis ir kryžiais, alksnynus, karklų krūmus ir, artėdamas prie namų, iš toli sodo kampe pamatydavo keistąjį klevą, dar lig šiol degantį raudona lapų ugnimi. Jis sužaliuodavo vėliausiai ir lapus mesdavo paskutinis, kartu su ažuolu. Šiltame tvarte gromuliavo Margoji, skambindama grandine, mekeno ėriukai ir pamokomai, storai bliovė senė avis. Šnarėjo žvyras po padangomis ir stipriai kvepėjo tuja prie slenksčio. Tokie vienodi ir ramūs buvo vakarai, kad nejautė laiko tekėjimo. Spragsėdavo ugnis krosnyje, kunkuliuodavo puodai, tarškindavo kibirais motina, apeidama gyvulius. Rodės, nebus galo vakarui, rudeniu, lietu.

Kartais ateidavo kaimynas, didelis rūkorius, ir laukdavo tėvo, gal parveš „Pamyro“, juk važiavo šiandien į rajoną. „Sakė, kad važiuos, tai parveš, tikrai parveš“, - ramindavo jį motina. Liesas kaip nukultas šiaudas - graužė jį soliteris ir jauna žmona, - sėsdavo prie krosnies, motina surasdavo tėvo stalčiuje pakelį. Virpančiom rankom ištraukdavo cigaretę, prisislinkdavo arčiau ugnies ir nuo pagaliuko degėsi. Pasklisdavo kartus pigios tabokos dūmas ir, kol pareidavo

tėvas, jis rūkydavo vieną po kitos. Virtuvėje, pakilęs per sieksnį nuo grindų, plaukiojo melsvas, judantis nuo menkiausios srovelės dūmų sluoksnis. Kalvio jaunystė praėjo trankantis po pasaulį, dirbdamas traukinio mašinistu išvažinėjo Ameriką, turėjo aukso rankas ir vaiko širdį. Namie už visus plepėjo pati, tad atsigaudavo pas kaimynus. Pasakodavo lėtai, savotiškai, sausai pakosčiodamas; buvo iš kito krašto, ir jo žodis buvo kitoks - šviežias, kartais visai netikslus. Viktis klausydavo ištempęs ausis, motina tik retkarčiais įterpdavo kokį žodelį, parbėgusi trumpam iš tvartų. Galų gale grįždavo tėvas, pamesdamas nakties laukų kvapą, pro kurį prasimušė svetimas - miesto, didelio miesto, ne tokio kaip Šakėnai.

- Tabokos, kaimyne? - klausdavo sėsdamas į savo vietą prie lango ir sunkiai traukdamas išmirkusius aulinius. - Velnio lietus, kas bus, kaimyne?

- Varvoliū, Petrai, varvoliū patepk, palaikydamas prieš kaitrą, šieno prikišk, pastatyk, kur ne per šilta, sausi bus, pamatysi, vaikščiosi kaip ponaitis.

- Išbaigiau ir šiandien negavau, o nuo vakso tik skilinėja.

- Atanešiu, atanešiu, - lenkėsi kalvis, - jei tik Barbikė nebus kur nukišusi - smirda jai.

Tėvas pastenėdavo iki paraudimo, paskui šaukdavo Viktį:

- Ko sėdi kaip ant kiaušio?

Viktis apžergdavo batą, tėvas įremdavo koją jam į dugninę, ir abu pūkšdami nuraudavo. Motina dėdavo vakarienę, kalvis imdavo krutėti:

- Tai aš jau eisiu, Barbikė ieškos...

- Pasėdėk, - ramindavo jį tėvas, - dar papirosų nepasiėmei.

Ir kalvis vėl sėsdavo, kad tik dar pabūtų, pašnekėtų nevarinėjamas.

Naktį vėjas šoko į vasaros rytus ir žemę sutraukė gruodas. Ant kūdrų, ant balų, ant juoduojančių linmarkų skambėjo ledas. Nustebę vandens vabalai pakildavo krutindami ūsus ir nerdavo gilyn, arčiau dugno, arčiau šilto dumblo. Aidėjo garsas iš toliausiai sušalusiam ore: traškėjo sausledis po arklių kanopomis ant kelelio, krankė pasipiktinusios varnos skrisdamos pamiške, tarškėjo alksnyne šarka, zylės, atlėkusios arčiau namų, gailiai cypsėjo. Dangus išstovėjo pilkas iki pat vidudienio, ir tarsi laukė kažko žemė, nuogi medžiai, kelelis, gruodo nubalintas. Visą dieną išbuvo tyluma, tik brėkstant, tolumoj paraudus vakarams, ėmė snigti: tykiai, švelniai skraidė ore snaigės ir gulė ant styrančių ražienų, ant kūdrų ledo, ant sausos pelkių žolės. Rytą keistai šventiškai tviskėjo kambarys. Priėjo prie lango - balti buvo visi laukai.

Niūkiamas motinos, tėvas pakinkė arklius, sukrovė malkas, ir jiedu išvažiavo. Su davatka Anastazija buvo sutarta seniai, dar iš vasaros. Arkliai, gerai pakaustyti, žvaliai klapsėjo sušalusiame keliu, tamsavo medžių kamienai baltuose laukuose, gūžėsi pakelės trobelės, miškas rymojo be jokio garso, tik rogių pavažos cypčiojo gruodu per ploną sniegą. Miestelis mirksėjo žiburiais per mėlyną vakarą. Spalva buvo kaip iš sapno - skaidri, tamsėjanti palei žemę. Arkliai bėgo pakarpydami ausimis, sniegas gulė ant jų šilstančių nugarų.

Anastazija - davatka ją vadino visi tiesiai į akis, ir jinai tuo didžiavosi kaip plikbajoris savo titulu - pažiūrėti atrodė grėsminga ir pikta moteris. Ant nežmoniškai storų kojų užtupdytas kvadratinis liemuo, papuoštas senos kumelės galva, burnos plyšyje geltonavo keli kreivi dantys, iš didžiulio apgamo ant smakro lindo rudi, kieti kaip lino stiebas gyvaplaukiai. Kaklas irgi buvo kaip arklio - plokščias, palenktas į priekį. Lašiniai slėgė jai plaučius, ir ji kalbėjo dusdama, kartais netikėtai plonai sucypdama. Blakstienos žilos kaip paršiuko, akys - nenusakomos spalvos, greičiausiai alavinės. Maža buvo tokių žmonių,

kurie ryžtųsi žiūrėti į jas tiesiai.

- Žiū, kaip išaugo tavo bimbaldas, - nusistebėjo, - pasirodyk. - Be didelių ceremonijų pasuko Viktį į šviesą.

Jam buvo nesmagu ir gėda, kad su juo elgiasi kaip su mažu vaiku. Anastazijos rankos šiurkščios, kietos, tarsi nieko neglosčiusios gyvenime. Vikčiui surakino lūpas. Sėdėjo kur pasodintas, įsitempęs, bijodamas net kojų pirštus pajudinti. Tėvas pabuvo truputį iš mandagumo, Anastazija išklausinėjo apie kaimo žmones - pažinojo visus per tris mylias aplink miestelį. Tėvui ir sėdėti, matyt, nelabai norėjosi, ir namo važiuoti ne per daugiausia. Kadangi „restoranas“ jau buvo uždarytas, tai kur kitur ir benueisi? Anastazija aprodė kambariuką, išgyrė, kad šiltas ir šviesus, šiaip niekada neužleistų, bet jos širdis jau tokia, kad prašoma atsakyti nemokanti, ir varė toliau - nedėkingumas dabar žmonių...

- Je je, - abejingai pritarinėjo tėvas, - tu meti su duonos kepalu, o tau - su akmeniu... je je.

Paskui ir jam nusibodo, o gal rūkyti užsimanė. Davatka tos velnio žolės „tvert negalėjo“, nors naminio vyno stikliuką mielai išgerdavo sakydama, kad senatvėj kraują sušildas.

Išėjo su tėvu į lauką. Nebesnigo. Nors jau naktis buvo, bet švietė sniegas balta šviesa nuo žemės. Arkliai iš abrako grumšnojo šieną. Tėvas pataisė plėškes, pasižabojo, kad tamsoj nepasibaidytų, Viktis pritraukė strungus.

- Tik pasakyk, jei išdykauti ims, - kažkokiu svetimu balsu šūktelėjo Anastazijai, stūksančiai tarpdury.

Įsilipo į roges ir pasimėgaudamas užsitraukė cigaretę. Apsisuko ir arkliai, jausdami namus nubėgo ristele. Viktis stovėjo ir žiūrėjo įkandin. Pirmą kartą pasijuto vienas paliktas ilgam su svetimu, nemieliu žmogumi ir pavydėjo tėvui važiavimo naktį per šviežiai apsnigtus laukus, gaivaus, šalto oro, jaukaus arklių prunkštimo. Parvažiuos namo, iškinkys arklius, valgys, tyliai šnypš žibalinė lempa. Ašaros ėmė tvenktis akyse.

- Nesišaldyk! - sušvokštė Anastazija. - Arbatos gersi? Gersi, - pasakė įėjus vidun. Pasodino virtuvėje prie stalo raitytais kraštais. Visur švaru, grindys pelenų šarmu išbalintos, stalo plyšiuose nė trupinėlio. Padėjo stiklinę su lėkštute.

- Neprilaistyk!

Sujudino kojas po stalu.

- Nemataruok kojom, kai valgai, velniui lopšį supi!

Kvėpėjo kambariai žolytėm. Jų visur, surištų į pluošteliu, buvo prikaišiota: po sija, už daugybės šventųjų paveikslų. Nuo kosulio, karščio, rožės, kad žaibas neįtrenktų. Ir jų kvapo pilna visur - lengvo, neįkyraus.

Jo kambarys buvo mažas, jaukus, su langu į parką. Stalėlis, lova, kėdė, mažytė etažerė, bus knygoms susidėti, kaip pasakė Anastazija tėvui, aprodydama kambarį. Anksčiau ji čia laikė stiklainius. Ant sienos dar keli šventi paveikslai, ir vėl žolelės šventintos po jais. Ir elektra buvo. Turės kambarį, visą kambarį sau vienam. Prisėdo ant kėdės, ant lovos nediršo, kad nesuglamžytų gūnios, mama užmiršo įdėti, tai Anastazija paskolino savąją. Buvo tylu po jos švokštimo ir tuščia. Prisiminė namus - jau prisnigo visame kieme, ir eglė apsnigo, ir šiaudinis tvarto stogas, kūdros ledas dabar baltas, lygus kaip braižybinio popieriaus lapas, viso paslaptingo gelmės gyvenimo nematyti. Iki pat pavasario. Ir kiškiai tupi beržynėlyje po krūmais, bijodami išbėgti į palaukę, kad pėdų nepaliktų. Ugnis virykloje jau užgesusi, puodai nurimę, Runcė išsitiesusi pačiam kakalio kamputyje į visą ilgumą, leipsta nuo karščio ir žemyn net šaukiama nelipa.

Tik pramerkia akį ir vėl užmerkia. Nemielas pasidarė tas švarus ir tuščias kambarys, spaudė sienos, trūko oro, sutvinkšėjo širdis, norėjo bėgti į lauką, bet Anastazija jau bambėjo poterius lovoje ir jis bijojo net kėdę sugirgždinti. Pasiklojo, paspaudė mygtuką ir atgulė. Stovėjo vis namai prieš akis.

Atsibudo jau smarkiai po vidurnakčio. Virpėjo deimantinės kibirkštėlės sniege, parko medžiai juodi juodi, danguje retos žvaigždės, susiraukšlėjęs mėnulio veidas. Iš kažkur atsibastė šuva ir bėgiojo aplink medžius uostinėdamas. Prabėgo pro pat langą, buvo girdėti, kaip lekuoja; pėdų virtinėle vijosi paskui. Palangė šalta, padėjo delnus, galvą ir tyliai ėmė verkti.

Rytą atsibudo lengva, tuščia širdimi. Buvo gėda nakties verksmo ir, rodės, seniai buvo kibirkščiuojantis sniegas, medžiai ir tas lakstantis, nerimstantis šuva. Lyg nelaimės ženklas koks. Anastazija grumėjo apie krosnį, žiaumodama atneštą iš kaimo pyragą. Cinamono kvapas kuteno nosį. Atsiduso, persižegnojo ir priėjusi prie lango pasižiūrėjo į lauką. Gastronomo kieme stovėjo kažkieno arkliai, šokinėjo ant jau suminto sniego žvirbliai ir tolėliau atsargiai vaikščiojo kelios varnos.

- A ir prisnigo. Per vieną naktį. Bus gili žiema, - rūsčiai užbaigė tarsi tikėdamasi, kad Viktis šoks ginčytis. - Nevėluok, - subarė matydama, kad anas nesiklauso.

Klasė buvo dar tuščia. Kai važinėdavo iš namų, niekada taip anksti neateidavo ir pakliūdavo į banguojantį nuo vieno koridoriaus galo iki kito klegesį. Už didžiulių langų stovėjo praretėję parko medžiai, už jų jau laukai ir plentas į Prūsijos pusę. Bažnyčios laikrodis išmušė ketvirtį ir įstraksėjo mergiščia, sėdinti pirmame suolo, - Jonė. Juoduose plaukuose žibėjo ištirpusių snaigių lašeliai, akys pilkos, antakių lankai ryškūs, ploni. Jau buvo mergina, keleriais metais už Viktį vyresnė, mitri, greita, smulkių kaulų. Mokslai tekėjo pro ją kaip vanduo pro rėtį. Ne tas tau galvoj, griaudėdavo lituanistas, vyrai tau galvoj, tai ir tekėk, kam veltui suolą trinti? Ko važiavo Enskys pirkti, na? Ir ji niekad nežinodavo, ko važiavo tas Enskys į Karaliaučių, ir suprasti negalėjo, kam jai žinoti. Išsiėmė šukas ir persibraukė papurusius plaukus, kažkaip savotiškai dailiai išlenkdama riešus. Greitai judėjo smulkūs pirštai, vėsus skruosto apvalumas, krūtinė, kai pakėlė rankas.

- Algebrą padarei? Duok nusirašyti, - atlėkė, čiupo sąsiuvinį, - parodyk.

Jis pasilenkė per jos petį. Tirpstančio sniego šaltis, plaukų kvapas, ilga riesta blakstiena, ranka ant nubraižyto suolo su rašalo dėmele ant smiliaus, kaklas baltas baltas. Suvokė staiga, kad čia, už kelių centimetrų nuo jo, - gyvybė, šilta, jauna, plazdanti. Gyvybė kita, visai kita, su savo mintimis, jausmais, jam visai galbūt nežinomais ir nesuprantamais. Tokia gležna, virpanti. Keistai sustuksėjo širdis, ir toks noras suėmė apginti ją, pajusti, kaip srovena jos rankomis, kaklu ta šiluma, tas virpėjimas, toks dabar tolimas tolimas, tolesnis už bet ką, net už žvaigždę žiemos naktį. Dar tvyrojo ryto prieblanda, balta nuo sniego šviesa, palengva stiprėdama, plūdo pro stiklus. Ir tyla - keista tyla aplinkui. Vienas paskui kitą ėmė riedėti į klasę, triukšmingai mesdami portfelius, miestelio vaikai, ir ta šilta vienuma dviese baigėsi, nutrūko kaip voratinklis tarp dviejų smilgų praėjus arkliui - gražus, spindintis sidabro rasa ir niekieno nepastebėtas. Tik jis jautė jį. Jautė net žiūrėdamas į didžiulę, grėsmingą lituanisto figūrą, kuri bet kada galėjo sukunkuliuoti ir prapliupti tokia žodžių audra, kad blierbdavo langų stiklai ir klasė apmirdavo iš baimės ar susižavėjimo. Klausydamasis jo, Viktis paprastai užmiršdavo viską, matydavo tik akinius, pakeltus ant kaktos, ir žodžius, skubiai rašomus lentoje netikėta tokiam žmogui smulkia

moteriška rašysena. Ir dabar žiūrėjo į jį, bet negirdėjo, nors visi užgniaužę kvapą klausėsi apie Karvaičių kaimą Nerijoje, užpustytą audringais rudenimis lekiančio smėlio. Matė mokytojo kaklą, aukštą, nuožulnią, panešiotas švarkas, amžinai ištepilotas kreida, išklypę dideli batai. Ir atėjo jam į galvą mintis: apie ką mokytojas galvoja, kai eina namo tempdamas portfeli, prikimštą knygų? Apie pamokas, lietingą rudeni, cukrų, kurio užmiršo nupirkti? Jo žmona dėstė chemiją. Mažytė, išdžiūvusi nuo rūgščių ir visokių chemikalų, tokia nepanaši į jį, tokie buvo svetimi vienas kitam, svetimesni nei žmonės, važiuojantys vienu autobusu. Juk yra kažkas jo, vien jo ir tiktai jo, ko niekas nežino ir niekada nesužinos, ko net pasakyti negalima, galima tik pajusti sėdint greta ir tylint. Kas nors turi pajusti, kitaip būtų labai sunku gyventi, jeigu visą laiką savyje vienas.

- Butkau! - staiga sugriaudė vidury žodžio.

Butkus, ilgiausias iš visos klasės, su amžina įžūliai abejinga veido mina, susigūžė, ir mokytojas varė toliau. Bet, matyt, buvo kažkas nepaprastai svarbaus, ir Butkus ryžosi, kai lituanistas nusigrėžė prie lentos, pašnibždėti kaimynui.

- Lauk! - atsisuko sugniaužęs rankoje kreidą.

Užsimiegojusi varna prie lango stryktelėjo ant šakos. Butkus lėtai, rangydamasis visu kūnu, atsistojo - buvo ne ką žemesnis už mokytoją - ir lėtai nušliaužė, lydymas žodžių lavinos, prie durų. Išeidamas vikstelėjo užpakalį. Jonė suprunkštė.

- Ir tu, šarkute, lauk. Greitai! Galėsi už parankės pasivaikščioti su kavalierium.

Plykstelėjo raudoni, timptelėjo lūpą ir išbėgo. Nutvilkė jį lyg karštu vandeniu jos gėda ir neteisybė jai. Mokytojas pastovėjo sekundę, lyg ieškodamas nutrauktos minties, ir visai kitokiu, ramiu balsu tęsė toliau, kaip nieko nebuvo. Tik jam vienam gėda, ir jei pažiūrės kas, supras iš karto. Viktis nuleido akis.

Vos pamokoms pasibaigus nukrito prieblanda, vakaruose dangus ėmė giedrėti, neramiai purpčiojo nuo šakos ant šakos, vis arčiau viršūnės, varnos. Prieš šaltį. Gurgždėjo sniegas po kojomis, vaikai šūkavo ant tvenkinio ledo. Iš už užuolaidų sunkiai smelkėsi šviesa per tirštėjantį vakarą, ir jaukuma kaip nematomas rūkas plaukė iš gatvelių. Už tų langų, kambariuose, kėdės, stalai, sienos, kažkam pažįstamos iki menkiausių smulkmenų: trūkinėjantis plyšelis lubose kaip upės vingis, trinka prie krosnies, vandens kibirai tamsioje kertėje prie durų. Jei ir įeisi, žiūrėsi svetimomis akimis, nematysi, kad plyšelis panašus į upės vingį, nepastebėsi, kaip virpčioja šviesa dar tebeteliūskuojančiame vandeny kibire. Visa žmogaus šiluma žiemą sueina į namus, o vasarą stovi jie tušti, veik niekam nereikalingi, gal tik pelei, tupinčiai po suolu, jie vienodai mieli ir per pūgą, ir per vasaros kaitrą. Rogės stovėjo prie turgaus, stotelėje, tykiai urgzdamas mirkčiojo žibintais autobusas. Sėdėjo keli žmonės šilumoj, laukdami, kol važiuos, ir jam pasirodė, kad prie lango Jonės gelsvas paltukas, ir plaukai taip pat pakirpti. Žiūrėjo į kitą pusę. Jam apsunko rankos, sustojo, atsirėmė į medį. Bijojo, kad pamatys, ir norėjo. Atsisuko - buvo ne ji. Dingo staiga ir baimė, ir sunkumas, vakaras nublanko, gatvė liko nejaukiai tuščia. Autobusiukas čiuožtelėjo ties posūkiu ir sumirksėjo raudonomis gabaritinėmis lempomis. Nebabus jau nieko, tik stalas, šviesos ratas nuo lemos, Anastazija snaus prie krosnies.

Nesnaudė Anastazija. Buvo rūsti kaip trys didžiosios dorybės.

- Kur varlinėjai?

Viktis pagalvojo valandėlę ir ramiai pamelavo:

- Mokiausi. Paliko visus po pamokų. Labai sunkų uždavinį aiškino.

Balsas tylus, pavargęs, ir davatką Anastaziją netikėtai užplūdo seniai bepajusta užuojauta:

- Tokius vaikus! Tik galvas džiovina. Ne bagotas, tik kuprotas.

Nubambėjo į virtuvę ir grįžo su arbata ir dideliausia pyrago rieke.

- Valgyk! - suriko matydama, kad Viktis nuraudo ir žiojasi atsisakyti. - Kai duoda - imk, kai muša - bėk! Nu!

Piktai nustūmė nuo kėdės prie krosnies paslapčia įsitaisiusį katiną, pasiėmė rožančių, bet taip ir nepradėjo poteriauti. Postringavo vis, kaip blogai, kai tokius vaikelius atitraukia nuo tėvų, visai mažutėlius palieka mieste. Ir girtuoklis Simutis gali aprėkti, ir taip koks nesąžiningas žmogus nuskriausti. „Mažutėlis“ neklausydamas kimšo pyragą. Katinas išizeidęs pavaikštinėjo aplinkui, primerkęs akis pasižiūrėjo į Anastaziją, suvokė, kad ji užsiėmusi visai kuo kitu, ne katinų auklėjimu, tykiai užsiropštė jai ant kelių ir tuoj, prisidengęs letena ausį, užsnūdo. Ir Anastazija knaptelėjo nosimi. Patyliukais nuslinko į savo kambarį.

Stovėjo tamsoje prie lango ir žiūrėjo į parko medžius. Pro nesandarias duris bėgo iki sienos šviesos ruoželis. Krūptelėjo ir išnyko - užgesino šviesą anam kambary. Autobusiukas jau toli nubėgęs, žmonės namuose geria pieną, miega vaikai, ant tvenkinio tuščia, gal tik žvaigždė dar kur spingsi pro debesį. Pajuto staiga, kaip plaukia didžiulė laiko upė, nešdamasi viską, nematoma, negirdima, nepaliečiama. Ir vis atgal ir atgal. Kiekvienas mirksnis atgal, nebesugražinamai atgal. Atsigulė, pasidėjo rankas po galva ir užsimerkė. Pajuto švelnumą ant skruostų, matė jos akis, antakius, megztuko žalumą, bet viso veido prisiminti negalėjo. Nesiklostė viskas į viena. Pabandė prisiminti motiną ir iki pačios mažiausios raukšlelės prisiminė, ir kalvį, ir Agotą, o jos - ne. Tik tą švelnumą, einantį per visą kūną. Galvojo, va prieitų, pasakytų kažką jam vienam, perbrauktų per plaukus, paliestų ranka skruostą. Naktį sapnavo ją. Matė veidą, šviečiantį tamsoje. Stovėjo po obelimi, jau žydinčia, ir žiūrėjo į jį. Dabar aiškiai matė kiekvieną bruoželį, akių spindėjimą, savo veidą vyzdžių lėliukėse, jautė alsavimą ant lūpų.

Atsikėlė pilnas sapno šilumos ir lengvumo. Prausėsi, valgė, dėjosi knygas, ir jos veidas, tas, atsineštas iš sapno, dilo, nyko, netekdamas ryškumo, pasinerdamas tolumos migloje, kaip kad brėkstant išnyksta pamažu kitas ežero krantas. Tik liko kaip vos juntamas vandens kvapas švelnios laimės nuotaika. Greitai išbėgo į lauką, kad nepasirodytų bambanti kaip visada Anastazija. Ant gastronomo laiptų du vyrai tylėdami mušė Simutį. Kraujas iš praskeltos lūpos, sumišęs su tąsia seile, varvėjo jam per smakrą. Jis siūbavo nuo smūgių net nemėgindamas gintis, tyliai švebeldžiuodamas pro išmuštą dantį:

- Vyrai... vyrai... ne aš... ne aš...

Nusmelkė Vikčiui širdį. Svyravo akyse nuskurusi Simučio figūra, aidėjo tarsi iš labai toli duslūs, keistai minkšti smūgiai. Tiedu baigė mušti, nusišluostė rankas į vatinukus ir nuėjo. Simutis susmuko palei sieną laiptų aikštelėje ir nieko nematančiomis, jau iš ryto girto žmogaus akimis žiūrėjo į dvi nueinančias per aikštę nugaras. Sutryptas raudonas „Primos“ pakelis mėtėsi laiptų apačioje. Pyptelėjo pralėkdama mašina, ir Viktis atitoko. Staiga suplaukė garsai iš visų pusių: kranksėjo varnos lankoje už miestelio, poškėjo spyruoklinės gastronomo durys, cypčiodamos neteptaiais vyriais, kažkur džireno pjūklas. Nusigrėžė ir nuėjo kažkieno švariai nušluotu, suskeldėjusiu šaligatviu. Šmėžavo pro

medžius mokykla, tokia tolina ir svetima aplinkiniam bruzdesiui ir šurmuliui, tarsi sala jūroje, per mylių mylias apsupta šalto, šniokščiančio vandens. Kaip nuskambėjęs aidas, kai nebesupranti iškreiptų žodžių, vien tik numanai bendrą, neaiškia jų prasmę, virpėjo jo sieloje suvokimas, kad gali būti prieš akis gyvenime tik tuščia aikštė, dvi nueinančios vyrų figūros, pilkas rytas ir daugiau nieko. Visiškai nieko.

Laukdavo dabar visada: kada įeis, kada šukuosis plaukus, sekė jos žvilgsnį, balsą. Vos ji įeidavo į klasę, jis įsitempdavo apimtas nerimo; taip sunerimsta, išgirdę vėlyvą rudenį vilkų kaukimą, arkliai. Vakare, kai likdavo vienas savo kambaryuke, nepastebimai prie laukimo ėmė šlietis ir ilgesys, ilgesys niekada nepatirtas ir toks nepanašus į ilgesį namų, į kelio ilgesį. Jis šmėstelėdavo pro šalį kaip praskrendančio paukščio šešėlis - tik pajunti vėsumą, ir jau nebėra. Kartais atgulęs bandydavo įsivaizduoti jos namus kaime, tuos visus paprastus, kasdienius dalykus: kaip kuria krosnį, valgo pietus, kalbina šunį. Galėjo įsivaizduoti jos tėvą, ir kažkodėl jam atrodė, kad tėvas toks pat nereikalingas ir svetimas žmogus namuose kaip ir jo paties. Bet motinos - ne. Jam būdavo nesmagu vien pagalvojus, kad ji turi motiną, seną, raukšlėtą, nuo darbo iškreiptais pirštų sąnariais. Buvo dar kažkas, ko negalėjo suprasti. Jam buvo gėda, bet pergalėti savęs nemokėjo. Imdavo galvoti apie ką nors kita, apie jos namą, kurį matė aiškiai, keliuką, sodą, vasaros vakarus. Matė, kaip ji eina basa iš ganyklų pablukusia nuo saulės kartūno suknele, braukdama jau palengva krintančią rasą nuo žolės. Smilgos svyruoja palei taką, ramunės, vežimas darda vieškeliu. Norėjo pamatyti jos veidą miegant, kai žmogus toks svetimas sau ir kitiems pasidaro. Jam atrodė, tada suvoktų jos paslaptį, nes juk turėjo jinai ją, kad taip spinduliavo aplinkui kažką, kas taip jį traukė. Jis stovėtų po langu tyliai ir žiūrėtų, paskui nueitų per laukus, apkritusius spindinčia mėnulio šviesoje rasa, migla, sumišusi su užsiskleidusių nakčiai gėlių kvapu, banguotų virš pievų. Viskas aplinkui - daiktai, žmonės, įvykiai - apsigaubė švelnumu. Jautė, kaip plaka naktį įsisukęs šiaurys medžius už lango, norėjo priglauti delnus prie raudonos plytos, įmūrytos bažnyčios sienoje, pajusti jos šiurkštumą, tą milžinišką ją slegiantį bokštų svorį. Kaip tūkstančiai plonyčių gijų, susipynusių nebeišnarpliojamai, atrodė žmonių jausmai, darbai, likimai, ir pasakyti žodžiai - tik lengvos bangelės, ribuliuojančios virš niekada nesujudinamos gilumos. O jis norėjo žinoti, tikrai žinoti, kad suprastų. Kartą įsidrąsinęs paklausė Anastaziją:

- Teta, o ką jūs darėt, kai jauna buvot?

Anastazija, pavadinta teta, grėsmingai kilstelėjo antakius, bet staiga veidas sušvelnėjo, ji nusišypsojo beveik droviai:

- O, Viktorėli, žvitri merga buvau. Pas ūkininkus tarnavau. Ir balsą turėjau, kai užtraukdavau, visiems šilta pasidarydavo. Ir sveikatos turėjau. Galėjau visą naktį dūkti, ir nieko. Tada vasaros buvo šiltos. Numiegi kur po krūmeliu ir vėl visą dieną prie darbo. Ir kad bent kas. Dabar ar tai vasaros? Vis vėjai, lietūs. Žiemą, kai paspauš speigai, pusnis sulig stogais suversdavo. Viskas kitaip buvo.

- O kodėl netekėjote?

- Dievui norėjau tarnauti, - atšovė piktai. - Kas mane ims? Vaikų buvo daug, pasogos jokios, kam plikos reikia? Buvo toks kriaučiukas, norėjo, bet kad jau labai negražus, su kuprike. Tada nėjau, jauna, kvaila buvau, vėjai galvoje. Eik, graužk savo mokslus, ko tau su sena davatka plepėti. Prieš akis viskas tau.

Ir užsidarė su katinu kambaryuke. Vikčiui pasidarė nesmagu. Nereikėjo klausti. Ne visko galima klausti.

Atėjo pavasaris po ilgos žiemos. Bėgte atbėgo. Pūstelėjo vieną kartą, stipriau

apsiniaukus vakarui, vėjas nuo marių ir ėmė kristi į žemę šiltas balandžio lietus. Saulė jau smarkiai buvo pasidarbavusi: nutirpdžiusi sniegą nuo suartų laukų, nuplikinusi kalvelių pakaušius. Tik stačiuose, miškinguose Graumenos krantuose dar vis tūnojo sucukrėjusio sniego lopai, sunešti kadaise smagiai ir nerūpestingai siautusių pūgų. Ėmė skaidrėti upių vanduo, kelias ant kalvelių ir posūkiuose ėmė balti. Sujudo medžių pumpurai, pašoko greitai žydėti plukės - geltonos ir baltos, pienės patvoriuose, žibutės po krūmais atslaimuose. Neprisiminė ir negailėjo niekas nei žiemos, nei sniego, nei taip kadaise laukto pirmojo ledo. Tik pačioje miško gūdumoje, kur Graumenos srovė - dar tik šaltinėlis, kur snaudžia po kerplėšomis ir akmenimis žali vėžiai, kur pačią kaitriausią vasaros dieną ori ir vėsi ramybė, ošė vis taip pat veik šimtametės eglės ir ažuolai, tarsi visai jiems nesvarbu, ar švilpia šalti vasario vėjai, ar griaudėja pikta ir skaudi liepos perkūnija.

Viktis gulėjo tamsoje ir klausėsi, kaip greitai teškena lietus nuo stogo. Jokio vėjelio, tiktai kvepia žeme pavasario naktis. Atplaukė staiga aukštai virš miestelio skrendančių gervių šauksmas. Smailus trikampis, nukreiptas tiesiai į šiaurę, po ritmingai ošiančiais sparnais svetimų miestų, miestelių, kaimų mirgantys žiburiai, kartais susiliejančios į virpančią šviesų jūrą. Nepasukdamos niekada į šalį, nors juk galėtų nutūpti ir čia, kur tokios švelnios pievos, gražūs garbanoti miškai su ežerais ir pelkėmis, traukia jos tolyn, aplenkdamos pavasarį, nes ten jų gimtoji žemė, gimtasis lizdas, mielas tik joms vienoms. Jis sunerimo, atsisėdo lovoje ir klausėsi, kaip tolo nutolo jų sparnų švilpesys ir riksmas. Už sienos sukosėjo ir ėmė vartytis guolyje Anastazija, tik katinas ramiai sau pūtė į akį ant krosnies. Jo nerimo pavasaris jau buvo praėjęs, kas jam rūpi Anastazija, Viktis juo labiau, o gervė aukštai ir didelė - nepagausi...

Namuose krutėjo visi pašaliai. Šaukė pempės, čireno vyturiai, kaip koks pienburnis neišlaikęs užkakariekavo gaidys, švilpavo, skraidė būriais ir pešėsi su žvirbliais dėl inkilų varnėnai.

- Padėsi Mykolui, - pasakė rytą tėvas, - pažadėjau, žmogus jau metuose, sunku jam.

Kalvis dzindzėjo pajuodęs, apsipylęs prakaitu. Viktį pristatė pūsti dumplių, nors jam taip knietėjo pamosuoti didžiuoju kūju. Šnypštė grūdinama geležis. Kaimynas, valandą paplakęs, nuilso ir prisėdo patraukti dūmo.

- Iš kur tau tiek sveikatos, Mykolai? Jau metų kapa su gorčium.
- E, kad ne ta kirmėlė! Amerike ne taip kaldavau. Ten, bral, tvarka: nekalsi - nedirbsi, nedirbsi - nevalgysi.

- Je je.

Ir vėl abu plaka. Viktis vos spėja pūtuoti. Kai tik ateina kas, tuoj prie kalvės pasisuka ir Barbikė. Jai tik paplepėt. Turėjo viską matyti, viską žinoti ir visur savo trigrašį įkišti. Kaimo šunis iš balso pažinojo. Ir dabar vis kur buvus, kur nebuvus pasisuka prie kalvės.

- Jau Stonkaus šuo draskosi, bus bene sūnus iš Klaipėdos atvažiavęs.

Patrypinėjo, palakstė po kiemą, vis į tą pusę pasižiūrėdama, bet per krūmus ir beržyną nedaug pamatysi, o dar namas ant pačios žemiausios kalvos visame kaime...

- Reikia nulėkt, paklaust, gal važiuos kur, miltų ruginių parvežtų.

- Kad tų miltų dar tik šeštadienį Jocys atvežė, - bandė sulaikyti kalvis.

- O juodai dienai ar nereik? - atšovė Barbikė. - Tu ką išmanai?

Ir jau lekia takeliu. Kalvis nusispjovė, ir už „Pamyro“. Jaunesnė, nepavysi... Šaipėsi kaime iš tos poros, o kalvis nekreipė dėmesio. Gal Barbikė dėl to ir

tekėjo, kad kalvienė bus, visus pažins ir žinos viską apie visus. Kas beatseks?

Parėjo vakare pavargęs ir laimingas. Visa vakarų padange - violetiškai rausva žaros juosta, migla pavasarinė nuo šylančios žemės, kvepėjo dygstantys ajerai, paukščiai jau buvo nutilę, tik zvimbė plonyčiais balseliais uodai, savo vestuves keldami. Indriekaus ažuolai kaip neryškios kupetos, tik Valauskienės beržas baltavo prieš vakaro žarą. Į vidų nėjo. Netraukia pavasarį į vidų. Tokia laukų gaivuma, ir ta žemė, rodos, tokia sena, atjaunėja. Atsisėdo ant prieklėčio akmenis, kur vakarų pusėj, ir sėdėjo atsirėmęs į saulės šilumą dar išlaikiusį sienoją. Gera buvo. Žiūrėjo į tą pusę, kur jina gyveno, - ten truputį į kairę nuo beržo, per traką, kur skaisčiausiai dega žara. Ir buvo tik ta žara, ilgesys, vis labiau nykstantys pavasario prieblandoje Indriekaus ažuolai. Ištirpo visos neteisybės, skriaudos, tokios dabar smulkios atrodė, vaikiškos. Norėjo atleisti visiems, kadaise jam bloga padariusiems. Šviečia ir jiems taip pat žara, taip pat kvepia žemė, taip pat žiebiasi žvaigždės tamsėjančiuose rytuose.

- Kaip Anastazija? - paklausė tėvas rytą per pusryčius.
- Gerai, - atsakė Viktis.
- Ką? - išsprūdo tėvui, bet tuoj užkišo motina:
- Paviržio dar turi?
- Turiu. Ji man pietus beveik kasdien duoda.

Motina susižvalgė su tėvu.

- Reiktų tau nuvažiuoti, Petrai. Keliai jau sausi, su dviračiu ne kažin kiek truksi. Dar ir cukraus kokį maišelį paimsi, nepajusi, kaip šienapjūtė ateis.

- Reikės, - nutęsė tėvas.

Davatka Anastazijai nebuvo gero žmogaus. Galėjo katinas būti geras, šuo galėjo būti geras, bet žmogus - ne. Nei klebonai, nei vikarai jai neįtiko. Pasidžiaugia savaitę naujam atėjus, o paskui - ir nusilenkė ne taip, ir pasakė ne taip. Patį vyskupą, gal net ir popiežių būtų radusi ko pamokyti, o kad vaikigalis būtų jai geras... Čia kažkas ne taip. Ar nebus ko prikretęs? Tad Rimkus nieko nelaukęs nulėkė į miestelį, nors šiaip kur išsiruošti jam savaitės neužtekdavo.

- Garbė Jėzui Kristui.

- Per amžius amen, - nė kiek neapsidžiaugusi svečiu bumbtelėjo davatka.

- Tai kaip tas mano Viktorėlis? - tiesiai prie reikalo drožė Rimkus.

- Aukštinis vaikas, - nušvito Anastazija, - toks rūpestingas, paslaugus. Kur paprašysi nubėgs, ir sąžiningas. Tik kad į bažnytelę negaliu priprašyti. Moko juos ten negerai. Jau būtų kunigėlis... Matyt, ne į tėvą.

Rimkus taip susijaudino, kad užsimiršęs išsitraukė cigaretę.

- Kišk tą pypkių! U! Ir ištvirkimas žmonių.

- Sako, kad pietus tamsta jam duodi. Kaip dabar atsiskaitysim? - pralemeno Rimkus.

- Noriu duodu, noriu - ne. Savo duodu, ne tavo.

Taip ir pasišnekėjo. Iš grynios širdies.

Nepastebimai, tarsi būtų žydėję tik patys sau, peržydėjo klevai ir nubėrė parko alėjas smulkiais auksiniais žiedeliais; išlindo maumedžių švelnūs spygliai, liepos kaip mažas vėduokles išskleidė gležnučius, lipnius lapus. Ilgasis koridorius su langu į parką pritemo. Tik vakarop, pasisukus saulei, kai ji šviesdavo kraštu liesdama Genioties upelio skardį, šviesa prasimušdavo pro suvešėjusius medžius, tada mėlyna juosta, mirganti nuo judančių lapų šešėlių, nusidriekdavo per koridorių ir, nepajėgdama pramušti tirštėjančios tamsos, palengva tirpo pusiaukelėje. Stovėjo pasikišęs knygas po pažastim ir žiūrėjo į gęstančius atšvaitus sienoje. Užpakaly sutrepsėjo smulkūs žingsniukai, prilėkė,

sušiaušė jam plaukus:

- Koks tu dar vaikas, Viktorėli, - nusijuokė ir išnyko šešėliuose kaip sapne.

Viršuje, muzikos kabinete, skambino pianinu naujasis mokytojas, lauke krito ant jaunos, stiprėjančios žolės skaidriausia iš visų gegužio rasa. Vaaaaiikas - ataidėjo iš toli, paskui juokas ir dūrė širdin. Parėjo namo nejausdamas nei rankų, nei kojų, tik šmėsčiojo žaros šviesa ir vos juntamas vėjas dvelkė į kaklą. Atsigulė pasiėmęs knygą, atvertė, pasidėjo ant krūtinės ir nepajuto, kaip kietai užmigo. Atsibudo naktį. Buvo tokia tyluma, kokia tik pavasario naktį kad būna. Spindėjo mėnesiena virš laukų, tylėjo medžiai, tylėjo paukščiai, dulkėtose kamarose amžinoje prietemoje snaudė kailiniai, sapnuodami speiguotus vėjus, palaginėse, paverstos ant šono, tyliai traškėdamos džiūvo rogių pavažos. Prisiminė rudenį, nesibaigiančio lietaus teškenimą, pirmojo sniego baltumą, gervių klyksmą tą pavasario naktį... Viskas, rodės, buvo taip seniai - virpėjo neryškūs, besimainantys daiktų kontūrai, kaip suskaldytas vitražas vaizdų nuotrupos, sakinių, intonacijų fragmentai ir niro lyg gelmėn, lyg į ūką vis neryškesni, neryškesni... tik tas žiemos rytas akinantis liko atminty kaip butelio šukės blizgesys ir ta nuotaika, persmelkianti visus metus, kaip ievų kvapas kad persmelkia pavasarį.

Jau baigiantis vasarai nuvažiavo į miestelį. Saulė kaitino grindinio akmenis, dulkėta žolė geibo patvoriuose. Pastatė dviratį ir nuėjo prie mokyklos. Žvyro takelis, užėjęs žolė, užrakintas šulinys, sutirštėjusi parko medžių ūsmė. Saulės šviesa, atsimušusi nuo kalkėmis dažytų sienų, žilpinanti akis, maurų salelės, plaukiojančios juodame tvenkiny. Apėjo ratu. Klasėse tušti suolai, nenutrinti žodžiai ant lentos. Šnarėdamas nučiuožė skardiniu stogu sausas lapas, ir jis visai aiškiai išvydo ją, bėgančią takeliu pro dabar jau užrakintą šulinį. Išgirdo juoką, tą patį kaip tada koridoriuje. Uždarė vartelius ir nuėjo, vesdamas dviratį, į gastronomą. Laipteliai skendo šešėlyje, kažkokia moteris stovėjo viršuje ir žiūrėjo į kelią, kuris suko pro bažnyčią. Klausydamasis savo žingsnių lipo viršun, ir staiga suspurdėjo širdis. Ten stovėjo Jonė. Su ta pačia pablukusia kartūno suknele. Pūstelėjo vėjas iš skersgatvio ir susuko popieriukus palei jos kojas. Nepakreipė galvos jam sustojus - vis žiūrėjo į kelią, o gal dar toliau, į skardį anapus Genioties, kur tirpo skaudžiame melsvume papilkėję klevai. Matė jos akis - svetimas, išvargusias suaugusios moters akis. Ranka su rašalo dėmele ant smiliaus gulėjo ant geležinio turėklo, pro nusilupinėjusius dažus kalėsi rūdys. Viktis stovėjo nekrustelėdamas, jinais atsigrėžė, praslydo akimis nepažindama ir vėl nusigrėžė į kelią.

Kai išėjo iš parduotuvės, jos jau nebebuvo. Į šventoriaus mūrą trynėsi Anastazijos ožka, klykė lupami Pasileidusios Marės vaikai, miestelio namukai, apšviesti gelsvos popiečio saulės, staigiai mažėdami bėgo palei gatveles į laukus, apsunkusius nuo pavėlavusios rugpjūčio kaitros. Pravažiavo pro tuos laukus ir sustojo miške, ten, kur smėlio vieškelis kilo iš Graumenos slėnio į kalvą, apaugusią svyrančiomis nuo vėjo pušimis. Ant pačios keteros stovėjo aukštas medinis kryžius. Nuo čia atsigrėžęs paskutinį kartą regėdavai pro medžių viršūnes raudonus bažnyčios bokštus. Kryžių pastatė Jočio motina toj vietoj, kur per Sekmines jos akyse griuvo sūnus, sudraskytas sprogstamųjų kulku. Šiureno vėjas drebulę, alsiai kvepėjo miškas, liūdėjo po skardiniu stogeliu skerdžiaus Skomanto drožtas rūpintojėlis. Apačioje, vingiuodama tarp šidabrinų karklų šakų, sroveno upė, už nugaros bėgo per mišką kelias į namus. Žinojo, kad gali nusileisti žemyn, pervažiuoti tiltą, grįžti į miestelį. Bus jis toks pat tuščias, vėjas taip pat gainios popiergalius ir nuorūkas, tik Jonė nebestovės

ant gastronomo laiptelių, kur sėdėjo tada primuštas Simutis, ir jis pats jau bus nebe tas, kuris ėjo aplink baltą mokyklą ten, parke, po jau mėlynuojančiais medžių šešėliais.

1982

BALTOJI LYGUMA

Kiekvieną rytą, gerokai prieš aušrą, lapė perbėgdavo baltą lauką, nusitęsusi iš pietų į šiaurę. Tik kalneliai ir bitkrėslių kuokštai žymėjo kadaise čia buvusias sodybvietes. Sudžiūvusiuose bitkrėslių stagaruose švilpavo vėjas. Lyguma buvo tuščia, tik jos vienos pėdų virtinėle vingiavo skersai nuo vieno krašto iki kito. Net pelių urvelių nebuvo, varnos, ir tos pralėkdavo nenutūpdamos. Iš pradžių lapę baugino tas didžiulis, atviras, baltas plotas, kuriame nebuvo kur pasislėpti, bet alkis spaudė, ir jina galų gale išdrįso, paskui priprato. Bėgdama kelintą kartą gerokai dešiniau pastebėjo kažin kaip užsilikusį erškėčio krūmą. Jis augo beveik pusiaukelėje. Ant krūmo kabo kelios raukšlėtos uogos. Pėdų grandinėle sukdamo apie krūmą ir nerdavo tolyn. Kartais lapė čia patupėdavo klausydama ir uosdama tolimus silpnus kvapus. Tiesa, pačiame lygumos pakraštyje, ant kalno, apaugusio didžiuliais klevais ir liepomis, stovėjo sodyba. Namas buvo senas, susmukęs, klėtis žaliu apsamanojusiu stogu, plūktinis tvartas, pro šoną vingiavo kelias. Tvarte gyveno karvė, veršiukas, avis ir pulkelis vištų. Name gyveno du seni žmonės ir bjaurus dvokiantis šuniūkštis. Lapė gyveno už kelio, pamiškėje, buvusios sodybos griuvėsiuose. Griuvėsiai buvo apžėlę sulaukėjusių slyvų ir gudobelų brūzgynais, čia vertė iš lauko renkamus akmenis. Jie apaugo usnimis ir karklais iš tos pusės, kur seniau būta kūdros. Čia sunku prasibrauti ir, nors kelias visai arti, lapė jautėsi saugiai. Tarp kelio ir griuvėsių augo ąžuolas. Traktoriai paarė jo šaknis, jis pamažu ėmė džiūti. Prie ąžuolo glaudėsi šermukšnis. Žiemos pradžioje atlėkė sniegenos ir nulesė jo uogas. Prieš perbėgdama kelią, lapė visada sustodavo po ąžuolu. Iš čia buvo toli matyti. Kelias palengva kilo į nestačią kalvą, rietėsi į dešinę ir nyko baltuose laukuose. Kitame kelio gale buvo gyvenvietė, bet ji taip toli, kad rytais ankstyvų žiburių šviesa vos prasimušdavo pro šaltą miglą. Jau ne pirmą dieną kelias stovėjo užpustytas, niekas juo nevažiavo ir nėjo. Šį rytą lapę pažadino tolimas, neaiškus, tik jai vienai girdimas burzgimas. Už gyvenvietės, kur keliukas įsuka į vieškelį, užė traktorius. Lapė įsitempė ir pastatė ausis. Traktorius jai kėlė baimę ir įniršį. Anksčiau ji per daug nebijodavo to smirdančio ir riaumojančio žvėries. Pavasariais jie amžinai sukiodavosi apie sodybos griuvėsius. Kartą, kai ji užsižaidė su dviem nevikriais lapiukais, žvėris sustojo, iš jo išlipo žmogus ir lapė pajuto, kad jis juos pastebėjo. Žmogus nerangiai ėmė bėgti per žydinčių dobilų lauką, lapė sukiauksėjo, bet lapiukai ne iškart jos paklausė. Jie susidomėję spoksojo į tepaluotą žmogų ir nebespėjo gerai pasislėpti. Žmogus sugavo abu jos vaikus ir nusinešė į mašiną. Lapė tyliai gulėjo gudobelės brūzgyne ir žiūrėjo virpėdama. Traktorius suparpė ir nuropojo. Ji bėgo iš paskos slėpdamasi tankioje pakelės žolėje. Ilgai gulėjo prie gyvenvietės; kai visi išsivaikščiojo po pietų į darbus, padaržiais prislinko prie sodybos - girdėjo, kaip inkščia ir skundžiasi lapiukas. Pralindo pro tvoros spragą ir pamatė prie smirdančios šuns būdos pririštą savo vaiką. Kito nebuvo, ir ji suprato, kad nebus. Nieko nepaisydama puolė artyn, bandė susikruvindama dantis pergraužti geležinę grandinę. Lapiukas blaškėsi, cypavo. Patvartėje, saulės atokaitoje, miegojo kvailos vištos ir primerkusios vieną akį spoksojo į neregėtą raudoną šunį. Atokiau lesinėjo žąsis su žąsiukais. Lapė staiga metėsi į jų būrį ir išpjovė visus: vištas, žąsiukus ir pakvaišusią iš baimės senę žąsį. Pajutusi artėjant žmogų, išlindo pro tą pačią tvoros spragą ir grėžiodamasi atgal nubėgo vis dar girdėdama verkiant ir skundžiantis lapiuką. Pergalėjusi baimę, atšliaužė dar naktį, bet lapiuko nebegirdėjo ir nebeužodė.

Burzgimas artėjo, lapė išlindo iš savo guolio, ilgai žvelgė į tą pusę, paskui greitai perbėgo prie ąžuolo, dar pasiklausė, perkirto kelią ir pasileido baltąja

lyguma. Žiema šiemet buvo gili ir ilga. Lapė neatsiminė tokios šaltos žiemos. Ją kankino alkis. Nestabtelėjusi prabėgo pro senukų sodybą, tik pakreipė galvą. Languose jau degė šviesa ir kaminas rūko. Į nosį mušė aštrus tvarto kvapas. Sodybon lapė niekada neužsukdavo, buvo per daug arti jos pačios namų. Patupėjo sekundę po erškėčio krūmu lauko vidury. Nors dangus buvo pilkas, bet šaltis spaudė. Ji pakilo ir jau neskubia ristele nukiceno.

Kitame gale tarp lauko ir miško vingiavo nedidelis upeliukas, ir šį rūstų baltą metą visa menka gyvybė spietėsi ten. Upelė duso po ledu, bet mažytis šaltinėlis, pasityčiodamas iš melioracinės sistemos, vis dar mušėsi iš po žemės ir, garuodamas šaltyje, skimbčiodamas nukarusiais varvekliais, siaura vagele bėgo į upelį. Prie šaltinio sulėkdavo varnos, po lazdynų krūmais, kurie augo rytiniame upelės krante, gyveno lauko pelės, toliau stovėjo bebrų užtvanka ir juodavo mažytė eketė, kuriai bebrai neleido užšalti, kartkartėm iškišdami savo dorus snukučius. Čia atskrisdavo kėkštai, ieškodami gilių, ir voverė nuliuksėdavo kartais. Šaltinėlyje glaudėsi užsilikęs gaigalas. Kartą varnai iš snapo išsprūdo duonos pluta ir nukrito netoliese. Gaigalas ryžosi išlipti ant kranto, alkis spaudė ir jį. Taip lapė aptiko jo pėdas. Dabar atskuosdavo kas rytą tikėdamasi, kad šaltinis bus užšalęs. Bet jis vis laikėsi. Lapė apsimesdavo nematanti gaigalo, bet vos tik pabandydavo priartėti, paukštis pakildavo ir nuskrisdavo.

Lapė slinko skardžio kraštu. Apačioje plūduriavo gaigalas, pakišęs po sparnu galvą. Srovelė, kur siauriau, jau traukėsi ledu. Varnų ir rėksnių kėkštų nebuvo. Lapė niekieno nepastebėta perbėgo upelį ir iš kitos pusės, slapstydamosi už sniego vėpūtnių, prislinko visai arti šaltinio. Gaigalas tebeplūduriavo prieš srovę, judindamas oranžines letenėles. Lapė staiga šoko, paskutinį akimirksnį gaigalas spėjo išsisukti, bet iš baimės ar nusilpęs neįstengė pakilti aukščiau. Lapė šoko dar kartą ir nutvėrė už sparno. Jiedu kūliais nusirito nuo kalniuko. Paukštis plakė laisvuju sparnu ir krykė. Lapė juto, kad plunksnos slysta iš jos nasrų. Ji staiga atleido dantis ir pabandė sugriebti už kaklo. Gaigalas mostelėjo sparnais, ir lapė išpešė iš pakaklės tik kelias plunksneles. Pasisupę ore, jos nukrito ant išrausto sniego. Lapė bėgo paskui sunkiai skrendantį paukštį tikėdamasi, kad jis pavargs ir nukris, bet gaigalas staiga nusileido už menkučio karklo krūmo. Lapė prilėkė šuoliais ir sustojo. Už krūmo buvo nedidelė šaltinio akis, pakraščiais apsitraukusi plonu ledeliu. Gaigalas plaukiojo viduryje ir tvarkėsi plunksnas. Lapė nusileido žemyn, bandė atsargiai prišliaužti ledu, bet prie vandens ledas buvo plonas. Gaigalas paplaukė į kitą kraštą. Lapė apėjo ratu - visur buvo tas pats. Ji paliko paukštį ir nubėgo palei lazdynų krūmus į upę. Ant ledo dryksojo sudraskytos stirnos griaučiai. Prisnigus ir paspaudus šalčiams, stirnos iš didžiosios girios naktimis išeidavo į kelius. Palaidi kaimo šunes kaip tikri vilkai gainiodavo jas, kol kokia neišlaikiusi šokdavo į šalį ir įsmukdavo į gilų sniegą. Tada puldavo visu pulku ir papjaudavo, bet neėsdavo. Jie buvo sotūs. Ši pūgos suplūktu sniegu nubėgo sužeista iki upės ir čia krito. Kelias dienas lapė mito dvėseną, bet suskrido iš visų kampų varnos, šarkos ir švariai nušveitė kaulelius, išnešiojo ir sudraskė į skutelius kailį. Lapė apuostė kaulus, pagraužė, bet jie beveik nebekvėpėjo mėsa. Prabėgdama dirstelėjo į bebrų eketę. Bebrai ramiai snaudė savo tvirtovėje. Po jų nuverstos drebulės šakomis tarp zuikių pėdų užtiko pelės pėdelių karoliukus. Prikišusi nosį nusekė, iškapstė vieną urvelį, kitą. Jai pasisekė nutverti apsimiegojusią pelę; ta tik vieną kartą spėjo cyptelėti. Keli kraujo lašeliai nukrito ant sniego ir sustingo. Laukas padvelkė šalčiu, greitai ims aušti, ir lapė nesustodama, nesidairydama

pasuko atgal. Toli kaimo pusėje jau spindėjo dvi riaumojančio žvėries akys. Lapė peršoko kelią ir smuko į griuvėsius. Jau miegodama girdėjo, kaip pabaisa nudundėjo keliuku, ir jos dantys prasišiepė.

Kitą naktį lapė perėjo traktoriaus nuvalytą kelią ir vėl pasileido baltąja lyguma. Kaip ir vakar nespindėjo žvaigždės. Pribėgusi erškėtį, atsitūpė. Šaltis buvo kritęs, vos juntamai ėmė pūscioti vėjas. Visai kitas vėjas - iš pietų. Nepažįstamas kvapas sklido iš lygumos, kėlė nerimą lapei. Dvelkė tolimu pavasariu. Ji tupėjo ir godžiai uodė orą. Kitame lygumos gale pro minkštėjančią miglą ant kalno mirgėjo trobos žiburiai. Jau nebetoli tas laikas, kai baltojoje lygumoje nutirps sniegas, nuplaudamas lapės įspaustas pėdas, kraujo lašelius, gaigalo plunksnas. Pražys mėlynos našlaitės po lazdynų krūmais ir lapiukai griuvinėdami išbėgs į pavasario saulės šviesą.

Ir viskas, kaip žmogaus gyvenime nebūna, prasidės iš naujo.

1989

PAVASARIO PAUKŠČIAI

Motina mirė pačioj pavasario pradžioj, kovui dar nepasibaigus. Vis norėjo sulaukti pirmųjų paukščių, bet taip ir nesulaukė. Užgeso tyliai vakare, silpnam šaltukui traukiant ledą ant pažliugusių kaimo kelių, o rytą staiga nušvito saulė, pamėlynavo girios pakrašty alksnynai ir, nežinia iš kur atsiradę, švilpavo klevuose palei klėtį varnėnai, žvilgindami prieš saulę smaragdines plunksnas. Meletos tilindžiavimas aidėjo drebulyne pakalnėj, pritemdytame alkieriuke spragsėjo gryno vaško žvakės, kurias senoji išsaugojo savo šermenims, klėtyje, ant miltais nubarstytų grindų su pelių pėdelių virtinėlėmis, stovėjo grabas, sidabrine bronzą dažytais ažuolo lapais, kažkuris motinos anūkų, jo sūnėnas, atsiklaupęs tiesiai ant grindų, kalė iš kartono iškirptas ir taip pat bronzą padažytas vardo ir pavardės raidės. Virtuvėje triūsė šeiminkės, duonkepė krosnis traškėjo įkaitusi, rusvindama baltus pyragų šonus.

Taip norėjo sulaukti pavasario! Padaryk man, Jonai, klumpes, prašė ji, kaliošai per sunkūs ir drėgmę traukia. Kirsdamas alksnyne žabus, jis rado gražią lygią drebulaitę, dailiai nupjovė ją, supjaustė į pliauskas, pamatavęs iš akies, ir parnešęs parodė motinai. Ji pačiupinėjo medį sukumpusiais, nelanksčiais pirštais - jau mažai bematė, kambarys prikvipto drebulės, jos veidas nušvito, bus gerai, tarė, tik kas tau padarys, Mikutis vėl bene bus kur nusitrenkęs, ar bepareis iki pavasario? Mikutis, paskutinis kaimo klumpdirbys, aukštas, ilgiausiom kojom, siaurais pečiais, nuo sėdėjimo prie ožio susimetęs į kuprą, dar ilgai vaikščiojo liesais pokario metais po apylinkes, drobiniam maišiuke susidėjęs nesudėtingus savo amato įrankius; iš trobos į trobą, iš kaimo į kaimą, skaptuodamas klumpes, nešiodamas naujienas, gerdamas drumstą ruginę. Pasikorė amžinatilsį, pabėgo iš senelių prieglaudos, nebuvo pratęs prie sėsiaus ir blaivaus gyvenimo, amatas nereikalingas tapo, šeimos nebuvo, kur dėtis vienišam? Žinojo tai ir mama, bet paskutiniaus metais atmintis smarkiai sutriko, vis klausdavo dukterų vardų, o žentų tai visai blogai beprisiminė. Gal tik Juozas, jauniausias, mylimiausias dukters vyras, svieto perėjūnas, taip ir išsigudrinęs nugyventi visą amžėlį rimto darbo nesusigriebęs, jai iš galvos neiškrito.

- Ką tu, Juozai, būtum daręs su ta žeme, jei valdžia nebūtų pasikeitusi? Nelinksta tavo širdis prie žemės darbo, o juk spaudė tėvas, kietas žmogus buvo, pinigas lipo jam prie delno, nei savęs, nei jūsų, vaikų, negailėjo.

- Pražuvęs būčiau, uošvienėl, pražuvęs, ačiū Dievui, kad taip išėjo, - juokėsi žentas.

Dabar tos pliauskos, suskaldytos ilgais pagaliais, gulėjo šalia duonkepės - drebulė lėčiau dega ir krosnis lygiai įšyla. Juozas su sūnumi nešė į didžiąją trobą ažuolinius stalus ir rikiavo suolus - vakare susirinks kaimas „Kalnų“ giedoti.

Jonasėjo per šylančią žemę į tvartus žiūrėti užmirštų gyvulių, užsilipęs ant aukšto ieškojo lentgalių, reikia lentą daryti grabui padėti, reikia važiuot į apylinkę dokumentų tvarkyti, reikia tartis su klebonu, kad pašventintų duobę. Naktį nesumerkęs akių išsėdėjo prie motinos lovos, karpydamas grabnyčios dagtį, galvodamas apie rūpesčius, užgriuvusius staiga, kaip sniegas nuo stogo.

Jam, jauniausiam, paliko tėvas ūkį, kad ir nedidelį, bet vis dėlto žemė, nors ir užžėlusi alksnynais ir kadagiais kalvelėse, kur rudenio pabirdavo rudgalviai kazlėkai ir kur tik aviai naudos buvo, o ne šieno karvei. Kitus vaikus išleido į mokslus, šviesus buvo žmogus, mirė pirmą karo dieną, ir tie keletas giminių ir artimųjų skubėjo išsiskirstyti, nes vakaruose lyg tolina perkūnija griaudėjo patrankos - siena buvo čia pat. Ir iš kur žinojo velionis, vis sakydavo: vokietis šio karo nelaimės, o, rodos, buvo tokia galybė, ruseliai plūdo tiesiai laukais į

rytus, imdami besiganančius arklius nuo pievų, o vokiečiai tvarkingai, kolonomis praūžė pro kaimą net nesustodami, tik sutratino Puplesio darže sužeistą kareivėlį ir nurūko link Šakėnų smėlėtu vieškeliuku, dulkių juosta, pakilusi iš po motociklų ratų, lėtai guldama nušliaužė per kaimą.

Važiavo tuo pačiu keliu, tik jau ištiesintu ir storai nužvyruotu, į Šakėnus pas apylinkės pirmininką, žemė iš paviršiaus atšilo ir motociklo ratai, apkibę purvu, slydinėjo, reikėjo stipriai laikyti vairą. Šeimininkės prisakė visko nupirkti: ir mėsos šviežios - rūkyta kotletams netinkanti, - ir saldinių, mielių; turėjo viską susirašęs į popieriuką ir įsidėjęs į švarko kišenę kartu su motinos pasu, kurį dabar reikia duoti, - žmogaus nēr, o popieriuj jis dar gyvas. Miestelyje buvo tuščia, darbo diena, tik vaikai lakstė mokyklos kieme. Supirko viską, ką moterys buvo liepusios, dar nuėjo į universalinę, gal bus motociklui žvakių, kažko nebetrūkia, apylinkėj popierius greit sutvarkė, dabar reikia pas kleboną dėl bažnyčios susitarti, o kartu vargonininką užprašyti.

Klebonas, rudaplaukis, tankiai nužėlusiomis stambiomis rankomis, užjaučiamai palingavo galva, jau smarkiai plinkančia nuo pakaušio, - tas rudas plaukas toks kietas, bet matai, vis tiek krenta, - užrašė atsivertęs knygą ir palydėjo jį iki pat durų. Jam lengviau pasidarė ant širdies, kad viskas bus, kaip motina norėjo.

Dar pakeliui užsuko pas vienus gimines, pas kitus ir, kol privažiavo keliuką link namų, jau reikėjo jungti pažibinčius. Visuose trobos languose degė šviesos, tik alkieriuko langai, kur stovėjo grabas, buvo uždangstyti raštuotais, namie austais divonais. Kieme, po liepomis, stoviniavo vyrai: rūkė cigaretes, jų ugnelės žybčiojo tamsoje lyg žvaigždės pro debesį, ir pusbalsiu kalbėjo apie ankstyvą pavasarį, melioraciją, gyvulius. Prie žaginių tvoros, palei tvartą, stovėjo mašinos, tokios pat pažįstamos kaip ir kaimo žmonės.

„Kalnus“ giedojo iki pat vėlyvos nakties: šventas jokūbai-petronėlemarija, traukė moterys ir vyrai greitakalbe, o paskui galingai griaudėjo bosai: steeepooooonaaaaai. Ir taip visą naktį aidėjo po staiga pasikeitusius namus gaudi, vienoda giesmė, kur menami seniai jau mirusių žmonių vardai, jų ir kaulai sudūlėjo bažnytkaimio kapinėse, kur medžiai neregėtai aukšti ir vešlūs ir kur vasaros vakarais tokia ramybė, kad imi pavydėt mirusiems tos ramybės, tos tylos ir tos gaivios paunksmės.

Šeimininkės plušėjo po virtuvę, šnekėdamos apie nesenas laidotuves, apie tai, kaip viena marinusi tėvą, kaip jis sunkiai miręs ir vis prašęs gerti, ir niekaip negalėjęs atsigerti. Kas čia per liga galėtų būti, klausė jos vieną iš sūnėnų, mokslus einantį, kuris ramus ir tylus kaip visada rūkė prie krosnies keistai kvepiančias cigaretes ir nebuvo dar žemaitiškai užmiršęs; o jos pasakojo ir pasakojo istorijas, vis apie mirtis, laidotuves, šermenis, kaip kad ir pritiko šiai dienai arba tiesiog proga buvo. Kiekviena mirtis juk primena kitas, o ta dar kitas ir taip toliau, kiekvienas iš vyresnių, o tų jaunų ne tiek daug kaime liko, buvo palydėjęs į kapus ką nors iš artimųjų ir dabar norėjo pasipasakoti, prisiminti, kaip seniau buvo, taip dabar ir mirtis pasirodė gyvenimo nenutrūkstamos grandinės rišėja, kuri vienija mus visus šioj žemėj, nesvarbu, kokie mes būtume, tai vienintelis tikras daiktas, ką žinai žmogus apie ateitį, savo ir kitų visų, tų nesuskaičiuojamų brolių ir seserų, paskendusią savo darbuose ir rūpesčiuose.

Jam nebuvo kada pasėdėti prie motinos, taip ramiai ir gražiai gulincios grabe; kalbėjo moterys, kad labai jau velionė gražiai atrodanti, sako, kas ilgą amžių išgyvenęs miršta, tas visada gražiai atrodąs, nes gyvybės siūlas verpiasi verpiasi ir, kai jau išsiverpia iki galo, tai žmogus ir miršta, o žiūrėk, kai jaunam

kokia staigi mirtis, tai paskui veidas taip ir mainosi grabe, lyg nemiręs dar būtų... Čia reikėjo eiti į klėtį mėsos, čia svogūnų nebeturinčios, nežinančios, kur padėta, tu, Jonuk, pasakyk tik kur, mes pačios nulėksim, susirasim, bet visur jis ėjo pats, ramiai, neskubėdamas, per visą tą sumaištį kaip kiekvieną dieną kalbėjo taip pat ramiai, tik virpėjo rankos, kai reikėjo uždegti užgesusią žvakę, ir jis pats garsiai tuo stebėjosi, lyg gėdydamasis kažko, ko nereikėtų kitiems matyti ir suprasti.

Galų gale baigė „Kalnus“, baigė „Patronus“, šeimininkės padėjo vakarienę, valgė visi nedaug, lyg kažko drovėtusi, nors į velionės kambarį ir uždarė duris, nejauku buvo, kilo greit nuo stalų, jis dėkojo giedoriams, visiems atėjusiems, lydėjo pro duris, vyrai dar ieškojo kepurių, kas kur nukišęs, degėsi, jau lauke, cigaretės, danguj spindėjo mažos, kažkokios mielos pavasario žvaigždės, nuo laukų dvelkė lengvu šaltuku ir šieno pabirom nuo tvartų.

Šeimininkės dar ilgai plovė indus, bet ir jos jau pavargusios, skubėdamos mažai bešnekėjo, tik greičiau namo ir miegoti. Išlydėjo ir jas pro duris, ir taip tylu ir tuščia paliko namuose, kad buvo žvakės girdėti spragsint prie grabo. Katinai, persigandę tokios daugybės žmonių, išlakstė kas kur, nes pelės nebekrebždėjo kaip visada po virtuvės spinta.

Rytas išaušo giedras, su lengva miglele ant laukų. Mėlynavo tolumoj giria, lengvu violetiniu rūku švietė jauni beržynai, ulbėjo ir tilindžiavo visokiausiais balsais paukščiai, pajutę kylant pavasario saulę. Išlydėti atėjo visas kaimas. Motina pragyveno čia, tarp tų laukų ir pievų, vos ne šimtą metų, visi takai buvo jos numinti, visi pažįstami, ir vaikai, ir tėvai, kurių jau veik nė vieno neliko. Žvilgėjo saulėj varinės muzikantų dūdos, aidėjo gedulingos muzikos, verdamos moterims širdis, seserys rypavo, tik jis pats nieko nejausdamas, sustingusiu veidu žiūrėjo, kaip palengva, kažkaip jau labai atsargiai, neša pro duris grabą, ir jam staiga suvirpėjo lūpos ir pasidarė taip sunku ant širdies, kad norėjosi išsiverkti balsu kaip vaikystėje, bet ašarų jau seniai nebebuvo. Jis stovėjo, žiūrėjo, kaip kelia grabą į sunkvežimį, ir maigė stipriai rankomis dar visai naują kepurę. Sulipo nešikai, kažkas pakvietė jį į mašiną, ir tik pusiaukelėje, kai brigadininkas ėmė džiaugtis gerai peržiemojusiais rugiais, susivokė, su kuo sėdi, ir pagalvojo, kad tik duobkasiai būtų spėję iškasti duobę ir kad šeimininkės nebūtų per daug jiems degtinės įdėjusios, neduok Dieve, bus kaip pernai laidojant Žvirblį, kai prisilakę duobkasiai svyrinėjo ir vienas vos neišivertė į duobę paskui velionį. Pravažiavo malūną ant Genioties upelio, paskui pakilo į kalną, dar kalnas ir jau kapinės. Dūdoriai sugrojo paskutinį maršą ir, pasibrukę savo triūbas po pažastim, išskubėjo - buvo užprašyti vestuvėms, tik kad jau taip... kaip čia atsisakysi? Gerai, kad nors tiek. Motina norėjo, kad būtų su muzika, taupė ir pinigus iš tos savo pensijos, kurios nebent katinui užtektų. Turėjo jis pinigų, bet ji nenorėjo likti kam nors skolinga, net savo tikram sūnui. Tokia jau buvo. Duobkasiai stovėjo įraudę, bet nesvyravo, tik akys gyviau blizgėjo. Nuleido grabą į duobę ir greitai ėmė versti žemėmis. Drėgnas kapų smėlis skaudžiai dundėjo į grabo viršų. Jis pasilenkė, paėmė saują lengvos žemės ir, švelniai leisdamas pro pirštus, subėrė į pilnėjančią kapo duobę. Paskutinis jo patarnavimas motinai, kuri jį išaugino, su kuria jis praleido šešiasdešimt savo gyvenimo metų, per kuriuos buvo visko: ir džiaugsmo, ir rūpesčių, netekimo, sielvarto, visko daug, tiek daug, jog atrodė keista, kad žmogaus širdis gali tiek pakelti. Praėjo viskas kaip viena diena. Ir dabar, stovėdamas čia, jis prisiminė kadaise, vaikystėje, motinos mintą mįslę „Kas atimant didėja, o pridėdant mažėja?“ ir pagalvojo, kad gyvenimas kaip kapo duobė - dienos auga, kraunasi

viena prie kitos ir jų vis mažiau ir mažiau, kol lieka tik tas kauburėlis. O, rodos, slinko taip lėtai kaip vieškelis po sunkiai pakrauto vežimo ratais. Į kalną žingine, į pakalnę žingine, su kroviniu nepaskubėsi, nepavarysi arklių. Tik ramiai, vis pamažėle tolyn tolyn. Ir taip judėdamas, rodos, tik šliauždamas, kaip utėlė per šašą, vis tiek atvažiuoji, atsipūti, kol Klevinskis leidžia vandenį ant negudraus savo vandens rato; dusliai užia girnos, teškena srovė, raibuliuoja bangelės tvenkiny. Paskui vėl iš lėto per tuos pačius kalnus, per tuos pačius miškus, pro tas pačias sodybas, pro tuos pačius dirbančius laukuose žmones, kurie keitėsi taip pamažu, kad nepastebi jų keitimosi. Krikštynos, laidotuvės, vestuvės, vakaras, rytas, vasara, pavasaris, ruduo, trumpa atilsio žiema ir vėl kelias kelias. Tik jaunystė greitai praėjo. Pūstelėjus staigiam karo gūsiui, mirus tėvui, šeima pabiro į visas puses, jis liko prie motinos, kuriai metai nieko negalėjo padaryti; ji vis sukosi, ėjo, krutėjo tarp begalės smulkių moteriškų darbų, kurių nepastebėsi iš šono žiūrėdamas, bet kurie taip vargina, kad vakare gelia kojas ir lenkia galvą į miegą. Vos sumerki akis - jau rytas, ir vėl viskas iš pradžios, vis taip pat kiekvieną dieną, kaip vakar, kaip rytoj, kaip prieš metus. Buvo ramaus, bet valdingo ir kieta būdo. Ką tik darytum, viską ji turėjo apžiūrėti pati, pačiupinėti, nieko nedarė ir nesprendė greitai, bet sukosi vikriai, kad aštuoniolikinė galėjo pavydėti. Kaip atsvara motinos greitungiui, jis judėjo lėtai, ramiai, rodės, akmenį rita į kalną, bet ką darė, antrą kartą daryti nereikėjo. Ir viskas kaupėsi viduje, nusėsdavo kažkur sielos kertelėse. Taip nepastebimai ištisą karštą liepos savaitę tvenkiasi perkūnija, tik, žiūrėk, išauga iš už miško kaip kalnas juodas debesis, suniurna perkūnija, iš pradžių dar negarsiai, lyg perspėdama, lyg žaisdama, staiga šuoru atlekia vėjas, užteli lietus ir pasipila į karščio iškankintą žemę vienas po kito žaibai, lūžta medžiai per pusę, soduose nudreskia su visomis šakomis dar tik pradėjusius sirpti obuolius. Tokio jo bijojo motina, šiaip nenusileidžianti nė per pirštą.

- Jonel, Jonel, viskas bus gerai, viskas bus gerai, - šnabždėdavo išsigandusi.

Perkūnija nugriaudėdavo, ir vėl būdavo ramu, tyku, lyg ir lengviau, lyg ir šviesiau. Liko nevedęs - motinai buvo sunku įtikti. Paskui karas, pokaris, laukė, kol nusistovės, nurims. Norėjo statyti šeimos namą ant tvirto, amžino pamato, kaip kad darė viską. Ir tekėjo nesulaukusios būsimos marčios viena po kitos. Prisimindavo ir sapnuodavo, tik labai retai, gal vieną Levutę. Veido bruožai visai išdilo, atsiminė jos suknelę su mėlynais žirniukais, plaukus, akis, tik spalvos - ne, bet labiausiai veido išraišką, kažkokį švelnumą, tokį mergišką, tyrą, kad saldavo širdis. Yra bene dukart iš miestelio su ja parėjęs. Paskui ta vasara, ta diena. Prieš pat šventą Joną pjovė šieną epušrote, žolė buvo gera, sodri, lengvai gulė po dalgiu, tik šakų buvo daug ir reikėjo sukti atsargiai, neskubant, kad dalgio nenulaužtum. Pamatė ją dar iš tolo, einančią pro žaibo perskeltą ažuolą. Praeidama sustojo: padėk Dieve; dėkui, patylėjo; tai greit varduvininkas būsi? Ir paskui: išeinu iš kaimo, Jonai. Išteku. Nesulaukiau, pasakė kažkaip švelniai. Brūkstelėjo jam per širdį kaip saidriu. Buvo užsiminęs motinai, bet ji atsakė trumpai: plika yr. Nors darbštesnės ir žvitresnės už Levutę nebuvo visoj parapijoj. Jis neprieštaravo, kaip niekada neprieštarudavo, manė po truputį palenksias - pasens, pavargs, aprims ir nusileis. Ir pralaukė.

Dar papjovė, bet kažkaip nesisekė, vieną kartą brūkstelėjo per šaką, paskui dar ant akmens pataikė, reikėjo dalgį tinti, ir jis prisėdo po medžiu pailsėti. Buvo tylu, dangus pilkai žydras nuo kaitros, tik kažkaip veriamai skaudžiai šnabždėjo bevėjėj dienoj drebulių lapai virš galvos. Atsispaudė ta diena su visom smulkmenom: su atverstais dalgio ašmenim, su ruda skruzdėle,

ropojančia per didį pirštą, ir su tuo drebulės lapų virpėjimu. Tik išgirdavo, jau daugeliui metų praėjus, tą šlamesį bevėję vasaros dieną, ir pasidarydavo gailu, nors retai beprisimindavo kodėl. Nesakė nieko, tik nugriaudėjo dar kartą perkūnija, gal truputį smarkesnė nei visada, nurimo viskas. Nurimo, bet kažkaip negerai, lyg kas miręs būtų. Štai ir motinos nebėr... Jau nebesikeldama iš lovos, vis laukdavo jo pareinant. Gulėjo ir žiūrėjo, kaip ropinėja musės antklode, kaip slenka saulės spindulys pro dulkėtas kertes, girdėdavo, kaip muša nepataikydamas kvaištelėjęs nuo senatvės sieninis laikrodys geroj troboj. Jonel, Jonel, šnabždėdavo švelniai, tyliau tyliau neprigirdinčio žmogaus balsu, virpančiu nuo pragyventų metų. Ir taip visada. Tamsiais rudens vakarais nedegdama žiburio sėdėdavo palei krosnį su kate ant kelių, snūduriuodama klausydavo, kaip šniokščia vėjas eglėse už pirkios, ir vos jam paklebenus duris minkštai atplaukdavo per šiltą tamsą: „Ar čia tu, Jonel?“ - „Aš, mama, aš.“ Suvirpėdavo liepsnelė lempos stikle, katė murkdama nušokdavo ant žemės. Visada žinojo, kad jo laukia, kad stovi puodas krosnies kertėje su valgiu, aptūlotas, kad neatauštų. Kur tik būdamas jautė tą ryšį, tą amžiną laukimą, kaip žemę po kojomis, kaip saulę virš galvos. Šitiek metų - ir kaip viena diena.

Aplygino kauburėlį, sudėjo vainikus, gėles, kurios nuvys po dienos. Viskas.

Kol parvažiavo namo, dangus visai apsiniaukė ir nugulė vėjas, taip smagiai dvelkęs iš ryto. Stovėjo tarpdury neidamas į vidų, nežinodamas, kokio darbo nusitverti. Jautėsi laisvas, laisvas kaip niekada ir vienišas kaip niekada.

Per begalinį, žalią rugių lauką bėgo tolyn į vakarus balti stulpai, nešdami ant pečių elektros laidus. Krapnojo šiltas lietus ir vis smarkiau čiulbėjo paukščiai.

VAKARINĖS PRADALGĖS

Rytą, eidamas kelti arklių, per rasą bridau kaip per upę. Saulė tekėjo skaisti, ir dangus vakaruose buvo giedras. Jono pieva sviro pačiame žydėjime, o liepos kiemo gale jau kvėpėjo medumi. Pavalgius pusryčius, dėdė pasakė:

- Kad dar bent tris dienas išsilaikytų giedra.
- Gal iškentės, - atsakiau siurbčiodamas tirpstančią kavą.
- Kad tu tą kavą vis ir geri, - kaip ir kiekvieną rytą nusistebėjo dėdė.

Lietuviškai būtų maždaug taip: kam tokią brangią, ar ta su trimis miežio varpomis, po dvidešimt kapeikų, per prasta?

Prieklėtyje nusikabinom dar šaltus nuo rasos dalgius, pasiėmėm pustykles ir galastuvus. Klevo šešėlis tįso per visą bulvių lauką. Ant sidabražolės prie tako spindėjo rasa. Nuo bulvių iki pat beržų palei vieškelį tiesėsi marga pieva.

- Nuo kur pradėsim? - neiškenčiau.

Dėdė sustojo, ilgai dairėsi, pasipustė dalgį ir po penkių minučių atsakė:

- Nuo kampo į kelią.

Saulė kilo, rasa nyko ir pradalgės ilgėjo.

- Tu gal eik prieky, nereiks laukti.

Aš ėmiau pjauti prieky. Žolė čia buvo vešli, bet kieta. Apačioje velėna kaip vilna apaugusi sausa pernykšte žole. Neįpusėjus reikėjo galasti dalgį. Nuo sukimo įskaudo rankos.

- Neimk taip plačiai, pavargsi.
- Kitaip nemoku, - atsakiau.
- Tau gerai išeina, - vėl girdžiu. - Man vis veliasi, galandu ir galandu.

Jau seniai nukrito rasa, nuo karščio ėmė pilkėti tolumos.

- Kad vėjas papūstų, tai būtų džiova, - sako dėdė.
- Gal dar papūs priešpiet.
- Kad jau pietūs. Tą išvarom ir eisim.

Parėjom namo, pakabinom dalgius. Bitės dūgzdamos veržėsi iš avilių, kvėpėjo sausmedis, išsiraitęs palei jazmino krūmą.

Pavalgęs dar pasėdėjau ant slenksčio. Tylėjo pusiaudienio kaitroje laukai, nusvarinęs lapus stovėjo senasis ažuolas daržo gale, ir ievos krūmas, apkabinęs jo liemenį, nejudėjo. Vėjas taip ir nepapūtė. Nuėjau į klėtį ir išsitiesiau ant vėsios lovos. Kvėpėjo grūdais ir sausu medžiu.

Pažadino tinamo dalgio cinkėsėjimas.

- Dar galėjai pamiegoti, - tarė dėdė, pamatęs mane ant slenksčio. - Tavo dalgį tik pradėjau.

- Tai papūtė vėjas?
- Pa.

Lydimas dalgio cinkėsėjimo, nuėjau taku pro trobą, pro žydinčias erškėtrožes, pro šulinį ir obelis palei tvorą prie kūdros. Pasiėmiau kibirą ir persipyliu drungnu vandeni. Keliukas bėgo pro kūdrą į kalvą, paskui į tolimą tamsėjantį mišką už laukų. Avis gulėjo gluosnio pavėsyje ištiesusi kojas. Ėriukai, nepaisydami karščio, bindzinėjo keliu kažko ieškodami, sušniokštė sparnais į lizdą besileidžiantis gandras, toliau, virš mėlstančio pušynėlio, virš nudžiūvusio ažuolo, suko danguje ratus vanagai.

Grižau šlapias, iš tolo lenkdamas avilius. Dėdė tvėrė dalgius. Tarp klevo ir klėties į malkinės galą krito gelsvėjantis šviesos stulpas.

Ir vėl lingavome per pievą. Virptelėdamos krito ramunės, linko katilėliai, gulė jonažolės, paskleisdamos savo kvapą.

- Kad tu ir nebijai basas?

- Rašo, kad sveika, - sakau. - Tolstojus basas vaikščiojo.
- Gal ir sveika, - sutinka dėdė, - bet pasidurti gali.

Per pievą, atsargiai statydamas ilgas kojas, ateina Adomas.

- Tai rėžiat?

- Rėžiam, - atsako dėdė, sustodamas ir pasitraukdamas į beržo pavėsį. Aš taip pat palendu po beržu, sėduosi ir išsitraukiu cigaretę. Adomas nuima dalgį nuo peties ir įsitaiso šalia. Ir dėdė atsisėda. Aplink beržą plotelis sausų šiltų samanų, žolė čia neauga.

- Imk, - siūlau Adomui.

Adomas minutę pagalvoja, paskui atsargiai ištraukia cigaretę.

- Mano pasibaigė, - sako lyg teisindamasis. - Stasė užmiršo nupirkti.
- Je, kai pati nerūko, - sakau.

Dėdė žiūri į vieškelį, į vakarus, kur jau krypsta saulė. Tyliai šlama vėjas beržo šakose.

- Džiova, - sako dėdė.

- Džiova, - džiaugiasi Adomas, - išpūsdamas dūmų kamuolį. - Matai, kokia smirdalynė, - sako man, - ir orą gadina, ir kvapo per ją nebejauti, ir pinigų kiek išmeti, bet pripranti...

- Gera šiomet žolė.

- Gera, - sutinka Adomas. - Tas sniegas, kai pavasarį užkrito lapams prasprogas, kaip traša.

Aš užgesinu cigaretę, Adomas traukia, kol ima degti lūpos.

- Kad dar išbūtų kelias dienas, - sako dėdė, atsigrėždamas į mus, - kad nelytų...

Adomas pakreipia savo liesą gervės veidą ir atsiliepia:

- Nelis, man dar lankelę reikia išpjauti.

- Kažin? - abejoja mėgstantis abejoti dėdė.

- Nelis, - jau tvirčiau sako Adomas. - Man reikia...

- Visiems reikia, - sako dėdė.

- Tai ir nelis, - pabaigia Adomas stodamas. Padedą kepurę ant galvos ir nužirglioja per pradalgę, per vieškelį savo lankos pusėn.

- Gal ir mes pjausim, - sako dėdė, imdamas dalgį. - Parūkei...

Saulė jau už beržo, jau atsileidžia žolė.

- Ar pabaigsim? A?

- Pabaigsim, - sakau, - eik, dėde, apsišerti padėsi, aš pabaigsiu. Iki laidos vienas pabaigsiu.

Dėdė nieko neatsako.

Saulė jau lietė mišką, kai išguldėm paskutines, trumpąsias pradalgę. Užsivilkau pagriovy numestus marškinius ir, prieš išeidamas į taką per dobilieną, atsisukau - visa Jono pieva gulėjo pradalgėse. Pradalgės palengva, tarsi upė, sukosi į kairę ir ant jų, jau vystančių, krito raudona vakaro saulės šviesa.

Vakarienę valgėm lauke, po klevais. Iš kibiro šulinin lašėjo vanduo. Buvo taip tylu, jog išgirdau, kaip už upės Adomas numetė šaukštą po stalu ir pasakė negražų žodį.

- Ar pjausim ryt už kelio?

Dėdė pastūmė dubenį. Per Jono pievą jau šliaužė baltas vakaro rūkas ir žaros spindėjo tarsi veidrodyje.

- Gal.

Parėmė kaire ranka galvą:

- Ar nebūsiu kaži, Pranuk, aš savo pradalgių išvaręs...

1986

PERKŪNIJA KALNUOSE

Ilgas važiavimas traukiniais įkyrėjo. Begaliniai Rusijos plotai nuvargino širdį, ir ji netikėtai ėmė ilgėtis namų. Vasara buvo kaip niekada lietinga, debesys, praplaukę didžiąsias lygumas, liejo nenustodami savo vandenį Uralo priekalnėse. Išsitraukiau iš striukės vidinės kišenės žemėlapiuką. Iki Kandaros bus dar apie penkiasdešimt kilometrų. Traukinys lėkė per taigą. Apačioje suposi drėgname vėjyje kėnių ir maumedžių viršūnės. Rytuose taiga kopė į kalnus, bet horizontą dengė lietaus ūkana. Vakaris visada pragiedrėdavo, žaros buvo labai raudonos, ir skurdžių kaimelių langai gaišavo jų šviesoje. Traukinys ėmė lėtinti greitį, trinksėti per iešmus. Tarpstotė. Keli nameliai, fabrikėlis, stoties budėtoja - jauna šviesiaplaukė mergina, dar beveik mergaičiukė, įsispyrusi į kerzinius batus ir apsisiautusi palapinsiauste, stovėjo iškėlusiai raudoną vėliavėlę. Iškišau galvą pro duris. Nelijo. Dvi purvinos vištos vaikščiojo palei bėgius, nekreipdamos dėmesio į dundantį sunkųjį sąstatą. Vagonai ėmė žvangėti, bjauriai aidėjo tuščia cisterna, prikabinta kaip tik prie mano vagono. Vis dėlto stoja, velnias. Traukinio priekyje iš tuščio vagono iššoko dvi moterys su ryšulėliais.

Mergina susivyniojo vėliavėlę ir užsikišo ją už bato aulo.

- Mergužėle, - sušukau, - ar ilgai mes čia stovėsime?

Jinai susirado mane rudų vagonų eilėje, ištraukė vėliavėlę iš už aulo ir lėtai priėjo.

- Vienuolika minučių.

Jos didžiulės mėlynos akys tyrinėjo mano brezentinę striukę, turistinius batus, išblukusią kuprinę, numestą ant purvinių grindų. Iš jos veido dingo nuvargęs abejingumas, ir atsirado ta būdinga rusui išraiška, kurią galima nusakyti tik rusišku žodžiu - *čiužoj*. Išsitraukiau cigarečių pakelį. Nematytas įpakavimas ją sudomino.

- Kur tu važiuoji?

- Į Kandarą, pas gimines, - paaiškinau.

- Iš kur tu?

- Iš Lietuvos, lietuvis.

Jinai žiūrėjo, ir mačiau, kad nesupranta.

- Pribaltika.

- A, - lengviau atsiduso, - duok užrūkyti.

Ji priėjo dar arčiau, ir mano kojos, nuleistos nuo vagono grindų, kabojo ties jos petimi. Jinai patraukė kelis kartus.

- Nieko, tik silpnos.

- Su filtru.

- A. Tai tau į Kandarą? Šitas suks į gamyklą.

- Į kokią?

Ji įtartinau pasižiūrėjo į mane.

- O koks tavo reikalas.

- Joks. Tik noriu žinoti, ar man pakeliui, ar ne.

- Pakeliui. Suks už kokių dešimties kilometrų.

- O ten?

- Ten nueisi. Trisdešimt kilometrų vieni juokai.

- Greit vakaras.

- Greit, - linktelėjo ji, - man jau reikia eiti. Laimingo kelio.

Traukinys sukaukė, ir vagonai iš lėto ėmė riedėti. Praplaukė stotelė, vištos, fabrikėlio kaminas, mergaičiukė, suspaudusi lūpas: cigaretė dar rūko. Visa tai mačiau pirmą ir paskutinį kartą gyvenime. Traukinys lėtai didino greitį. Jei

pasiseks, ties atšaka iššoksiu. Kad tik nepražiopsočiau. Nušniokštė lietaus šuoras, bet durų neuždariau.

Atšaka sukosi staigiai, traukinys lėtai šliaužė per iešmus, ir aš lengvai nušokau ant žemės. Net nepargriuvau. Dvigubų bėgių eilė nyko taigoje. Apsivilkau striukę, užsimečiau kuprinę, išsikračiau batus.

Vakare iš už debesų išlindo saulė, ir aš atsigrėžiau. Spindėjo nugludinti bėgiai, raudo maumedžių viršūnės, grūdosi juodi debesys vakaruose. Kvepėjo žuolių derva. Eiti buvo nepatogu. Tarp bėgių - žvirgždas, o žuoliai visada tokiu atstumu, kad kas antrą žingsnį turi pailginti. Tai labai vargina, kai daugiau pažygiuojai. Temo, taiga darėsi gūdesnė. Blyksėdamas šviesomis ir langų kvadratais, pradundėjo greitis traukinys. Smulkūs žvirgždo grūdeliai pabiro nuo sankasos. Nelabai tenorėjau eiti naktį. Kelionė išvargino, mielai nusnūščiau ant šakų glėbio, jei ne tas prakeiktas lietus. Žemė jau buvo įmirkusi, ir, kaip tyčia, abipus sankasos plytėjo nesibaigiančios pelkės. Nujaučiau, kad pelkė tęsis kilometrų kilometrų. Gal net iki paties Kandaro. Kad nors tiltas būtų. Ne kažin koks viešbutis, bet vis dėlto. Tada pamačiau apgriuvusią būdelę. Pro ją kažkur į taigą suko siauruko atšaka. Žuoliai jau buvo papuvę, bet bėgiai neišardyti. Atidariau duris. Viduje buvo platus suolas iš storų lentų ir iš tokių pat lentų stalelis. Kuprinėje susiradau žvakigalį ir pastačiau ant stalo. Pakankamai švaru, stogas nors ir skylėtas, bet vis dėlto stogas. Žvakės liepsnelė mirgėjo nuo skersvėjų. Virš stalo ant sienos cheminiu pieštuku užrašyta „Vania 1951 Ust-Ilinsk“. Pririšau duris, kad taip neklebentų vėjas, pasidėjau kuprinę po galva ir atsiguliau. Užė ir šnabždėjo taiga, prašniokšdavo lietus naktį, ir aušra brėško sunkiai. Seniai bebuvau toks vienas kaip tą naktį.

Rytą nusiprausiau čiurlenančioje pro geležinkelio sankasos apačią upelėje. Ir iškart pažvalėjau. Nejauki buvo vieta. Perrūdijusios konservų dėžutės, vagonų ašys, kažkokie gelžgaliai, skurdūs, susisukę kiečiai tarp apsamanojusių akmenų ir apleisti bėgiai, vedantys nežinia kur.

Kandarą pamačiau po pusiaudienio. Klampojau gatve, kurioje purvo buvo iki kelių, ir dairiausi į namelius. Nežinojau dėdės adreso, bet maniau, kad lietuvių sodybą aš vis dėlto pažinsiu. Pasibeldžiau į kelis didesnius, išvaizdesnius namus. Nepataikiau. Kaimelis jau baigėsi, paskutiniai nameliai kiurksojo ant upelio kranto, kiek atokiau nuo kitų. Prašniokštė lietus. Galvon lindo mintis, kad gal aš apsirikau. Pasibeldžiau į pirmą pasitaikiusį namuką. Senė totorė apžiūrėjo mane nuo galvos iki kojų. Jau buvau prie to pripratęs.

- A, litvin, - tarė ji, - toliau, prie pat upės. Mažas namelis su dviem langais.

Namų didumą čia matuoja langų skaičiumi frontone. Keturi - labai didelis, o du - jau mažas, pats mažiausias. Ėjau ir dairiausi. Vienas namas su dviem langais, kitas, trečias, pats skurdžiausias, nerūpestingai užlopytu stogu, skardinis kaminėlis. Iš jo rūko dūmai. Ir staiga supratau, kad tai tas. Prie trobos galo, aptvertas žema pinočių tvora, augo darželis. Keli nuskurdę rūtų kelmeliai, seniai jau peržydėjusių narcizų kuokštai. Turbūt vienintelis gėlių darželis kelių tūkstančių kilometrų spinduliu.

Aukštas, labai liesas vyras stovėjo kieme. Iki blizgesio nutrintas, sulopytas vatinukas, tokios pat kelnės. Vasara buvo šalta. Tokia pat kepurytė ant galvos. Viskas pilkai juodos spalvos tarsi kalinio uniforma.

Atidariau žemus vartelius, sugirgsėjo žąsys, ir žmogus atsigrėžė. Jo akys spindėjo kaip karščiuojančio, tarp lūpų smilko cigaretė.

- Laba diena.

- Dobryj dienj, - atsakė, ir jo veido išraiška nepasikeitė. Nepataikiau.

- Aš iš Lietuvos, - tęsiau jau rusiškai, - aš Mykolo sūnus.
- A, tak, iš Lietuvos.

Mudu stovėjom ir žiūrėjom vienas į kitą. Jo žvilgsnis buvo toks svetimas, kad net baugu darėsi. Girdėjau, kaip kitame kaimo gale jau vėl atūžia lietus.

- Tuoj lis, - tarė jis labai iš lėto, - einam į vidų.

Pirkia buvo žema ir labai tvanki. Du langeliai niekada nevalytais stiklais kambario gale ir vienas, visai mažytis kaip tvarte, iš šono. Debesis artėjo greitai, ir kambaryje tamsėjo. Gultas, ne lova, šone, mažas stalelis, radijo taškas ant sienos, kelios taburetės, ir viskas.

- Marfa, - pašaukė jis, ir pasirodė tvirtai suręsta, būtent suręsta, moteris su tipiška rusva kasa ant galvos. - Mano giminė iš Lietuvos. Arbatos užkask. Degtinės neturi?

- Vakar su Zose išgėrėm.
- A, - tik nutęsė dėdė Petras.

Aš ištraukiau konjako butelį, lašinių bryzą, kurį vežiau iš pat namų. Marfa atnešė arbatą, parautų svogūnų iš daržo, pusę kepalą suklekusios forminės duonos. Jinai dėbtelėjo į konjaką, paskui į lašinius. Atnešė stiklines, ir dėdė pripylė po pilną. Matyt, jau taip buvo įpratęs. Marfa atsinešė mažą stiklinaitę, ir jai dėdė įpylė lašelį.

- Tau užteks. Čia konjakas.
- Tu manai, kad aš nežinau, kas yra konjakas? - įsižeidė Marfa.

Gėrėm arbatą lėtai, dėdė rūkė beveik be perstojo. Šnekėjom apie gimines, Lietuvą, praeitį. Išgėręs jis kiek pagyvėjo, lietus vis tai ateidavo, tai nueidavo. Šiomet lietinga kaip niekada pasitaikė vasara, ir pavasaris buvo labai vėlyvas. Dar gegužės mėnesį taigoje iškrito tokia daugybė sniego, jog jaunesni medžiai lūžo per pusę. Beržai jau buvo sužaliavę ir bulvės pasodintos. Visa tai aš sužinojau iš Marfos, kai dėdė trumpam išėjo į kiemą.

- Išdidūs jūs, lietuviai, - tarė ji. - Oi išdidūs.
- O Petruki kas?

- Džiova, - tarė ji abejingai, - bet važiuoti jau niekur nebenori, gal ir manęs palikti nenori. Nors aš jam nei žmona, nei kas. Šiaip gyvenam. Gyvenam, ir tiek. Buvo smarkus vyras kadaise. Vis ekspedicijose ir ekspedicijose. Aš vis laukdavau ir laukdavau. Grįžo be sveikatos. Taip ir gyvenam. Aš ukrainietė, - staiga tarė ji. - Rugiai mūsų kaime būdavo, oi būdavo, - ir staiga jinai uždainavo. Liūdną ukrainiečių liaudies dainą.

Sugrįžo dėdė:

- Tai jau išgėrei, Marfa?

Ji nieko neatsakė, atnešė dar arbatos, ir tada pamačiau ant stalo porcelianinį drambliuką nulaužtu straubliu. Jis taip keistai atrodė šitame kambaryje, kad aš neiškenčiau ir paklausiau:

- Iš kur tas?
- Butkiškės dvaro panelės, - atsakė dėdė. - Dar prieš karą dovanojo.

Simpatija buvo. Tu eik, prigulk. Matau, kad pavargęs iš kelio. Eik.

Iš tikrųjų jaučiau nuovargį ir švininį sunkumą kojose, visame kūne. Prekinių traukinių vagonuose nelabai teišsimiegosi.

Prabudau naktį begalinėje tamsoje ir ne iškart susivokiau, kur esu. Lašėjo nuo stogo, žiūravo šiek tiek langas. Pabandžiau vėl užmigti, bet kambaryje buvo taip tvanku, kad net širdis daužėsi. Girdėjau, kaip sunkiai alsuoja dėdė kažkur tamsoje. Supratau, kad ant grindų. Atsargiai atsikėliau ir ėmiau slinkti per tamsą, grabinėdamas sieną. Niekaip negalėjau atsimiti, kur buvo durys.

Pagaliau radau. Jos negirgždėdamos atsivėrė, virtuvėlėje dar šilo didžiulė rusiška krosnis. Čia buvo šviesiau. Susigraibiau batus, įsispyriau basomis ir išėjau į lauką. Sustojau pašelmenėje, susiradau cigaretę striukės kišenėje. Nuo žemės kilo garas - ir taigoj, ir nuo upės apačioje, ir iš ievų krūmų. Slopus, kvapus, tirštas garas. Buvo matyti debesų kontūrai danguje. Vasaros naktys nėra labai tamsios. Susiradau trinkelę, atsisėdau, atsirėmiau nugara į trobos rąstus. Prisidegiau cigaretę ir supratau, iš kur ta slopuma. Kilo perkūnija. Ji jau trankėsi visai prie kaimo, ir įsiklausęs išgirdau, kaip rūsčiai, gūdžiai ošia taiga. Perkūnijos dundesys aidu atsiliepė kalnuose, atrodė, kad rieda uolos nuo viršūnių. Žiūrėjau į rytus, kur tamsa buvo juoda. Ten, už tų kalnų, plytėjo begaliniai Sibiro plotai.

Negirdėjau, kaip atsivėrė durys, tik balsą tamsoje:

- Nesimiega?

Dėdė pritūpė šalia ir iškart žybtelėjo degtukas, pasklido bjaurus „Pamyro“ dvokas.

- Dėde, sako, kad tu pats išvažiavai.

- Pats. Kai prasidėjo ta velniava, ir išvažiavau. Geriau pačiam.

Mudu tylėjome, rūkėme ir jautėme, kaip minkšta, glostanti tamsa artina mus.

- Ir Veronika buvo čia, netoli. Šimtas kilometrų čia netoli. Jei važiavai, matei atšaką.

- Mačiau.

- Tai į lagerį. Ji buvo ten. Po karo ir aš atvažiavau. Ji jau buvo mirusi. Tada, iš pirmojo vežimo, nedaug kas išliko.

- Reikėjo grįžti. Paskui. Koks čia gyvenimas?

- Toks. Kapai čia. Kur nuo kapų bevažiuosi? Jau ir aš daug nebetrauksiu.

Cigaretės užgeso, ir perkūnija aidėjo jau rytuose.

- O tu kur trauksi?

- Noriu Čiusovaja plaukti. Plausteliu.

- Kažin ar išeis. Su taiga nejuokauk. Vienas?

- Vienas.

- Nejuokauk.

- Jei kas, grįšiu.

- Aš ryt anksti išeinu į darbą, tokia plytinėlė čia yra. Visa pramonė. Gal ir nebepasimatysim. Eik per perėją. Ten nusileisi. Gal tau ir išeis, šiemet vanduo labai pakilęs. Tik sakau, jei truputį kas, grįžk. Aš žinau, tiek metų vaikščiojau.

- Ačiū.

Rytą dangus jau buvo nusigiedrijęs, tik pašaliais dar nešė debesų draiskaną. Bene bus apstoję nors kartą. Dėdės Petro jau nebebuvo, Marfa parodė takelį, lieptą per patvinusią upę.

Pusiaudienį, kai pakilau į perėjos viršūnę, ėmė kaitinti saulė. Numečiau kuprinę ir prisėdau pavėsyje. Toli apačioje jau blyksėjo Čiusovajos vingiai. Tada pamačiau kapines. Pasvirę katalikiški kryžiai, įdubusi žemė ties jais. Kažin ar dar kas nors šiuose kapuose yra buvęs. Vardai, pavardės, gimimo, mirties metai išblukę, išgraužti samanų, lietaus, ilgų žiemų šalčio. Kapinių pakraščiais jau stiebėsi medžiai. Jų pavėsyje kryžiai puvo, virto. Vienas kapas buvo sutvarkytas. Buvo ir kauburėlis, ir suolelis, nuo medinio kryžiaus žvelgė į tolumoje drėgname rūke mėlynuojančią taigą negrabiai iš maumedžio išdrožtas rūpintojėlis. Ant kryžiaus buvo parašyta: „A. A. Veronika Musteikaitė 1921-1941.“ Ir apačioje: „Čia Tau, Veronika, aš pastačiau. Ilsėkis ramybėje.“

Saulė degino pakaušį. Nuėjau į laukymę, priskyniau miško gėlių ir padėjau

**ant kapo. Šnarėjo vėjas jaunuose medžiuose. Pasiėmiau kuprinę ir ėmiau leisti
šlaitu rytų link.**

1990

FREGATOS REIDE

Miestas stovėjo prie įlankos. Gatvės raitėsi palei pat akmenuotą krantą, ir naktimis namelių šviesa atsispindėdavo jūros vandenyje. Toli, reide, lingavo signaliniai laivų žiburiai. Laisvomis dienomis Benjaminas klaidžiojo po miestą apimtas keisto laisvės jausmo. Jau buvo ruduo, dažnai atslinkdavo rūkai ir lietūs. Girgždėjo vėtrungės ant senų čerpinių stogų, dusliai dundėjo tramvajai. Visur jis jautė stiprų, neįprastą jūros kvapą. Uostas puikiai buvo matyti nuo tvirtovės ant kalno ir giedromis dienomis atrodė ranka pasiekiamas. Benjaminas užkopdavo laipteliais nuo stoties pusės į skalūno uolą, ant kurios stovėjo pilis, ir atsirėmęs į mūrą valandomis žiūrėjo į laivus ir smailius senamiesčio stogus. Klevų lapai ilgai sklėsdavo virš stogų melsvame, tirštame ore švelniai svyruodami ir krito į buvusį gynybinį griovį giliai apačioje, kur dabar plaukiojo šimtai kvailų karošų. Jie tingiai pliuškėjo palei krantus ir rijo duonos trupinius, barstomus retėjančių žioplių. Miestas taip buvo panašus į dekoraciją, kad Benjaminui imdavo svaigti galva. Atrodydavo, lyg stovi vidury nuostabaus miražo, viliojančio širdį kaip sirena, vieni vienas. Vaidinimas pasibaigs, dekoracijas nuims, ir pasirodys visai kitas pasaulis - svetimas ir šaltas.

Paspoksojęs į laivus, leisdavosi pro kitą tvirtovės pusę į senamiestį apačioje, iš lengvo pasinerdamas į didėjančią žmonių srautą. Eidavo neskubėdamas pro suvenyrų krautuvėles, kavinukes, stabteldamas prie knygynų vitrinų. Užeidavo į alines skliautuotuose rūsiuose, gėrė alų, nors jam ir nepatiko, bet manė, kad pradėjus savarankišką gyvenimą nederia pliuropi limonadą su bandutėmis. Užkašdavo džiovinta, velniškai sūria žuvimi, kuri liūdnai žvelgė geltonomis akimis į prirūkytus skliautus. Alinėse buvo šilta, niekas į jį nekreipė dėmesio, prasivėrus durims atsklisdavo jaukus lietaus teškenimas. Paskui vėl klaidžiodavo po miestą, pypsėjo mašinos, šypsojosi moterys, verkė vaikai.

Kartą senamiesčio pakraštį užėjo į kiemą. Viduryje augo beržas, didžiulis, jau beveik nuogas, langai juodomis, be blakstienų akimis žvelgė į jį. Buvo tylu, nejauku. Jis sustojo sumišęs, priblokštas tos tylos, nuo beržo lėtai biro lapai, ir staiga užgrojo smuikas. Melodija klaidžiojo po kiemą, atsitrenkdama į negyvas langų akis, nerami, svajinga, jam suvirpėjo širdis ir niekad nepatirtas jausmas apglėbė jį taip stipriai, kad pranyko viskas aplinkui. Atsipeikėjo ant suklypusio suoliuko po beržu, sustiręs į ragą, gatvėje užsidegė šviesa. Dar pasėdėjo valandėlę, bet garsai nepasikartojo. Benjaminas išėjo pro arką į gatvę ir nukiūtino namo. Iš langų tvirtovėje pro tirštėjančią rūką liejosi klampė geltona šviesa, juodas mūrų siluetas vos vos ryškėjo dangaus fone, į jūros pusę greitai bėgo debesys, jų beveik negalėjai matyti, tik buvo justi, kad jie lekia kaip pašėlę, genami stiprėjančio vėjo. Nuo įlankos retkarčiais atsklisdavo nykus laivų ūkimas. Purvini lapai lipo jam prie padų. Lietus plakė į nugarą.

Bendrabutis buvo tuščias. Apvalioje krosnyje tykiai traškėjo anglis. Namas buvo senas, medinis, su langinėmis. Vėjas klebeno jas. Atsisėdo prie krosnies, nusiavė batus, atrėmė pėdas į sienelę ir sėdėjo nejudėdamas, jausdamas, kaip šiluma palengva kyla kūnu. Girdėjo smuiką, tvirtovės langai žioravo pro rūką, šiaušėsi bangos įlankoje, girgždėjo fregatų stiebai, švilpė vėjas takelažo virvėse. Smuklėse sėdėjo matrosai su pypkėmis ir lošė kauliukais. Bokaluose raudonavo vynas ir atsispindėjo mirganti žvakių liepsna. Tuščiame, juodame parke bronziniu Kalevo sūnaus veidu tekėjo lietaus ašaros.

Užmigo staiga ir kietai - be sapnų. Penktą ryto suskambėjo žadintuvas, reikėdavo anksti keltis, nes darbas buvo toli. Dangus dar nešviesėjo, tramvajuje buvo šalta, jis lėtai šliaužė palei įlanką girgždėdamas ir dejuodamas. Autobuse

pavyko atsisėsti, buvo šilta, palengva ėmė švisti, vos išvažiavus iš miesto į tuščius rudens laukus jis užsnūdo ir neprabudo iki pat karjero.

Tynus jau laukė. Jiedu pasiėmė įrankius, apsiavė aulinius batus ir pro burzgiančius ekskavatorius pasuko link jūros į laukus. Apleistuose soduose tarp kelių besiblaškančių lapų švietė reti obuoliukai. Brido per nurudavusią saidrių dykybę, kuri tęsėsi iki pat jūros. Vieta buvo žema, paplūdusi vandeniu nuo rudens liūčių. Žygiavo visą dieną, lipdami per apkerpėjusias skalūno tvorą, brisdami per pelkes, tik retkarčiais sustodami ilgėliau, kai reikėjo statyti kampinius stulpus. Dirvožemio buvo tik per delną, truputį pakasus reikėjo daužyti akmenį dalba. Aštrūs saidrių liežuvėliai pynėsi apie kojas, keistai šniokštė kadagynai.

Ketvirtą valandą po pietų vėjas ėmė pūsti nuo Skandinavijos kranto ir Suomų įlanka pasišiaušė baltomis keteromis. Fregatos reide lėtai apsigrėžė nosimis prieš bangas, vanduo pylėsi iš patrankų nasrų. Smailus Olevistės bokštas siūbavo. Iš šiaurės atėję sunkūs juodi debesys palengva uždengė visą dangų, tik pačiuose vakaruose dar prasimušė pavargęs saulės spindulys ir, perbėgęs alksnių giraitėmis, dingo jūros pusėje. Vakaras buvo jau čia pat, bet jiedu nutarė dirbti, kol matys, ir permiegoti daržinėje. Norėjo užbaigt darbą, kad turėtų kelias laisvas dienas. Violetiniame teodolito objektyve valiūkiškai apvirtęs aukštyn kojomis spurdėjo pasaulis. Jau visai brėkstant įkasė paskutinį kampo stulpelį, Tynus pažymėjo jį planšetėje, abu atsikvėpė, susidėjo įrankius, užsikišo už juostos kirvukus ir pasuko link daržinės.

Daržinė stovėjo ant kalvelės retame drebulyne. Kiti pastatai jau buvo nuardyti, po buvusį kiemą mėtėsi lentgaliai ir keli spėję surūdyti ūkio rakandai. Drebulynas ir daržinė užstojo vėją, švelniai kvėpėjo šienai. Benjaminas prisirinko lentgalių, Tynus, barstydamas skurdžius estiškus keiksmožodžius, nuėjo į tamsą ieškoti kadagio šakelių. Norėjo išrūkyti dešreles, kurias rytą buvo nusipirkę Mardu.

Laužą susikūrė toliau nuo daržinės, kiemo kampe, kur stovėjo trys senos eglės. Vėjas vos vos judino žolę, bet liepsna šokinėjo ir katiliuką jie gavo nuleisti visai žemai. Kol arbata virė, Tynus rūkė pypkę, kartkartėm pagraibydamas lauže žarijų. Tabakas sudrėko nuo prakaito ir pypkę dažnai geso. Jiedu mažai kalbėjo, abu jautė nuovargį. Sutemo taip tirštai, kad nebuvo matyti net daržinės, nors ji stūksojo tik už kelių žingsnių. Vėjas nenurimo, bet ir nebestiprėjo. Kažkur už drebulyno, plakdamasi į akmenuotą krantą, gūdžiai ošė jūra. Laužo kibirkštys su beviltiška narsa puldavo į tolumą ir be garso žūdavo nakties juodumoje. Arbata nuvijo nuovargį. Tynus pakabino dešreles ant vielos ir įmetė kadagio šakelių. Pasklido šventas smilkalų kvapas. Dešrelės suposi švelniai rausdamos, persiimdamos kvapniū dūmu. Nėdidukas apskritutis Tynus visą laiką krutėjo: papsėjo pypkę, kurstė laužą, spjaudėsi lipniomis nuo tabako seilėmis į tamsą, dar suspėdamas niūniuoti beprasmį „ly lia lia“. Buvo panašus į judrų, nusipenėjusį miesto žvirblį. Benjaminas sėdėjo tylėdamas. Ugnis traukė žvilgsnį. Juodos vėsos dėmės mirguliavo ant žarijų, išsivingiuodamos įvairiausiais ornamentais. Tynus atkuto:

- Tu nekalbus kaip visi šiauriečiai. Juo toliau, juo tylėsnis... O aš ne. Motina buvo iš Pietų. Tėvas parsivežė. Buvo škiperis. Seniai, dar prieš karą. Tėvas mano ramus, lėtas. Milžinas. Plaukai šviesūs, akys mėlynos. Aš į motiną ir ūgiu, ir plepumu, ir plaukai juodi. Ko šypsai? Kad plikas kaip kulnas? Turėjau gražias garbanas. Mergos siuto. Tėvas vis jūroje. Kaip gyvenimas susiklostė, a? Visą amžių svajojo ramiai gyventi, o praplaukiojo. Ir žuvo jūroje. Vokiečiai prie pat

uosto torpedavo, pirmą karo dieną. Pasiilgai Lietuvos? Aš buvau Lietuvoje. Kaune. Gražus miestas. Žalias. Nebūk niūra. Baigsim. Dar truputį, ir kvit! Namogalėsi važiuoti, pinigog turėsi. Pas mergas nueisi. Eini pas mergas? Ko juokies? Tavo amžiuog aš oho! O tau jau ūsai kalasi. Vyras!

Tynus įsitarškėjo lyg siuvarojo mašina. Jo gyvenimas buvo margas kaip vanago plunksna, ir klausyti jo nepabosdavo.

- O tavo tėvas gyvas?

- Gyvas.

- Ką dirba?

- Geria.

- Cha, cha, cha, - Tynus kvatojo, mušdamas delnais per kelius, - geras darbas. Tai dėl to dirbi?

- Ne.

- Seserų, brolių turi?

- Ne.

- Tai vienturtis. Liūdna. O mūsų buvo visas tuntas, ir visi į motiną. Kaip vienas. Juočkiai, trumpi ir tarškalai. Turgus, tikras turgus. O tėvui patiko, gal kad į motiną panašūs. Mylėjo motiną. Dabar taip nebemyli. Daugiau į save žiūri ir savim džiaugiasi.

Benjamas žiūrėjo į tratantį Tynų, - vėjas ošė eglių viršūnėse, - ir staiga pagailo jo, mažo, plepaus. Namie žmona, vaikai, barmiai dėl išgerto buteliuko, ir visada jos viršus. Visada. Mielai bėgdavo į laukus, todėl ir šiandien pasiliko, ir į smuklę, žinojo, kad jau nieko nebepakeisi, kad viskas bus vis taip pat, metai po metų. O jam dar viskas prieš akis: keliai, žmonės. Viskas. Ir buvo neramu.

Lentgaliai baigėsi. Dar pasėdėjo, kol liepsna priblėso, pasišildė apsiaustus, užarstė ugnį ir nuėjo į daržinę. Įsirausė giliai į šieną. Kvepėjo pieva, kadagio dūmais, vėjas užavo stogo plyšiuose, dusliai per tolumą šniokštė jūra. Abu užmigo iškart.

Benjamas nubudo nuo ilgesio ir tylos. Ilgesys atėjo iš sapno. Sapnavo nulytą žvyrkelį prie namų, pilką aušrą ir motiną, žilutėlę, raukšlėtą veidą, ir save, kažkur išeinantį. Nubudo. Vėjas buvo nurimęs visiškai, net jūros nebebuvo girdėti. Ilgesys nepraėjo. Benjamas tyliai atsikėlė, nušliaužė nuo šieno žemyn. Lauke buvo be galo tamsu. Nepramušė nakties ir stiprūs žingsniuojančių ekskavatorių prožektoriai. Jis pasižiūrėjo į dangų. Kažkas švelniai kuteno veidą. Krito pirmasis sniegas. Fregatos reide kėlė inkarus ir, neužplaukusios į uostą, suko į atvirą jūrą. Signaliniai žibintai suposi ant stiebų. Nematomas tokioje tamsybėje baltas pirmasis sniegas leidosi į juodą Suomų įlankos vandenį.

KALĖDŲ ŽVAIGŽDĖ

Iš būrio jie bebuvo likę trise. Dvaro biržtvoje išlindo iš miško ir išėjo į vieškelį. Kelias staigiai leidosi pakalnėn, apačioje sukosi į dešinę ir šakojosi. Šaltis krito, dangus susiliejo su eglų viršūnėmis, ir Studentas pamanė, kad naktį gali pradėti snigti. Po kojomis sutraškėjo sausledis, jis persimetė automata ant krūtinės ir padėjo ant jo rankas. Miškas baigėsi, viena atsiskyrusi eglė stovėjo kryžkelėje. Išėjus į lauką neprašviesėjo, tolumoje kaip auksinė vinis juodame aksome dulksvai sužibo sodybos žiburys. Tą pačią akimirką Studentas išgirdo raketos šnypštimą ir, griūdamas ant šono, paspaudė automato nuleistuką. Kažkodėl jam pasirodė, kad pirma išgirdo rusišką keiksmą, tik paskui savo automato seriją. Priešais sutvyksėjo piktos šūvių liepsnelės, kilo raketos, negyva svetima šviesa nutvieksdamos skurdžius, ištuštėjusius laukus, pajuodusius, susitraukusius nuo žvarbos pakelės karklus. Išilgai pamiškės ėmė kalenti kulkosvaidis. Įsiutusį švininių bičių spiečius atkirto juos nuo miško. Sutrato Vanago automatas, ir pakilusios raketos šviesoje Studentas pamatė jį klūpantį, užsiglaudusį už eglės kamieno.

- Bėk, aš pridengsiu, - išgirdo Vanago šnibždesį. Kulkosvaidis tratėjo nesustodamas. Raketa blėsdama leidosi žemyn, ir Studentas, permetęs automata ant dešinėsios rankos, šoko į priekį. Niekas nesitikėjo, kad jis bėgs į atvirą lauką, į gruodo sutrauktą ražieną. Kai vėl pakilo raketa, jis jau gulėjo tarpežio griovyje už karklų. Šliauždamas tolyn, girdėjo trumpas Vanago serijas.

NKVD leitenantas susišaukė savo būrį.

- Iškrėsi kelią, - įsakė sribukų vadui. - Negalėjo toli nubėgti sužeistas.

Kareiviai sukėlė į sunkvežimį sužeistuosius ir sulipo patys, leitenantas irgi įsiriogolino į kėbulą, nes kabinoje važiuoti buvo nesaugu. Šeši sribai liko ant smėlėto kelio.

- Šunsnukis, - tarė vienas. - Juodas darbas visada mums, - ir nusispjovė.

Jie tingiai kratė aplinkines sodybas, daužė šautuvų buožėmis į duris. Šunys lojo dusdami iš pasiutimo. Visų kaimų šunys pašėlusiai nekentė jų. Tikriausiai erzino ginklų kvapas, o gal jautė šeimininkų baimę. Stalai pagal seną Kūčių paprotį buvo nenukraustyti. Baugiai ir smalsiai žiūrėjo į juos nuprausti vaikai. Sribai varė persigandusius gaspadorius ant aukšto, badė sieną daržinėse, vertė patalus iš lovų, knisosi po indaujas, klėtis. Ir visur tas pat - nežinau, nemačiau, negirdėjau. Jie vilkosi nuo trobos prie trobos. Jau stojo naktis, visai nutilo vėjas, ir kažkokia keista tyluma leidosi iš nematomo dangaus į išsigandusią žemę.

Paskutinėje trobikėje, jau toli nuo miško, palei šlapią takelį, už kurio sruvo šaltiniuota Vėžė, Jonkus, NKVD leitenanto paliktas vyresniuoju, užsipuolė mažą, susitraukusį žmogelį:

- Ir tu nieko nežinai?

- Nežinau, - sutiko persigandęs, ne visai suprasdamas, ko jį klausia.

- Ar tu kvailas, ar durnas - irgi nežinai?

- Nežinau, - nuolankiai atsakė žmogelis.

Sribai, suvirte ant suolo prie stalo, numetę prakaituotas kepures ant baltos drobinės staltiesės, bet vis dar nepaleisdami ginklo iš rankų, nusijuokė.

- Tu gal ir kaip šaudė negirdėjai? - varė Jonkus.

Žmogelis tylėjo, bet paskui pasiteisino.

- Dar rudenį ausis užkrito, ponali. Ir dabar dar neprigirdžiu.

- Nešk šūdinės ir kinkyk arklį, - įsakė Jonkus. - Pranai, palydėk.

Dirda išėjo į tamsiąją priemenę, pagrabaliojo pintinėje tarp senų skudurų,

stengdamasis prisiminti, kur prastesnė, ir kiek padvejojęs ištraukė du butelius. Stribas stovėjo tarpdury, blankios šviesos ruožas iš virtuvės krito ant nelygios plūktinės aslos. Veronika jau buvo padėjusi žalio stiklo taurelę ant stalo.

Studentas bėgo laukais, kol ėmė žaliuoti akyse. Perėjo į žingsnį, nusiėmė automatą nuo peties. Skaudėjo gerklę, plaukai buvo šlapi, prakaitas graužė akis. Nusišluostė rankove kaktą, aitrus milo kvapas atgaivino. Tik dabar suvokė bėgęs kur papuola. Paėjo dar kelis žingsnius, stengdamasis atgauti kvėpavimo ritmą, kaip buvo mokęs Ažuolas, sustojo ir įsiklausė. Šūvių nebebuvo girdėti, toli lojo šunys. Jis stovėjo bulvienos pakrašty, toliau tamsavo krūmų juosta. Žvilgtelėjo į dangų, bet jis ištiesai buvo apsitraukęs debesimis. Kad tik nepradėtų snigti, pamanė ir ėmė eiti bulvienos pakraščiu, džiaugdamosis, kad guodas sutraukė žemę, - žingsnių beveik nebuvo girdėti. Kojos buvo tarsi medinės, kairė ranka tirpo. Kažkur viduje, jam atrodė, kad pilve, ėmė kilti ir plėstis kaip rūgstanti tešla paniška baimė: paklydau. Ji veržėsi aukštyn, į galvą, ir Studentas, sukaupęs visą valią, stengėsi sugrūsti ją atgal. Tamsa supo iš visų pusių, ir plūstelėjus baimės bangai jam pasirodė, kad nebesuvokia net kur dangus. Akimirksnį iš po kojų dingo žemė, nebesusigaudė, nei kur kairė, nei kur dešinė, atrodė, kad jis svyra nuo kažkokios briaunos, dar akimirksnis, ir nulėks milžinišku greičiu į juodą chaoso tuštumą. Siaubas jau kilo gerkle. Jis vėl sustojo, pasitikrino automato saugiklį. Pirštai pajuto šaltą metalo realybę, vėl perbraukė rankove per kaktą ir sulaikęs kvapą įsiklausė. Stengėsi taip susiliesti su tamsa ir tyła, kad galėtų išgirsti ir pajusti menkiausią išorinio pasaulio garsą ar ženklą. Šunys nebelojo, žiburių nesimatė, dangus jau buvo šviesesnis už žemę, priekyje juodavo krūmų juosta, burnoje liežuvis sunkiai judėjo, ir jis staiga suvokė, kad baisia nori gerti. Ten upė! - švystelėjo staiga mintis, ir jis pajuto, kad tuoj tuoj pasaulis sugrįš į savo vietą. Tik dabar pastebėjo, kad bulviena palengva leidžiasi žemyn. Dirva baigsis, ir bus lanka, tvirtai tarė pats sau ir atsargiai, jausdamas guodo aštrumą, nuėjo. Bet ten buvo ne lanka. Upė prasidėjo iškart už bulvių lauko. Jis sustojo ant skardžio ir akimirką klausėsi. Apačioje tyliai, raminau burbuliavo tamsi šalta srovė. Tekėjo dieną ir naktį, vasarą ir žiemą. Tekėjo nepaliaujamai, tyliai, pati sau viena, stumdama įvirtusį medžio kamieną, grauždama molėtą skardį, išsiliedama pailsėti smėlėtose brastose, rinkdama pakeliui kiekvieno šaltinio versmę, upeliuko srovę, kiekvieną lietaus lašą; viską globė savin ir tekėjo tekėjo tekėjo.

Studentas atsargiai nusileido šlaitu, jausdamas, kaip vis labiau maudžia kairę ranką, apėjo išgraužą po medžio šaknimis, kuri tamsavo kaip paslaptingas įėjimas į pasakų olą, atsiklaupė prie vandens, pasidėjo automatą šalia ir panėrė delnus į srovę. Upė glamonėjo pirštus, kažką sušneko, jis neskubėdamas gėrė iš riešukučių ir juto, kaip skaidrėja ir lengvėja širdis. Prisipylė gertuvę, atsargiai nusivilko milo sėmėgą, pirštais užčiuopdamas kulkos perplėštą rankovę. Kulka brūkstelėjo žemiau alkūnės, nepaliesdama kaulo. Nuoga ranka ir bintas švietė tamsoje, ir juodas upės vanduo atspindėjo menką dangaus šviesą. Studentas juto, kaip ramina jį liūliuojantis upės šnekėjimas, laukų tyła, nukritusių, sušalusiu lapų kvapas. Aptverta žaizda beveik nebemaudė. Panūdo nusitraukti batus ir įbristi į šaltą, gydančią srovę. Nuvargusios pėdos iškart atsigautų. Negalima. Visas dabartinis jo gyvenimas buvo apibrėžtas „negalima“ riba. Ir jam palikęs „galima“ plotelis siaurėjo kasdien, kol vieną kartą - pirmą kartą taip aiškiai pajuto šitoje raminančioje tyloje, šalia raminančio upės teškenimo - tas ratas susiaurės iki taško, idealaus Euklido geometrijos taško, neturinčio jokio

matmens, neregimo gyvybės plokštumoje. Pasiėmė automata, tyliai palypėjo aukštyr ir atsisėdo išgraužtoje įduboje po medžio šaknimis. Patogiai atrėmė pavargusią nugarą į storą šaknį ir dar kartą persirišo ranką. Tamsoje, tarsi šviestų pats, kartais blyksteldavo upės vanduo. Niekaip negalėjo suvokti, kur esąs. Upė tekėjo į kairę, bulvių laukas, Dvaro biržtva. Turėtų tekėti į dešinę, tada kairėje - didžiosios girios. Enkavedistai šunų neturėjo. Gerai. Pasaulio diskas sukosi, plūduriavo ir niekaip negalėjo sustoti. Vienintelis turintis kryptį daiktas buvo srovė. Bet to buvo per maža, ir diskas sukosi. Sutrinkšėjo kažkur už nugaros per sušalusį kelio purvą ratai. Kelias, upės srovė. Pasaulio diskas tebesisuko. Instinktyviai ištiesė ranką, sugrabaliojo automata ir pasidėjo jį ant kelių. Vežimas artėjo. Kelias, matyt, sukosi jo link. Jau girdėjo kelių vyrų balsus. Kažkokio žodžio nuotrūpa šmėstelėjo smegenyse, ir savisaugos instinktas iškart perspėjo: sribai! Po arklio kanopomis sudundėjo tilto lentos, ir vežimas sustojo. Tiltas, pasirodo, buvo visiškai arti. Plykstelėjo degtukas, apšviesdamas veidą, ir užgeso. Ko jie sustojo? Raudona cigaretės akis piktai žybsėjo, pakibusi tarp upės vandens ir dangaus. Tabako dūmas, atplaukęs pasroviui, maloniai kuteno šnerves. Ir tą pačią akimirką plykstelėjo kišeninio prožektoriaus spindulys, skaudžiai nušviesdamas priešingą krantą, pakeres, vandens raibuliavimą. Tamsos, tylos, upės jaukumo harmonija dingo. Kraupiai juodai mirguliavo vanduo negyvoje, įstrižai krintančioje šviesoje - krūmų šakos, sausi lapai, įstrigę tarp jų, palinkę juodas medžio liemuo virš vandens. Šviesa šliaužė pačia pakrante, paskui perbėgo nesušlapdama srovę, peršoko į jo pusę ir ėmė klaidžioti po lazdynų krūmus, augančius skardžio atšlaime. Studentas atsargiai pritraukė kojas, patogiaus pasiėmė automata, prispaudė nugarą prie išgraužos sienos. Šviesos pluoštas artėjo, ir jeigu jį valdanti ranka nusileis žemiau... Tėve mūsų, kurs esi Danguje... revolveris... trys šoviniai. Tėve mūsų... į smilkinį, tik į smilkinį... atleisk mums mūsų kaltes. Spindulys šliaužė virš jo galvos didžiuliu skroblo kamienu. Sribas matė kamieną, žemę, šaknų pirštus, įsikabinusius į krantą. Ryški šviesa tirštino tamsą aplinkui, išplėsdama detales iškreipdavo vaizdo visumą. Virpantis ratas nusileido atgal prie vandens, pradėjo slysti srovės paviršiumi į upės vidurį ir staiga užgeso. Tarsi jį palydėdama, švystelėjo raudonu lanku nuorūka.

- Dirda, važiuojam.

Skambtelėjo arklio pasagos, ir vėl ėmė trinksėti vežimo ratai per aštrų guoda.

Pasaulio ratas suvirpėjo ir sustojo. Kelias, tiltelis, upės srovė, sribai, važiuojantys į būstinę Šakėnuose, Dirda. Bėgdamas jis nusuko į kairę. Šitoje vietoje upė darė beveik uždara kilpą ir jį sukloidino. Didžiosios girios buvo beveik už nugaros. Staiga prisiminė tą tiltą vidurvasario aušroje. Raibuliavo vanduo, atspindėdamas šviesos blyksnius ant medinių polių, ledlaužio trikampis upės viduryje švelniai skyrė srovę, blykčiojo gružliai smėlio seklumoje. Rodos, tai buvo prieš šimtą metų. Žydrų šapalų būrys staiga pasirodė vandenyje. Žuvis sustojo ir vos judindamos uodegas laikėsi prieš srovę. Vandens lėlijų žiedai įlankėlėje prie meldų palengva niro iš vandens, laukdami saulės patekėjimo. Tai buvo prieš šimtą metų pasaulyje, kurio nebebuvo.

Reikėjo eiti. Reikės eiti visą naktį. Dėkui Dievui, Kūčių naktis ilga, dėkui Dievui, kad nepasnigo, duok, Viešpatie, kad šią naktį dar nesnigtų.

Smakelis girdėjo, kaip ratai pasuko, trinksėdami per aikštės akmenis, prie būstinės langų. Girdėjo, kaip išmetė kažką ant žemės, bet nesikėlė. Nesikėlė nė tada, kai pasigirdo trankūs žingsniai koridoriuje, ėmė poškėti varstomos durys,

dunksėti statomų šautuvų buožės. Žinojo, kad jį išvers iš lovos, ir prisiglaudė, džiaugdama paskutinėmis jau drumsčiamos ramybės minutėmis, veidu prie nuskalbtos kareiviškos antklodės.

- Ei, myžaltaški, - išgirdo Jonkaus balsą, kuriame virpėjo viršininkiškos gaidos, - virsk iš kinio, užteks kiaušius sirpinti.

Smakelis atsisėdo ant lovos ir pirštais bandė sulyginti susivėlusius, sulipusius plaukus. Burnoje tarsi prišikta, kokį velnią Žalienė į samagoną deda. Gal tikrai, kaip sako Markvaldys, pastipusią katę į brogą kiša?

- Eisi stovėt, - sukomandavo Jonkus, įkišęs galvą pro duris. Ant jo nurūkytų ūsų blizgėjo vandens lašai, tvokstelėjo lauko vėsoma. Šonu spraudėsi Markvaldys, laikydamas rankose batus.

- Krapštykis, - komandavo ir tas, - tuoj bobos iš bažnyčios pradės eiti. Nu. Stierva.

Smakelis norėjo atsikirsti, bet staiga prisiminė, kad milinės kišenėje yra dar visas samagono butelis. Gerai užkimštas, pilnas. Tad nebesiginčijo. Nusitraukė nuo krosnies pastirusius autus, susirado batus už lovos galo. Jau tas velnias spėjo batus nugriebti. Ir staiga suprato, kodėl visi tokie pilni didybės, iš kur Markvaldžio rankose odinės karininko pušnys, į kokią sargybą jį varys.

Lėtai suko skrebančius autus, trunkė padą į grindis. Batai buvo drėgni, ir koja nelindo. Guodė jį ir kirbėjo galvoje tik butelis milinės kišenėje. Norėjo greičiau sprukti pro duris, toliau nuo to riksmo, pagyrų, kvapo - į gryną orą, į lauką, į naktį. Truktels iš buteliuko, sušils viduriuose, prašviesės galva. Taupiai patraukdamas išbus, kol pakeis, vėl išsities ant antklodės.

- Strielbos nepamiršk, - kažkas šaukė iš ilgo koridoriaus galo.

Stovėdamas nugara į duris, apsilvilo milinę, užsimaukšlino kepurę, pirštinės buvo kišenėje, jautė butelį kairėje pusėje švelniai pūpsant po stora, šiurkščia medžiaga.

Lauke nebuvo vėjo, šalo. Trobelėse palei gatvę retai kur spingsėjo menka šviesa už kartūninių užuolaidų. Anapus aikštės blausiai švytėjo aukšti, siauri bažnyčios langai. Bokštai tamsėdami nyko žemame juodame danguje. Du miškiniai buvo pamesti palei pamatą. Bolavo ant juodo gruodo veidai ir basos kojos. Vienas, pusiaugulom atremtas į sieną, atrodė tarsi snaustų girtas, nuleidęs galvą ant peties. Plaukai krito jam ant akių.

Smakelis dirstelėjo - nieko čia nebepėsi, paskutiniam paršeliui papas po uodega. Paėjo į šalį, nusiėmė šautuvą nuo peties ir atsisėdo, pasibrukdamas milinės skvernus, kad užpakalis nešaltų ant akmens. Girėnų gatvelės gale trinksėjo, jau toldami, ratai. Smakelis žiūrėjo į virpančią žvakių šviesą bažnyčios languose - tolimuose ir šventiškuose. Šviesa kilo į dangų ir nyko. Dvaro parkas, baltas gimnazijos pastatas, gatvelės, subėgančios į trikampę aikštę, sausledis ant balos palei Judickio restoraną. Danguje nė žvaigždėlės ir niekur nė gyvo žmogaus, net šunys nelojo, ir ratų Girėnų gatvės gale jau nebebuvo girdėti. Važnyčiotojas jau važiavo per apkritusius tamsa laukus.

Truktelėjo gerą gurkšnį iš butelio, lėtai išpūtė duonos raugu atsiduodantį kvapą ir pajuto, kad nori valgyti. Gerai, kad buvo spėjęs pačiupti lašinių bryzelį ir storą duonos riekę nuo stalo. Kramsnojo lėtai mėgaudamasis lašinio riebumu ir kvapu. Je, lašinys prie samagono pats tas. Enkavedistas sako, kad raugintas agurkas. Bet ką ruskis išmano apie lašinius?

Smakeliui nuo išgertos naminės pasidarė gera, šilta ir liūdna. Sėdėjo ant akmens ir žiūrėjo į šviečiančius bažnyčios langus. Gyvenimas geras, kai turi butelį milinės kišenėje, lašinių bryzą, duonos kriaukšlę, vos pradėtą pakelį

papirosų, kai aplink tamsa, kai šviečia tolimi bažnyčios langai, kai esi vienas tamsoje ir šalia guli šautuvas. Neateis Jonkus naktį, neateis enkavedistų leitenantas. Kas eis per naktį, per aikštę, prie gulinčių dviejų lavonų?

Ėmė gausti stipriau vargonai. Smakelis suprato, kad mišios baigėsi, pasiėmė šautuvą nuo žemės ir suspaudė tarp kelių. Niekas neis, - gali laukti leitenantas kiek nori, gali laukti Jonkus. Niekas neis prie dviejų numestų lavonų. Neis nei dieną, nei naktį, bet Smakelį staiga suėmė baimė, ir gyvenimas pasidarė nebegeras.

Bernelių mišios baigėsi, ir žmonės ėmė plūsti pro duris. Altoriaus žvakių šviesoje tamsavo jų kūnai. Kaip dvasios tirpo naktį, gatvelių juodume, nukaukšėjo lėti arklių žingsniai. Smakelis vis patraukdamas žiūrėjo įtempęs akis į tamsą. Rodėsi, kad kažkas stovi po aikštės liepomis, prie restorano, be garso slenka per aikštę. Vis labiau kaito galva, šešėliai nyko, prigeso bažnyčios langai, tik švietė virpėdama, vos pramušdama begalinį juodumą, amžinoji ugnis prie didžiojo altoriaus. Merkėsi langų žiburiai. Tamsa tirštėjo, ir Smakeliui darėsi vis drąsiau. Padėjo šautuvą į šalį, nepaisydamas liepsnelės, apšviečiančios veidą, užsidegė papirosą. Ar nuo naminės šviesėjo akyse, ar skydo dangus, ar švietė papiroso ugnelė, bet vis aiškiau Smakelis skyrė dviejų veidus tamsoje. Pasilenkė prie atremtojo į sieną, užbrėžė degtuką. Akys sustingusios, šaltos, tik auksinė plaukų sruoga atrodė gyva ir švelni.

- Juzukas, - sumurmėjo nustebę Smakelis. - Juzukas. Tai radai savo kulką? Radai. O toks mandras vaikis buvai.

Smakelis šnekėjo pusbalsiu, ir jam patiko šnekėti. Su kuo jis pašnekės, jei ne su savim?

- Smakelis latras, Smakelis nigrubnagis. Smakelis sėdi, o tu guli. Guli basas ant šaltos žemelės. Kas iš to mandrumo? Kas iš to gražumo? Mergos vaikas buvai, o didžiu dėjaisi. Ir Uršulės nebėr. Ar žinai? Žinai žinai.

Smakelis pateliuskavo butelį, išgėrė didelį gurkšnį. Pasidarė visai šilta ir jis atsisegė milinės kabliuką. Dangus skydo ir aukštėjo.

- Aš latras... Man ir taip gerai... O tu prieš vėją norėjai pūsti. Nepapūsi prieš vėją... Mandras buvai... Ko tu vis tyli? - supyko Smakelis. - Aš tau per prastas. Nosį rieti. Smakelis stribas. Tu ne stribas, o guli. Užteks tau gulėti. Išgerk, nesididžiuk.

Negyvelis net nepajudino galvos. Plaukų sruoga šviesavo naktį.

- Išgerk, - Smakelis prikišo kakliuką prie negyvelio lūpų. -Gerk! - sukomandavo, nutaisydamas rūstų ir įsakmų balsą, pamėgdžiodamas Jonkų. - Kam sakau? - ir netikėtai apsiverkė. -Juzuk, Juzuk. Į mokyklą bėgdavom. Piemenavom. Lašinius valgiau per Kūčias, lašinius valgiau. Gėriau per Kūčias. Gėriau.

Dirda iškinkė arklių, nuvedė į tvartelį, pametė šieno, sugraibęs tamsoje, paglostė avį ir pro tuščią šuns būdą pasuko į trobą. Žiburys nedegė, ir langai buvo neužtraukti. Įėjęs vidun susigraibė tamsoje vagį prie staktos, pasikabino kailinius ir atsiseđo ant suolo gale stalo kaip svečias.

Atplaukė Veronikos balsas per tamsą nuo krosnies:

- Jonai, ko tyli? Jonai.

Dirda pasirausė kišenėje, išsitraukė avino maišiuką, kitoje kišenėje susigraibė laikraščio skiautelę, subėrė ant jos tabako žiupsnį, palygino smiliumi, palaižęs susuko suktinę ir pasakė tamsai:

- Nebuvo.

Priėjęs prie krosnies sugrabaliojo degtukus ir užsidegė suktinę. Degtuko

šviesoje pamatė Veroniką, sėdinčią ant aslos, atsirėmusią galva į krosnį. Per paišiną jos skruostą be garso tekėjo ašaros. Ji jų nešluostė, nešniurkščiojo nosimi, ir stojus trumpai tylai Dirda išgirdo, kaip dvi, viena paskui kitą, paptelėjo jai į skreitą.

- Nebuvo, - pakartojo Dirda. - Du buvo.

Giliai įtraukė dūmą, sužibėjo raudona šviesa ant jo įdubusių skruostų, ir jis vėl atsisėdo ant suolo galo. Surūkė suktinę, ir burnoje kilo toks kartumas: kažin ar taboka bus supelijus, ar laikraštis negeras?

- Ar kisieliaus dar turi? Burnoj kartu.

- Turiu, turiu, - sujudo moteris.

Dirda atsigėrė kisieliaus, nusišluostė atpakaliu delnu lūpas, lipnias ir vis dar dvokiančias taboka. Kabindamas kepurę ir kailinius nuo vagio girdėjo, kaip Veronika atsikėlė nuo grindų ir brazdina aplink puodus. Girdėjo, kaip ji priėjo prie stalo, kur stovėjo trys baltos, taip ir nepaliestos lėkštės, nukabino lempą, nuėmė stiklą ir brūkštelėjo degtuką. Blyški septinto numerio lempos šviesa pasklido po virtuvę, taip ir nepajėgdama iki galo išstumti tamsumos iš kerčių ir pastalės.

- Kur tu eisi vidurnaktį? Kur tu eisi naktį?

- Ne vidurnaktis. Bernelių mišios ką tik baigėsi. - Patylėjo ir eidamas pro duris pasakė: - Juzis ten buvo. Agotos Juzis.

Dirda jau buvo išėjęs į kelią, kai dangus pradėjo retėti. Juto, kaip ant blakstienų nusileido viena snaigė, kita, bet neišsisnigo. Pro debesų properšą, virš juoduojančio miško, virš vieškelio, sužibo dar neryški žvaigždė. Dirda nusiėmė kepurę ir ilgai žiūrėjo į ją. Žvaigždė vis ryškėjo ir ryškėjo, ir pajuto Dirda, kad su jos spindesiu grįžta į jo sielą ramybė. Plaukia ta maža žvaigždėlė naktyje virš laukų, virš miškų, virš visos Lietuvos. Viešpatie, viskas Tavo rankoje, - pagalvojo Dirda ir taip norėjo persižegnoti, bet neišdrįso. Kažin ar gerai žegnotis į žvaigždę? Atsiduso ir nuėjo keliu.

Studentas jau buvo priėjęs didžiąsias girias, kai dangus ėmė šviesėti. Jis sustojo ir atsigrėžė. Tylėjo laukai naktyje ir nė viena miško šakelė nejudėjo. Žvaigždė spindėjo pro debesų properšą. Jis nežiūrėjo į laikrodį, bet žinojo, kad jau buvo apie dvyliką. Kalėdų žvaigždė, - pagalvojo studentas. Kalėdų žvaigždė virš žemės. „Žvelgiau į orą - oras gi iš nuostabos apmiręs; žvelgiau aš į padangių skliautą - stovėjo jis sustojęs, ir sparnuočiai padangėje sustingę neplasnojo; žvelgiau į žemę -stovėjo ten dubuo, prie jo išsitiesę darbininkai ir rankos jų dubenyje: kramtyt pradėję jie nekramtė, ištiesę imti - neėmė, į burną dėjo - neįdėjo: žvilgsniai visų į dangų buvo įsmeigti.“ Studentas nusiėmė kepurę ir ilgai žiūrėjo į žvaigždę. Nakties vėsa švelniai glostė ir gaivino pavargusią galvą. Paskui jis apsigrėžė, dar žvilgtelėjo per petį į laukus ir dingo miške.

Smakelis atrėmė galvą į sieną ir žiūrėjo į retėjančius debesis virš bažnyčios bokštų. Žvaigždė suspindo virš juoduojančio parko. Smakelis žiūrėjo į ją, ašaros plūdo iš akių ir vėlėsi neskustoje barzdoje, nepasiekdamos smakro. Dar buvo degtinės butelyje, bet Smakelis nebegėrė. Dar norėjo pakelti šautuvą nuo žemės ir pasidėti tarp kelių, bet neištiesė rankos. Sėdėjo ir žiūrėjo į žvaigždę.

Negyvasis nepakėlė galvos. Plaukai tebebuvo užkritę ant akių, pavėlavusi vieniša snaigė nusileido ant jų ir netirpo. Sniegulė žybsėjo žvaigždės šviesoje, bet niekas to nematė.

1993

DAGYS

The great objection to thistles from an agricultural point of view resides in the freedom they produce seed, and in the vigour of their underground growth, which makes their uprooting a matter of difficulty.

The Encyclopaedia Britannica, vol. XXVI.
Eleventh edition, London, 1911.²

Pučiant rudenio vėjams dagio sėkla, išskleidusi savo mažytį parašiotą, perskrido skubančią Vilnią ir nutūpė stačiame molėtame upelės šlaite tarp tuščių pieno pakelių, blizgančių vyno butelių, kamščių, plytų nuolaužų. Išgulėjo po sniegu žiemos šaltį, o pradėjus šildyti kovo saulei ir po truputį atsileisti žemei, ėmė skverbtis į dirvą. Nudainavo tik varnėnų ir kovų pastebėti mažyčiai tirpstančio sniego upeliai, keli aplaužyti karklo krūmai išskleidė švelnius, geltonom nugarėlėm kačiukus, sėkla, pajutusi neregėtą džiaugsmą ir jėgos antplūdį, išleido daigelį ir šakneles.

Dagys įsikabino į žemę.

Šlaitas, atsigręžęs į pietus, greitai sausėjo. Pražydo miegalės pienės ir, vos spėjusios paleisti sėklas, vyto - džiūdama žemė dusino jų gležnas šaknis.

Dagys skverbėsi gilyn paskui drėgmę.

Šlaitas parudavo, tik papilkėję žolės, paprasčiausios žolės be vardo, liežuvėliai dar laikėsi, gaivinami šykščios rasos. Ir dar miglės kuokštelis akmens pavėsyje. Ji taip vadinama todėl, kad rytais siauručiai, ilgi jos lapeliai būna nusėti smulkių rasos lašeliukų, ir miglė tada atrodo tarsi apsisiautusi sidabro šydu. Jai užtenka tos drėgmės, tik kad žemė būtų nors truputį minkštesnė.

Dagys palei žemę, kaip apvalią vėduoklę, išskleidė lapus. Tvirtus, sausus, padengtus baltu pūku kaip kailiuku. Ir kiekvieno lapo kiekviename išlinkime - dyglys. Iš pradžių dar minkštas, žalsvas, jis gelto, tvirtėjo ir pasidarė smailus tarsi adata. Nuo kalno paskui vėjo genamą plunksną nusirito kačiukas, užmynė ant dagio spyglio, purkštelėjo išsigandęs ir nurūko.

Dagys užsiaugino tvirtą, tokį pat dygliuotą stiebą ir sukrovė žiedą - vieną vienintelį. Švelniai violetinis, su sidabrinu kaip ir ant lapų pūku, jis rytais godžiai gėrė nuo upės kylančią miglą. Per pačius vasaros karščius, kai viskas aplinkui išdžiūdavo, o upelė pritilo nusekusi, dagį aplankė kamanė. Tamsiai geltona, didžiulėmis juodomis akimis; kažką niurnėdama ir dūgzdama sau po geluonimi, ji mikliai išsvartė dagio žiedlapius, dar apsidairė aplink, bet jau nieko žydinčio nebebuvo - suzvimbė ir nuskrido aukštyn palei upę: ten toliau buvo sodai ir augo gėlės.

Dangus darėsi vis mėlynesnis, atvėso saulėtekliai, upės srovė nunešė geltoną lapą. Vaikai pradėjo eiti į mokyklą. Grįždami po pamokų, leidosi prie vandens stačiu šlaitu, mėtė akmenukus į srovę, leido popierinius laivelius. Kartą jie pamatė dagį. „Dagys!“ - sušuko vienas. Pribėgo dar keli: „Žiūrėk, duria“, - ir šmaukštelėjo mediniu kardu.

Dagys palūžo, žiedas prisiglaudė prie žemės. Tarp sudžiūvusiu žolės kuokštų kaip milžiniškoje girioje bėgo, pynėsi takų takeliai, išminti vabalų ir

2 Žemdirbystės požiūriu dagys žalingas, jo sėklos lengvai pasklinda, šaknų sistema labai išvystyta ir išrauti ją ne taip paprasta. *Britų enciklopedija, t. XXVI. Vienuoliktas leidimas, Londonas, 1911.*

skruzdėlių.

Nučirpė paskutinis žiogas, naktimis nuo klevų ant šlaito ėmė kristi lapai. Pradėjo gelsti karklai palei upę. Cypsėdamos atskrido Belmonto miško zylės. Dagio žiedas pagelto, išdžiūvo, tik lapų vėduoklė prie žemės vis dar žaliavo. Prieš aušrą pradėjo kilti vėjas. Pūtė išilgai upės, prieš srovę. Vėjas skraidino lapus, šiaušė vandenį, šnabždino dagio stiebą. Staiga sausas žiedas prasiskleidė ir tūkstančiai mažyčių sėklelių, išskleidusios baltus parašiutėlius, nusklendė pavėjui. Vienos krito čia pat, į vandenį, ir jas plukdė srovė, kitos kilo virš medžių viršūnių, skrido vis tolyn ir tolyn, kur jas nešė gūšiai. Ten, kur jų laukė žemė, žemė, priglaudžianti ir karklo krūmą, ir pinavijos žiedą, ir dagio sėklą.

1984

ŠALPUSNIS

Pavasaris. Šaltas pavasario vėjas. Bet vis dėlto vieną kartą prašvito saulė. Kvepia žemė. Bemat šiukšlyne šalia pabjurusio kelio prasiskleidė geltoni šalpusnio žiedai. Vasarą eisi ir šalpusnio apdulėjusių lapų, kai aplinkui tiek daug žalumos, net nepastebėsi.

Pasisuko vėjas. Pašalo. Apsiniaukė. Šaltas, žvarbus lietus.

Šalpusniai tebežydi.

Vakare pakilo pūga ir siautė, drėbdama šlapią sniegą, visą naktį.

Šalpusnio žiedų nebėra. Pasislėpė šiltuose sidabriniuose kailiniuose.

Šitaip visą savaitę. Šaltis, vėjas, sniegas. Bėgi pro šalį visai pamiršęs, kad toje dykynėje kažkas žydėjo.

Ir vėl saulė. Įsičiulbėjo paukščiai rytais. Šalpusniais kaip auksinėm žvaigždėlėm nuberta visa pakelė. Tvirti, trumpi, žvynuoti, su sidabro pūkeliu kotai, geltonas, kartus žiedas. Vis ketini sustoti, pasižiūrėti, kaip tas žiedas atrodo, koks tas sidabro pūkelis, saugantis gėlę nuo žvarbių pavasario vėjų ir naktų. Kad vis nėr kada.

Kaip pranyksta šalpusnių žiedai, net nepastebi. Kasdien kalasi vis nauja, patraukianti akį žaluma, ir visai apsvaigsta galva, kai pradeda žydėti sodai ir ievos. O dar pienės pabyra visuose pašaliuose. Net ant skelbimų stulpo šalia Rotušės aikštės išdidžiai žydi kaip kokia karališka rožė skaisčiai geltona pienė. Kur ten beprisiminsi šalpusnį! Nematei, kaip nurudo žiedas, nulinko kotelis, kaip pamažu ėmė kaltis tvirti lapai tokia pat sidabrine, kaip kadaise pavasarį stiebelis, apačia.

Žygiuoja vasaros kaitroje dulkančiu keliu neprisimindamas nei pavasario žvarbos, nei pavėlavusių, drebiančių šlapią sniegą pūgų, nei žydinčio ir atkakliai nepaisančio jokių darganų šalpusnio.

Metai bėga vis greičiau, ir eiti norisi vis lėčiau. Vis dažniau sustoji vasarą prie šalpusnio lapo - tvirto, nepastebimo, geriančio vandenį iš giliųjų žemės šaltinių. Prisimeni pavasarį ir vis pasigaili, kad tada tau atrodė, jog neturėjai laiko.

BALTI PRAĖJUSIOS VASAROS DEBESYS. Apysaka

Taip, aš žinau, kad viskas praeina, žinau, kad ištirpsta balso aidas, užgęsta akių šviesa, nutolsta pažįstamų žingsnių garsas, nebegrižta už horizonto nuplaukę debesys. Taip, aš žinau. Ir vis dėlto aš grįžtu tenai, į tų metų vasarą, jaučiu, kaip pučia nakties vėjas į mano veidą, girdžiu žiogų čirpimą sausėjančioje skvero žolėje, matau akis ir veidus, atpažįstu balsus ir suprantu tariamus žodžius. Krenta rasa ant grindinio akmens, mirga retos miesto žvaigždės, ošia pušys prie ežerų. Aš grįžtu tenai ir jaučiu, kaip plaka mano širdis - lengvai ir nerūpestingai, jaučiu lūpų šilumą, girdžiu žingsnius ir matau akių šviesą. Taip, aš grįžtu, bet grįžtu vienas, vienas kaip šią naktį šalia mėlynos degančių dujų liepsnos geltoname stalinės lempos šviesos rate. Nakties tylą už apdulkęsio katilinės lango, nakties tylą gatvėje, miškuose, prie ežerų, nakties tylą namuose. Sėdėsiu čia, kol išauš rytas, svetimas ir nepažįstamas, užgesinsiu lempą, perduosiu budėjimą, padarysiu paskutinį įrašą žurnale, apsiliksiu kabantį dabar kaip tamsus keistas vaiduoklis kampe palatą, pereisiu gatvę, nusipirksiu rytinius laikraščius, užsuksiu į kavinukę ant kampo, gersiu kavą, girdėsiu balsus, matysiu veidus - pažįstamus ir nepažįstamus, svetimus ir mielus; bus rytas man, Leokadijai, Povilui, Monikai, bet ši naktis mano, ir aš grįžtu į praėjusių metų vasarą, jaučiu, kaip nerūpestingai plaka laiminga širdis, ir žinau, kad dar daug tokių naktų, kurios bus tik mano.

Aš grįžtu į praėjusių metų vasarą.

Prieš aušrą papūtė vėjas, sujudino klevo šakas kieme, ir išgirdau pro miegus, kaip cinksėdami pabiro ant skardinės palangės bronziniai klevų žiedų auskarėliai. Ant kamino krašto tupėjo paukščiukas ir plonu balseliu šaukė: „Pyt, pyt, pyt.“ Virš Bekešo kalno dangus tviskėjo rausvai sidabrine šviesa, po svyruokliu gluosniu kiemo viduryje narsiai lindo iš po žemės tulpių daigų ietys. Rojuje, perrėkdama džiaugsmingas angelų fanfaras, giedojo kadaise pagirioms iškepto Alaburdos gaidžio siela. Aš atsikėliau, visa tai pamačiau, ir širdį suspaudė liūdesys -kūrenimo sezonas ir jaunystė baigėsi. Užtai karaliavo visur pavasaris. Vilnia, vikri, smagi, čiauškėdama galvotrūkčiais lėkė į Nerį, dar truputį paspuordėjusi, nyko plačioje jos srovėje, kuri, išnešusi per visą ilgą žiemą slėgusį ledą, atsikvėpė iš gelmės ir tyliai niurnėdama, šnabždėdama nesuskaitomais verpetais, ardydama krantus, suko per miestą, pro kalvas, tolyn į miškus, lankas, kur rėkė džiaugsmingu geltoniu purienos, švelniu žalumu apkrito beržų viršūnės ir klegėjo, aidėjo paukščiai. Naktį buvo jaunatis, ir iškrita pirma pavasario rasa. Maudėsi joje žibuoklės Verkių šlaituose, ir neryškioje aušros šviesoje atrodė jos kaip iš violetinio rūko išaustas kilimas, patiestas aplink didžiulių ažuolų kamienus, kurie, tylūs ir abejingi pavasario šventei, žvelgė į spindinčią upę, į kylančius tolumoje juosta už juostos miškus ir tikriausiai visai nepastebėjo violetinių žvaigždelių, mirgančių tarp rudų pernykščių lapų.

Pasityčiodama iš Vilniaus orų prognozių biuro, visą savaitę švietė ir šildė saulė, ir, nespėjus peržydėti klevams, plūstelėjo ievos baltais žiedais, neišturėjusi iš pavydo, prasprogo ir vieniša laukinė obelis Bevardžio kalno šlaite rausvučiais kaip kūdikio skruosteliai žiedais. Pasklido moterys į gatves - gražios, švelnios; lengvas pavasarinis rūbas, dvelkstelėjus vėjui, glaudėsi apie jų šlaunis ir krūtines, o akys, didelės ir drėgnos, svajingai žiūrėjo pro nulinkusį mano beretės perkūnsargį į tolumas, kur tuoj tuoj iš už Pilies gatvės posūkio turėjo išklapsėti ant balto žirgo taip ilgai lauktas Princas. Deja, Princas jau

seniai pragėrė ristą žirgą, jau balo Princo smilkiniai ir pliko pakaušis, o moterų rankas svarino rezginėlės, kuriose kefyro buteliai barėsi su pieno pakeliais ir prakaitavo, graužiama sąžinės, dešra po du rublius dvidešimt. Ir vis dėlto jos žiūrėjo į tolį.

Atsidusau ir žvilgtelėjau į eikliakojės jaunystės dieną meilę - Ernestą Hemingvėjų, kabantį ant sienos. Bjaurybės musės, kurioms nieko nėra švento šiame pasaulyje, nutaškavo iškilį rašytojo kaktą ir ypač gausiai - dešinę akį, ir dabar Ernestas atrodė tarsi koks rūstus prūsų generolas su monokliu. Susigėdau, nukabinau portretą, nupūčiau dulkes ir įkišau į spintą.

Nors šildymo sezonas ir jaunystė baigėsi, reikėjo nusiprausti ir nusiskusti. Valydamas savo dvidešimt devynis dantis, žiūrėjau į kalvas anapus Vilnios ir svarsčiau, kur dėti taip staiga užgriuvusį pavasarį, kaip pripildyti pradėjusią skaudžiai aidėti širdyje tuštumą. Sukramčiau atšalusį šnicelį, išgėriau arbatos, bet širdis neprisipildė. Girdėjau, turbūt pirmą kartą tokią ankstyvą valandą šiais metais, kaip kitame koridoriuko gale smagiai sukosi virtuvėje niūniuodama kaimynė Violeta: „O širdyje vien sutema, tik sutema...“ Ir pats vos neužtraukiau, bet laiku spėjau prikąsti liežuvį. Apačioje, kieme, stropiai darbavosi savo darbo bare Poviliukas - čežėjo jo šluota. Tyliai rakinu duris, bet Violeta išgirsta ir iškiša savo veidelį.

- Labas rytas, gražuole Žibuokle! - sakau.

Jinai šypsosi, ir jos dantys žvilga koridoriuko prieblandoje:

- Labas, kada eisim žibučių?

- Ryt, pupa, ryt.

Staiga čaižiai sustaugia gaisrinės sirena, aš krūpteliu, Violeta nusikvatoja per visą koridoriuką:

- Mano naujas arbatinis. Užvirė vanduo. Užsik, išgersim kavos.

Išgirdusi sireną ir moters juoką, iškiša savo smalsią galvą panelė Leokadija. Jos žvilgsnis skaudžiai baksteli man į šonkaulius, perbėga Violetos chalateljui, patikrindamas, ar visos sagos užsegtos, ir grįždamas dar užkliūva už dvidešimt penkių vatų lemputės, kabančios ant apipelijusio laido koridoriuko viduryje. Lemputė susvyruoja ir sugirgžda.

- Labas rytas, panele Leokadija, - nerūpestingai sakau.

- Labas rytas, - švelniai pragysta panelė Leokadija. - Toks gražus pavasaris, tokia saulutė, ak, jauniems dabar, jauniems... Gal įsuktumėt man lemputę? Sunku vienai moteriai be vyro, vis prašai, prašai...

- Tau padaryti? - klausia Violeta itin šeimynišku balsu, ir aš matau, kaip viena panelės Leokadijos ausis atsikėtoja ir išsiplečia.

- Padaryk, - šūkteliu jau iš panelės Leokadijos apartamentų.

Panelė Leokadija jau pastatė taburetę ant stalo. Dirsteliu į savo kurpaites.

- Tuoju paklosim laikraštuką, tuoj. Turėjau kažkur, turėjau... Ta mūsų Violeta tokia darbšti (aš tyliau), tokia tvarkinga, mandagi. O matai, nesusiranda žmogaus, ir gana. Sunku vienai moteriai be vyro. Ateidavo čia vienas toks, kol jūs negyvenot, bet dabar nebematyti (aš tyliau). Nieko, toks mandagus vyrukas.

Panelė Leokadija dar kartą nusivilia manimi, suranda lemputę:

- Ar nebus per silpna?

- Nebus, panele. Jūs puikiai matot.

Panelė Leokadija tyliai atsidūsta, aš nušoku nuo kėdės ir neriu pro duris.

Pro Violetos langą plūsta saulės šviesa. Užuolaidos atitrauktos - matau raudonus senamiesčio stogus, mėlyną dangų ir žydinčių klevų viršūnes tarp namų.

- Tu darbšti, tvarkinga ir švari, - sakau.

Jinai juokiasi, pasisuka šonu, ir saulė peršviečia jos vyzdžius - jie rudi ir skaidrūs, kaip kad kartais pasitaiko gintaras.

- Tai ko lauki? - sako pildama kavą.

Jau kišu liežuvį, norėdamas paklausti apie tą mandagų jaunuolį, bet vėl laiku suspėju prikąsti. Kas man šiandien darosi? Pavasaris, vitaminų stoka ar panelės Leokadijos biosrovės?

- Dėkui. Tau skolingas jau kilogramą kavos.

- Nieko, nenusigyvensiu. Po smerčio avižom atpilsiu.

Dar sustoju tarpdury ir išgirstu, kaip išdavikiškai sucypia Leokadijos durys. Mirkteliu Violetai, jinai nusikvatoja ir cypteli:

- Vytai! Paleisk!

Užstoju nugara rakto skylutę ir už tai esmi nubaustas. Panelė Leokadija taip trinkteli rankena į strėnas, kad net susiriečiu. Panelė Leokadija uždususi permeta mus akimis. Violeta sėdi ir ramiai gurkšnoja kavą, abejingai supdama šlepetę, aš stoviu prie durų staktos ir trinuosi sumuštą vietą.

- Gal sutrukdžiau? - sako panelė Leokadija, ir jos balsas suvirpa iš nusivylimo.

- Nieko, nieko, prašom, - labai mandagiai atsako Violeta, ir stoja trumputė, nejauki tyla.

- Gal adatą turėtumėt, neberandu savo, žinai, senas žmogus, atmintis...

- Turiu, - sako Violeta, - dar turiu. Skolinau, rodos, pereitą savaitę.

- Ar neatidaviau? - stebisi panelė Leokadija. - Vėl būsiu kur nukišusi.

- Tai jau gražinkit, - ir neiškentusi įgelia: - Kai proga pasitaikys.

Jau už durų išgirstu įprastinį panelės Leokadijos atodūsi.

Poviliukas, pamatęs mane, džiaugsmingai nusišypso ir atsistoja „šluota gerbk“. Jo akys didelės, skaidriai mėlynos, su smulkuotėmis raukšlelėmis aplink. Žili, ilgi plaukai krenta ant pečių. Poviliukas sunkiai ir nepagydomai serga grafomanija. Kaip ir visos chroniškos negalios, jo liga ypač paaštrėja keičiantis metų laikams. Pirmasis stiprus priepuolis ištinka pavasarį, pradėjus žydėti klevams, ir tęsiasi, kol baigia žydėti akacijos už Kazimiero bažnyčios. Antrasis prasideda rugsėjo pradžioje ir būna ne toks skausmingas. Nukritus lapams, liga praeina. Kažkada, neturėdamas ką veikti, buvau pradėjęs vesti mokslinį žurnalą su smulkiais ligos stebėjimų aprašymais. Bet kantrybės man užteko neilgai. Jei būtų užtekę, gal būčiau ir garsenybe tapęs. Bandžiau gretinti fenologinius reiškinius su Poviliuko elgsenos pakitimais. Ko gero, man trūko ne tik kantrybės, bet ir nuoseklios mokslinės sistemos. Visų savamokslių tokia dalia - sugaišti daugybę laiko ir jėgų išradinėdamas, kaip vyskupas Baranauskas integralinį skaičiavimą, seniai žinomus dalykus. Tą sąsiuvinį radau užkritisį už lovos. Apdulkėjęs, susiraitęs, bet užrašai neišplėšti.

Nutirpo sniegas - Poviliukas vis dažniau šluodamas pakelia galvą ir žiūri į liepos viršūnę.

Pradeda skleistis kaštonai, kalasi žolė šlaituose - Poviliukas nebežiūri į liepos viršūnę, užtai ilgai stebi dangų, ypač kai pradeda plaukti lengvi pavasariniai debesys. Pasitaiko, kad tuo metu Poviliuko lūpos juda.

Tuose užrašuose pažymėta, kad pradėjus žydėti kaštonams, esant gražiam, tykiam orui ir mėnesienai naktimis, priepuolis pasiekia savo aukščiausią tašką, po to liga ima slūgti. Vienodėjant medžių žalumai, sugrįžus Neriai į krantus, visai liaujasi iki rudens.

Šiomet taip staiga atšilo, taip viskas susimaišė, jog liga šoktelėjo iškart,

viršun, be jokių perėjimų, bet tai pastebiu tik dabar, pamatęs blizgančias Poviliuko akis. Mano siela taip pat pilna poezijos, bet aš nelinkęs su kuo nors ja dalytis.

Poviliukas grakščiai atmeta šluotą į šalį, užtverdamas man kelią. - Paklauskite, Vytai, - prašančiu balsu sako jis, ir ką tu, žmogau minkštaširdi, darysi. Sustoju. Poviliukas atlošia galvą, įsmeigia akis į aukščiausią apgriuvusį kaminą ir užtraukia:

*Šią naktelę mėnesėtą
Taip skaudėjo man širdelė...*

Poviliukas varo įsijautęs, bet šluotos neatitraukia. Aš dairausi po kiemą: Zuzanos katės snaudžia saulėje, pro nertines užuolaidas jaučiu budrų panelės Leokadijos žvilgsnį. Krebžda ant skardinio stogo ir bjauriai atvirai meilinas vienas kitam balandžiai. Viskas yra, bet ir kažko nėra, kaip sako Poviliukas, ir aš staiga suvokiu - nėra pilkasermėgių mano brolių žvirblių. Mąstau apie žvirblius. Dingo kartu su hipiais. Gal čia yra koks nors ryšys? Poviliukas progiesmiu traukia, kartais net užsimerkdamas. Paskui reikšmingai nutyla ir reikšmingai atsidūsta. Šį kartą eilių šaltinis išseko.

- Na, kaip? - nedrąsiai klausia.
- Puikiai. Labai daug jausmo, - sakau.
- Tikrai? - nudžiunga Poviliukas. - Aš taip stengiausi. Bet nespausdina. Vakar „Vakarinėse“ buvau. Kiemą jiems pašluoju.
- Niekas, - guodžiu, kaip moku, - eilės geros. Labai tiktų nacionalinei estradai.
- Tikrai? - nudžiunga Poviliukas. - Bet kad aš tik armonika groju. Kas melodiją parašys?
- Parašys, - šauna man į galvą akiplėšiška mintis, - parašys.
- Kad nors vieną žodelį pamatyčiau atspausdintą... - gaudinasi Poviliukas, - nors vieną žodelį. O apačioje būtų parašyta: Povilas Matėnas.

Poviliukas susijaudina ir pritraukia šluotą prie kojos. Neriu į gatvę.

Už kiemo vartų yra tūkstančiai kelių, ir, kaip rašo itin optimistiški rytiniai laikraščiai, visi man atviri. Bet aš jų nesirenku. Keliai renkasi mane. Kaip ir kiekvieną laisvą rytą - traukiu gerti kavos. Tai kas, kad gėriau pas Violetą. Mėgstu, jau nebepamenu nuo kada, ankstyvas ryto valandas senamiesčio kavinukėse, kai dar paslapčiomis žiovauja padavėjos, kai lankytojų beveik nėra, kai gali įsisprausti į savo mėgstamą vietą prie lango kampe. Sėdi tame kampe kiek patinka, apsimetęs, kad skaitai laikraštį, spoksai į gatvę tarsi į kino ekraną kokioje nors senoje, apsilupinėjusiomis sienomis, su griūvančiomis ir niekad nenugriūvančiomis kėdėmis kino salėje. Pripratau ilgomis naktinių budėjimų valandomis prie vienatvės. Aš ne vienišius ir ne filosofas, ir mano šūkis - kaip ir viso supančio mane gyvenimo: „Toks kaip visi.“ Jo sėkmingai laikausi jau daugelį metų. Žinoma, dažnai tenka apsimesti kvailėliu, kaip ir visiems kitiems, bet gyventi šitaip kur kas paprasčiau. To niekas nenuneigs. Žaibas trenkia į išsikišusius medžius, - taip, rodos, pasakė Hugo. Kodėl tokį gražų pavasario rytą man lenda į galvą garbių išminčių mintys ir visi kiti niekai. Iš neturėjimo ką veikti, o gal ilgas kelnių trynimasis mokyklos ir auditorijų suoluose nepraeina be pėdsakų, kaip ir niekas nepraeina be pėdsakų, nors ir kaip norėtum apsimesti to nepastebįs. Ir kartais būna tokių valandų, kai kažkada seniai patirtos nuoskaudos, klaidos, vaikystės nuodėmės staiga netikėtai aštriai iškyla atmintyje, ir nuliūsta, ir gėdisi širdis lygiai taip pat, kaip aną akimirką, kai tai

buvo. Iškyta be jokio, atrodo, išorinio postūmio užuominos, pačiu netikėčiausiu momentu - statant koją ant troleibuso laiptelio, prisidegant cigarete, vartant lėkštelėje susiraukšlėjusią, atšalusią dešrelę. Bet laimės, džiaugsmo valandos niekada su tokiu ryškumu nebegrižta, kad ir kaip stengtumeisi jas prikelti. Nežinau, ar čia tik mano atmintis taip sukurta, ir jei taip bus toliau, silpni pečiai nepakels savų ir svetimų nuodėmių naštos, griūsiu pakirstas eilinio prisiminimo ar širdies infarkto šalia šiukšlių dėžės kur nors Pilies gatvėje.

Bet kol kas pavasaris, einu į kavinę. Tik viena abejonė krebžda mano širdyje - ar dirbs šiandieną Margarita? Jeigu Margarita, tai galėsiu išgerti tikros kavos, kuri kvepia, turi skonį, kuri „juoda ir karšta kaip Afrika“ - jau nežinau kokio čia vietinio išminčiaus posakis. Jeigu ne Margarita, tai teks gerti rudą arba itin juodą skystį, kuris sunkiamas iš chemikams dar nežinomos medžiagos, - jos paslaptį pavydžiai saugo gausus ir turtingas visų miesto kavos pardavėjų cechas. Aš žinau, matau, kaip rojuje (nes jos visos vis tiek per blatą pateks į rojų) jas dar su baltomis kepuraitėmis ir prijuostėmis apsups šimtai be laiko mirusių nuo jų kavos šventųjų su kankinių aureolėmis virš plinkančių pakaušių ir, rodydami į pelenais pavirtusias savo kepenis, išgraužtus, skylėtus inkstus, kauks ir svaidysis prakeiksmo žodžiais. Jos praplauks išdidžiai, nesustodamos arčiau Viešpaties sosto, kur jau iš anksto užsipirko vietas, ir tik tarstels praeidamos: „Ko kimbat, pilieti. Tokią gavome iš bazės. Nenorit...“ Ir nutils piliečiai šventieji sugėdinti, nes nėra jėgos nei danguje, nei žemėje, kuri galėtų pakeisti šią tvarką (citata iš būsimo švento rašto). Tokios mintys negadina mano nuotaikos, matyt, šiandien jos niekas negali sugadinti. Einu, ir laimingas. Imdamas už kavinės durų rankenos, žinau - bus Margarita.

Bet Margaritos ir kavos nėra. Tik žiovauja įmitusi aukščiau vidutinio jos kolegė. Mudu dėbtelimi vienas į kitą ir susikalbam be žodžių. Pavėlavo, ir kavos aparatas dar tik kaitina savo nikeliuotus šonus. Atsidūstu ir suku į kitą gatvės pusę, į konkuruojančią firmą. Ten taip pat yra vitražėlis, ir kampelis man atsiras. Pilies gatvė skendi lengvame, vėsiam šešėlyje, žydi klevai ant kalno skverelyje ties posūkiu, o už miesto virš laukų, pievų, virš ežerų ir upių vandens plieskia gaivinanti, kelianti viską pavasario saulė. Ir nė vieno debesėlio danguje. Keli ankstyvi turistai kerta dešreles, maknodami jas į garstyčias. Garas kyla virš kavos automato, ir veidrodžiuose už baro atsispindi liūdno sulčių stiklinės. Barška kapeikos į keraminę lėkštelę, vaitoja, varydamas savo užkietėjusiais viduriais vandenį, automatas. Jis sukosti, suprunksčia, kliurkteli, ir padavėja ištiesia man puodelį, kuriame turėtų būti kava. Nei karšta kaip Afrika, nei juoda kaip Afrika.

Slenku į tolimąjį siauros salės kampa prie vitražo, kuris išeina į aklina be langų kiemą. Pavasario saulė pasiekia ir čia, spalvoti atšvaitai krenta ant lakuoto stalelio. Šitame kampe smagu sėdėti anksti rytais žiemą, kai traška ugnis krosnyje priešais, kai sninga ar pusto už langų, kai niekaip negali išaušti vėlyva gruodžio aušra. Kartais net nusnūsti klausydamasis, kaip čėža keraminėmis plytelėmis lankytojų kojos, girdi moterų juoką, anekdotų, tragedijų nuotrupas. Kavos puodelis kaip sargybinis stovi ant stalo, ir jei dar laikysi jį viena ranka, kad nepačiuptų Marija, gali sėdėti čia, kol įdienos. Dabar Marijos nematyti, ir puodukas drąsiai vienas stovi ant stalo. Žiūriu į liepsnojančius vitražo stiklus. Nebegirdžiu godaus čepsėjimo ir šakučių tarškėjimo kitame salės gale. Kyla man prieš akis kažkodėl šį rytą niekada neregėtos didžiulės gotikinės katedros. Matau vitražus languose, ir ateina į galvą mintis, kad gotikiniai vitražai - ne papuošimas. Kažin ar iš viso gotika žinojo tokį dalyką kaip dekoras. Gotikinis

vitražas nuteikia meditacijai. Nestipri, spalvota, švelnių tonų šviesa, vargonų muzika, begaliniai, nykstantys aukštai prieblandoje navų skliautai kėlė aukštyn ir tirpdė mistiniame vaizduotės žaisme kasdienę, pilką, žemišką mintį. Gotika - svajingos, linkusios į fantaziją ir mistiką Šiaurės kūdikis. Jos nepažinojo aiškūs ir logiški klasikiniai Pietūs.

Kai tau dvidešimt, mintys ir vaizduotė krypsta tik į ateitį, ir atrodo, kad viskas dar bus, kad viskas prieš akis. Tada dar tiki, kad tau nepaprastai pasiseks, kad būtent tau prabėgdama atsigręš ir nusišypsos vėjavaikė Fortūna. Bet sulauki tokio amžiaus, kai svajonės nebegrasina išsipildymu, kai vis rečiau perki pinigines-daiktines loterijos bilietus, kai suvoki, kad dienos taip ir eis viena po kitos, menkai viena nuo kitos besiskirdamos, bet suvoki tai dar labai neaiškiai, ne širdim, tik manai, kad pasidarei protingesnis, išvalgesnis, nejučia vis dažniau remiesi patirtim, kuri žino tik viena: atsargiai, gyvenime visko būna. Įdomiausias tas „gyvenime visko būna“; jis reiškia - nesitikėk nieko per daug gero, tau už nugaros žuvusių vilčių ir svajonių kapai jau apauga žole. O vieną rytą, visai netikėtai, bakstels tiesiai širdin: jau niekas nebeapasikeis, jau nieko nebegali pakeisti, jau pražiopsojai tą momentą, kai galėjai pasukti kitu, kaip tau atrodo, įdomesniu, žymesniu keliu. O juk vis atrodė, kad spėsi, kad dar padarysi tą, sutvarkysi aną, kad išdrįsi, kad dar viskas pasikeis, viskas dar bus kitaip. Ir vienas žodis - vėlu. Šitą mintį suglamžai, nuogrūdi į stalčiuką, užrakini ir išmeti raktą pro langą, bet jinai vis tiek tūno. Ir ateina tas metas, kai nebežiūri į priekį, kai dar nesidairai atgal, bet vis dažniau išsprūsta: atsimenu, prieš dešimtį metų, atsimenu - prieš dvidešimtį, dar juokaudamas priduri: kai buvau jaunas. Vieną rytą, besiprausdamas sprandą, užčiuopi pirmąją jungo sutrintą nuospaudą ir jau eini, jausdamas svorį ant pečių, ir vaidenasi: nio, nio, vaga! nio, vaga! Tolsta horizonte jaunystės laivų burės, o prieš akis pilkas, varpučių prižėlęs dirvonas. Nio, vaga!

Jau daug metų sėdžiu rytais čia arba priešais, arba kitur ir klausausi, kaip teka tyliai Pilies gatve žemyn laikas. Teka iš amžių ūkanų į amžių ūkanas, teka pro Jono bažnyčią, pro varpinę, pro Katedros kolonas, pro namų fasadus, čiurlena gatvės akmenimis, teka pro mane, sėdintį ryto prieblandoje su sudegusios kavos puoduku rankoje. Aš jį girdžiu, aš jį jaučiu, aš jį matau, ir sėdžiu todėl kiekvieną rytą prieblandoje - ir žiemą, ir vasarą, ir rudenį, ir pavasarį, - ir krenta ant stalo, ant mano rankų, ant nutrintų kelnių švelni vitražo šviesa. Bet rytas praeina, nuteka, nubėga laukais, pastumi puoduką į šalį, praeinu pro jau apsėstus stalus ir išeinu į dieną, į gatvę. Dar nespėjus man atsistoti, atbėga Marija su mazgote vienoje rankoje, padėklų kitoje, stveria puoduką, iškrato į įskilusią stiklinę perlaužtą cukraus gabalėlį ir krypuodama, sulinkusi per juosmenį beveik stačiu kampu, skuba prie kito stalo, nubraukia trupinius, tarška į padėklą šakutės, šaukšteliai, lėkštutės. Žvilga auksinis Jono varpinės špilio rutulys, pūsteli vėjas išilgai gatvės, pašiaušia moterų, merginų plaukus, perbraukia vėsia ranka per vis labiau įkaistančias čerpes, nubėga stogais ir medžių viršūnėmis dar pavasariškai šalto Neries vandens link. Pūkis stovi sankryžoje - išblukusi brezentinė striukė, cigaretė rankoje, visada tuščias krepšys per petį. Jam virš galvos, ant lietvamzdžio krašto, tupi žvirblis ir, pakreipęs galvą, įdėmiai stebi balandžius, vaikštinėjančius palei namo sieną. Du paskutiniai Vilniaus hipiai. Išnyko hipiai, išnyko žvirbliai, liko tik tie du. Užtai pasirodė pankai ir šarkos. Vitrinėje stovi liesas manekenas, šauniai atsismaukęs veliūro skrybėlę ant pakaušio ir grakščiai ištiesęs ranką į šalį. Aš tik atsidūstu. Jis rodo į mano kontoros duris, kur sėdi prie stalo ir laukia manęs nesulaukia

Bvana Eugenijus Kiaulys. Blizga saulėje paausuoti užsienietišku akinių rėmai, didžiulis malachito žiedas ant piršto ir ori žilė smilkinuose. Aš labai nenoriu lipti laiptais, eiti koridorium, kuriame ant murzinių sienų iškabinti mūsų socialistinio lenktyniavimo mistiniai rezultatai ir tokios pat darbo saugos taisyklės. Ir kam man eiti? Ir taip puikiai žinau, ką dabar veikia Bvana ir ką jis pasakys. Bvana, pavėlavęs kaip paprastai valandą į darbą, pirmiausia apžiūri savo nagus ir, jei yra neatidėliotinas reikalas, pasidaro manikiūrą. Tam tikslui Bvana turi išmoningai, tikriausiai japonų, padarytą raktų pakabutį su visais reikalingais įrankiais. Ant idealiai sutvarkyto stalo stovi peleninė, irgi su kažkokiu užsienietišku užrašu. Baigęs manikiūrą, Bvana prisitraukia peleninę, tvarkingai pasideda šalia pieštukų krūvelę ir ima gražiais ir grakščiais judesiais juos drožti. Drožlės tyliai krenta į peleninę, kartais užsikabindamos už jos krašto. Tada Bvana Eugenijus ištiesia rausvą mažąjį pirščiuką ir nustumia neklusnią drožlę į kapo duobę. Pieštukai vienas paskui kitą išsirikiuoja stovelyje, kuris apklijuotas, idant būtų paslėpta jo tėvyninė kilmė, užsienietiškais pašto ženklais. Baigęs darbą Bvana Eugenijus išsitraukia iš specialaus odinio dėklo cigaretę, žiebtuvėlį „Elektron“, atsilošia fotelyje, atsidūsta ir užsirūko. Sunkaus darbo rytas prasideda. Bvana žiūri į sieną ir nuobodžiauja. Trinksi koridoriuje kabinetų durys, tarška rašomoji mašinėlė, Bvana laukia to momento, kai galės neskubia, itin oria eisena pereiti ilgu, skendinčiu prieblandoje koridoriu ir praverti viršininko kabineto duris, kurios, dideliam Bvanos pavydui, apmuštos ruda dirbtine oda. Viršininko kabinete galima naudingai paplepėti ir šiaip pasvarstyti apie reikalus kokią valandą. Tik visą laiką trukdo telefono skambučiai. Bvana atsikelia, timpteli švarką, pasitaiso kaklaraištį, peržvelgia stalą, primyga atkakliai teberusenancią cigaretę ir išeina. Kabinetą jis visada užrakina. Praeidamas pro mašininkės kambarėlį - jo durys visada praviros - Bvana Eugenijus šūkteli truputį išdidžiai, truputį familiariai, truputį įsakomai:

- Birute, aš pas viršininką. Jei kas ateis, tegu palaukia.

Mašininkė tik linkteli galvą, ir Bvana nueina koridoriu. Verta pasižiūrėti, kaip jis eina. Galva vos palenkta į kairįjį šoną, pečiai truputį sukumpę ir pakelti, ilgos rankos mataruoja. Bvana tursena mažais žingsneliais, šiek tiek palinkęs į priekį. Galiu kirsti lažybų, kad batus jis numina į vidų. Jo eisena kažkodėl man primena dryžuotomis kelnėmis ir švarku aprengtą cirko orangutangą. Geriausias laikas ateiti pas Bvaną, kai jis būna grįžęs iš viršininko, kai dar nėra gausybės Eugenijaus draugų ir pažįstamų. Tik reikia pataikyti. Aš klausiu manekoną, gal man neiti? Bet jisai tyli ir atkakliai rodo ranka - tarsi įsakydamas, tarsi kviesdamas. Labai mėgstu viską atidėlioti, bet šį kartą, matyt, jau neišsiseksiu.

Tarpuvartėje atsisuku atgal. Senas miestas skendi pavasario saulėje, linguoja lengva žaluma kaip dūmu apgaubtos beržų viršūnės, sprogsta didžiuliai kaštonų pumpurai, jauna šviežia žolė skvereliuose ir klombose jau susodintos gėlės. Tarpuvartėje drėgna ir tamsu, dvokia katėmis ir dar kai kuo, su kuo beviltiškai ir nesėkmingai jau daug metų kovoja Eugenijus. Užlipu nuplautais laiptais, ir gatvės triukšmas pamažu nutilsta už mano nugaros. Birutė, apsilikusi šviesia suknele, pasisukusi šonu, žiūri pro langą į stogus, į mėlynuojantį dangų, mašinėlė kaip fantastiškas vėžlys kėkso ant stalo. Pro pravirą langelį plūsta šviežio, šilto oro srovė ir kedena jai plaukus ant kaktos.

- Ar Bvana namie? - klausiu.

Jinai nusišypso, atsisuka į mane. Matau dideles, pilkas jos akis ir jų drėgnoje gelmėje kažką. Tikriausiai pavasarį.

- Namie.

- Jau buvo pas vada?
Jinai tik papurto galvą.

Bvana sėdi prie stalo, rūksta cigaretė peleninėje, spindi padėtas greta, simetriškai, truputį pasuktas į šoną, kad būtų žaismingiau, garsusis žiebtuvėlis. Spalvoti pieštukai tvarkingai išrikiuoti, ir ne pirmą kartą man šmėsteli galvoje - kam jam tie pieštukai? Niekad nesu matęs, kad Bvana rašytų ką nors pats. Jis tik diktuoja. Mašininkei ar šiaip kokiai kontoros mergelei, pasipainiojusiai po ranka. Bvana dailina savo nagus. Išgirdęs žingsnius, kilsteli galvą, bet pamatęs, kad tai tik aš, tuoj ją nuleidžia.

- Laba diena, tamsta viršininke.
- Labas, - sako Bvana ir karališkai mosteli alkūne: - Sėskis.

Aš sėduosi, Bvana toliau uoliai brūžina nagus. Pabaigęs vieną, pasigėri, pasižiūri, ar nėra prie ko prikibti, ir tik tada pradeda dailinti kitą. Aš tyliu ir žiūriu pro langą. Bvana, nesulaukęs, kada aš prabilsiu, priverstas pradėti pats. Ir pradeda visai mandagiai:

- Kaip tau sekasi?
- Puikiai, - atsakau. Beje, Bvana visada nuostabiai familiarus, jis visiems sako „tu“. Net valdybos viršininkui. Jau toks jo būdas. Keisčiausia, kad savęs tujinti Bvana neleidžia ir labai pyksta. Bvana nutaria, kad reikia sukrizenti, ir sukrizena.

- Tai matai, - sako pakrizenęs, - katilinę remontuosim. Pats žinai, kokie katilai. Per vasarą turim spėti. Tai, vienu žodžiu, rašyk pareiškimą.

- Kokį, - sakau aš, visai neišsigandęs. Bvana minutėlę tyli. Pagąsdinti mane jam nepasisekė. Aš hegemonas, o jis tik nupiepęs inteligentijos tarpsluoksnis, kuris pirmam vėjui papūtus svyruoja ir dreba kaip epušės lapas.

- Na, - sako jis taikiai, - atostogų, o paskui žiūrėsime. Tu norėsi dirbti kitą sezoną?

- Turbūt, - atsainiai ir išdidžiai sakau, - galbūt.

Kūrikai - ne profesoriai, jie nestoviniuoja ant kiekvieno kampo. Bvana staiga pasikeičia. Jeigu aš drėbtelsiu pareiškimą ant stalo, jam reikės rūpintis, ieškoti, kas mane pakeistų. Dėl kadru visada būna rūpesčių. Ypač dėl mūsų kadru. Ir visi vargai gultų ant ir taip jau traškančių nuo darbų svorio Bvanos pečių.

- Matai, Vytai, - jau visai kitu balsu sako jis, dėdamas dildeš ir krapštiklius ant stalo. Išsitraukia cigaretę ir pasiūlo: - Imk, užsieninės. Žmona grįžo iš Prancūzijos. Nuostabios. Sako, Prancūzijos prezidentas jas rūko.

Dėbteliu į pakelį ir imu raustis po nukarusias savo švarko kišenes.

- Ačiū. Aš gal savo „Primą“. Nepatinka tos užsieninės, šiaudai.

Bvana atleidžia šypteli ir spragteli žiebtuvėlį.

- Padarykim taip, - tęsia jis, patraukęs porą kartų ir skonėdamasis nuostabiu Paryžiaus ir Prancūzijos prezidento aromatu, - dabar atostogų, ir iškart parašyk dėl nemokamų. Pailsėsi. Vasara. O rudenį vėl.

Aš pastačiau ausis. Turėti visą laisvą vasarą? Visą visą. Didelę, gražią vasarą. Išvažiuosiu į Monte Karlą, gal Nica, paplaukiosiu jachta po Viduržemio jūrą. Mėlynos bangos, violetiniai kalnai, blėstančios staigioje pietų aušroje žvaigždės virš jų. Jinai - prancūzaitė, italė, gal superblondinė švedė - stovi mano balto laivo vairugalyje ir žiūri, kaip putoja po kiliu vanduo, šiltas Ligūrijos vėjas kedena jos auksinius, kaštoninius, juodus plaukus. Iš žydrų Viduržemio jūros bangų išnyra blizgantys Bvanos akiniai. Iš ko aš gyvensiu? Bvanai tai nerūpi, bet man užtai rūpi. Aš taip jam ir pasakau. Bvana net nesusimąsto.

- Na, nuvažiuok į kaimą, pas tėvus. Pašienausi, pasikaitinsi saulėje. Vaisiai,

daržovės, tyras oras, - vos ne svajingai priduria. Paties Bvanos net su kuolu, net su automatu nenuvartum į daržą dilgėlių rauti. Į kokį kaimą, jau noriu sakyti, bet ką tu jam išaiškinsi ir kol tu jam išaiškinsi, ir nerūpi jam visai. Bvanai rūpi visai kas kita, ir jau noriu šiurkščiai rėžti: „Ne“, -bet susilaikau. Velniai jo nematė. Vasara. Jei ne vasara... Išsiversiu kaip nors su atostoginiais. Dar kas nors gal nukris.

- Gerai, - sakau.

Bvana ištraukia iš savo paslaptingo stalčiaus du baltus popieriaus lapus, ir aš imu kurti kanceliarinės gražbylostės šedevrą: prašau mane...

- O kaip rašyti apie nemokamas? - klausiu Bvanos.

- Rašyk - dėl šeimyninių aplinkybių, - Bvana visada žino ką atsakyti.

Vėl noriu įkišti trigrašį - dėl kokios šeimos, kieno šeimos, kokių aplinkybių. Popierius nerausdamas kenčia ir mano šeimą, ir tos šeimos sunkias aplinkybes, dėl kurių aš prašau kažkokį aukštai sėdintį visų mūsų viešpatį, kad tas man suteiktų nemokamų trisdešimties kalendorinių dienų atostogų, kurios reikalingos visai ne man, o tam pačiam viešpačiui. Na, ne visai tiesa, gal truputį reikalingos ir man, na, nereikalingos, bet aš tiesiog noriu. Ar maža dalykų žmogus geidžia, kurie jam visai nereikalingi!

Bvana permetė akimis mano kūrinį ir brūkstelėjo kampe: laiminu, data, parašas. Nors jo palaiminimas, o tuo labiau parašas, jokiame banke negalioja.

- Tai dabar pas viršininką, - sakau nenoriai.

- Aš pats nunešiu, - itin mielaširdingai sako Bvana, - kaip tik einu.

Aš turiu būti dėkingas iki grabo lentos Bvanai ir dar keturioms būsimoms Bvaniuokų kartoms už tokią negirdėtą geradarystę, bet tik burbteliu:

- Tai gerai. Viso.

Nulipu laiptais, ir manęs negrauzia sąžinė.

Nulipu laiptais, ir prieš mane, ten jau visai netoli, už tų kalvų, žaliuojančių šiltame pavasario vėjyje, už tų kraunančių žiedų lankų, už kylančio vasarojaus, už mėlynų ežerų, kurių bangos tviska ir žybčioja saulėje, už nuskaidrėjusių miškų, eina, bėga, skrenda, vos liesdama savo švelniomis, mažomis kojomis medžių ir gėlių viršūnes, vandenų bangas, vingiuojančių vieškelių smėlį, vasara. Gėlių vainikas jai ant galvos, ir plazda žalio permatomo šilko suknią ant jauno dailaus jos kūno. Balti debesys lydi ją, ir bėga dangumi saulė paskui.

Kieme tuščia. Vėjas šiurena sprogstančius berželius. Banguotu stogo kraigu žengia katinas, panelė Leokadija žiūri pro langą. Atsisėdu prie stalelio. Aklina namo siena už nugaros dar dvelkia žiemos šalčiu ir polaidžio drėgme. Šita siena niekada nėra mačiusi saulės. Kampe, apsaugotame nuo visų vėjų, jau išsprogo ir krauna žiedus palinkusi gudobelė. Išbrinkę - tuoj tuoj plyš - didžiosios liepos, kuri stovi tiesiai po namo langu, pumpurai. Kitame kieme šauna į viršų ir skečia šakas virš senamiesčio stogų klevas. Prieš laiką nudžiūvę žiedai byra ant įkaitusio stogo, bet katinas nekreipia į juos dėmesio. Priėjęs dviejų stogų sandūrą, jis atsitupia ir kažkur ilgai žiūri. Iš tokios aukštumos tikriausiai jau matyti kalvos anapus Vilnios ir padūmavusios nuo staiga atšilusio oro tolumos anapus Neries, žydri Valakampių pušynai. Gatvės triukšmo beveik negirdėti. Vėjas šnara medžių viršūnėse, ir kažkas šaltais pirštais paliečia man širdį. Diena tik įpusėjo, o juk dar visa vasara prieš akis. Visa didelė vasara šitame kieme, po tais trim beržais, kaštonu, liepa ties langu, po ta gudobele kampe. Visą vasarą žydės kieme stropiai panelės Leokadijos, panelės Violetos ir ponios Zuzanos prižiūrimos gėlės, vaikščios katinas stogais, plevens vėjas aukštai, ir šaudys gaisruojančiame vakaro danguje juodi čiurliai. Ką man veikti su taip

netikėtai užgriuvusia laisve? Ko man reikia dar? Galvoje kažkokia maišalynė. Oriai suraukiu kakta, atsiremiu nugara į jauno kaštono kamieną. Jaučiu, kaip medžio kamieniu, gyslomis, kapiliarais, kiekviena ląstele kyla iš žemės gelmės aukštyn į šakas, šakeles, sprogstančius pumpurus viską gaivinančios, prikeliančios, žadinančios gyvybę sultys, sujuda ir mano kraujas, jaučiu, kaip jis čiurlena gyslomis, kaip sukasi ir sukasi tuo amžinu - tfu, ne! - ratu ir plazda širdis nepavargdama ir dieną, ir naktį. Šmėsteli galvoje, kad ji suspurdės vieną sykį ir sustos, bet tik šmėsteli ir pranyksta kiemo šešėliuose, praėjusios žiemos drėgmėje, pasislepia po Poviliuko šluotos išvengusiais pernykščiais lapais. Kaštonas man sako visai ką kita, visai ką kita sako man pavasario dangus, žaluma, net katinas, vis dar besidairantis ant stogo. Dan dan dan, - atplaukia iš Gedimino aikštės per stogus, per gatvės triukšmą, - varpo šerdis virpina įšilusį orą virš aikštės, ir jis sklinda nuo varpinės ratilais virš gatvės skruzdėlyno, pro kaminus, bokštus tolyn, tolyn - mėlynuojančių jau už miesto miškų link, kuriuos kerta skubėdami į miestą, į sostinę Lietuvos keliai. Ir dingteli tada - laimės. Net paraustu nuo tokios banalios minties, gerai, kad panelė Leokadija nemato. Kas ta laimė? Toks įtartinais aristokratiškas žodis. Kaip deimantu apsimitantis stikliukas. Pakratyk stipriau rytinį laikraštį, ir jų pribirs pilna sauja. Ir prisiminiau, pamačiau berniukštį, kuris kažkada stovėjo ant gimnazijos, taip miestelyje vadino vidurinę mokyklą, slenksčio, ir svėrė jam pirmą kartą gyvenime nupirkto kostiumo kišenę atestatas, ir atrodė tam berniukščiui tada, kad visur aplink, kad ir kur jis eitų, į kurią pusę pasuktų, jo visi laukia su šypsena veide, ištiesę rankas - kaip giminės, kaip ilgai laukto svečio. Skambėjo jo ausyse tokie nuostabūs - kaip vėlai jis susigaudė, kad jau šimtus kartų kartoti ir nukartoti, nebetekę jokios prasmės - žodžiai, kuriuos, pastūmęs trukdančią pilną bijūnų vazą, garsiai, aiškiai, įtikinamai, kaip tik jis ir temokėjo, pasakė gimnazijos direktorius: „Visi keliai jums atviri.“ Ir jie visu būriu džiaugsmingai metėsi pirmyn tuo keliu nesistumdydami, nepavydėdami, tvirtai tikėdami ir neabejodami, kad visiems užteks vietos po saule, kad švyti priekyje jau visai čia pat tas Biliūno apdainuotas Laimės žiburys. Ir už pirmo kelio posūkio nutilo visam laikui jų nerūpestingas juokas. Kodėl staiga šį pavasarį, praėjus tiekai metų, vėl atsigavo to berniukščio širdyje - ne atsigavo, tik vos vos šmėstelėjo kaip seniai išblėsęs aidas tas jausmas? Dieve mano, koks nepataisomas ir kvailai tikintis visą gyvenimą, kažko besiviliantis yra žmogus! Šitą sentenciją, rodos, ištariau garsiai, nes katinas atsisuko, ir mačiau, kaip susiaurėjo jo akys ir pavirto dviem plyšeliais, pro kuriuos žvelgė jau kažkas kitas - tolimas protėvis tigras. Vogčiomis dirstelėjau pro kairįjį petį, panelė Leokadija vis taip pat tebežiūrėjo į vartų arką. Ko jai spoksoti į mane vieną. Jei dar su kuo nors sėdėčiau. O vartų arka visai kas kita. Tai užbėgs kas, tai nusišlapins koks begėdis patyliukais užlindęs į kampa, tai kokie dar du didesni begėdžiai ims bučiuotis. Vartų arka - nepakartojamas miesto teatras, kuriame tiek visko pamatysi, ko neišgalvos tau joks gyvas klasikas, nesurežisuos joks režisierius. Čia dramas kuria didžiausias iš visų dramaturgas, didesnis už Šekspyra, sąmojingesnis už Bernardą Šo, produktyvesnis už Lopę de Vega, nors ir neturintis jokių titulu, neapdovanotas jokiais ordinais, negavęs jokių premijų dramaturgas, gabiausias iš visų - maestro Gyvenimas. Režisuoja geležine diktatoriaus ranka negailestingiausias iš visų režisierių, nepripažįstantis jokių kompromisų ir nuolaidų Atsitiktinumas, o žiūri kantriausias ir smalsiausias žiūrovas, kartais, neišlaikęs įtampos ir pats drąsiai įsikišantis į veiksmą, - panelė Leokadija.

Nors uždanga buvo pakelta, o žiūrovas sėdėjo ložėje, scena buvo tuščia,

tik šmėžavo trečiame ir dar tolimesniame plane nereikšmingi, beveidžiai statistai. Atsidusau, sumečiau į po stalu stovėjusią šiukšlių dėžę mintis apie laimę, gyvenimą, širdį, įsikišau degtukus, raudoną, jau apširusį „Primos“ pakelį ir svajones švarko kišenėn ir neskubėdamas, jausdamas į nugarą įremtą tarsi atšipęs virtuvinis peilis Leokadijos žvilgsnį, įžengiau į sceną. Galingo saulės prožektoriaus šviesos juosta krito šiek tiek įkypai, ir visa Pilies gatvė skendėjo šviesos jūroje. Aš stabelėjau, ir kažkas minkštas, kvepiantis levanda, rože, mirta, dar kažkuo, - iš kur man žinoti, ką naudoja parfumerijos fabrikai Paryžiuje, Rygoje ir Kaire, - pakibo man ant kaklo. Tik spėjau pamatyti išplėstas pilkas akis, iš kurių riedėjo ašaros, dar įtemptus antakių lankus, o pro raudonas dažytas lūpas spindėjo dantys, kaip pasakytų Nizami ar kitas koks Rytų saldžialiežuvis, baltesni už dramblio kaulą. Nutvėriau tą padarą per juosmenį, kad nepargriūtų, ir pajutau, kaip į mano nuzulintą švarkelį įsirėmė du virpantys kauburiukai. Jau buvau betariąs iškilmingus paguodos ir užuojautos žodžius, bet laiku - kelintą kartą jau šiandien! - užsičiaupiau. Parfumerijos ir dramblio kaulo reklama duso iš juoko.

- Aš aš aš atsiprašau, - išlemeno ji vis dar springdama juoku, laisvindamasi iš staiga itin paslaugių pasidariusių mano rankų. Nors ir užsiėmęs be galo, nors ir regėdamas prieš pat akis tokį ypatingą daiktą, jausdamas, kaip svetima ir vis dėlto tokia maloni šiluma sklinda nuo jo, aš vis dėlto išgirdau, kaip atsidarė langas, o akimi, kurią turiu pakaušyje, pamačiau, kaip Leokadija persisvėrė per palangę ir ištiesė kaklą - kaip ištraukiamo teleskopo vamzdį.

Mergina irgi pajuto ir, tarsi skaitydama mano mintis, itin tiesiai paklausė:

- Kas ta žąsis?

Mane nustebino tas jos stačiokiškumas, ir aš net šiek tiek įsižeidžiau dėl panelės Leokadijos. Šiaip ar taip, nors ir ne giminės, bet kaimynai. Vandeniui ir virtuve dalijamės.

- Panelė Leokadija, - atsakiau, ir šaltas žiemos vėjas dvelkstelėjo iš kiemo pažeme. Bet ji nepasižymėjo tokiomis dorybėmis kaip aš, ir jai vėl išsprūdo:

- Teta?

- Ne, kaimynė, - ir labai paslaugiai pridūriau: - Jūs galėsit paeiti?

Stebuklas šyptelėjo, brūkstelėjo atgalia ranka per akis. „Jos blakstienos buvo tokios ilgos, kad saulės spinduliai neatsispindėjo vyzdžiuose. Aš mėgstu tokias akis - be atspindžio: jos tokios švelnios, tarsi tavo glostytų.“ Aš taip pat mėgstu. Didžioji Citatų ir Prikąsto liežuvio diena, matyt, dar nesibaigė.

Tą naktį visai nelauktai užėjo lietus. Stovėjau savo kambaryje prie atverto lango ir klausiausi, kaip teškena lietaus lašai į kiemo grindinį, į stogo čerpes, į šaligatvį, jau anapus vartų. Vanduo šniokštė, dainavo, gaudė nutekamuosiuose vamzdžiuose. Tokią vandens melodiją gali išgirsti tiktai čia, senamiestyje, stovėdamas tamsoje po arka arba prie atviro lango. Lietus pažadino visų pavasario kvapus, nematomas tamsoje garas sklido nuo įkaitusių per dieną akmenų. Galėjai paliesti jį ranka, pakilusį iki palangės. Kvepėjo žaluma, žieve, liepos pumpurais, gudobelės žiedais, šlapiu akmeniu, kvepėjo dar kažkuo nenusakomu, tikriausiai pavasariu, gal net pušynais, supančiais kaip mėlynas žiedas miestą. Kelis kartus graibiau ir vėl kišau atgal cigarečių pakelį, už sienos vartėsi lovoje ir dūsavo panelė Leokadija. Lijo nestipriai ir vos vos pilkavo virš stogų dangus. Jau šviesėja naktys, pagalvojau. O gal mėnesiena? Kada bemačiau žvaigždėtą dangų? Seniai. Viską mačiau jau seniai.

O lietus vis teškeno ir teškeno, ir jau visas oras mieste buvo pilnas drėgmės,

pilnas pavasario nakties šviežumo. Atsispyriau pagundai išeiti į gatvę, palikau langą atvirą, atsiguliau ir užmigau giliu ir ramiu miegu.

Sapnavau, kad virš begalinės, kaip man atrodė vaikystėje, mūsų paupio lankos plaukia į nesuvokiamas protui ir širdžiai padūmavusias vasaros tolumas balti debesys ir šiurena vėjas gluosniuose palei kūdrą.

Švytėjo saulėje drėgni stogai, ir jau šlamėjo per naktį atsiradusiais gležnais lipniais lapais kiemo liepa. Panelė Leokadija ir ponija Zuzana stovėjo prie aplipusios žiedais šį rytą gudobelės ir kažką gyvai aptarinėjo. Panelė Leokadija mėlynu sijonu ir tokiu pat švarkeliu rankoje laikė didoką krepšį, kuriame, galėjau lažintis, gulėjo suvynioti į rudą popierių riebus, gražiai paskrudę dvidešimt penki kotletai, kvepiantys česnaku ir pipirais, maišiukas namie keptų sausainių, pusė kepalo „Kauno“ duonos, naminio pyrago gabalas, virtuvinis peilis, stiklainis daržovių mišrainės, šešiolika gabaliukų cukraus, puslitrus braškių uogienės. Dar galėjau matyti arbatinį šaukštelį, sidabrinę šakutę - paskutinę, vienintelę šakutę, kuri liko per tuos neramius laikus iš šeiminio Vaitkevičių sidabro. O daugiau nieko įžiūrėti negalėjau - labai žilpino akis atsispindinti nuo drėgnų stogų saulės šviesa. Iš viso to supratau, kad panelė Leokadija išeina į darbą. Prabus jinai jame visą parą, sėdėdama stiklinėje būdelėje šalia telefono. Švysčioja virbalai vikriose panelės Leokadijos rankose, ir tįsta, vis tįsta kaip birželio diena megztinis arba šalikas, arba kojinė. Groja radijo taškas, kartais subirbia kaip juodas karkvabalis telefonas. Panelė Leokadija, nedėdama mezginio į šalį, visai nežiūrėdama į jį, stebi duris, atsakinėja į klausimus, kalba telefonu, dažnai geria arbatą, dažnai kremta sausainius, retkarčiais nukanda šoną minkštučiam kotletui. Vakarop, kai nutyla telefonas, kai nebesivarsto durys, kai visur užgęsta šviesa, panelė Leokadija mezga vis lėčiau ir lėčiau, vis sunkiau ir sunkiau kabina akis ant virbalų, vis dažniau žvilgčioja į švysčiojantį žalia šviesa elektroninį laikrodį. Nusižiovauja vieną kartą, kitą, padeda mezginį į šalį, išsitraukia slepiamą nuo budrios gaisrininkų akies elektrinį arbatinuką, išsiverda arbatos, ant mažos drobinės staltiesės, kurią jaunystėje pati panelė išsiuvinėjo raudonomis ir geltonomis tulpėmis, rožėmis ir dar kažkokiomis fantastinėmis gėlėmis su itin skaisčiai žaliais lapais, išdėlioja duoną, pyragą, mišrainę, padeda nudilusiais, įlinkusiais ašmenimis virtuvinį peilį, lėkštę, prisipila arbatos stiklinę, susmeigia virbalus į nebaigtą mezginį ir tik tada, įsitikinusi, kad durys tikrai užrakintos, kad ji tikrai viena, persižegnoja, išsitraukia stropiai nuvalytą šakutę, pavarto ją rankose, atsidūsta ir neskubėdama, kalbėdamasi pati su savimi, ima valgyti nesaikingai gausią vakarienę. Pavalgiusi panelė Leokadija sako:

- Tai skaniai pavalgiau. Dabar sutvarkysim viską, sudėsime. Duonelė, kotletukai, pyragėlis. Nuvalysim peilį, trupiniukus surinksim, surinksim.

Servetėle nušluosto šakutę ir paslepia ją pačiame krepšio dugne, pasižiūri į žalias laikrodžio akis, nušlepena ir dar kartą patikrina, ar gerai uždarytos durys, atsirakina seifą, išsitraukia mažą pagalvėlę, nuėjusi prie kambarėlio gale stovinčios sofutės, išpurto pagalvę, nusikabina paltelį, užsidega stalinę lempą, stovinčią ant gėlių staliuko galvūgalyje, pasiima praėjusių metų „Jaunimo gretų“ septintą numerį, atsigula, užsikloja paltu kojas, atsiverčia žurnalą ir pašnibždomis perskaito: „Kuo galima būtų paaiškinti „Bitlų“ fenomeną, šių paprastų Liverpulio vaikinių tokį staigų išgarsėjimą visame pasaulyje?“ „Bitlai“ sukūrė...“ Nutrintas žurnalas iškrinta panelei Leokadijai iš rankų, ji nususka į sieną, ir dega dabar visą naktį, sergėdama tuščią, skendinčią giliuose

šešėliuose patalpa, maža lempelė su geltonu plastmasiniu gaubtu. Kartais pro seną pastatą prašniokščia taksi, sumirkčioja žibintų šviesa skliautuose ir ataidi nuo šaligatvio per aikštę kreivų girtuoklio žingsnių garsas.

Panelė Leokadija išeina į darbą, ir kiemas turės gyventi vienas, neprižiūrimas nepavargstančios ir budrios jos akies. Ji linguoja pro vartų arką, sunkus krepšys sveria ranką. Ponia Zuzana eina į savo butą (durys apaugusios vijokliais tarsi uždangalu) ir po kiek laiko grįžta su pieno buteliu.

- Kit kit kit, - aidi jos balsas per visą kiemą. Atsiliepdami į viliojantį šaukimą, iš rūsių, pro nesandariai uždarytas duris, ant kurių kabo surūdijusi spyna, išlenda trys baisiausiai nušiurę ponios Zuzanos katinai. Nors ponias Zuzana labai myli ir prižiūri kates, visi katinai, pakliuvę į jos rankas, kažkodėl bemat nušiūra. Ilgai sukau galvą, bet niekaip negalėjau suprasti, kodėl taip yra. Gal todėl, kad jie, nors ir laka ponios Zuzanos pieną, užsuka į jos butą, leidžiasi jos (tik jos!) glostomi, šiaip gyvena laisvą, pavojingą, pilną žiaurumo ir nuotykių senamiesčio katinų gyvenimą. Anksti pavasari, atėjus katinų meilės metui, nuo jų šiurpaus staugimo ir riaumojimo aidi naktimis visas kiemas. Panelė Leokadija ima vartytis lovoje ir bartis:

- Priveisė tų katinų. Vajėzau, ir kas per moteris, ir kas per moteris. Kaip nabagas žmogus gali miegoti? Darbe neišsimiegi, namuose neišsimiegi.

Panelė Leokadija dūsauja, vartosi lovoje, pyksta, girdžiu, kaip keliasi, ilgai tamsoje rakina duris į virtuvę, paskui jau maisto spintelę, susiranda šį tą nuraminti iškankintai širdžiai. Kramsnodama, vis dar bambėdama, grįžta į dar neatšalusią lovą, pasivarto, pačepsi ir užsnūsta.

Karininkas negali užmigti naktimis ir keliasi paprastai kelios valandos po pusiaunakčio. Jis nelinkęs taip nuolankiai taikytis su katinų teroru. Nors dar ir šalta, atidaro langą, prirenka iš krepšio smulkesnių bulvių (ar būna kitokių?) ir senu artileristo įpročiu dailiai išrikiuoja šaudmenų atsargą ant palangės. Tada atsineša taburetę, stenėdamas užsilipa ant jos, šitaip smarkiai praplėsdamas apšaudymo lauką. Jo stambi figūra, aptempta šiltos flanelės apatiniais, kraupiai boluoja tamsoje.

- Smirdžiai, suskiai! Baterija, ugnis!

Bumbsi sviediniai į sienas, į grindinį, į katinų galvas ir nugaras.

- Aha! Patinka. Ar patinka?

Katinai, neatlaikę sutelktos ugnies, pasitraukia, ir iki ryto įsiviešpatauja tylą. Bet taip būna ne visada. Kartais, išgirdusi iki širdies gelmių nuskausto katino klyksmą, išpuola ponias Zuzana, žybsėdama gausybe suktukų plaukuose.

Karininkas skubiai komanduoja atsitraukimą. Uždaro langą ir slepiasi tualete.

- Katelės, katelės, mano katelės, - sako ponias Zuzana, tyčia sustojusi po Karininko langu. - Skriaudžia kateles, kankina. Galvažudys! Kraugerys!

Ponios Zuzanos balsas, nors ne itin garsus, bet baisiai įkyrus. Jis skverbiasi ir pro uždarus langus, nemaloniai erzina miegančių žmonių ausis. Dejuodama vėl išsiriti iš lovos panelė Leokadija, piktas iškiša susivėlusią galvą stalius Jokūbas.

- Ar jūs liausitės su tais katinais. Žmonės dirba. Išsimiegoti reikia. Ar jūs liausitės, sakau!

- Galvažudys! - sako ponias Zuzana. - Kraugerys! - ir užsidaro savo bute.

Gešta šviesos, girgžda lovos, tik Karininko lange šviesa dega visą naktį.

Bet jau užmirštos ankstyvo pavasario negandos, kai žmonės, išvarginti ilgos žiemos ir vitaminų trūkumo, pasidaro irzlūs ir priekabūs. Tad panelė Leokadija,

užmiršusi visas nuoskaudas, taikiai apkalba kaimynus su ponija Zuzana. Girdžiu, kaip nulekia laiptais Violeta. Stabteli akimirką, papurto plaukus, pajunta mano žvilgsnį ir nukaukši per kiemą. Ji itin nerūpestingai švytruoja rankinuku ir labai dailiai deda savo mažas pėdas. Vis dėlto neiškentusi atsisuka tarpuvartėje ir pamojuoja ranka. Gaila, panelės Leokadijos jau nėra poste.

Rytinė programa baigėsi, ir aš uždarau langą. Reikia sprukti, kol nepasirodė Poviliukas.

Einu per ištuštėjusį kiemą. Springdami iš godumo, švysčiodami raudonais liežuviais, ryte ryja pieną ponios Zuzanos katinai. Mėlynuoja lietaus nuplautas dangus ir švyti diena virš miesto.

Už kiemo vartų prasideda kitas pasaulis. Ten teka, šniokščia, čeža, čiurlena, burbuliuoja, teškena, šiurena, plaudama šimtmečių drėgmės prisigėrusius pamatų akmenis, Pilies gatvė. Atvingiuoja nuo miesto vartų ir išsilieja Katedros aikštėje. Neša meilę, džiaugsmą, pagirias, ašaras, neapykantą, vargą, skriaudą, staigią mirtį, kūdikio riksmą, senatvę, keiksmą, balandžio burkavimą, švelnios paslapties šnabždesį, atodūsi, nuobodulį, ilgesį, baimę, šventę, dieną, vakarą, naktį, teka ja ryto aušra ir šlepena silpstančios metų kojos. Ir nedyla jos grindinio akmuo nei nuo tūkstančių pėdų, nei nuo geležinių patrankų ratų, nei nuo sunkių užkariautojų žingsnių. Nuplaukė ja marios kraujo, nutekėjo nemunai ašarų, nuskambėjo kalnai aukso, apšiuro didikų ir kunigaikščių rūmai, išsisklaidė, pranyko be pėdsako jų puikybė ir didybė, bet vis toks pat pilkas, šaltas, kietas, amžinas jos grindinio akmuo.

Kažkada švintant už miesto ankstyvai vasaros saulėgražos aušrai, stovėjau su Rašytoju ant skersgatvio kampo. Dar nešvytėjo saulė miesto bokštuose, ir buvo tylu jame kaip girioje.

- Žinai, Vytuk, seniai galvoju, kad taip ėmus ir perėjus ta gatve basomis. Turėtum kažką pajusti, kai basomis. Ką?

Nusiavėme, sumetėme batus į plastmasinį maišiuką ir nužygiavome. Aš nustebau - akmenys nebuvo šalti, tik vos vos maloniai vėsino kojas, tiek metų kentėjusias bato kalėjime.

- Kodėl turėtų būti šaltas? Šitiek kojų pereina - ir kokių kojų, kokių pėdelių, broliuk mano, kokių pėdelių.

Vilnios vandenyje nusimazgojome kojas, jau švytėjo saulėje Misionierių bažnyčios bokštai.

- Kaip elgetos senajame Vilniuje. Tik dar lazda ir terbelę.

- Terbelę turim. Vieną per du.

Jis nusijuokė:

- Ir nieko neturėti. Laisvas kaip paukštis. Eitum sau per Lietuvą, šunys lotų. Kur sustotum, ten nakvynė. Kiek pamatytum visko, kiek išgirstum. Ir nieko. *Omnia mea mecum porto.*

Patylėjo, atsiduso:

- Nebe tas pasaulis. Ir žemė nebe ta. Nebe ta.

Atsistojęs nusibraukė savo itin neišvaizdžias ir nepratusias prie tokio perdėto rūpinimosi kelnes.

- Ir žmogus nebe tas. Ar eitum?

- Eičiau.

- Ir aš eičiau.

Užupyje plyšojo gaidžiai ir nustojo plakti Vilnios šlaituose į miestą užklydusi lakštingala.

Kita gatvės puse laisvai, nerūpestingai ir itin iš lėto, tarsi vaikščiotų

sanatorijos parke, traukia į darbą Bvana Eugenijus. Užsieninis reklaminis krepšelis nerūpestingai permestas per petį, dantyse rūksta cigaretė ir žiba, net akį veria, nuostabūs, stambūs žiedas ant Bvanos piršto. Gaila, kad pas mus nevaikšto basi. Dar pora žiedų tilptų ir ant Bvanos kojų pirštų, ir pora apyrankių (ar apykojų?) būtų galima užmauti ant apžėlusių Bvanos blauzdų. Bvana goglina įkalnėn, o aš stoviu kitoj gatvės pusėj ir gėriuosi. Reikėtų nors iš padorumo pasislėpti už medžio kamieno, bet apėmė toks tingulys, kad net nosies galiuką ėmė niežėti. Pasikasau jį, pereinu į kitą gatvės pusę ir nuseku Bvanai iš paskos. Naiviai maniau, kad Bvana traukia į darbą. Kur tau! Bvana sustoja prie pirmos vitrinos ir vis dar tebetraukdamas cigaretę susimąstęs ilgai žiūri į ją. Ką jis ten mato? Negaliu suprasti. Čia ne Paryžius ir net ne Sofija, kurioje Bvana sakosi buvęs. Viso labo tik gūdi provincija, toli nuo viliojančių Europos klystkelių. Man nėra tekę matyti, kaip Bvana dirba, užtat pirmą kartą regiu, kaip jis eina į darbą. Kai jis taip pat ilgai stovi prie kitos vitrinos, suprantu, kad jau nieko įdomaus nebepamatysiu. Dėl visa ko pasitikrinu ir dirsteliu į pirmąją. Nieko įdomaus, tas pat, kaip ir prieš dešimtį metų. Krūvelė suktukų, krūvelė plastmasinių šukų, nublukusios saulėje skaros ir karoliai, kuriais gal tik elgetėlė Veronika apsidžiaugtų. Štai ir atskrenda tas Dievo paukštis. Auliniai batai, paltas ar apsiaustas - jau sunkiai besuprasi, skarelė su kutais, terbelės, ryšuliukai ryšulėliai, gumbuota obels lazda sausoje rankoje ir iš po užsmauktos skarelės skvarbus, piktas iki pilko žydrumo išblukusių akių žvilgsnis. Rašytojo svajonė - *omnia mea mecum porto*. Veronika stabteli, trinkteli lazda į šaligatvį, pasitaiso ryšulius, permestus per petį, suraukia ne pražilusius, bet nubalčiusius, kaip nubąla prinokę rugiai, antakius:

- Dzien dobry, pan.

- Dzien dobry, pani.

- Która godzina? - sako pani Veronika ir veria akimis. Pan atsidūsta ir skėsteli rankomis:

- Niemam zegarka.

- Jak, pan, niema zegarka, - supyksta Veronika. - Ką ponas sau galvoji? Senas žmogus klausia, kiek laiko, o jis - „niemam zegarka“, - pamėgdžioja mane, atkragina apatinę lūpą.

Ir suputoja Veronika kaip perrūgęs alus. Veronikai nepasiteisinsi, ji rūstesnė už prokurorą, ji kaip baudžiančioji Dievo ranka, kuri beria žaibus ir krušą. Nesvarbu, kam klius, kiekvienas iš mūsų kuo nors kaltas, o paskui jau atsirinksim, kam už ką. Tad pan ir nesiteisina, pan pamiklina savo jaunas kojas, užtirpusias nuo beprasmiško stypsojimo vidury gatvės ir neria į kavinę.

Palaimintas Vilniaus miestas. Ir prieš tris šimtus metų, ir prieš šimtą, ir šiandieną turi turėti jis savo kvaišelį, ir gana.

Palaiminti nuskriaustieji, nes jų bus dangaus karalystė. Saugiai pasislepiu kampe už staliuko ir matau, kaip eina per salę, šypsodamasi iš tolo, Margarita. Iškeliu vieną pirštą, ji linkteli galvą. Įbrazda vidun Veronika, vis dar tebebardama kažkokį poną, kuris neturi laikrodžio ir nenori sakyti seniems žmonėms laiko. Tas ponas ne todėl nenori sakyti laiko, kad neturi laikroduko, bet todėl, kad jis labai neišauklėtas, labai nemandagus. Cham tas ponas. Kad jį cholera. Šitaip garsiai peikdama negerąjį poną, Veronika krauna kampan visus tuos savo ryšulius, ryšuliukus, terbeles. Pasigraibo po plačiais skvernais ir išsitraukia dar vieną mažutėlį mažutėlį mazgelį, kuriame surištos Veronikos kapeikos, ir tapena tiesiai prie bufeto.

Veronika visada geria baltą kavą ir kremta, pamirkydama į ją, riestainį

už septynias kapeikas. Kitaip to riestainio ir bebras neįveiktų, kur jau ten Veronika. Išgėrusi kavą, Veronika vėl susirinks savo ryšuliukus ir keliaus toliau į kitą kavinę, kartais tik šiaip pasėdėti, pailsinti senus pečius, žiemą - tiesiog pasišildyti. Žiūrėk, dingsta Veronika mėnesiui dviem, jau manai - nebėra Veronikos, bet užėini kur nors - ir besėdinti Veronika, begerianti savo baltą kavą, bekremtanti riestainį. Ką ji nešioja tuose maišeliuose? Taisausi taisausi vis dirstelėti, bet taip ir neišdrįstu. Pamatytų Veronika - oi oi, nežinau, kas būtų. Tikriausiai ten jos lobių lobiai, kurių vertė jau nebesuprantama paprastam neišvėstajam. Nes ir gerdama kavą, ir bardama kokį netikėlį, Veronika nenuleidžia akių nuo kampo, kur jos turtas guli. Ir jei koks netikša bando prieiti ar kartais - būna ir tokių! - koja paspirti, labai supyksta Veronika, o jei dar anas kelia balsą, tai ir gumbuotą lazda gali gauti.

Aš žiūriu į Veroniką, kavos puodelis aušta man po nosimi ir neatverstas laikraštis guli šalia. Išsilieja, išskysta daiktų kontūrai, prigęsta ir blausiai švyti tarsi pro rūką lempos ant sienos, matau, kaip įšliurena, vos vilkdamas kojas, senukas pro duris, sėdasi prie stalo. Suka reumatas jam kojas ir rankas, gal podagra, gal šiaip kokia negalia, lauke siaučia vasario pūga, senio batai praleidžia vandenį ir lieka ant švariai išplautų kavinės grindų šlapi, kreivi pėdsakai. Senis riečia kojas po kėde, abiem sušalusiom ir pamėlynavusiom rankom glėbia karštą arbatos puodelį, padėjusi kaklą ant kėdės atlošo, karo lazda ir glaudžiasi prie sienos aptrinta terbelė, o gal visai taip pat, kaip dabar Veronikos, krūva maišiukų maišelių, ryšulių ryšuliukų guli kampe, o spalvoto japoniško televizoriaus ekrane už barmeno nugaros klykia ir rėkia mosuodamas akmeniniu kirvuku, griaudint mušamiesiems, išsidažęs, persivėręs per nosies šnirpšles keturis misinginius žiedus, neopankas. Senis žiūri paraudusiom, išblėsusiom akim tiesiai prieš save, šliurpia arbatą, kremta vieninteliu geltonu nuo tabako dantimi vis dar tokį pat kietą ir vis dar septynias kapeikas tebekainuojantį riestainį. Ištirpęs sniegas varva nuo pastatytos palto apykaklės ant grindų, laša ant nugaros, į arbatą, bet senis nepastebi, kad aplink jį jau balutė, nepastebi šaltų klanų ant stalo, nepastebi žmonių aplinkui, tik jaučia šilumą nuo elektrinio radiatoriaus ir mato tris raudonas žvakes virš bufeto, kažkokio nemokšos nutapytą senamiesčio peizažą ant sienos, narcizo žiedus vazelėj, Margaritą tolumoje, dedančią garuojančios kavos puodukus ant padėklo, girdi, kaip barasi ir bamba Veronika kampe, ir jaučia, kad ne radiatorius, o šilta, jauna 197... metų pavasario saulė kaitina jo nugarą. Žydi blyškūs oleandro žiedai ir neša vėjas jų kvapą, nustelbiantį viską.

Veronika jau sukramtė savo sausainį ir atsirėmusi į sieną baigia siurbčioti pasigardžiuodama kavos likučius. Ir vis tvyro ore oleandrų kvapas.

- Chanel numeris šeši, - sakau prancūziškai ir pakeliu akis. Priešais mane akys tokiomis ilgomis blakstienomis, kad vyzdžiuose neatsispindi saulės spinduliai, įtempti antakių lankai, nedidelė nosis ir lūpos širdute kaip trisdešimtaisiais metais. Balto kaklo oda tokia plona, jog matau, kaip teka juo kava.

- Laba diena, - mandagiai nusilenkiau.

Mergina kilstelėjo blakstienas, ir pakvipusiu oru kaip rožiniu vandeni pasklidusios bangos atsimuša į mano skruostus. Jų prisilietimas vos juntamas ir šiltas. Mergina mirksnį žiūri į mane ir blausiai švyti jos ausų speneliuose auksinės vinutės.

- Kur buvot išėjęs? - visiškai laisvai paklausė ji, nė kiek nenustebusi, tarsi mes būtume pažįstami nuo darželio Nr. 40 laikų.

- Į dvidešimtą penkmetį. Pas Veroniką.

Jinai staigiai padėjo puoduką ant stalo ir užsikosėjo. Nusišluostė nosinaite akis, skruostai ir kaklas paraudo. Taip parausta ežero vandenys aušroje - visai nebloga eilutė albai. Labai juki mergina pasitaikė.

- Atsiprašau, bet jei mes dar kartą susitiksime, bijau, kad jūs mirsit iš juoko.

- Tikiuosi, ne, - jinai atsargiai šyptelėjo, ir tada aš pamaniau: ką tai reiškia - ar kad mes nesusitiksime, ar kad ji nemirs.

Nežinau - kokia, bet yra tautelė, kur moterys kalba kita kalba negu vyrai. Tada pasišauki vertėją ir ramiai sau išsiaiškini, ką tau sako. Kai moteris kalba ta pačia kalba kaip ir tu - jos niekad nesuprasi. Belieka žiūrėti, ne ką ji šneka, o ką ji daro. Tai labai vargina, sugaišti marias laiko ir dar turi nuolat vaikščioti įsitempęs, kad kokia smulkmena neprasprūstų pro akis. Taigi.

Veronika jau rikiuoja savo ryšulius: kuris ant vieno peties, kuris ant kito, kuris rankoje, stumteli lazda pasipainiojusį po kojomis jaunikaitį, praveria duris, ir saulės šviesos kvadratas nutįsta ant grindų, priblęsta lempos, ir pasitraukia atgal, pripratęs prie amžinos prieblandos, veidrodys už bufeto. Gyvsidabrinėje gelmėje nutolsta gatvė, stogai ir net mažytis debesėlis virš kamino. Ten, už veidrodžio, nubėga atgal metai, ir teka saulė vakaruose. Būdavo, kartais norėdavau įžengti pro jį ir nueiti tolyn sidabriniais jo takais, kur dega virš mėlynuojančių miškų seniai jau atvėsusios ausros ir bėga šokčiodamas per kalvas, tarp pievų ir laukų į vasaros vakaro prieblandą kelias. Ten lenkia vėjas žydinčius rugius ir dreba amžinai epušė ant tvenkinio kranto. Ten...

Bet dabar aš nenoriu.

Oleandru kvapas? Tikriausiai ne, tikriausiai rozmarino. Garbės žodis, vieną kartą reikia išsiruoti į Nicą ar šiaip kur nors prie Viduržemio jūros. Jau oleandro kvapą maišau su rozmarino. Tiesą sakant, niekad neturėjau atminties kvapams, gėlių vardams ir viršininukų veidams. Toks jau nevykęs gimiau, kad kartais net pačiam savęs gaila. Nors skundžiuosi visai be reikalo. Nė karto dėl tų savo savybių nenukentėjau, netgi atvirkščiai - armijoje nepatekau į chemijos batalioną, nestudijavau botanikos, o dėl viršininukų - koks jiems malonumas, jei gatvėje jiems, kad ir žemai, lenkiasi pečkūrys. Vadinkime daiktus tikraisiais vardais, kaip mėgsta kartoti mūsų vadas per ataskaitinį profsajungos susirinkimą. Taigi, kokia čia bėda. Bėda visai kita. Priešais mane sėdi mergina, tokia visai nieko mergina, jei prisimerksi ir žiūrėsi iš toliau, tai visai graži mergina, ir aš noriu ją užkalbinti. Noriu, ir gana, nors pats visai nežinau, kam man to reikia. Tikriausiai, ką čia tikriausiai, tikrai niekam man to nereikia. Kaminkrėtys ir piemenaitė. Jau girdžiu bocmano švilpuką ir komandą: „Pakelti inkarą!“ Bet brašpilis užsikirto. Velnias!

- Gal jums reikia bilieto į teatrą?

Paleidžiu brašpilio rankeną, ji pašėlusiai ima suktis, inkaras lekia žemyn ir įsminga giliai į dugną.

- Sešiasdešimt metų nebuvau teatre. Į kokį? - (Kam man teatras, jei pats teatre gyvenu.) - Reikia, - sakau. - Oi, kaip reikia. Ačiū.

Nors to bilieto visai man nereikia. Jaučiu, kad ne. Sako, kad gimę po Žioplio ženklų pasižymi gera intuicija, ir ta intuicija šnibžda man: sėdėk namuose, Vyteli. Kam tau tas teatras? Ir dar: ką tu ten pamatysi? Kas iš to išeis? Nieko aš nepamatysiu, nieko iš to neišeis, - sakau aš intuicijai. Ta gūžteli pečiais ir sako nueidama: kaip nori, aš tave perspėjau.

Turiu vieną bilietą kišenėje, o kur antras? O gal visai ne ten antras bilietas? Gal ateis mamytė. Tokia ori matrona su kailine pelerina, su auksiniu žiedu, segė

su briliantais po kaklu, ryškiai padažytos lūpos, papudruotas veidas, kaklas, sunki suknia, rankinukas ir teatriniai binokliai, aptaisyti dramblio kaulu.

Režisierius atsilošė fotelyje ir užsirūkė savo garsiąją pypkę gintariniu kandikliu. Pasklido tuščioje salėje svaiginantis „Amforos“ kvapas. Spektaklis prasidėjo. Kaip paprastai - be jokių repeticijų. Toks jau gerbiamo Režisieriaus kūrybinis stilius. Kad ir kaip trokštų stipria ir valinga Režisieriaus ranka stumdomi po sceną aktoriai pakartoti spektaklį, pašlifuoti nepavykusias mizanscenas, jiems nebus leista. Nėra kada. Spektakliai šitoje scenoje nekartojami, ir aktoriai, griaudžiant plojimams, neišaina nusilenkti prie ramos.

Išsitraukiau iš palovės rudą kartoninį lagaminą. Melancholiškai šypsojosi priklijuota ant dangčio iš vidaus Kramskojaus „Nepažįstamoji“. Sena senų laikų mada.

Peržiūrėjau savo garderobą. Kad ir didžiausias noras būtų, jo turinys nepaverstų manęs elegantišku, oriu vyriškiu. Ką padarysi, ateina laikas, kai koks buvai, toks ir liksi. Kaklaraiščio nėra ir nereikia, marškiniai yra, kelnės dar apynaujės, o švarkas tiesiog puikus. Kelnes ir marškinius reikia lyginti. Niekada nemėgau to darbo, bet dabar neišsisuksi. Tad tapenu pas Violetą ir barbenu į duris.

- Violetyt, gal paskolintum lygintuvą?
- O tavo kaimynė neturi? - šypsosi jiniai.
- Darbe, mažilėli, darbe.

Jinai kažkodėl atsidūsta ir atneša man lygintuvą.

- Ką tu ten lyginsi? - klausia.
- Kelnes, marškinius, - tvirtai sakau aš.

Jinai abejodama kraipo galvą. Kažkodėl nuo pat vaikystės visi abejoja mano talentais ir sugebėjimais.

- Tu išlyginsi? - sako jiniai, vis tebelaikydama lygintuvą rankoje. - Atnešk, vis tiek neturiu ką veikti.

Aš žmogus nelabai pastabus, bet kažkas nepatinka man jos balse.

- Aš išsilyginsiu.
- Kaip nori, - sako jiniai, - kaip nori. Skuduriuką paimk. Ir to turbūt neturi. Iš kur aš turėsiu.

- Ačiū, - sakau ir neriu pro duris. Kai nereikia, panelės Leokadijos visur pilna.

- Neužmiršk padrėkinti, - dar pamoko mane Violeta. - Ir lygintuvą gerai įkaitink.

- Aha, - atsiliepiu jau už durų.

Lyginu kelnes ir, kad nebūtų taip nuobodu, švilpauju. Paskui nešu lygintuvą, pastatau Violetos virtuvėje ant stalo.

- Atnešiau. Ačiū!
- Tai kur išsiruošei?
- Į svečius, - nežinia kodėl meluoju.

- A, - girdžiu už durų ir jaučiu, kad manim netiki. Kaip aš gyvenau iki šiol, neišmokęs meluoti? Pagal visus evoliucijos dėsnius, seniai turėjau pražūti kaip nesugebąs prie aplinkos prisitaikyti individas. Tiesą sakant, koks kieno reikalas, kur aš einu? Aš laisvas, suaugęs žmogus, pats sau duoną užsidirbu - kur noriu, ten ir einu.

Teatre, žinoma, vaidino komediją. Kažkoks teatras iš broliškos respublikos. Tų brolių tiek daug, kad visų ir atsiminti negali. Bet iš rytų. Vadinosi tas šlamštas

„Išnuomoju asilą”. Turinys išgaravo iš galvos vos išėjus iš spektaklio. Aktoriai bjauriai skeryčiojosi ir vaipėsi, iš visų jėgų stengdamiesi prajuokinti publiką. Nors juoktis tikrai nebuvo iš ko. Bet mano kaimynė kitaip manė. Kvatojo iki ašarų beveik po kiekvienos replikos. O kai vienas aktorius kitam numovė kelnes ir tas liko tik su trumpikėmis iki kelių, ir dar užlopytomis užpakaly baltu lopu, maniau, kad iš tikrųjų uždus.

- Jūs tikrai vieną kartą mirsit iš juoko, - neiškentęs burbtelėjau.

- O ką? Būtų visai neblogai, - atšovė ji, šluostydamosi ašaras. - O jūs uošvę palaidojot, kad toks rimtas?

- Nuo vaikystės toks. Vieną kartą bekvatodamas nusikandau liežuvio galą ir nuo tada surimtėjau.

- Jums nepatinka?

- Linksma kaip laidotuvėse. Nors verk.

Ji pasižiūrėjo į mane ir tris sekundes ištvėrė nesijuokusi. Kvaili pokštai grūdosi man ant liežuvio galo ir ne kiekvieną spėdavau nuryti. Net sušilau besistengdamas.

Taip jau atsitiko, kad iš teatro išėjome kartu. Šilta, eilių prie rūbinės nebuvo. Visai atsitiktinai išėjome. Nors, man rodos, nieko šiaip savaime nebūna. Visada yra kas nors, visada. Ir kai žmogus sako: „Taip, netyčia, savaime”, - jis tik teisinasi ir nori išsisukti, suversti kaltę tam kažkam.

Taigi, taip jau savaime atsitiko, kad kartu išėjome iš teatro. Taip jau savaime atsitiko, kad vakaras buvo nuostabiai ramus ir šiltas. Toks pavasario vakaras, kai netraukia į namus, į tvankius, įkyrėjusius per žiemą kambarius, kai norisi pabūti ore, pajusti pavasario kvapus, pasidžiaugti vis labiau besikalančia žaluma kalvų šlaituose. O juk jau žydi klevai, jau žalioja beržai, jau tuoj tuoj prasprogs didžiuliai, net paraudę nuo įtampos kaštonų pumpurai. Ko nori žmogaus širdis šiltą gegužės vakarą? Kipšas ją žino, tikriausiai daug ko, bet nenori ji vieno - sėdėti namuose. Ir mano širdis tokia pat kaip visų, ir ji namo nenori. Tuo labiau kad panelė Leokadija išėjo į darbą. O man ilgu vienam. Visada.

Kokie apgaulingi kartais būna gegužio vakarai. Jau nusileido saulė ir tvyro virš miesto giedras, be jokio debesėlio dangaus skliautas. Nusviro vėliava Gedimino kalne, pritilo miestas ir kvepia net čia, ant grindinio akmens, bundančia žeme. Rodos, taip bus ir bus visą laiką, iki pat rudens, ta šiluma, ta ramuma, ta giedra. Neskubėdamos skleisis viena paskui kitą gėlės ir žydės ištisai laukai aplinkui. Ir širdyje nuo dabar, rodos, jau bus visą laiką lengva ir giedra. Ir tarsi nebuvo begalinių juodų naktų, pilkų rytmečių, nuobodulio, ilgesio, nepaaiškino nuovargio ir liūdesio. Mušė varpai Katedros varpinėje, šnarėjo Neris po tiltais ir skendo Vilniaus kalvos šiltoje, drėgnoje pavasario naktėje.

Aš sėdžiu prie nubraižyto stalo, ūžia mėlyna liepsna pakuroje, o už juodų, dulkinų langų šniokščia vėlyvo rudens lietus. Kalifornijoje tikriausiai saulėta, ir šlama, judinamos lengvo brizo, milžiniškos palmių vėduoklės.

Apie ką mes kalbėjome tą vakarą? Neprisimenu. Man atrodo, kad iš viso mažai kalbėjome. Mano galvoje ratukai sudėlioti taip, jog aš puikiai atsimenu tik scenovaizdį: vakarą, vėjo judinamą medžio šaką, raudoną cigarečių pakelį, nuskendusį purvinoje baloje, kurioje dar atsispindi dangaus gabalėlis, nužydėjusią, nelaistomą pelargoniją ant palangės Malūnų gatvėje, kielę ant akmens po Vilnios tiltu, debesį, užkliuvusį už Jono varpinės, atsimenu net nuotaiką, kvapą, rankos judesį, šešėlius lūpų kampučiuose, šešėlius smakro

duobutėje, plonytį, greitą laikroduko tiksėjimą ant liauno riešo. Vaikas bėga paskui geltoną balioną per aikštę, moteris, pridėjusi ranką prie kaktos, žiūri į varpinės laikrodį, ir žybteli kruvina šviesa dirbtinis rubinas žiede ant piršto, senutė bailiai eina per sankryžą - balta skarelė, žili plaukai, juodi medžiaginiai batai, krepšys rankoje ir tas staigus drebančios galvos judesys - į dešinę, į kairę, į dešinę, į kairę.

Bet aš neatsimenu žodžių. Mes tiek daug jų girdėjome nuo pat vaikystės: didingų, reikšmingų, skambių, šventų. Jie buvo taip dažnai kartojami, rėkė ant kiekvienos sienos, mes juos bėrėme dešimtimis per pamokas, per paskaitas, per egzaminus, tiek jų prisiklausėme iš tribūnų, jų vis daugėjo ir daugėjo, kol vieną dieną jie staiga tapo beverčiai, nes buvo nepagrįsti jokia tiesa, jokių darbų, jie buvo sausi negyvi lapai, kuriuos blaškė iš vienos krūvos į kitą begalinių kalbų vėjai. Ir čia veikė prakeiktas infliacijos dėsnis - kuo labiau jie pigo, tuo labiau jų daugėjo. Kartu su didžiais nupigo ir visi kiti - paprasti, geri, niekuo nekalti žodžiai. Buvęs karalius tapo juokdariu, geriausiu atveju - elgeta. Atsirado visas luomas žmonių, kurie puikiai sugebėjo pasinaudoti staigiu kurso kritimu, dauguma, kaip visada tokiais atvejais būna, prisitaikė, tik keletas kvailių niekaip nenorėjo tylėti ir apsimesti. Vargšai. Gali užjausti, bet stebėtis nėra ko. Ir tokių visada pasitaiko.

Aš - kaip dauguma. Viską leidžiu pro ausis. Bvana Eugenijus, kad paslėptų iškritusį tinko lopa, pakabino šūkį virš mūsų kontoros: „PIRMYN Į NAUJAS DARBO PERGALES.“ Atrodo, taip. Nors garantuoti negalėčiau. Nematau. Ir vis dėlto. Ir vis dėlto užaina tokios dienos, kai pasiilgsti. Kartais naktį, darbe, kartais namuose, kartais eidamas gatve. Nei iš šio, nei iš to. Imi ir pasiilgsti. Tada pasiimu ir atsiverčiu:

Mūza, pagarbink vyrą, patyrusį vargą didžiausį...

Paskaitau keletą puslapių - ir praeina.

Apie ką mes kalbėjome tą vakarą, vaikščiodami po miestą, kitais vakarais, vasarą, maudydamiesi ežeruose, plaukdami valtimi, atsibusdami rytą, eidami miško taku, skindami gėles pievoje, valgydami išilusias pušynų uogas? Neatsimenu. Bet aš atsimenu intonaciją, balsą, gestą, žvilgsnį, rankos prisilietimą, ir man to visiškai užtenka. Ar išvis ką nors reiškia pakartoti žodžiai? Parašyti, iškalti atmintinai, dalijami kaip pigūs saldainiai vaikams? Nežinau. Visi tavo žodžiai tavyje, ir nesvarbu, kaip jie bus išreiškiami, parašomi, pasakomi. Jus atpažįsti iš karto. Kiti - bereikšmiai kaip gatvės triukšmas. Ar nepasako ošianti jūra daugiau negu penki romanai?

Apie ką mes kalbėjome tą vakarą, kai pavasario nakties sutemos gaubė miestą, kuris atrodė amžinas?

Rosinantas sėdėjo girtuoklių skverelyje ir verkė. Nosinaitė drebėjo rankose ir ištirpęs blakstienų tušas varvėjo skruostais. Raudonas saulėlydžio dangus virš Dominikonų bažnyčios pranašavo vėją. Niekas nekreipė į ją dėmesio. Girtuokliai ir kekšės riejosi tarpusavy, skaičiavo kapeikas, laimingiausieji traukė tiesiai iš butelių kakliukų dvokiantį vaisiuką. Pamačiusi mane, ji skubiai nusibraukė ašaras, perkėlė rezginėlę su ankstyvaisiais ridikėliais ir dviem kefyro buteliais į kitą pusę, nebyliai ir droviai kviesdama prisėsti. Margoji skverelio publika kilstelėjo galvas ir įsitikinusi, kad nei naudos, nei bėdos iš manęs nelauk, vėl pasinėrė į savo reikalus.

Pasisveikinau ir prisėdau. Abu tylėjome. Ką aš galėjau pasakyti moteriai, kuri verkia pavasario vakarą vieniša ant suklypusio suoliuko senamiesčio viduryje?

Rosinantas nusišluostė skruostus, pasižiūrėjo į veidroduką. Apatinė lūpa tebevirpėjo.

- Nešiau Jonui ridikėlių, kefyro nupirkau, - tarė ji. - Amžinai nevalgęs. Aš rūpinuosi, o jis net neįsileido. Durų neatidarė. Ir raktas iš vidaus įkištas. Gal tu matei?

- Mačiau, - sumelavau. - Vakar mačiau.

Rosinantas palinko į priekį ir sugniaužė viena ranka rezginėlę. Pagaliau pasiryžusi paklausė:

- Geria?

- Ne, ne, ponias. Rašo.

Jos veidas staiga nusigiedrijo, ir paskutinis nerimo debesėlis, pakilęs nuo smilkinio, nupleveno sunkiu skvero oru.

- Tikrai?

Aš tik linktelėjau galvą.

- Tai galėtų nors rakto iš vidaus neišikišti. Žino, kokia aš jautri. Kaip sielojuos. Taip vieną kartą ir atsitikti kas nors gali. Pats žinai, kokia jo širdis.

- Kai rašo, neatsitiks, - nuraminau vėl.

- Gal man prie durų palikti? Kaip jis dabar nevalgęs. Bet supyks dar, - suabejojo. - Kai dirba, jis labai piktas būna, -pagarbiai paaiškino.

- Suvys, - pasakiau labai protingai. - Katės...

- Tikrai, - apsidžiaugė Rosinantas. - Aš geriau į namus. Šaldytuve padėsiu. Pirmieji ridikėliai, - tarė pasididžiuodama.

Ji subruzdavo, pasitaisė beretę, palto skvernus, pažvelgė išsigandusi į garsiuosius skverelio aristokratus.

- Reikia eiti, jau vakaras. Reikia eiti.

Ji atsistojo, čiupo rezginėlę, užsimetė rankinuką ant peties:

- Ačiū, Vytai.

- Nėr už ką, - sumurmėjau. Tikrai, už ką man ačiū?

Ji klapsėjo gatve žemyn, šiek tiek palenkusi galvą į priekį, ir tikrai buvo panaši į arklį. Pareis namo, padės brangiuosius ridikėlius į šaldytuvą, palaistys gėles, nubrauks dulkes nuo palangės virtuvėje, kambariuke ranka išlygins staltiesės raukšlę, įjungs televizorių, pasiims mezginį, išdėlios siūlų kamuoliukus, lakstys virbalai jos rankose, ir bus pilna laimės jos neišmylėta širdis.

Rašytojas gyveno dviejų kambarių butuke, į kurį vedė siauri ir statūs laiptai. Didysis kambarys buvo panašus į karstą su langu kojūgalyje. Kitame kambario gale, priešais langą, amžinoje prieblandoje stovėjo senas rašomasis stalas, apibarstytas cigarečių pelenais. Stalo dešinėje - bjaurių rudų koklių krosnis. Nuširusi sofutė palei sieną ir knygų lentynos iki lubų. Saulė patekdavo čia tik anksti rytais ir jauku būdavo tiktai rudenį ir vėlyvais žiemos vakarais, kai degdavo krosnis, mesdama pro dureles liepsnos atšvaitus ant sienų. Iš mažojo kambariuko išeidavai į miniatiūrinį balkonėlį, pakibusį virš vingiuotos, siaurutės senamiesčio gatvelės. Po kojomis, pamažu leisdamiesi žemyn Vilnios link, raudonavo namų stogai, Onos bažnyčia kairėje, rūstūs, rimti Bernardinai, žalias upės slėnio kraštelis ir tolumoje trapūs, lengvi dangaus fone Misionierių bažnyčios bokštai. Dar toliau, už Užupio namelių, baltavo skardis ir mėlynavo Belmonto miškas. Ant geležinių balkono grotelių rašytojas pakabino lovelius, bet augino juose ne gėles, o krapus ir svogūnus. Vėlyvą popietę, kai saulė

nuožulniai apšviesdavo stogus, bokštus, mėlyną Belmonto mišką, kai lėtai artėjo žemės link dangaus skliautas su sustojusiais debesimis, stovint balkone staiga suspausdavo širdį - nėra žemėje daugiau kitos tokios vietos, kur būtų tokia ramybė, kur švytėtų taip mėlynų miškų fone balti bažnyčių bokštai. Bangavo kalvos anapus Vilnios ir šaudė giedrame, ramiame vakaro danguje pirmieji čiurliai. Sviro svogūnų laiškai ir kvepėjo jaunos, šviesiai žalios krapų šakelės. Kažkaip greitai nužydėjo kaštonai palei gatves, palei Katedros aikštę, nukrito lengvesnis už sniegą tuopų pūkas, sugrįžo atgal į vagą, pritilo Neris ir stovėjo balti laivai prieplaukoje, Antakalnio pradžioje, atgręžę forštevenius prieš srovę. Anksti rytą, nuėjęs į parką prie Vilnios, išgirdau volungę. Pavasaris baigėsi, bet vis dar kilo aukštyn saulė, dar vis trumpėjo naktys, ir mano kiemas jau skendėjo tirštame jaunų, stiprių lapų šešėlyje. Pražydo ir suvešėjo panelės Leokadijos gėlės, išskleidė savo svaiginančius žiedus jaunas jazmino krūmas ir spindėjo, žaižaravo rytais rasa ant žolynų.

- Kaip deimantukai, visai kaip deimantukai, - sako teta Anastazija. Jos lygūs, sidabriniai plaukai tvarkingai sušukuoti užpakalin ir supinti į dvi plonas kasytes, balsas dainuojantis, akys didelės, ramios, mėlynos, besistebinčios viskuo, besidžiaugiančios viskuo. Kaip vaiko.

Rašytojas palaistė krapus, nupurškė svogūnų laiškus, išpešė kelias kažin kaip patekusias į tokias aukštybes ir jau spėjusias išleisti savo gležnas šakneles žliūges, atsisėdo į krėslą, pasižiūrėjo į rimstančias tolumias virš kalvų. Švystelėjo čiurlys - tvy tvy - palei stogą ir pranyko tarp įvairiausiai kampais susikertančių stogų plokštumų - tarsi kubistų paveiksle.

- Žiūrėk, jau ir vasara, - tarė truputį nustebeš Rašytojas, lydėdamas akimis pranykusius čiurlius. - Juk vasara?

- Vasara, vasara, - nuraminau jį, - jau girdėjau volungę.

Jis su palengvėjimu atsiduso, išsitraukė pajuodusį, apdegusį kandiklį, išpūtė, iškrapštė degtuku tabako trupinius, įstatė cigaretę.

- Degtukus pamiršau kambary.

Pridegiau jam cigaretę. Virš lovelių zvimbama praskrido bitė, bet, pamačiusi vien tik svogūnus ir krapus, susiraukė, pakilo aukštyn, suspindėjo saulėje ir pradingo už stogo kampo.

- Tai gerai, kad vasara, - vėl tarė Rašytojas, nukratė pelenus į saują, pagalvojo ir subėrė po krapais.

- Gal ir trąša pelenai, kaip tu sakai?

- Trąša. Sakykim, kad trąša.

- Tai bene tinginiauji?

- Tinginiauju. Visą vasarą iki pat rudens tinginiausiu.

- Gerai. Tai gerai. Ir aš mėgstu tinginiauti. Labai.

Vėl nukratė pelenus. Šį kartą po svogūnais.

- Tik negaliu ilgai. Ima sąžinė graužti. Ir kas jai nepatinka? Kokia nauda iš to mano rašymo? Nei man nauda, nei kitiems. O ekonominis efektas išvis lygus nuliui. Kiek popieriaus sugadinau. Siūčiau sau batus - ir gyvenčiau geriau, ir ramiau būtų, ir sąžinė negraužtų. Tau gerai - sėdi ir į ugnį žiūri.

- Gerai, - sutinku aš.

- Paimk mane į porininkus, - sako, vėl kratydamas pelenus po svogūnais. - Sėdi šilumoj, knygelę skaitai, snūduriuoji.

- Priimsiu. Tik egzaminus išlaikyk. Nuneškit Bvanai pareiškimą. Kūrikų visada trūksta.

- Egzaminus. O Jaša? - klausia ir, baigęs tręšti prieskonines daržoves,

atsargiai padeda nuorūką ant palangės.

Jau keletą metų jis šitaip kalba ir kartais pats tiki tuo, ką sako. Rankraščiai dulka stalo stalčiuose. Rašytojas trina kelnes kontoroje, redaguodamas skelbimus, kokia maistinga ir subtilaus skonio, be galo būtina mūsų organizmui pašvinkusi kilkė.

- Jašą išvarysiu į neužtarnautą poilsį.

- Aš visai rimtai! - sako Rašytojas. - Kiauras dienas prasėdžiu toje skylėje už kelis rublius. Nieko neveikiu, o pareinu pavargęs. Būtų laiko, gal ir parašyčiau ką nors.

Jo balse abejonė. Nutįsta stogų šešėliai ir auksu žėri toluma.

Aš girdėjau volungę, bet nepastebėjau, kaip į miestą įėjo vasara. Žydėjo kaštonai, obelys Neries šlaituose, kriaušės, prisiglaudusios senamiesčio kiemuose priešais saulę, alyvos. Nespėjau pamatyti, ir nukrito jų žiedlapiai, prasiautė gatvėmis lengvutis, baltas kaip sniegas tuopų pūkas, pradėjo tamsėti, vienodėti medžių žaluma kalvose anapus Neries, senų dvarų tvenkiniuose aplink miestą išniro baltosios vandens lelijos, susiūravo rugiagėlės javų laukuose. Visą gyvenimą kiekvienais metais laukiu ateinant vasaros ir niekada nepamatau, kaip ji ateina, kaip ji įžengia pro Aušros vartus į miestą su pirmu saulės spinduliu ir šiltas, švelnus jos delnas paliečia kalvų viršūnes, bokštus, apdulkėjusią skverų žolę. Tik susigriebi netikėtai, kad jau vasara: gaivinanti vėsa naktimis, aušros virš ežerų, ilgi saulėlydžiai paupio lankose, spindi gaisai upės vingiuose ir tamsėja, melsta miškai už jų. Pavasaris nubėga taip greitai, taip netikėtai, nepastebimai, kad nespėji pajusti net atsisveikinimo liūdesio. Kaip linksmas vėjavaikis valkata - trumpam prisėdo šalia jūsų, papasakojo keletą anekdotų, pajuokino, pakilo ir, net nepamojavęs ranka, dingo už artimiausio gatvės kampo. Tik spėji pagalvoti su pavydu, kaip gera būtų mokėti gyventi taip nerūpestingai. Ir vis dėlto tai jo juokas ir linksmas šypsena prikėlė viską aplinkui iš negyvo žiemos miego. Tai nuo jo pokštų pra-sprogo apvalūs pumpurų skruostai, tai jis pažadino žemėje žiemos šaltį ir speigą ištvėrusią sėklą, ištirpdė vandenį kausčius šarvus ir išlaisvino gruodo surakintą žemę. Bet jis visada skuba, šitas nepasėda lengvabūdis, ir nesulaukęs, kol prasiskleis pilnu žiedu lankos, nesulaukęs pirmos prisirpusios uogos, jau žygiuoja tolyn, žadindamas ir budindamas visus savo kelyje.

Rašytojas nuėjo į kambarį, nupūtė cigarečių pelenus nuo stalo ir uždegė stalinę lempą. Aš mandagiai atsisveikinau. Už mano nugaros trakstelėjo raktas duryse, pro niekad nevalytą laiptinės langą krito saulės spindulys ir kertėse kaip sidabro siūlai spindėjo apdulkėję voratinkliai. Sustukseno išklerusi rašomoji mašinėlė ir tuoj pat nutilo. Asfaltuotame trikampiame kiemelyje dūko berniūkščiai, žaisdami karinius patriotinius žaidimus. Jie uoliai tratino vienas į kitą iš automatų, mosavo plastmasiniais kardais ir po kiekvieno tra ta ta šaukė:

- Krisk, krisk! Tu nušautas.

Nušautasis niekaip nenorėjo su tuo sutikti ir, pervertas mirtinos kulkos, vis dar atkakliai ginčijosi, kad jis tik lengvai sužeistas. Mergaitės, išsibraižiusios spalvota kreida ant asfalto langelius, žaidė klases. Ant lentgalių krūvos, susodintos rateliu, jų lėlės valgė vakarienę. Už kiemo vartų į siaurą skersgatvį pro atvirus trečios kategorijos restorano „Varpa“ virtuvės langus plūdo tirštomis bangomis troškinamų balandėlių ir guliašo kvapas. Aplink didžiulę keturkampę viryklę šoko keistą šokį moterys beveik baltais chalatais ir kykais. Burbuliavo

didžiuliuose katiluose žirniene ir barščiai. Labiausiai nususe, nuplėsta dešiniaja ausimi, kuri karojo kaip rudenio lapas, ponios Zuzanos katinas, padėjęs priekines kojas ant žemos palangės, žiūrėjo į triūsiančias moteris. Godžiai žibėjo jo akys. Kiek palaukęs, katinas tyliai užšoko ant palangės ir pranyko virtuvėje.

- Valkata! Vagie! - pasigirdo iš ten, net balandžiai, tupintys ant stogo krašto, nepatenkinti suburbieno. Katinas su žuvies galva dantyse nušoliavo per skardines lėkštes, laimingai ištrūko į gatvę ir nuskuodė neatsigręždamas pakalniui. Garuojantis karvės blauzdikaulis praskrido pro mano ausį ir bumbtelėjo į sieną. Balandžiai susidomėję pažvelgė žemyn ir ėmė vienas po kito leistis. Virėja iškišo paraudusį nuo karščio veidą ir pasakė man:

- Palauk tu, sukčiau, aš vis vien tave nutversiu.

Anapus Pilies gatvės, dešiniau skersgatvio, spindėjo saulėje Šv. Jono bažnyčios varpinės špilis, mirguliavo vitražai languose ir krovė žiedus liepos skverelyje prie Piatnickajos cerkvės.

Beveik kiekvieną vakarą mes vaikščiojome po miestą. Pareidavau namo vėlai naktį, ir kiemas pasitikdavo mane vėsia tyla. Greitomis užkąsdavau virtuvėje, gerdavau šaltą rytinę arbatą - tingėdavau užsiplikyti šviežios. Panelė Leokadija jau gulėdavo lovoje ir bambėdavo poterius. Išgirdusi mano žingsnius, nutildavo ir įsiklausydavo. Pasiklausiusi kelias minutes, pasitaisydavo pagalvę, atsidusdavo:

- Reikia poterėlius kalbėti. Reikia kalbėti. Tikiu Dievą Tėvą Visagalį, Dangaus ir žemės Sutvėrėją, kursai...

Išgerdavau arbatą, tyliai pasiklodavau lovą, atverdavau langą ir atsiguldavau. Su nakties vėsa sklido į kambarį gėlių kvapas ir parimusi žiūrėjo į vasaros dangų mano liepa, tylėjo jauni klevai palei sieną ir berželiai prie kiemo vartų. Užmigdavau neišgirdęs panelės Leokadijos „amen“. Violetos nemačiau jau kelias savaites ir rytinis kavos gėrimo ritualas nutrūko. Vis ruošiausi jai nupirkti kilogramą kavos, perrišti rausvu kaspinėliu ir įteikti, bet, kadangi neturėjau ką veikti, niekaip nerasdavau laisvos valandėlės. Tada man atrodė, kad ta vasara niekada nesibaigs, vis kartosis ir kartosis vakarai, saulėlydžiai, aušra virš Bekešo kalno, kad vis taip žydės ir žydės gėlės kieme, nardys čiurliai vasaros danguje ir plauks vis ir plauks Neris po tiltais, vilnydama pražydušias mažyčiais baltais žiedeliais vandens žoles. Bet viskas šiame pasaulyje, bent žmogaus gyvenime, turi savo pabaigą. Man tai bandė priminti paskutinis raudonas valstybinio izdo bilietas, liūdintis Homero „Odisėjoje“ prie aštuonioliktos giesmės:

*Tuokart atėjo čia žinomas elgeta, kurs, po Itakės
Miestą bastydamas nuolat...*

Perskaičiau iš įpratimo kelias eilutes, nerūpestingai įspraudžiau dar gardžiai kvėpiantį banknotą į apspurusią piniginę ir tik leisdamasis laiptais žemyn, eidamas pro godžiai lakantį ponios Zuzanos nulėpausį, - matyt, troškino jį vakarykštė silkės galva, - pamaniau, kad teks, nori nenori, ir man kaip Šaliapinui truputį padirbėti Pabaltijo geležinkelio apygardos Vilniaus prekių stotyje. Daržovių bazėje irgi būtų galima, bet, pirma, dar ne sezonas, dar ne arbūzai ir ne apelsinai. Antra, bazėje darbas lengvas, atitinkamai lengvas ir uždarbis. Kas iš to, kad nušvilpsi arbūzą ar dešimt svogūnų. Vandeniui sotus nebūsi, svogūnais - taip pat.

„Gyvenime, bičiuli Horacijau, pasitaiko dalykų, kurie žmogiškajam protui būna nesuprantami“, - tuos žodžius išblyškęs Danijos princas pasakė pamatęs laikiną ir amžinai pastovią mūsų krovikų brigadą. Nei iš šio, nei iš to, veikiant kažkokiam dar nežinomam gamtos dėsniui, vieną vakarą pasipildavo Ignato Inokentjevičiaus bute telefono skambučiai. Ir po įprastinio „Labas, kaip gyvuoji?“ telefono ragelis atsikrenkšdavo ir išstardavo sakramentinę frazę: „Ar neatrodo, Ignatai Inokentjevičiau, kad jau pats laikas būtų kaulelius pamankštinti, apaugau lašiniais visai. Kaip ten šaunioji brigada, ar dar gyvuoja?“

Susigraibiau kišenėje užrašų knygutę, peržiūrėjau gal kokią dvidešimtį telefonų numerių, kuriais gyvenime nesu nė karto paskambinęs (ir kam aš juos užsirašiau, dar net palinksėdamas galvą - taip, paskambinsiu, būtinai, žinoma), ir susiradau tą vienintelį.

- Labas, Ignatai Inokentjevičiau. Kaip gyvuoji?

Ignatas Inokentjevičius krenkštelėjo į ragelį, ir tai, be abejo, reiškė, kad jis gyvuoja puikiai.

- Ar neatrodo, - tęsiau aš, - Ignatai Inokentjevičiau, kad jau pats laikas būtų kaulelius pamankštinti? Apaugau lašiniais visai. Kaip ten šaunioji brigada, ar dar gyvuoja?

Ignatas Inokentjevičius vėl krenkštelėjo į ragelį ir atsakė:

- Gyvuoja. Serbas jau skambino, ir Zuikis. Tu paskutinis. Ryt susitarsiu, pažiūrėsime, ką jie turi. Cementą krautum?

- Žinoma, - narsiai atsakiau aš, - žinoma.

- Tvarka. Ryt vakare skambink.

- Ačiū, viso.

- Aha.

Užuomina apie cementą man nelabai patiko. Turbūt nėra bjauresnio darbo, kaip kasti iš vagonų tas pilkas dulkes. Jos prasiskverbia pro rūbus, net pro kerzinius batus ir nugula kūną plonyčiu, nematomu, griaužiančiu odą sluoksniu. Gali trinti po dušu šiurkščiausia plaušine, gali suvartoti du gabalus ūkiško muilo, vis tiek dar visą savaitę jausi jų tylų, nemalonų gurgždėjimą ant odos. O kur dar nosis, burna, kur cementas virsta aukščiausios rūšies mėsbetoniu, o dar vargšai prarūkyti plaučiai? Bet trauktis nebuvo kur.

Vakare paskambinau Ignatui Inokentjevičiui ir rytą, tekant saulei virš bėgių, jau stovėjau prekių stotyje. Dar švietė iešmų žibintai, raudonavo semaforo akis tolumoje ir burbė, leisdamas skaisčiai mėlyną dūmą, manevrinis lokomotyviukas. Aidėjo dispečerių balsai: „...duodu septynioliktą. Šimtas dvidešimt keturi keturi į penkioliktą kelią... Dvyliktas laisvas... Trisdešimt du penki šimtai dvylika...“ Kažkur trinksėjo vagonai ir aidėjo skardūs sukabinėtojų švilpukai. Palei stoties tvorą augo aukštos, džiūvančiomis nuo apačios šakomis tuopos. Jose pešėsi ir triukšmavo įžūlūs stoties žvirbliai. Nesustodamas pradundėjo sunkusis traukinys, trinksėdamas ir svyrudamas per iešmų sandūras, ir lydėjo jį akimis moteris prie būdelės su geltona vėliavėle rankoje. Tolėliau žiovavo sargybinis su ilgu karabinu ant peties, tikriausiai dar iš rusų-japonų karo laikų. Blyško dangus rytuose, ir nė debesėlio nebuvo matyti. Ir rasa, gaivinanti, šalta, ant skurdžios tarpbėgių žolės. Ir bus diena karšta, ir bus ilgas, ramus vakaras, ir bus šviesi birželio naktis be žvaigždžių - jas praryja stoties ir miesto šviesos. Dar kelios minutės ramybės ir aušros. Išsitraukiau cigarečių pakelį, dūmas pakilo iki tuopų šakų ir pasipiktinę žvirbliai čirkėdami nuskrido šalin.

Pirmas atstraksėjo Zuikis. Pakreipė savo smailą snukutį, švystelėjo įkypomis,

šiek tiek žvairuojančiomis akimis į kairę, į dešinę, kyštelėjo ranką ir taip spustelėjo man pirštus, kad aš net aiktelėjau. Įprastinis Zuikio pokštas. Jis patenkintas sukikeno ir mikliai pritūpė, nepamiršęs kaip tikras zuikis dar kartą apsižvalgyti.

- Tu vienas?

- Matai.

Zuikis pasikasė paausį, paskui šoną.

- Cementas?

Aš tik linktelėjau galvą.

- Kiek?

Išraiškingai gūžtelėjau pečiais, bet Zuikis neatstojo:

- Na, daug? Ar daug?

- Atrodo, daug.

Zuikis atsiduso, primerkė vieną gelsvą akį, kita pasižiūrėjo į kontoros pusę ir mikliai stryktelėjo ant užpakalinių kojų:

- Ateina. Abudu.

Žengdami per bėgius, kur ant iki baltumo nugaludintos geležies krūpčiojo nuo praeinančių sąstatų rasos lašeliai, artėjo į mus dviese. Šiek tiek gunktelėjęs per pečius Ignatas Inokentjevičius; iš po kepurės trumpu snapeliu švietė sidabriniai jo plaukai. Greta žengė Serbas. Lieknas, aukštas, grakštus kaip katė, lankstus kaip baletė šokėja. Juodi, su melsvu plieno žvilgesiu plaukai, ilgi, vikrūs muzikanto ar kišenvagio pirštai. Duodu galvą nukirsti, kad abu amatus jis tikrai mokėjo. Mes su Zuikiu jau buvom besistoja, bet Ignatas mostelėjo ranka:

- Pasėdėkim dar truputį, vyrai, - prisėdo šalia pats, pasidėjo ryšulį su maistu tarp belapių ramunėlių ir, primerkęs akis, pasižiūrėjo į rytus. Serbas mostelėjo Zuikiui ties ausim ir ištraukė gilią dešimkę.

- O, bus pinigų, - švilptelėjo jis. - Jeigu jau Zuikis paslėpė už ausies gilią dešimkę, tikrai bus. Ar ne, dėde? — kreipėsi jis į Ignatą.

- Pasėdėk, Mikuličia, pasėdėk. Dar prisižaisi.

- Ar daug? - vėl bailiai paklausė Zuikis.

- Daug, bet įveiksim. Turim įveikti. Ar ne? - lyg paklausė, lyg patvirtino.

Niekaš neatsakė. Jei neištversi, kitą kartą nebeateisi, o be Ignato verstis sunku. Šiandien, žinoma, nepasisekė. Bet, matyt, taip reikia. Net padejuoti mėgstas Zuikis nedrįso skųstis.

Kai iššokau iš vagono ant pilkos, cementu kaip sniegu nuklotos žemės, virš galvos plieskė saulė, spindėjo jos šviesoje bėgiai ir raudonavo čerpiniai stogai jau anapus stoties. Ant jų, atsitūpę palei kaminus, šildėsi balandžiai. Stipriai kvėpėjo pabėgių derva ir dar tuo specifiniu geležinkelio kvapu. Lyg įkaitusia geležimi, lyg tepaluotomis prekinių vagonų ašimis. Rankos išdžiūvo ir plaštakų oda susiraukšlėjo. Nusivilkau marškinius ir patraukiau prie siurblio. Pakišau galvą po vandens srove. Serbas stovėjo ir laikė rankeną. Šiek tiek išsišovusiais skruostikauliais jo veide, prineštame pilkų dulkių, žibėjo kaip iš po kaukės tik juodos akys ir balti, drėgni dantys. Nuo smilkinių, palikdamas drumzlinas vageles, tekėjo prakaitas. Zuikis nukrito greta siurblio ir stenėdamas avėsi kojas.

- Pilni batai, kojas graužia, - skundėsi jis, kraipydamas rausvą kulną.

- Užteks tau turškintis, - tarė Serbas. - Laiky.

- Palauk, aš kojas nusiplausiu, aš greit, - suniurzgė Zuikis.

- Oi, kokia merga! - caktelėjo liežuviu Serbas.

Zuikis prasižiojo ir, laikydamas autus rankoje, ištiesęs trumpą kaklą, žiūrėjo į stoties pusę.

- Nuvažiavo, - šaltakraujiškai paaiškino Serbas, jau spėjęs palįsti po čiaupu, prunkšdamas ir taškydamasis kaip paukštinis šuo. Zuikis plojo autais jam per užpakalį. Pakilo dulkių debesėlis.

- Ot gerai, - sumurmėjo Serbas, net užsimerkęs iš malonumo, - nereiks pačiam.

Išsiskalbėme marškinius. Menka nauda iš to skalbimo, bet vis tiek maloniau. Nors tam kartui. Pakraštyje, po geltonosios akacijos krūmu, kur augo vešli žolė, Ignatas ištiesė skepetą ir išdėliojo valgį. Pastatė didžiulį termosą, puodukus. Už vielinės tvoros, kildama į kalną, sukosi gatvė. Ėjo žmonės šaligatviu: merginos, moterys, vaikai. Važiavo mašinos ir kilo tolyn į kalvas paskendę soduose priemiesčio namai. Visai kitas pasaulis, kuriame vaikšto gražūs, švarūs, pailsėję žmonės. Vėjas šiureno šviesiai žalius akacijų lapus, ir drėgni marškiniai bemat išdžiūvo ant kūno. Zuikio akys visai susiaurėjo, liko tik du įkypi plyšeliai. Jis nusižiovavo, neprisidengdamas burnos ranka, sugeltonavo riesti kaip kapliai priekiniai dantys.

- Valandą nusenūsim, - tarė Ignatas.

- Na, graužikai ir darbo skruzdės, - pajuokavo Serbas, - neknarkti ir...

Zuikis pasikrapštė, nulindo į pačią pakrūmę, susilankstė kombinezoną, pasidėjo jį po galva ir tuoj pat užmigo. Ignatas išsitraukė cigaretes.

- Rūkysi?

Paėmiau cigaretę, degtuko liepsnelės saulėje beveik nebuvo matyti. Ignatas pasitraukė žemiau į atkalnę ir atsargiai ištiesė kojas. Dešiniau, ant kantria žole apaugusio kelio, stovėjo sulaužyti, seni prekiniai vagonai. Durys išplėstos ir juodavo angos kaip išbadėjusios bedantės burnos. Ant sutrešusių grindų stiebėsi į saulę geibus rugio želmuo.

Aš irgi pasislinkau žemyn ir apsiverčiau ant nugaros. Virpėjo įkaitęs oras virš vagonų stogų, ūkavo lokomotyvai kairėje ir laukė įsitempę bėgiai sunkių traukinių ratų. Ties ausim vos girdimai kažką šnabždėjo vėjo judinama žolė, ir gilėjo be galo blyškiai mėlynas vasaros pradžios dangus. Numečiau nuorūką ant bėgių ir snūduriuodamas jutau, kaip pradunda traukiniai, drebindami žemę, kaip šviečia saulė pro šakas, kaip stipriai kvepia kažkur už mano galvos išsausėjęs pelynas.

Baigėme prieš aušrą. Išmetęs paskutinį kastuvą, Ignatas, vilkdamas kojas, nuėjo prie vagono durų ir, laikydamasis už durų krašto, sunkiai atsisėdo, nuleisdamas kojas į lauką. Petimi atsirėmė į staktą ir priglaudė galvą prie šaltos geležies. Mėlynoje signalinėje šviesoje jo skruostai atrodė dar labiau įkritę, nosis pageltusi ir nusmailėjusi. Serbas dar sugebėjo švilptelėti ir nušokti ant žemės, bet vos išsilaikė ant kojų. Zuikis kaip vaikas atbulas prislinko prie angos krašto, nuleido kojas žemyn ir, tik apčiuopęs žemę, sunkiai atsistojo.

Prausėmės visi kartu. Serbas užkišo kastuvo geležtę už siurblio rankenos. Kai vanduo ėmė bėgti už batų aulų, susipratau juos nusitraukti. Nusiprausus kiek palengvėjo, tik gėlė strėnas ir skaudėjo nugrauztas cemento ir kastuvo rankas. Nebekreipdami į nieką dėmesio, čia pat prie kolonėlės persirengėme. Pro šalį čiuožė miegantis keleivinis traukinys. Palydovės jau buvo atidariusios duris, tik dar nenuleidusios laiptelių. Traukinys su prigesintomis šviesomis lėtai šliaužė pro šalį. Skimbčiojo tušti limonado buteliai ant stalelių kupė, baltavo atversta knyga ir plakėsi atvirame lange tamsiai violetinis moteriškas šalikas. Traukinio priekis jau lindo po pėsčiųjų tiltu per geležinkelį, o palydovės, suspaudusios

rankose vėliavėles, vis dar atsigręžusios žiūrėjo į mus. Grotuotais langais pašto vagonė, pasidėjęs galvą ant stalelio, snaudė vyras. Mašinistas ėmė stabdyti, vagonai sutrinksėjo vienas į kitą, ir palydovės lyg pagal komandą nusigręžė į artėjančios stoties pusę. Tiesiai geležinkeliu pro aprasojusius sąstatus, pro cisternas patraukėme keleivinės stoties link. Milicijos viršila stovėjo perone, matyt, laukdamas kažkokio traukinio. Pamatęs Ignatą, mostelėjo ranka. Čia ir atsisveikinome. Serbas, pasiskolinęs trirublinę iš Ignato, nuėjo į taksi stotelę, Zuikis gyveno kažkur netoli, Ignatas irgi stoties rajone.

Perėjau tiesiai per salę, pro miegantį ant grindų čigonų taborą. Jau šviesėjo dangus rytuose. Pasukau į dešinę, nuo stoties kalvos miestas leidosi žemyn ir margavo jo stogai su kur ne kur baltuojančiais, šaunančiais į dangų tarsi keistos didžiulės žvakės baltais bažnyčių bokštais. Išėjau į aikštę prieš Aušros vartus. Nė vienos mašinos, nė vieno žmogaus. Jau visai švito, lėtai lenkėsi miesto siena, ir kairėje, ir dešinėje juodavo šaunamųjų angų plyšiai miesto vartuose, ir šuoliavo virš jų, suspaudęs kalaviją rankoje, Baltasis raitelis. Vis labiau ryškėjo šaligatvis, subraižytas taisyklingais stačiakampiais, žingsnių aidas nejaukiai tirpo aikštėje. Prisėdau ant suolo. Ten, už tos sienos, už tų vartų su šuoliuojančiu raiteliu, stūksojo paslaptingas burtų miestas. Rymojo medžiai ir bokštai, ilsėjosi grindinio akmuo po dienos. Atsistosiu, pereisiu aikštę, pereisiu pro vartus, skendinčius prieblandoje, tik amžinoji ugnis virpės aukštai, apšviesdama palenktą į dešinę, su nuleistais vokais ant nuostabaus gražumo akių moters veidą. Už tų vartų mano miestas, mano namai.

Tereikia tik pereiti tuščią aikštę priešaušrio šviesoje, kuri nemeta šešėlio.

Savaitė praėjo kaip viena begalinė nuovargio ir žvainos priešaušrio šviesos valanda. Pirštų galai nugarbo, nagai nulūžinėjo, rankų oda suskirdo, sušiuokštėjo, prisigėrė cemento dulkių, žuvies kvapo, žaizdeles ir pūslių nugrauztus delnus išėdė druska. Kai rankos ėmė tinti, maniau, kad pirmą kartą neišlaikysiu. Zuikis zyzė ir šnirpštė be perstojo.

- Nesūdyk druskos, - šaipėsi Serbas ir vis bandydavo pašvilpauti, bet lūpos buvo suskirdusios ir kvapo užtekdamo tik porai taktų.

- Užteks, - tarė vieną naktį Ignatas, jau kylant aušros skraistei virš vis nerealesnio miesto.

- Užteks, man užteks, - skubiai pritarė Zuikis.

Aš tylėjau, Serbas švilptelėjo kaip garvežys, išleisdamas garą:

- Jei jums užteks, tai ir man užteks, - vis dėlto pridūrė: - Bet jei... - ir nebedrįso pabaigti.

Tą rytą prausėmės ilgai. Purvinos muilo putos dribo ant žolės, ant juodo geležinkelio žvyro ir, be garso sprogdamos, gėrėsi į žemę. Serbas apžiūrėjo savo rankas, pakraipė galvą:

- Aš jūsų nepažįstu, - teatrališkai tarė jis, - kur jūs, šaunosios, liaunosios muzikanto rankos, kas virkdys gitarą sidabrastygę?

Nesinorėjo skirtis. Kažkaip buvo keista, kad viskas baigėsi - baigėsi naktys, sukabinamų vagonų trinksėjimas, aušros virš stoties. Dabar išsiskirsime, išsklisime po miestą kas sau ir kažin kada vėl besusitiksime. Šiaip nesu matęs nei Zuikio, nei Serbo, tik Ignatą kartais sutinku. Linktelim tada vienas kitam kaip tolimi pažįstami ir prasilenkiam.

Stovėjom stoties aikštėje, šliaužė tyliai aprasoję pirmieji troleibusai. Nejudėjo liepos skvere, net žvirbliai nečirškavo. Važiavo taksi iš parko, mirgėdami žalia akimi, ir suko į aikštelę, laukdami pirmųjų traukinių, keleivių grūsties, klegesio,

akių - nustebusių, svetimų, pirmą kartą žiūrinčių į šį miestą, į aikštę, į liepas, į mėlyną viešbučio reklamą anapus skvero, jau blykstančią tekančios saulės šviesoje.

Paspaudėme rankas vienas kitam paeiliui ir išsiskirstėme. Stovėjau stotelėje ir žiūrėjau, kaip eina - metai jau slėgė pečius -Ignatas, kaip tolsta keturkampė Zuikio figūra gatve palei geležinkelį, Serbas žengė porą žingsnių, dirstelėjo į stoties laikrodį, pagalvojo ir, matyt, apsisprendęs, grakščia, spyruokliuojančia panteros eisena, iškart nusimetęs visą susikaupusį tos sunkios savaitės nuovargį, nuėjo įstrižai per aikštę, nardydamas tarp stovinčių mašinų. Stabtelėjo ties kampu. Prieš žengdamas ant šaligatvio, užkalbino merginą, blykstelėjo dantimis, net čia, anapus aikštės, nuo jų blizgesio man apžlibo akys, ir ėmė leistis gatve žemyn. Mergina šypsodamasi žiūrėjo pavymui - šviesūs plaukai krito jai ant pečių, įdegusiose rankose kelioninis krepšys, megztukas, permestas per rankinuką, sviro kaip pašautas žvėrelis, ištiesęs rankoves-kojas beveik iki pat žemės.

Kiemas dar miegojo, net Karininko lange jau nebuvo šviesos, matyt, auštant ir tas atsigulė. Atsisėdau po kaštonu, pasidėjau rankas ant drėgnų nuo nakties vėsos stalo lentų. Žiūrėjau į jas kaip į svetimas ir nejaučiau jų. Katinas iškišo galvą pro palėpės langelį ir sunerimęs žiūrėjo į mane - ko aš čia taip anksti atsibeldžiau. Liepos viršūnėje jau spindėjo saulė. Po pusvalandžio, po valandos ims busti miestas. Nejaučiau nuovargio, tik sunkumą visame kūne, tarsi būčiau pasenęs dvidešimčia metų. Atsigulsi - vis tiek neužmigsi. Kavos, tik kavos, ir pasmaksoti kampe prie staliuko, pavartyti laikraštį. Tik geros kavos, tikros. Kad dirbtų Margarita. Bet dar visa valanda. Tuoj atsikels ponija Zuzana lakinti savo katinų, ir panelės Leokadijos langas atviras - greitai išlįs ir jos galva, ir pirmą kartą ši rytą smalsiai nužvelgs kiemą - kas naujo, kas sėdi, ar Poviliukas iššlavė kiemą, ar visi Zuzanos katinai, ar kas nenuskynė, neišlaužė gėlių naktį. Atsistojau ir nuslinkau į Katedros aikštę. Dvelkė vėsoma nuo cementinių plokščių, žaižaravo kupolo žibinto langai ir varpinės špilis, vos judėjo vėliava Gedimino kalne, aikštė buvo tuščia, kioskelis uždarytas, ir tik atsisėdęs ant suolo – saulė švietė iš šono ir jau šildė – pamaniau, kad šiandien, ko gero, šeštadienis, ir miestas pabus vėliau. Neskubėdamas rąžysis lovoje, pusryčius valgys vėlai ir dar vėliau išeis su vaikais, su pačiomis ar be vaikų ir be pačių pasivaikščioti, prasiblaškyti, atsipagirioti. Ką veikti vasarą šeštadienio dieną mieste, jei neatostogauji, jei neturi sodo, jei neturi pinigų, jei esi vienas? Sakykim, pinigų yra, galėčiau važiuoti prie jūros, bet nieko nėra nuobodesnio kaip vartytis plažo smėlyje, stovėti eilėse valgykloje, vaikščioti vis tais pačiais parko takeliais, dairytis į praeinančias merginas. Kam? Geriau sėdėti nieko neveikiant čia, aikštėje, ir žiūrėti į kylančią iš ryto šešėlių Katedrą.

Kiek kartų aš sėdėjau ir žiūrėjau į ją. Ir ryte, ir vakare, ir dienos skubroje, ir nakties tyloje. Paženklinta klasikinės skaidrios išminties jos kakta žvelgė į tolstantį, susieinantį ties Žvėryno tiltu į tašką prospektą, rymojo baltos kolonos, karaliai, godžiai suspaudę skeptrus, žiūrėjo abejingomis akimis iš jos nišų į aikštę, bėgo ritmingai kaitaliodamiesi frizų triglifai ir metopos, atkartodami lėtesnį šoninių kolonų ir piliastrų ritmą, ir visada, kad ir kokios bėdos ar rūpesčiai būtų užgriuvę, bežiūrint į ją, apimdavo giedra ramybė. Taip ramina jūros platuma, dangaus gilybė. Ir dabar, tekant saulei, ji švytėjo drėgnos medžių žalumos fone amžinu rimties grožiu, ir, rodos, pats laikas dužo į jos nepajudinamas kolonas. Susikišau rankas į striukės kišenes ir užsnūdau. Jutau pro auksinę miglą už užmerktų akių, kaip lėtai sukasi saulė ir tįsta ant mano

dešinio skruosto lengvi lapų šešėliai. Varpinės laikrodžio ėmė mušti valandas, ir aš atsimerkiau. Kažkoks ankstyvas nenuorama berniūktis, atsirėmęs į triratuką, smalsiai spoksojo į mane. Pastebėjęs, kad aš atsimerkiau, jis oriai ėmė sukinėti triratuko vairą.

- Kaip gyveni? - paklausiau aš.

- Gerai, - atsakė jis, apžergė triratuką ir šauniai pypsėdamas nuvažiavo, akimirksniu pamiršęs keistą dėdę, kuris snaudžia aikštėje ant suoliuko, užuot tvarkingai, kaip visi, gulėjęs savo lovytėje.

Nors jau buvo po aštuonių, aikštė tebebuvo tuščia. Taigi tikrai, matyt, šeštadienis, o gal jau ir sekmadienis? Norėjau paklausti močiutės, kuri sėdėjo netoliese ir saugojo savo vikrujį anūkėlį, bet susigriebiau, kad klausimas gali pasirodyti jai truputį keistas. Teks įsigyti laikraštį, kaip sako Poviliukas. Ilgai nelaukęs įsigijau ir sužinojau, kad šiandien šeštadienis, vadinasi, po jo, jei neapsirinku, turėtų eiti sekmadienis. Bent taip mane mokė, jei nuo to laiko kas nepasikeitė. Tikriausiai bus sekmadienis, kadangi jokių švenčių vasarą nėra, tai tikriausiai sekmadienis ir liks sekmadienis. Daugiau rūpesčių nebeturėjau, tad nutariau, prieš eidamas pusryčiauti, dar pasivaikščioti.

Senamiestyje ryto šešėliai jau traukėsi į šaligatvio pakraščius, gatvelė vingiavo tarsi upokšnis, ir tolumoje, ties vingiu, pamačiau kresną Rašytojo figūrą. Neskubia, krypuojančia eisena jis žingsniavo saulės nušviesta gatve, aplenkdamas duobes grindinyje, melsvai pilkas cigaretės dūmas sklaidėsi virš jo žilos galvos. Ėjo nesidairydamas į šalis, ir jau norėjau pasivyti ir šnektelti „šį bei tą“, bet, pamatęs jo susimąsčiusią nugarą, susilaikiau. Tik žiūrėjau, kaip jis tolsta tarp sienų, kaip žiba saulėje jo plaukai, kaip pakyla retkarčiais virš jo melsvas cigaretės dūmų kamuoliukas. Ir kažkodėl man jis pasirodė panašus į *vaporetto* - mažą garlaiviuką, pupsintį siaurais Venecijos kanalais. Rašytojas nutolo saulės nušviesta gatve ir pranyko už pirmo staigesnio posūkio.

Aš mačiau ir kalbėjausi su juo daug kartų tą vasarą, bet mano atmintyje jis išliko toks - tolstantis senamiesčio gatve ir leidžiantis melsvus dūmų kamuolius tarsi Venecijos kanalų garlaiviukas.

Dažnai matydavau jį savo kieme, sėdintį prie stalelio. Kartais vieną, kartais plepantį su Karininku. Iš tikrųjų plepėdavo tik Karininkas, o jis tik klausydavosi, krimsdamas tą savo parudavusį kandiklį. Paskui mes pradėjome sveikintis, kartais pasišnekėdavome susitikę gatvėje. Tiksliau - pasakydavome vienas kitam keletą visai nereikšmingų žodžių. Mano katilai stovėjo rūsyje, po namu, kur jis gyveno. Nežinau, kaip jis sužinojo, kad aš ten kurstau amžinąją ugnį, bet vieną naktį, jau prieš rytą, netikėtai išdygo ant cementinių laiptelių. Užpakaly juodavo durų anga, gatvėje lijo ir pūtė stiprus vėjas. Tikriausiai buvo ruduo, o gal ankstyvas pavasaris. Aš net krūptelėjau ir gana nemeiliai tarčiau:

- Uždarykit duris!

Jis paklusniai, kaip netikėtai subartas vaikas, palipo laipteliais aukštyr ir atsargiai, kad neišplėštų vėjas ir netrenktų į sieną, uždarė duris.

- Užkiškite kaištį, - vis tokiu pat tonu paliečiau aš. Jam pasisekė, o gal ir man. Tą naktį aš buvau neužkabines durų. Gal buvau išėjęs į lauką ir pamiršau. Šiaip aš visada užsikabinu, nes Jašos draugeliai amžinai painioja mūsų slenkančio grafiko dienas ir vis taikosi įlįsti su buteliu „prie šilumos“. Anksčiau aš dar kentėdavau. Jie blevyzgodavo, vis norėdavo tai dainuoti, tai šlapintis, tai nusivemtį čia pat ant anglių. Turėjau saugoti, kad kuris neiğriūtų į pakurą, jie kibo, siūlydami išgerti, dažnai likdavo nusnausti ant suolo,

įžūliai su girtuokliams būdingu egoizmu manydami, kad man pailsėti tai jau nereikia. Kad ir kaip saugojaus, jie vis tiek sugebėdavo prišlapinti į kertę, o vienas, pasigrobęs mano vatinuką ir pasikišęs po galva, snausdamas dar spėjo užgesinti į jį nuorūką. Pastebėjau tik tada, kai tam Bakcho gerbėjui iš ausies ėmė rūkti dūmai. Kol aš nustebeš žiopsojau, kas čia darosi, vatinuke pradegė dvi kumščio dydžio skylės. Rytą mandagusis svečias net neatsiprašęs išdūlino, o mano puikusis vatinukas sudegė pakuroje. Tada man ir trūko kantrybė. Įsitaisiau kablį ir, pradėjus temti, užsikabindavau duris. Į jokių maldavimų - išvarė žmona, sušalsiu, numirsiu, mentai vejasi - neatsakydavau. Tylėjau kaip žemė. Pamažu atpratinau, ir dabar, paklebenę duris, mylimi Jašos bičiuliai sliūkindavo šalin, negražiai keikdami mane.

Rašytojas sugrįžo atgal ir kurį laiką neryžtingai stovėjo tarsi Kristus, prieš nužengdamas į pragarus. Aš nelabai ir kviečiau. Jis pastovėjo, paskui, pastebėjęs suolą, atsisėdo. Neatsigręždamas mečiau anglis į pakurą, tik girdėjau, kaip jis atsiduso. Tie atodūsiai man buvo gerai žinomi. Išgirdau, kaip kažkas stuktelėjo į stalą, paskui sukliuksėjo ir šnerves pakuteno degtinės kvapas. Įsiutęs atsisukau. Rašytojas laikė rankoje mažą metalinę taurelę, ant stalo stovėjo plokščias moldaviško markinio konjako buteliukas. Sugavęs mano žvilgsnį, jis greitai pakėlė taurelę prie lūpų ir vienu mauku išgėrė. Išgėrė kaip vandenį, tiksliau - kaip vaistus, net nesusiraukė, nesukrenkštė kaip Jašos draugužiai profesionalai. Jo veidas buvo keistai išblyškęs, gal todėl, kad mačiau jį aprūkusios iki juodumo sienos fone, o akys ne išsigandusios, ne maldaujančios, ne kenčiančios - šitokių aš buvau prisižiūrėjęs iki valiai, ir jokios kančios mano akmeninės širdies nebesugraudindavo, - iškart net nesupratau, kas jose.

- Nepykit, - netikėtai paprašė jis, - leiskit pabūti su žmogum.

Norėjau pasišaipyti, kad bene tuo žmogum būsiu aš, bet kažkodėl susilaikiau. Dar ne visai aiškiai, bet pajutau, kad jam iš tikrųjų reikia su kuo nors pabūti, nesvarbu su kuo - kad tik su žmogumi. Taip panašiai mirštantieji išeidami nori jausti, kad šalia jų yra kažkas. Gyvybei gęstant nori jausti, kad kiti dar pasilieka, kad ne viskas baigiasi su juo.

Nieko neatsakiau, tik dėbtelėjau į butelį. Mano žvilgsnio neįmanoma buvo pastebėti, nuo jo butelis vos neapvirto, ir Rašytojas tarė:

- Aš nepasigeriu. Nepasigersiu, - pasitaisė. - Dabar nepasigersiu.

Sakramentinė girtuoklių frazė! Tokia kaip: „Aš negirtas, aš tik truputį išgėręs.“ Tą irgi buvau girdėjęs ne kartą. Girdėjau iš po to paties stalo, prie kurio jis dabar sėdėjo. Bet, užuot supykęs, tik pasakiau:

- Arbatos gersit?

Jis linktelėjo galvą.

- Valgysit?

Jis pagalvojo, paskui nedrąsiai tarė:

- Ne.

Supratau, kad jis nenori manęs apvalgyti, ir padėjau duoną ir sūrio gabalą. Turėjau dar porą kiaušinių, bet pagailėjau. Suris viską net nemirkstelėjęs, o prieš rytą man visada kyla noras ką nors sukrimsti. Užteks ir tiek. Degtinė, kaip tvirtina gydytojai, labai kaloringas produktas. Kol arbata užvirė, abu tylėjom, pripiltoje taurelėje marguliavo pakuros šviesa. Rašytojas žiūrėjo į ugnį. Taip į liepsną žiūri vaikai ir bepročiai. Man pasidarė nejauku. Atsistočiau, pasižiūrėjau į manometro rodyklę, sudaužiau šlaką ant grotelių ir išgirdau prikimusį nuo degtinės jo balsą:

- Jūs nebijokit, aš ramiai sėdėsiu. Aš netriukšmauju.
- To betrūko, - šiurkščiai atrėžiau. Ir norėjau pridurti: tik pabandyk, išmesiu už pakarpos kaip Zuzanos katiną.

Įpyliau arbatos, Rašytojas atlošė galvą ir atsirėmė pakaušiu į sieną. Akys buvo plačiai atmerktos, ir atrodė, kad miega atviromis akimis. Užė liepsna pakuroje, godžiai rydama anglis ir varydama vamzdžiais šilumą po miegančius namus. Uždarius duris, lietaus nebebuvo girdėti. Sėdint čia, prieš kaitrią liepsną, dažnai, ypač nepratusiam, atrodo, kad lauke dargana, kad siaučia pūgos, lietūs, vėjai. Garavo puodeliuose arbata, aristokratiškai spindėjo graviruota sidabro taurelė ant pajuodusio nuo anglies dulkių stalo. Staiga jis pradėjo deklamuoti - nepakeitęs pozos, veido išraiškos; akys vis taip pat plačiai išplėstos žiūrėjo į liepsną ir raudoni jos atšvaitai atsispindėjo vyzdžiuose.

*Jau žara švelnioji Merkias už kalnų,
Nebedulka kelias,
Ir miške ramu.
Miega jau paukšteliai
Tarp tankių šakų,
Pakentėk, keleivi,
Greit ilsėsis tu!*

Pakartojo dvi paskutines eilutes ir vėl nutilo. Mintis švystelėjo kaip saulės spindulys pajuodavusiais rudens laukais, ir vėl viskas aptemo. Įsitaisiau kertėje, patogiai atsirėmiau į sieną. Darganota naktis siautėjo tuščiose miesto gatvėse, užė pakura, šiluma glaustėsi prie rankų, užsimerkiau ir ėmiau lyg ir snausti, lyg ir ilsėtis. Šitokios ramybės valandos gelbsti dirbant naktimis. Kartkartėmis pramerkdavau pakaitomis tai vieną akį, tai kitą, dirstelėdavau į pakurą, į manometro rodyklę. Rašytojas sėdėjo nekrutėdamas, ir aš apsiraminau. Išgers dar taurelę kitą, užsnūs, kur dėsīs. Nežinau, kiek mes šitaip sėdėjome. Kai šitokia būseną, laikas bėga visai kitaip: atrodo, kad prabėgo kelios valandos, o pasirodo - tik penkiolika minučių. Taip pusiausnūda bėga mintys, atsiminimai, ir per tas keliolika minučių perbėgi mėnesius, metus, ir taip viskas ryškiai ir sklandžiai plaukia - su detalėmis, vaizdais, kvapais, balsų aidesiu. Ir viską regi pro skaidrinantį, taurinantį atminties ūką. Iš visos gyvenimo rūdos, jei nori, atmintis gali išplauti vien tik auksą, ir jis žibės ištiestame delne, ir pranyks, vos tik atmerksi akis.

- Deganti rožė, - sumurmėjo Rašytojas, ir aš pramerkiau vieną akį.
- Ronsaras, - vėl sumurmėjo jis ugniai.
- *Delirium tremens*, - burbtelėjau aš, neužmerkdamas akies. Rašytojas nepasuko galvos, tik paaiškino ugniai:

- *Ronce* - erškėtrožė, *ardre* - degti, *ronce ard* - deganti rožė. Ir iki šios dienos, - tęsė jis toliau, - pačioje Prancūzijos širdyje, prie Luaros, ne tos didžiosios, bet yra dar ir tokia maža upelė, stovi Posonjerės pilis, kurioje Ronsaras gimė. Didžioji židinio salė išdekoruota Ronsaro šeimos herbo simboliais - iš liepsnų kylančiomis rožėmis. Pilis tebestovi ir dabar, - maloniai paaiškino šį kartą man ir prisipylė tuščią taurelę. - Tiesa, dabar pavardės kilmę filologai aiškina kitaip, bet, manau, jie neteisūs. Tiesą sakant, kiekvienas žmogus vienaip ar kitaip susijęs su savo pavarde, jei ji tikra. Gal tai likę iš tų laikų, kai mūsų protėviai garbino totemus? - svarstė pats sau. - Pasižiūrėk, visoje Ronsaro poezijoje dominuoja rožė. Rožė, rožė, rožė. O juk tai pirmas, galima sakyti, modernus,

angliška prasme, prancūzų poetas. „Rolando giesmėje“ karaliaus barzda balta kaip erškėtrožės krūmas. Dar lyginama su erškėtrože. Tai viduramžiai. Civilizacija prasidėjo nuo rožės. O rožės yra rožės yra rožės. Gertrūda Stain, - maloningai teikėsi paaiškinti ir išgėrė taurelę.

Jis kalbėjo, kol miestas ėmė busti. Kartais ilgam nutildamas, ir vos tik pamanydavau, kad jau snaudžia, staiga pažerdavo citatą. Jo minties posūčiai buvo tokie staigūs, kad vos spėjau sekti. Maža kas liko mano galvoje, ir kas galėjo likti? Jis šuoliavo per autorius ir amžius kaip lenktyninis žirgas per barjerus, aš tik laikiausi įsikibęs balne, kad neišlėkčiau ir nepamesčiau keistos jo minčių gijos. Tarsi būtų pakilusi uždanga, tarsi alkoholis būtų paplovęs kažkokią sieną - iš už jos ėmė griūti, žirti, tekėti kaskados vaizdų ir žodžių; jų žerinti, mirguliuojanti srovė, blykčiodama netikėtais palyginimais, priešpriešomis, atspalviais, išsidėstydamą į fantastišką mozaikos piešinį, kuris mainėsi, virė akyse, nenutrūkstamai plaukė tolyn, po kiekvienos pauzės sušvytėdamas nematyta iki šiol šviesa. Kad ir kokia chaotiška ir netvarkinga ta srovė buvo, vis tiek jautei joje vieną kryptį, ašį, kažkokį nepastebimą, bet tvirtą ryšį tarp visų tų spalvų, sugretinimų, netikėtų minties šuolių, citatų. Brangiosios Pestumo rožės, žydingios dukart per metus, rožių vanduo, kuriuo Mahometas II, paėmęs Konstantinopolį, nuplovė giaurų dvoką nuo Sofijos bažnyčios ir pavertė ją mečete, Hafizo kapas Keserio miestelyje, rožių sode, Pražystančios rožės šventė Kašmyre, čia pat trubadūrų eilės, Saadi, Verlenas, Tertulianas („ta gėlė - pagoniškojo ištvirkimo simbolis“), Anakreontas, auksinė popiežių rožė, įteikiama valdovams per *Dominica in rosa*, užrašas ant Rilke's kapo akmens...

- Kam aš visa tai kalbu? - paklausė staiga ir nutilo. Bjauriai kranksėjo kovarniai stojusioje tyloje, ir aš supratau, kad švinta.

- Kam aš visa tai kalbu? - liūdnai pakartojo Rašytojas. Jo akys išblėso, veidas papilkėjo, tarsi priešaušrio šviesa būtų prasiskverbusi į tą Hadą, kuriame abu sėdėjome. Susipylė degtinės likučius, aš pasižiūrėjau į laikrodį, kuris, nieko nematydamas ir negirdėdamas, užsispyręs skaičiavo sekundes. Rodyklė krūpčiojo, tarsi stumdama kiekvieną atkakliai besipriešinančią sekundę į juodą praeities bedugnę.

Rašytojas paėmė plokščią butelį, atsargiais, lėtais girto judesiais užsuko kamštį, įsikišo savo išsekusią brangenybę į švarko kišenę, į kitą įgrūdo taurelę.

- Gal nori, paliksiu atminimui? - pasiūlė. Aš tik papurčiau galvą. Jis atsistojo, ir jo veidas dingo šešėlyje.

- Eisiu, - tarė lyg sau, lyg man. - Eisiu.

Užkopė laipteliais ir atidarė duris. Prieblandoje išryškėjo figūros siluetas su nusmukusiais pečiais ir sulinkusia nugara. Vėjas jau buvo nutilęs ir kovarniai paliovę kranksėti. Matyt, už pilkų debesų bėgai gilų ir aukštą dangų jau nušvietė pirmieji saulės spinduliai. Jis taip ir stovėjo tarpduryje, tarsi nedrįsdamas žengti į auštančią dieną. Užsidegė cigaretę. Degtuko šviesoje suvirpėjo apdaužytos pakopos ir nušvito trumpam sidabrinė aureolė aplink galvą. Nebetaręs nė žodžio, numetė degtuką pirma savęs ir peržengė slenkstį. Durų neuždarė, ir aš girdėjau jo žingsnius. Girdėjau, kaip nedvejodamas pasuko kairėn - tolyn nuo namų.

Aš kaip vėžys atbulas slenku į urvą, ir pasaulis, kurį palieku, visada prieš mano akis. Bėgant laikui, aštrėja atmintis, ir kiekviena smulkmena, kadaise buvusi tik smulkmena, dulkė ant lenktinio peilio ašmenų, toje aštrėjančioje atminties šviesoje įgauna savo prasmę, suranda sau skirtą vietą, ir kartais atrodo, kad viskas tvarkingai susiklosto į begalinę priežasčių ir pasekmių eilę,

kurią leisdamas per atminties pirštus kaip rožinio karoliukus nueitumei iki pat pilkšvai švytinčių praeities ūkanų, iki pat to momento, kai pirmą kartą pamatei, suvokei tą pasaulį, tą kelią, tą žemę, tą rugių lauką, per kurią bėgai kadaise švytint virš galvos begaliniam, skaudžiai gilėjančiam nuo artėjančio rudens nuojautos dangui.

Aš žiūriu pro langą. Sutvirtėjo beržų lapai, liepa kitapus namo jau krauna žiedus. Vasara laukuose, vasara mano širdyje, - kaip pasakytų Poviliukas. Bėga dienos, o mano laikas stovi vietoje. Aš nerūpestingai šokčioju gatvėmis, tik kartais, anksti rytais, nepasibeldęs įeina Nerimas ir atsisėda ant mano lovos. Jis tylėdamas sako, kad viskas šiame pasaulyje baigiasi, ir baigiasi kur kas anksčiau, negu tu spėji suvokti. Kad vis tiek ateina rudenio pilkuma ir lietūs, kad nukrenta lapai, užšąla upių srovė ir užsninga takai. Aš bandau jam įspirti per antklodę, bet jis nesitraukia. Tada keliuosi, žvaliai nusiprausiu po čiaupu ir traukiu į kalvas. Rūkas sidabrinu žiedu supa miestą, ir saulė virpa drebulių lapuose. Nerimas niurgzdamas lieka apačioje, rūkuose ir šešėliuose. Aš kaip Dievas sėdžiu ant kalbos keteros ir žiūriu į ką tik sutvertą pasaulį. Didysis Vienas sėdasi šalia ant žolės; ir sidabrinė jo barzda nuausta iš ploniausių rūko gijų. O apačioje švyti išniręs iš tamsos miestas, ir spindi auksiniai bokštai, marguliuoja stogai, vingiuoja pilki gatvių siūlai. Aš žiūriu į miestą, ir Didysis Vienas sėdi šalia manęs ant rasotos žolės.

Vėsus ežeras mėlynuoja pro įkaitusius pušų kamienus, maloniai šiurkšti šilta samana po kojomis, aplink salą ežero viduryje žali meldai pramišai su melsvai žaliais švendrais. Meškeriotojas snūduriuoja valtelėje, o anapus ežero, įkalnėje, kuri saugo nuo šiaurės vėjų, stovi vasaros ryškioje šviesoje baltu šiferio stogu namas, tvartelis su gluosniu prie šono. Sodas leidžiasi žemyn tvarkingomis eilėmis, ir du beržai jo kampuose. Už namo, virš kalvos, kabo baltas debesis, panašus į gulintį pudelį.

Aš guliu kitame ežero krante ir, kai pramerkiu akis, visa tai matau. Kiekvieną kartą matau vis tą patį, ir žvejys tebesnaudžia, ir debesis tebestovi virš kalvos, ir plauna smėlio krantą ežero bangelės, ir niekaip išplauti negali kažkieno nulaužtos meldo viršūnės. Kartais atrodo, kad guliu už kažkokio milžiniško stiklo, ant kurio nutapytas ežeras, dangus, kalvos anapus, namas šiferiniu stogu ir baltas debesis virš kalvos, panašus į gulintį pudelį. Tas nerealumo jausmas toks stiprus, jog vėl užmerkiu akis. Saulė peršviečia akių vokus ir rausvuoja mano smegenyse praskiesto kraujo dėmės. Užmerkus akis atsigauja, tarsi sustiprinti, garsai: vanduo teškena ir gurgžda smėlis, braižomas meldo viršūnės, ošia tylutėliai pušis virš galvos ir klykia, jausdamas pusiaudienio ilgesį, kažkoks paukštis miško glūdumoje. Girdžiu, kaip trakšteli šakelė miške, girdžiu, kaip Ji išeina į taką, jaučiu, kaip Jos mažos, šiltos pėdos liečia amžinai drėgną miško žemę; limpa rudi spygliai Jai prie padų, sulinguoja, užgauta kulkšnies kauliuko, žemuogė, ir šmėkščioja šakų šešėliai Jai ant veido. Jinai atsiklaupia prie mano galvos, ir aš norom nenorom turiu atmerkti akis. Į mane iš viršaus žiūri dvi akys, du įdegę keliai suglausti, ir man kyla noras padėti ant jų galvą ir užmigti. Užmigti jaučiant jų šilumą ir apvalumą. Už Jos pečių ir galvos nutįsta į tolumą kitas ežero galas, ir ten tik melsvėjantis miškas ir dangus virš jo. Stiklainyje, į kurią remiasi mano ausis, kvepiančios pušų sakais ir samana pirmosios mėlynių uogos.

- Valgyk, tinginy, - sako Ji.

Lūpų dažų likę tik pakraštėliuose, dantys melsvi nuo mėlynių, sausas beržo lapelis įstrigęs plaukuose prie kaktos. Tamsios akys, kurios visada blakstienų šešėliuose, žiūri į mane, ir aš žiūnu į jas. Ir ten, jose, jų gilumoje, nematoma, bet jaučiama siena, kuri amžinai uždara - kaip kalėjimo durys. Akys šypsosi, bet kas už jų - aš nežinau. Tik suvokiu, kad ten viskas, ko nelemta man niekad, tikriausiai niekad, sužinoti. Ten - Jinai. Atkakliai žiūriu į akis, bet uždanga nepakyla ir durys neatsiveria. Dilgteli širdy, ir Didysis Vienas išsitiesia šalia manęs pušies šešėlyje ant retos pakrantės žolės. Žuvėdra skrenda virš vandens, o aukštai danguje, virš miško, suka ir suka ratus vos matomas vanagas.

- Vanagas, - sakau aš.

Ji prideda delną prie kaktos, atlošia galvą - įsitempia kaklo gyslos - ir ilgai žiūri į dangų.

- Iš kur tu žinai? - sako ir vėl žiūri į mane. Bet aš nebežiūriu į juodą akių gilumą. Aš žiūriu į jos nosį, lūpas, ausį, persišviečiančią nuo vandens atspindžių. Prabėga vėjas paežere ir sujudina Jai plaukus ant kaklo. Jinai apsimeta, kad nepastebi, kaip aš žiūriu, o aš savo ruožtu apsimetu, kad nepastebiu, kaip Ji apsimeta. Ir taip mes darniai gyvenam vienas šalia kito.

- Žinau, - tariu, ir Jinai, tarsi Jai tai būtų labai svarbu, pakraipo galvą. Vos pastebimai gilėja šešėliai, melsta ežero vanduo; meškeriotojas ištraukė užmigusias plūdes, pasižiūrėjo į saulę ir lėtai, dairdamasis į šalis, nusiyrė salos pakraščiu. Meldų viršūnės jau auksinės, saulė nuėjo du trečdalius kelio. Spindi bonios mieste ir vėsta takai parkuose. Pajuntu, kad pasiilgau miesto grindinio, gazuoto vandens kiosko, beržų šlamėjimo savo kieme, kai saulė trumpam įspįsta į mano kambarį, auksinėmis dulkėmis nuberdama stalą, pusę slenksčio ir knygų lentynėlės stiklus. Ir tarsi atspėjusi, vis taip pat tebežiūrėdama į ežerą, Ji sako:

- Man jau reikia važiuoti šį vakarą.

Jos balsas visiškai, net per daug lygus, abejingas, ir aš prisimenu, kad ryte Jiėjo į paštą, skambino į namus. Aš tyliu.

- Autobusas aštuntą, - vėl sako Ji ir išrauna žolės kuokštelį. - Reikia eiti. Kol susirinksiu viską...

Aš kylu ir renkuosi rūbus. Nešu į valtį krepšį, Jos basutes. Vėjas nenurimo ir ežere maloniai glosto nusitinginiavusį kūną.

Rakindamas valtį, sakau:

- Važiuosiu ir aš.

Buvau pasisukęs į Ją šonu ir todėl nespėjau gerai pastebėti. Ji žvilgtelėjo staiga trumpai į mane, ir man pasirodė, kad pakilo akimirka ta uždanga. Bet aš, kaip jau esu įpratęs, pražioopsojau.

- Tu gali būti, - sako Jinai neslėpdama, kad nustebo. - Tokios dienos...

- Ar tu dar grįši? - sakau.

Sakau tai, tarsi man būtų tas pat, ir taip gerai pasakau, kad net man pačiam pasirodė, jog man visiškai tas pat.

- Negalėsiu.

Tokiais atvejais aš visada sakau „ne“. Ir visada gailiuosi taip pasakęs. „Ne“ skamba labai kietai, aštriai, žeidžia net nekalčiausioje situacijoje. Tas „ne“ - bent jau man jis toks išeina - kaip komanda „ugnis“. O Jinai tą „negalėsiu“ kažkaip švelniai sumoduliuo, patėsdama, pakeisdama intonaciją. Ir tas „negalėsiu“ virto visu sakiniu: „Man labai gaila, Vytai, man taip buvo čia miela prie to ežero, bet taip jau atsitiko, kad...“

- A, važiuosiu, - sakau, labai nerūpestingai dėdamas irklus ant peties. -

Pasiilgau miesto.

Jinai šyptelėjo:

- Ir aš.

Mudu kopiam takeliu į kalną, į tą sodybą, virš kurios visą dieną kaboją baltas debesis, panašus į miegantį pudelį. Nepriėjus sodo, Ji paima mano ranką, ir aš nustumu - Jos delnas sausas ir vėsus kaip artėjantis vakaras.

Mes stovime miesteliūkštyje, autobusų stotelėje. Krepšiai sėdi ant suolo. Pro namų tarpus spindi ežeras ir gaubiasi vakaro neryškiu ūku miškas jo krantuose. Varnos karksi virš medinės bažnytėlės bokšto; klebonas, apsilkęs juoda sutana, eina per šventorių. Moterys plepa ant parduotuvės laiptų, kelias sukasi už namų, ir staiga man topteli galvon, kad čia aš jau nebegrįšiu. Todėl reikia įsižiūrėti į viską taip, kad atsiminčiau iki smulkmenų. Ir aš apžiūrinėju kiekvieną namelį paeiliui - tarsi ruoščiausi pirkti - darželius, tvorą, išdaužytas šaligatvio plyteles. Apžiūriu ir vietinės reikšmės architektūros paminklą: bažnytėlė ant nedidelės kalvelės, aplink šventorių tvora iš rąstų, skurdi žolė, - čia smėlio, miškų ir ežerų kraštas, - keli kryžiai, koplytėlė, malksnų stogas. Bažnytėlė paprasta ir baisiai miela. Taip ir sklinda nuo jos ramybė ir šiluma. Proporcijos, mastelis, erdvių santykiai... - svarstau, sugadintas sugedusio amžiaus vaikas, kuriam norint ką nors suprasti reikia išnarstyti dalimis ir vėl sudėti. Jei pavyksta - tai gerai, nelieka krūva nuolaužų, kurias tuoj pat jis pamiršta. Atsargiai sudėliojau viską kaip buvo ir žiūriu toliau. Savamokslis meistras, aišku, statė be jokio brėžinio. Jo paprašė, jis atėjo į miestelį su maišu ant peties, kuriame barškėjo keli įrankiai, - parapijiečiai, be abejo, vietą jau buvo išrinkę. Meistras pažiūrėjo, pavaikščiojo, sulygo kainą, išgėrė su parapijos maršalka Joškės karčemoje stuopą degtinės, sumušė rankom. Meistrui nereikėjo jokių brėžinių. Jis statė bažnyčią tokią, kokią matė savo mintyse ant tos kalvos, prie to miško, atsisukusią frontonu į tą ežerą. Jo turėta gera akis. Aš beveik tikras, kad jis nieko nematavo. Tik pasižiūrėdavo, primerkęs akį, - kirskit čia, durys - iki dvylikto rąsto. Todėl nėra tos negyvos, tikslios iki centimetro simetrijos. Statė taip, kaip matė. Svarbiausias jo įrankis tikriausiai buvo gulsčiukas. Niekas neskubėjo. Nebuvo penkmečio plano, nebuvo rangovo, nebuvo tresto, nebuvo pagrindinių ir šalutinių rodiklių suvedimo, nebuvo premijų ir trylikto atlyginimo. Statė su tikėjimu ir meile. Statė sau. Kai nudžiūvo pabaigtuvių vainikas ant bokštelio ir sužibėjo šviežiais sakais baltai gelsvas malksnų stogas, meistras pasiėmė savo drobinį maišelį, susimetė įrankius ir toj pačioj Joškės karčemoj iš delno į delną gavo sutartą atlyginimą, išgėrė dar stuopą degtinės ir išėjo vieškeliu tolyn. Ant kalvos sustojo, atsigrėžė, pasižiūrėjo, kaip boluoja naujos bažnyčios stogas, persižegnojo, ir buvo jo širdyje ramybė ir savo vertės pajautimas.

Juo ilgiau aš žiūriu į bažnytėlę, juo labiau ji man patinka. Gera būtų čia klebonauti. Kvepėtum smilkalais ir džiovintais grybais, laikytum karvę. Turbūt galima klebonui laikyti karvę? Na, nors ožką. Meškeriotum ežere. Kiek tų pamaldų? Ryte, vakare. Kelios davatkėlės.

- Aš noriu būti klebonas, - sakau.

Ji pasižiūri į mane. Saulė šviečia tiesiai į veidą, todėl Ji prisimerkia, ir kelios vėjaraupių paliktos duobutės aplink nosį išryškėja.

Parodau ranką į bažnyčią:

- Tokia jauki. Miškai aplink, ežeras...

- O celibatas? - sako Jinai.

Kas moteriai pirmiausia šauna į galvą!

- Šeimininkė. Galėtum pabūti už šeimininkę.

Jinai iš lėto purto galvą, ir tuo metu atvažiuoja autobusas. Moterys neturi humoro jausmo ir kartais atkakliai nesupranta Ezopo kalbos. O gal tas nesupratimas gudresnis už mūsų supratimą? Kokiam reikia būti protingam, kad, kai reikia, apsimestum kvailiu.

Autobusas didelis ir šiltas kaip Dievo užantis. Tykiai murkdamas ir linguodamas bėga keliu, o vakaruose jau šviečia spindinčiomis žaros šviesomis saulėlydis, juoduoja miškai horizonte, tupi sodybos po medžiais ir kyla žydras dūmas iš jų kaminų. Aš sėdėjau tylėdamas, man staiga pasidarė kažko liūdna ir ilgu, kaip būdavo vaikystėje vakarais, besileidžiant lėtai vasaros saulei už mūsų ganyklų, už mūsų ažuolų, už mūsų miškų, kurie, kaip ir dabar, juodavo tolumoje. Nežinojau tada, kas už tų miškų, kas ten po ta tolima padange. Tokios pat sodybos, tokie pat keliai ir medžiai ar visai kiti kraštai, kiti žmonės, kiti laukai, kiti vėjai, ir mane apimdavo nesuvokiamas ilgesys tų tolybių, gailėstis, kad nebus jų lemta pamatyti, ir silpna viltis, kad vis dėlto, kai užaugsiu... Sėdėdavau lauko gale ant vėstančio akmens ir žiūrėdavau, kaip skęsta žemyn vis raudonesnis ir raudonesnis saulės skritulys, ir niekaip negalėdavau įsivaizduoti, kad po saulėlydžio, po nakties, iškils jau visai kita saulė, visai kitame krašte, kad bus vėl diena, vėl darbai, vėjas, debesys. Kad bus rytoj. Tas įsivaizduojamas ir nesuprantamas rytoj, kai yra tik dabar, kada leidžiasi saulė, kada krenta ant laukų ir pievų vasaros rasa, o nuo kūdrų keliasi ir išeina į laukus klajoti per visą naktį miglos. Ar bus tas rytoj?

Aš vos nekrūptelėjau, kai Ji uždėjo savo delną man ant rankos. Neatsigrėžiau. Atsigrėžus būtų reikėję ką nors pasakyti, o aš nieko negalėjau pasakyti, ir turbūt nereikėjo nieko sakyti.

Jinai turėjo išlipti anksčiau negu aš. Pakilau, nuėmiau Jos krepšį nuo lentynos.

- Sėdėk, - tarė, - aš pareisiu. Krepšys lengvas.

Bet vis dėlto aš išlipau. Tylėdami ejome iki troleibusų stotelės. Žmonių buvo maža. Vasara, šeštadienis. Priešingai visiems mano horoskopams, mėgstamiausia mano diena. Sekmadienis - ne. Sekmadienis nuobodus kaip valstybinė šventė.

Troleibusas prišliaužė patyliukais, virptelėjo savo ūsais ir sustojo. Dar vis švietė žara gatvės gale.

- Ačiū. Aš viena.

Linktelėjau galvą. Mačiau, kaip įlipo, kaip atsisėdo prie lango. Vairuotoja balta bliuzele be rankovių pasilenkusi dažėsi lūpas, paskui dar pasitaisė plaukus, žvilgtelėjo į atgalinio vaizdo veidrodėlį ir uždarė duris. Mostelėjau ranka, Jinai linktelėjo galvą. Dviese su savo krepšiu patraukėme pėsčiomis. Tuopos tylėjo palei gatvę, lapai jau pilkai žali, duonos kepykla kvepėjo rūgstančia tešla, ir balandžiai miegojo ant stogo. Šviesoforas draugiškai mirksėjo geltona akimi. Perėjau kryžkelę, tamsėjo parkelis kairėje, ten jau turbūt krito rasa ant skurdžios žolės po medžiais ir derino savo smuikus nuvargę miesto žiogai.

Gatvė leidosi žemyn, senamiesčio stogai vis dar stengėsi raudonuoti pro tamsą, o už jų kilo tamsiai mėlynos kalvos, beveik juodos rytuose. Dar visai neseniai buvau toli už tų kalvų, prie tingiai raibuliuojančio ežero vidurdienio kaitroje ir klausiausi, kaip teškena bangelės į smėlėtą krantą, judindamos kažkieno nulaužtą meldo viršūnę.

Kiemas buvo tuščias ir visi langai tamsūs. Karininkas jau miegojo, ponija Zuzana turbūt užtruko svečiuose, panelė Leokadija atostogavo Palangoje su profsajungos kelialapiu - baltas paplūdimys, jūra ir prasti kotletai valgyklose. Violetos langų į kiemą nebuvo.

Užkopiau laiptais, atrakinau duris, numečiau krepšį į kampa ir nedegdamas šviesos atidariau langą. Kambarys dar buvo šiltas nuo pavakario saulės, tad atidariau abi puses. Visam name buvo tylu; krūptelėjau, kai dusliai sudejavo kažkur perdžiūvusi sija. Norėjau valgyti. Virtuvės durys, žinoma, buvo rūpestingai abiem spynom užrakintos. Net dujų viryklė uždengta. Niekas manęs nelaukė, ir spintelė buvo tuščia. Nelabai tikėjausi ką ir rasti. Tik cukraus pakelis susigūžęs snaudė kampe. Ir arbatos dar buvo. Duoninėje (kaip jis ten ir pateko?) radau perdžiūvusį sūrio gabalą. Panelės Leokadijos maisto atsargos buvo stropiai užrakintos seifuose, neverta net žiūrėti. Užsiplikiau arbatos, pasiėmiau sūrį ir sugrįžau atgal. Kai žmogus gerai paatostogauji prie ežero ar jūros, tai paskui nenori miego. Po atostogų būtų galima dirbti kelias paras iš eilės ir taip pasiekti įspūdingų darbo pergalių. Bet, deja, neturėjau kur išlieti jėgų antplūdžio, tad mirkiau kietą sūrį į arbatą ir graužiau po trupinėlį kaip pelė. Paskui, ką beveiksi, teko gulti. Gulėjau tamsoje nepasiklojęs lovos, net nenusirengęs. Kartais, kad būtų ne taip nuobodu, judindavau kojų pirštus. Po vidurnakčio į kiemą atsibeldė įsimylėjusi porelė ir susėdo prie staliuko po klevais. Iš pradžių jie burkavo, paskui susipešė. Girdėjau beveik kiekvieną žodį. (Teatras šią vasarą, matyt, neišvyko gastrolių.) Iš pradžių klausiausi susidomėjęs. Viešpatie, kokie kvaili tie įsimylėję vyrai! Girdėtų išsiblaivę, ką jie šneka! Man net pagailo nepažįstamojo Romeo, ir jau norėjau atsikelti ir uždegti šviesą, bet, kaip visada, patingėjau.

Užmigau tik prieš aušrą, kai tylutėliai caktelėjo į atvėsusį kiemo grindinį pirmas rasos lašas.

Ištisomis dienomis vaikščiojau po miestą, po senamiestį, užverstomis šiukšlėmis, bet vis dėlto nuostabiomis Vilnios pakrantėmis, siauromis priemiesčių gatvelėmis, kur prie namų jau nokino vaisius sodai, kur žydėjo gėlės darželiuose už medinių tvorų, kur teškėjo vanduo į šulinį iš kiauro kibiro, lakstė šunys negrįstomis, vietomis žole apžėlusiomis gatvelėmis, kur leipo saulėje didžiuliai klevai ir žydėjo, niekaip pabaigti negalėdami, išsikeroję erškėtrožių krūmai. Jei praeidavai čia ankstyvą rytą, tai visai kaip kaime giedojo gaidžiai, girgždėjo varstomos durys ir tyliai, matyt, bijodamos epidemiologinės stoties kontrolierių, kriuksėjo kiaulės. Senas dzūkų kaimas kėlėsi iš trumpo vasaros miego ir skubėjo prie savo darbų. O už kelių gatvelės posūkių šniokštė judri gatvė, tik retkarčiais trumpam panirdama po viadukų šešėliais, ir lėkė ja mašinos, skubėdamos, lenkdamos viena kitą, pypsėdamos iš nekantrumo, riaumojo sunkvežimiai kildami įkalnėn, o dar toliau, už Vingio pušų, stiebėsi į dangų ir leido nesustodami dūmus gamyklų kaminai.

Sėdinėjau skveruose, ir lapų šešėliai mirguliavo ant atverstos knygos, snaudė senukai, atrėmę lazdas į suolus, bėgiojo vaikai alėjose, drebėjo nuo amžinos vėsos, įsigėrusios į kaulus per naktį, valkatos, ir trenkė nuo jų per dešimtį žingsnių losjonu „Rytas“, losjonu „Agurkinis“, odekolonu „Karmen“, alum, degtine ir viskuo iš karto. Net geriausias parfumerijos pramonės degustatorius nebūtų galėjęs atspėti visos tų netikėčiausių komponentų sudėties. Vaikštinėjo balandžiai, šnairuodami atsargia akimi į labdaringas senutes, kurios barstė iš popierinių maišelių batono trupinius, kruopas. Balandžiai pritariamai ir oriai burbuliavo, lesė neskubėdami, nes seniai jau buvo sotūs, lesė tik iš mandagumo, nenorėdami įžeisti geradarių senučių. Tik retai kur bepamatydavau savo jaunystės dienų draugą pilkasermėgį žvirblį su šauniai ant ausies pakreipta ruda beretėle. Bet vis taip pat įžūliai spindėjo juodos akys, vis taip pat puikavosi jis

prieš savo kuklią, nuvargusią nuo šeimos rūpesčių pačią. Seko Neris, žuvėdros pasitraukė iš miesto, tik garlaiviukai atkakliai yrėsi prieš srovę, vietomis jau liesdami apačia upės dugną. Niekas nebesimaudė Vilnioje, niekas nebesimaudė Neryje.

Vakarais skaudėdavo atmuštus padus, būdavau pavargęs kaip šuo, bet vis tiek ilgai negalėdavau užmigti. Ištuštėjusiame name nekrebždėjo net pelė, ponija Zuzana irgi išvažiavo atostogų ir katinams, matyt, pasakė, kad jos nebus, nes jie visi dingo iškart, ir nebematydavau jų rytais trinantis apie užrakintas duris, nors jų indelis ir tebestovėjo po didžiuliu man nepažįstamos gėlės lapu. Gulėdavau ir laukdavau, kol muš ketvirtį Gedimino aikštės laikrodis, klausydavausi, kaip šnabžda kažką man pasakodama senoji liepa po langu. Ir dažnai tais vėlyvais vakarais kažkodėl stodavo man prieš akis ežeras, ribuliuojantis saulėje, kažkieno nulaužta meldo viršūnė, besiplakanti į smėlėtą krantą, ir baltas debesis, panašus į miegantį pudelį virš namo ant kalvos.

Violeta grįždavo vėliau negu aš, ir girdėdavau, kaip kaukši pažįstami žingsniai per tuščią, aidų kiemą. Nebegėrėm kavos rytais; aš visada išeidavau anksti, tik pradėjus šlamėti ryto vėjui liepos šakose.

Naktį nugriaudėjo staigi liepos perkūnija, užtelėjo lietus ir suteškeno į čerpes. Išparpiau kaip ankstyvoje jaunystėje, kai reikėdavo vėluoti į paskaitas, beveik iki devynių. Pažadino mane be galo malonus kavos kvapas. Puoliau praustis, skutimąsi atidėjau kitai dienai ir laižydamasis pasibeldžiau į Violetos duris.

- Prašom!

Ji stovėjo prie dujinės viryklės, prie kavos virduliuko. Su tuo pačiu chalatėliu, tik kažkokia itin šviesi ir lengva.

- Kavos?

Aš linktelėjau.

- Pasiimk puoduką, žinai kur.

Ir tik tada pastebėjau, kad jau du stovi ant stalo. Tiesą sakant, juos pamačiau iš karto ir net nusistebėjau, kad ji nujautė, jog aš ateisiu. Susizgribau, kaip esu pratęs, per vėlai.

- Aš atsiprašau, tu svečių turi.

- Nieko, sėskis. Tu savas, tu kaip giminė, - šypsena rudose akyse ir raukšlėlė, nueinanti beveik iki smilkinio.

Giminė nedrąsiai atsisėdo.

- Tada, Tada, ateik, susipažink, - šūktelėjo ji durims į gretimą kambarį.

Už jų kažkas sukrotėjo, sušlamėjo, ir pasirodė vyresniojo amžiaus jaunuolis - plačių pečių, stiprių rankų. Mandagiai man linktelėjo, aš taip pat mandagiai linktelėjau.

- Susipažinkit, - tęsė ritualą Violeta.

Mes paspaudėme vienas kitam rankas. Tiksliau - jis paspaudė, ir kaip reikiant. Tie platūs pečiai iš tikrųjų buvo ne vatos prikimšti.

Giminė ir svečias jautėsi šiek tiek nedrąsiai. Tik Violeta sukosi lyg niekur nieko, spėdama nusišypsoti ir vienam, ir kitam. Mes pakalbėjome apie orą, apie vasarą, apie atostogas, kažin koks bus ruduo. Kokia bus žiema, aš sužinoti nebenorėjau ir pakilau. Už lango tingiai plazdėjo vėliava pilies bokšte, saulės spindulys krito pro langą ant stalo, ir jo šviesoje Violetos akys atrodė kaip rudasis gintaras. Ant slenksčio atsisukau, ir man pasirodė, kad viskas jau buvo, viskas viskas iki mažiausio trupinio ant stalo, iki arabikos skonio burnoje. Tik atrodė, kad tai buvo labai seniai, kai aš buvau... jaunas? Kitas?

Lipau laiptais žemyn,ėjau per kiemą, žibėjo vijoklių lapai saulėje kaip

šarvai, o mano galvoje vis tebebuvo įstrigusi tarsi kaulas tarp dantų mintis: kada tai buvo? Ir tik vartų arkos vejose toptelėjo galvon - tai buvo viso labo šių tūkstantis devyni šimtai tata tata metų pavasarį. Tai yra viso labo prieš du mėnesius su trupučiu.

Šitos begalinės begalinio vaikščiojimo dienos buvo kaip viena. Jos susiliejo mano atmintyje, ir dabar, kad ir kaip stengiuosi viską prisiminti, viską viską iki mažiausios smulkmenos, - laiko aš turiu, o popieriaus irgi, - negaliu. Bet manau, kad laikui bėgant, jeigu jis bėga, o man atrodo, kad taip yra ne visada, aš vis dėlto prisiminsiu, gražinsiu viską atgal ir sudėsiu ant šito stalo, į šituos lapus, kurių krūvelė guli prieš mane ir kantriai laukia. Jie nori būti prirašyti. Kol jie tušti, jie beprasmingi, nors aš ir nemanau, kad primarginti jie taps ne tokie tušti. Bet tai popieriaus iliuzija - ne mano. Aš net nesistengiu galvoti, kodėl man to reikia, kodėl aš čia sėdžiu ir skrebenu kaip pelė Leokadijos spintoje. Rašau, ir tiek. O ką aš galiu daugiau veikti ilgomis budėjimo naktimis, kai užia krosnis ir virpa manometro rodyklė? Megzti aš nemoku, drožinėti šaukštų, klumpių ir kitų naudingų daiktų - taip pat. Nakties, kuri yra tyluma ir susikaupimas, valandos labai prailgsta. Naktį, jei nemiegi, visada lieki vienas su savimi. Tai diena tave blaško paties susigalvotais rūpesčiais, reikalais, darbais. Naktį jų nėra, naktį jie užmiega. Bet užtai naktį iškyla, atsiranda iš jos tamsybių tokie dalykai, kurių dienos šviesoje net neįtari esant. Jau seniai prie jų pripratau. Nevargina jie manęs ir negąsdina. Jie yra, ir tiek. Ir reikia su jais ką nors daryti, kaip kad dieną darai dienos dalykus ir darbus. Ir vis dėlto kartais kažkur giliai giliai vos atpažįstama, vos įsisąmoninama pačiame sąmonės pakraštėlyje šmėsteli beprotiška mintis: jei man pavyks, jei aš sugebėsiu, tai viskas, kas buvo, kas atsitiko, kas kvėpavo, kas vaikščiojo, kas kalbėjo, kas jautė - debesys, dangus, ežerai, miestas, keliai, žmonės, gyvuliai, paukščiai - bus čia, šituose lapuose, kurie štai guli prieš mane ant stalo ir laukia. Ir tuomet bet kada, bet kur galėsiu paimti juos, perbėgti akimis, ir vėl bus vasara, vėl oš liepa tuo pačiu ošimu, šnarės ežeras tomis pačiomis bangelėmis, plaksis ta pati meldo viršūnėlė į tą patį smėlėtą krantą, gulės tas pats debesis virš namo ant kalvos, panašus į miegantį pudelį, skambės tie patys žodžiai, tada išstarti, nes, kaip yra pasakęs vienas atsiskyrėlis anglas, „viskas, kas kada nors jaudino žmogų, negali visai ir visam laikui numirti“.

Jau laikas gerti arbatą. Virpa manometro rodyklė ir užia ugnis krosnyje.

Tas miestas stebino mane. Į jį galima išeiti kiekvieną rytą, vaikščioti kiekvieną dieną tomis pačiomis gatvėmis, pro tuos pačius namus, pro tas pačias bažnyčias, kopti takeliais į tas pačias kalvas, ir visada žiūrint į jį kitaip plaka širdis ir šviesėja, skaidrėja galva. Taip panašiai niekada nenusibosta mylimos moters veidas. Gali žiūrėti ir žiūrėti į jį, ir visada jis naujas, visada kitoks, nors, rodos, ir žinai kiekvieną bruoželį atmintinai. Plaukia dangaus mėlynėje bokštai, rymo stogai, vinguriuoja kviesdamos eiti ir eiti gatvelės, siauros, amžinai šešėliuose, ir kiemai - niūrūs, apleisti: nusilupinėjęs tinkas, pribraižyta nešvankių žodžių, sulaužyti, išrūdiję, kiauri lietvamzdžiai, žolė juose, medeliai suaižėjusių sienų plyšiuose, dvokia šlapimu, katėmis ir dar velniai žino kuo amžinai drėgnos tarpuvartės. Ir vis dėlto jis buvo mielas. Mielas, artimas, savas. Kaip motina.

Dar buvo nepatekėjusi saulė, sėdėjau ant Šeškinės kalvų. Miglos - ženklas, kad vasara eina į pabaigą - baltu žiedu supo miestą. Tik pačiame slėnyje miglos nebuvo: kyšojo iš prieblandos vis baltėdami ir baltėdami bokštai, traukėsi vienas

nuo kito ir skyrėsi iš bendros masės namų stogai, pastatai, karštėjo dangaus spalva rytuose, bet dar buvo pilnos tamsos gatvės, dar tvyrojo tamsa virš upės, po tiltais, po viadukais, tankiai suaugusių medžių paunksmėje. Miestas palengva kilo iš lėtai banguojančios jūros, tarsi keliamas ant milžino delno. Tuoj tvykstels saulė auksinių bonių apskritume ir išbrės ryškiai filigraninį kryžių piešinį. Tamsos jūra leidosi žemyn, ir ritosi lėkštos, sunkios tarsi gyvsidabris bangos nuo horizonto iki horizonto, ir miestas iš lėto svyravo, nirdamas iš gilumos. Ir išnirs jis tik vienai akimirkai, švystelės visu savo grožiu ir spindesiu. Pasirodys netikėtai papilkėjusio dangaus tolumoje juoda, didžiulė kaip kalnas banga ir visai be garso ims rintis vis artyn ir artyn, kildama vis aukščiau ir aukščiau, kol pajuos jos šešėlyje dangus. Ir prasiris nesušnarėjusi, nesuteliūskavusi į begalinę nesuvokiamo tolumo tolumą. Prasiris, ir miesto nebebus. Tik lėkštos, ilgos iki horizonto tamsos vilnys ir tuščias dangus.

Vasara persirito į antrą pusę, dangus apsitraukė lygiais debesimis be jokios prošvaistės. Ties langu pražydo pavėlavusi liepos šaka. Kai papūs vėjas ir išsisklaidys debesys, pasirodys pagilėjęs, skaudus rugpjūčio dangus. Pilies gatvė pakvipo raugintais agurkais. Miestas ištuštėjo ir pritilo. Užtat futbolo sezonas pačiame įkarštyje. Didžiuliame skliautuotame prigrūstame visokio šlamšto Karininko kambaryje žiemą vasarą tvyrojo prieblanda. Žydrame televizoriaus ekrane lakstė kaip pakvaišę dvidešimt jaunų vyrų, gainiodami kamuolį. Teisėjai švilpavo kur reikia ir kur nereikia ir kaip toreadorai mojavo raudonomis vėliavėlėmis.

Kambarys mėlynas nuo cigarečių dūmų. Už lango stovi tylėdami beržai ir svyra liepa ant stogo. Dangus vis toks pat pilkas, ir čerpinis stogas priešais atrodo juodas.

- Išgerkim arbatos. Gerai?

Geriam arbatą, teisėjas, maskatuodamas švilpuku, laksto po aikštę. Prieš vakarą dangus ima juosti ir virš stadiono įsižiebia prožektoriai.

- Gerai. Lygiosios labai gerai. Pažiūrėkim lentelę.

Sukišę nosis, žiūrime į lentelę, kur Karininkas kaligrafiškai raudonu pieštuku sužymėjo jau įvykusias rungtynes.

- Šešta vieta garantuota, - patenkintas konstatuoja Karininkas, - o jei Donecko „Šachtioras“ ryt prakiš, svečiuose ne taip lengva, ir dar Gruzijoje, tai „Žalgiris“ į penktą. Ką, gerai ir penkta. Gerai. Visai gerai. Tik nereikia grūsti pipirų. Pasas. Futbolas - pasas. Laiku atiduoti, o ne trinti. Yra proga - pilk į vartus. Kai mes žaisdavom su „Makabiu“, buvau dešiniu saugu, atsimenu... - ir išklausu trumpą Lietuvos futbolo istorijos kursą.

Karininkas palydi mane iki durų. Lauke tokia pat prietema kaip ir jo kambaryje. Jaučiu, kad oras kitas. Pradėjo kvėpėti gėlės ir liepos viršūnė tyliai ošia. Zuzanos katinas tupi po vijokliais ir įtaria akimi stebi mane. Neiškenčiu ir trepteliu koja. Katinas prisispaudžia prie žemės. Zuzana praveria duris ir rūščiai nužvelgia mane. Aš mandagiai sveikinuosi:

- Kaip rungtynės, ponია?

Zuzana pamiršta savo globotinį:

- Ot tai davė! O jau Jurkus, Jurkus. Tokį smūgį atlaikė. Kad šoko... Matei? Jei ne tas mulkis teisėjas, 3:0 būtų. Trys - nulis.

Aš visą laiką kaip gyliuojantis arklys linkčioju galvą, ir su ponია Zuzana išsiskiriam kupini vienas kitam šilčiausių jausmų. Jau vartų arkoje, kur visai tamsu, pasiekia mane jos balsas:

- Penktadienį, pusę septynių, su „Šachtioru“!
- Kalviai! - šaukiu aš atgal, ir ponias Zuzana vėl susijaudina:
- Išmest, pašalint, diskvalifikuoti! Ar taip galima...

Nebeklausau. Prieš išeidamas į gatvę, savo futbolo aistras sudedu vartų kamputyje. Jei lis, nesušlaps. Jei reikės, jei Zuzana su Karininku sėdės prie stalelio, pasiimsiu. Tegu pabūna, niekas nepavogs ir katinas nesuės.

Miesto apšvietimo tinklų elektronika šlubuoja. Blyksteli ir užsidega žibintai Jaunimo sode, Katedros aikštės pakraščiuose, prospekte. Tik Pilies gatvė skendi, kaip ir turi būti šiuo metu, prieblandoje. Tos šviesos primena rudeni. Lietuvos vasara tokia trumpa, kad nespėji apsidžiaugti, o jos jau ir nebė. Šnara medžiai palei gatvę, dangus virš pilies juodas, ir smulkiai drebėdama plazda vėliava. Sujudo ežerų vanduo ir ėmė ošti miškai. Tegu būna lietus, jei taip reikia, tegu ateina ruduo, jei taip reikia. Ką padarysi. Gal bus dar ir kita vasara. Turi būti. Pagal visas taisykles - turėtų būti. Bet aš netikiu, negaliu patikėti, kad bus kita vasara. Kam? Man visai gera ir šita. Jei bus kita vasara, tai šitos nebebus. Kiek jų jau nebėra? Man užtenka ir vienos. Kad tik ji būtų.

Pasiilgau katilinės. Įdomu, kaip jinai dabar atrodo? Remontas turbūt eina kaip iš pypkės. Pasigraibau po kišenės. Raktas yra.

Kiemas tuščias. Vakaras išgainiojo vaikus. Atsirakinu duris, jos tyliai atsidūsta ir sugirgždėjusios atsiveria. Sugirgžda gailiai, tarsi būtų pasiilgusios. Nusileidžiu žemyn į savo pragarus. Kaip maniau, taip ir yra, - niekas čia nebuvo, ir jokio remonto niekas daryti nė nesiruošia. Popieriuose, žinoma, darbai eina kaip iš pypkės. Ataskaitos, paskyros, mokėjimas už darbą. Prieš pat rugsėjį, kai dar ne tiek daug pašalinių akių, Bvana išmes kelis raudonus kokiam valkatėlei, tas padažys, papudruos, įsuks vietoj vieno seno varžto kitą, ir remontas bus baigtas. Tik plazda naujas voratinklis kampe. Ir tas gerai. Palei duris jau spėjo išaugti belapių ramunėlių eilutė ir du gysločiai prie pat sąvaros nustumę į šoną kliudžiusį anglies gabalą.

Gatvėje vis labiau temsta, ir girdžiu, kaip iš toli ateina šniokšdamas laukais lietus. Papsi lašai į medžių lapus, tamsėja ežerų vanduo ir susiglaudžia vėlyvos miško gėlės tankmės glūdumoje. Lietus eina ištuštėjusiais keliais į miestą, nešdamas ant savo pečių drėgną vakaro tamsą. Senamiesčio butuose, kur ir šiaip ne per daugiausia šviesos ir saulės, užsidega lempos. Jų šviesa, skysta kaip dirbtinis medus, limpa prie palangių. Kavinėje irgi šviesu. Matau pro langą, kaip eina Margarita su padėklu rankose. Margaritos veidas susikaupęs, net rūstus. Matau, kaip juda jos lūpos, bet žodžių negirdžiu. Juodi, trumpai kirpti plaukai krinta jai ant kaktos ir kartais ji pūsteli juos juokingai atkišdama apatinę lūpą. Morta stovi už kavos aparato. Jos veidas raudonas, ir prakaito lašeliai smilkiniuose. Mortai visada karšta. Veronikos nematyti. Jau išvis seniai ją bemačiau.

Lietus jau prie Aušros vartų. Vakaras bus ilgas. Futbolas pasibaigė, televizorius rodo karinį patriotinį filmą, o jų Karininkas negali pakęsti.

- Ką jie rodytų, jei karo nebūtų buvę?

Jis išjungia televizorių ir demonstratyviai pasiima „Šauniojo kareivio Šveiko nuotykius“ - vienintelę dorą knygą apie karą, kaip jis sako.

Taigi pas Karininką eiti negaliu, o į svečius labai norisi. Pas Violetą - taip pat. Tadas tikriausiai jau ten sėdi, atrėmęs pečius į raudonomis roželėmis ištapytus sienų apmušalus. Rašytoją seniai bemačiau, pas Veroniką irgi nenuėisi. Labai abejoju, ar ji išvis turi namus, tad lieka kaip prancūzui praleisti vakarą kavinėje. Prisiminkim Paryžių. Pirmyn.

Lietus jau bėga Didžiąja gatve žemyn. Nėra ko bedelsti. Atidarau duris. Margarita jau prie bufeto. Jos veidas vis toks pat negiedras. Prie pačio galinio staliuko, prie vitražo, mano mėgstamoj vietoj įsitaisiusi porelė. Ką padarysi. Negaila. Aš nelinkęs kiurksoti vienas. Pakalbėsim su Margarita, su ponia Morta. Kaip užderėjo agurkai, ar kils kavos kainos. Sužinosiu, kad Morta labai pavargo, kad jau laukia nesulaukia atostogų. Kryme, įsivaizduokit, dabar pats sezono įkarštis. Kiekvieną vasarą ponia Morta važiuoja į Jaltą, kiekvieną vasarą tvirtai prisižada numesti svorį, maitintis tik nekaloringais ir aromatingais Pietų vaisiais, grįžti grakšti, įdegusi, pajaunėjusi, pilną krepšį prisikrovusi naujų įspūdžių, sveikatos, jaunystės. Deja, deja. Vaisiai ten ne ką pigesni už garsiuosius gruzinų šašlykus, padažai tokie aštrūs, vynas ir narzanas taip žadina ir šiaip jau itin neblogą ponios Mortos apetitą.

- Steponai! - šaukia ir mojuoja ponia Morta, išlipusi iš lėktuvo.

- Morta, - sako Steponas, - Morta. - Ir jo balse toks liūdesys ir toks nusivylimas, kad niekad nesusigėstanti ir niekad nenuliūstanti Morta trumpam prityla. Taip tylėdami jie eina iki mašinų stovėjimo aikštelės. Steponas kaip uodas, pakibęs ant galingos kairiosios ponios Mortos rankos. Sunkų krepšį su lauktuvėmis Morta neša pati. Kur ten Steponui! Steponas kaip atodūsis nusileidžia ant sėdynės ir atidaro dureles. Ponia Morta pirma įkelia bagažą ir tik tada sėdasi pati. Bando užsisegti saugos diržą.

- Pailgink, aš nemoku, - sako ji Steponui, kuris tyliai graibosi cigaretės švarko skvernuose.

- Ką ten bepailginsi, - vis taip pat liūdnai sako Steponas. - Ką ten bepailginsi, kad tik lingės atlaikytų, - ir užsidega cigaretę.

Tik dabar suplukusi Morta užuodžia tabako smarvę.

- Steponai!

Bet Steponas net nepasuka galvos.

- Diržą nors užsimesk, dar baudą užsidirbsi.

Sugėdinta Morta tyli.

Dabar Morta švyti:

- Vytai, palik atviras duris! Taip karšta. Bene lietus? Atvėsime truputį.

Taip, Morta dirba paskutinę savaitę. Bilietas jau nupirktas, lagaminas sukrautas, ir šį kartą jau tikrai, sako, dabar ten yra toks gydytojas - specialus kursas, vynuogės, baklažanai, aguročiai, jokio sūrymo, jokios mėsos, duonos. Per savaitę - dešimt kilogramų. O jei dar pabėgiosi ir dažniau pasimaudysi jūroje, tai ir daugiau. Tai per savaitę - dešimt, blogiausiu atveju, skaičiuoja Morta, per dvi - dvidešimt, per tris - keturiasdešimt... Jai sunkiai sekasi aritmetika, ne veltui ji dirba prekyboje.

- Jau nieko nebebus, - sako Morta. - Vėlu.

Už atvirų durų teškena į šaligatvio plyteles lietus. Kvapi, gaivinanti vėsoma šliaužia tarp staliukų ir pasiekusi bufeto sieną palengva kyla sukuriuodama aukštyn.

- Aš gal bėgsiu, Rita, - sako Morta. - Tu pastovėk. Nieko jau nebebus, - pakartoja. Surenka banknotus iš kasos stalčiaus, dar nutveria užsižiopsojusi šokoladinį saldainį iš vazelės ir paaiškina Margaritai:

- Paskutinį. Šiandien tik keturis.

Margarita užaina už bufeto:

- Dar gersi?

- Gersiu.

Kaip negerši. Nors su ponia Morta mes seni draugai, nors beveik kiekvieną

mėnesį skirtingomis pavardėmis įrašau jai po puikų atsiliepimą skundų ir pageidavimų knygoje, Morta niekaip negali prisiversti įberti man kavos truputį daugiau, negu yra įpratusi. Ir aš ją suprantu. Ji negali, ir tiek. Net jei automata įremtum į jos galingą krūtinę, negalėtų. Tokia jau jos prigimtis, ir nieko čia nepadarysi. Margarita suraukusi antakius žiūri, kaip varva kava iš čiaupelio.

- Palauk, dar kartą perleisiu.

- Ko tu, širdele, tokia?

- Kokia? - greitai sako ji.

- Na, - tęsiu aš.

- A, šiaip nuotaikos nėra, - sako ji, paduodama kavą. - Gal oras prieš lietų. Geriu kavą čia pat prie bufeto.

- Girdėjai, Jurgis serga, - vėl sako jinai, dėliodama saldainių dėžutes ant lentynos.

- Ne.

Jinai tyli ir dėlioja.

- Toks drūtas buvo, - sakau aš, nors Jurgis kažin ar jau labai drūtas. - Kas jam?

- Nežinau. Negerai. Paguldė į onkologinį. Reikėtų aplankyti, - sako Margarita ir dirsteli į mane. - Kaimynai esam...

- A, reikia. Bjaurus daiktas voliotis ligoninėje vasarą. Bet kad onkologiniam, nieko čia baisaus. Dabar tokia mada. Truputį kas ne taip - ir ten. Dėl viso pikto. Girdėjau, Henrikas sakė, aparatūrą naują gavo, tad ir knieti išmėginti.

- Sakai? - Margaritos veidas pragiedrėja. - Bet vis tiek onkologinis...

- Na, žinoma, dėl slogos ten neguldys, bet šiaip, kiek tokių pažinojau, dabar sveiki kaip jaučiai.

- Sakai? - ji šypteli. - Kaip kava?

- O! Dirbtum tu, Margarita, viena, be ponios Mortos...

- Neilgai dirbčiau, - juokiasi Margarita. - Daugiau neduosiu, neužmigsi.

- Einu pasėdėsiu.

Margarita linkteli galvą, ir aš keliauju į patį salės kampą, kur vis dar tebesėdi porelė. Įsitaisau kitoje pusėje. Negerai. Lietaus šniokštimas vos girdėti, ir lango nėra. Pradėjau erzėti, gal vis dėlto persikelti už porelės, nors pro langą paspoksosiu į gatvę. Kartais taip būna, dėl menkiausio nieko žmogus imi dvejoti: keltis - nesikelti? Bet galų gale pajutau, kad paprasčiausiai tingiu atsistoti, ir kol tinginys neįleido šaknų ir neiškerojo, skubiai stvėriau puoduką. Kiek gyvenime žmogus pridaro klaidų, ne taip suprasdamas kito žmogaus veiksmą ar žodį. Pajutau, kad į mane žiūri, ir, pakėlęs akis nuo savo brangiojo puoduko, taip ir likau bestovįs. Ten sėdėjo Ji ir šypsojosi.

- Sėskis prie mūsų.

Nebebuvo ką daryti.

- My husband.

- John, - tarė orus, žilstelėjęs džentelmenas, nenustodamas kramtyti gumos. Negaliu pakęsti to bjauraus amerikoniško įpročio visur žiaumoti gumą. Turbūt ir grabe gulėdami jie tą savo gumą žiautaroja.

- My friend Vytas, - tęsė Ji kaip per anglų kalbos pamoką.

Džentelmenas padarė cheese'ą. Net pavydas suėmė, kad jam taip natūraliai išėjo.

- Očen prijatno, - atsakiau ir paspaudžiau ištiestą delną. Džonas dar kartą padarė cheese'ą ir vėl ėmė čiaumoti savo gumą.

- Kur tu jį nutvėrei? - nuoširdžiai nustebau aš.

Ji neatsakė.

- **Atleisk, bet anglų kalba man visai išgaravo iš galvos, tik *how do you do* ir *thanks*.**

- **Neapsimesk, - tarė Ji, nuostabiai žaviai šypsodamasi.**

Amerikonas pastatė ausis, ir tučtuojau išgirdau komplimentą iš nuvalkioto anekdoto, kad lietuvių kalba labai panaši į amerikoną. Ji paaiškino, kad aš silpnai kalbu, bet suprantu.

- **Ačiū, - padėkojau ir pats išverčiau, atsisukęs į Džoną, - thanks.**

Tas nustebeęs gūžtelėjo pečiais. Ji atpasakojo mūsų dialogą.

- **Tai kur tu jį nutvėrei? - negalėjau nusiraminti.**

Ji nieko neatsakė, bet savo Džonui išvertė.

- **Last year, - flegmatiškai paaiškino tas, nenustodamas kramtyti savo prakeiktos gumos.**

Galima buvo nebeklausti, bet vis dėlto paklausiau:

- **Tai Džonas pasiliks?**

Jinai tik šyptelėjo ir vėl nieko neatsakė. Čarlis Čaplinas. Nebyliojo filmo aukso amžius. Aš taip smagiai šliurptelėjau iš puoduko, kad amerikonas net krūptelėjo.

- **Liaukis, Vytai, - Jos balsas buvo lygus lygus kaip autostrada Vilnius-Klaipėda. Dar lygesnis ir dar nuobodesnis.**

Lietus po truputį smarkėjo, sudundėjo už miesto sienų griaustinis. Bus graži, smagi naktis su teškenimu, šlapių medžių šlamesiu, nutolstančiu griaustinio dundėjimu. Ir rytas bus šviežias, gaivinantis. Gatvės nuplautos, takeliai išmarginti vandens srovelių rašto, drėgna ūkana virš girių, virš miesto. Pulsavo žalios sekundės laikrodyje ant plaukuotos, įdegusios amerikiečio rankos. Baisiai užsinorėjau rūkyti, ir kavos dar išmaukčiau. Bet sėdėti čia ir tobulinti savo anglų kalbos žinias neturėjau jokio noro.

- **Tai kada išvažiuojat?**

- **Rugpjūčio vidury.**

- **New York, Chicago?**

- **No, - tarė džentelmenas, - Canada. A small town near Ottawa.**

- **Jis amerikietis, bet gyvena Kanadoje, - paaiškino Ji.**

- **A, - supratingai linktelėjau galvą, - aha.**

Baigiau kavą, gražiai pastačiau puoduką į lėkštutę.

- **Tai aš eisiu. Sėkmės, good luck.**

Amerikonas pakinkavo galva ir vėl ištiesė savo delną. Paspaudėme. Diplomatinis priėmimas baigėsi.

Margarita jau ėjo užkabinti durų. Priešingame salės kampe sėdėjo sportiškos išvaizdos jaunuolis, prisidengęs skylė laikraštyje. Ir kaip tas čia atsirado? Žvilgtelėjau į šoną, nenorėdamas jam trukdyti, ir nustėrau. Kitame kampe sėdėjo lygiai toks pat jaunuolis, tarsi veidrodyje.

- **Labanakt, Rita. Linkėjimai Jurgiui. Viskas bus gerai.**

- **Dvi savaites dirbsiu vietoj Mortos. Užėik.**

Lietus jau buvo nurimęs, bet smagiai, padaužiškai tebesitrakė miesto pakraščiuose nueidama perkūnija. Gatvė buvo tuščia, tik dar čiurleno drumzlini upeliūkščiai pakraščiais jau tildami, sekdami. Medžiai gėrė šviežią lietaus vandenį, tiesėsi suvargusi skverų žolė. Gysločių lapai prie katilinės durų tikriausiai spindėjo laimingi ir patenkinti. Virš ežerų, virš miškų, ten, visur už miesto, virš pievų ir upelių, vaikščiojo lengvas lietaus rūkas. Kilo ir leidosi, klausydamasis, kaip gena vasaros žemė lietų. Susigraibiau cigaretės kišenėje

ir, traukdamas lauk pakelį, staiga aiškiai supratau, kad mirsiu tik šitoje žemėje. Tik šitoje.

Nereikėjo žiūrėti į kalendorių, kad suprastum, jog prasidėjo rugpjūtis. Tą sakė pagilėjęs, kas dieną mėlstantis dangus, tą sakė išryškėjusios iki smulkiausių detalių, tarsi kas būtų kaip seną laką nuo paveikslo nuėmęs oro sluoksni, tomos. Panelė Leokadija vėl čirškino kalnus kotletų virtuvėje ir nepaliovė stebėjusis, kad aš tiek mažai valgau.

- Tau, Vyteli, žmonos reikia, nes minti kaip šventas Antanas - vien žiogais. Ir nei rūbų kas išskalbia, nei aptvarko...

- O manot, kai turėsiu žmoną, skalbti nereiks? Dvigubai.

Leokadija atsiduso:

- O manai, vaikeli, kad vienam geriau? Juk aš tai gerai žinau, koks tas gerumas. Viena ir viena kaip pirštas. Ir senatvė lipa ant pečių, nei kam pasiguosi, nei į ką atsiremsi, ir žvakelės nebus kam uždegti, - susigraudino ir kibo į kotletus.

„Žalgiris“ pergalingai baigė turą namuose, čempionato tvarkaraštis kaip paprastai buvo pakeistas, ir kitos rungtynės bus tik po dviejų savaitių. Karininkas nuobodžiavo ir piktinosi:

- Tai tvarka! Keičia dešimt kartų per metus, paskui ir reikia žaisti lapkričio mėnesį ant sniego. Kiekvienais metais užmiršta, kad čia ne Brazilija. „Netikėtai užėjo žiema“, - pamėgdžioja jis diktorių. - Kiekvienais metais jiems žiema netikėtai užėina, nors ir sausio mėnesį pirmą kartą pašaltų.

Kažkaip savaiame nustojau bastytis po miestą. Kiauras dienas prasėdėdavau unksmėje prie staliuko, gerdavau arbatą su Karininku, rūkydavau iki šleikštumo, kažką skaičiau, bet niekas galvon nelindo. O virš tos galvos vis ėjo ir ėjo mėlynyn suspaustas kiemo trapecijios dangus, praplaukdavo juo kartais koks debesėlis, praskrisdavo paukštis, ir vis žydėjo, niekaip negalėdamos nustoti, vešlios ponios Zuzanos gėlės. Paberdavau žiedlapius vienos, jau, žiūrėk, skleidžiasi kitos, ir žiūrint į jas, ypač kai būdavau vienas, apimdavo nerealus jausmas. Atrodė, kad šitame kieme sustojo laikas, kad taip suksis ir suksis saulė aplink, kad vis mėlynuos ir mėlynuos dangus, kad niekad nepasibaigs rugpjūtis, kad niekad nesibaigs vasara, vis šnarės liepa, vis ges ir ges kiekvieną vakarą auksiniai, ramūs saulėlydžiai, ir spindės naktimis nematomos čia, mieste, ryškios rugpjūčio žvaigždės.

Tik anksti rytais nulėkdavau į Margaritos kavinukę, išgerdavau puodelį kavos, ir užtekdavo jo man visai ilgai dienai.

Tą rytą, sėdėdamas prie kažkaip itin ryškiai šviečiančio vitražo, pajutau, kad noriu ištrūkti iš to kiemo, iš to miesto, iš dar kažko.

- Ar tu šiandien kavos negersi? - išgirdau Margaritos balsą ir net krūptelėjau.

- Gersiu, Ritut, gersiu. Jei tik duosi. Užsižiūrėjau, vitražas šviečia kaip naujas. Ar jau saulė pasisuko?

- Pasisuko. Aš nuvaliau. Niekas jo niekad nebuvo valęs. Dulkių per pirštą.

Vitražo šviesos atsispindėjo bufeto veidrodžiuose, ir atrodė, kad visa kavinė plaukia spalvotame ore: staleliai, kėdės, stiklinės vazelės su gėlėmis. Tviksėjo pasakiška šviesa žiedo akmenėlis ant Margaritos piršto, ir dingtelėjo man galvon, kad tikrąjį brangakmenio grožį gali pamatyti tik virpančioje žvakių šviesoje, atsispindinčioje didžiuliuose veneciško stiklo veidrodžiuose. Žvakės šviesa gyva, šilta, ir kaip kontrastas jai - šaltas, veriantis brangakmenio spindesys. Dabar to nebepamatysi. Elektros šviesa ne tik kad negyva - jina

dirbtinė. Patogumo dėlei atsisakėme tikrų daiktų. Ir tikros tiesos taip pat. Net kavos puta spindėjo vitražo spalvomis.

- Ką tu dedi, kad kava su tokia gražia putele?

- Kavos, - atsakė Margarita ir staiga pasilenkusi pakštelėjo man į skruostą. Vos neišmečiau puoduko.

- Tu tada tiesą sakei, o aš, kvailė, buvau ir persigandusi.

- Aš visada tik teisybę sakau, - atšoviau automatiškai, nesuvokdamas, apie ką jinai šneka.

- Net operacijos nereikės, - tęsė jinai, to nepastebėjusi.

Tik dabar susigaudžiau.

- A, perduok linkėjimus.

Jinai linksmai linktelėjo, aš pasiėmiau kavą ir tariausi ramiai pasėdėsiąs ketvirtį valandos, bet ne taip buvo tos dienos knygoj užrašyta. Tik spėjau atsisėsti, kai tarsi iš po žemių išdygo Henrikas. Aš visada stebėjausi tuo jo sugebėjimu staiga atsirasti ten, kur jo niekas nelaukia, ir būtent tada, kai mažiausiai jo draugijos pageidauji.

- Kur buvai prapuolęs? - pasveikino atkišdamas savo minkštą delną.

- Niekur, - burbtelėjau ne itin linksmai.

- Ko tu toks surūgęs, jau kelios dienos ieškau. Net namuose buvau.

Ačiū Dievui, kad nerado. Dabar kai prikibs, tai ir slampinės visą dieną iš paskos. „Užeinam ten. Tu čia manęs palauk. Ar neturi dviejų kapeikų, reikia paskambinti.“ Jei po tas dvi kapeikas būčiau į taupyklę metęs, jau seniai „Volga“ važinėčiau.

- Margarita, - šūktelėjo per visą kavinę, - dvi!

- Aš nebegersiu, - sumurmėjau įsižeidęs, kad jis net nesiteikė paklausti, ar aš noriu tos prakeiktos kavos, ar ne.

- Išgersi išgersi.

- Kad aš jau išgėriau, - beviltiškai spyriausi, - ir ta kava kažin kokia, paskui kepenis skauda, širdis dunksi.

- Nieko. Margarita gerą daro.

Teisybė, ką tu jam pasakysi? Palauk, pritversiu aš tave!

- Parašei pagal Poviliuko eiles?

- Parašiau. Iškart, kai davei, ir parašiau. Rudenį - pirmas įrašas. Jau priimta. Rugsėjo pradžioj bus per radiją. Pasakysiu tiksliai kada.

Tikrai keista diena. Tai pirmas kartas per visą netrumpą Henriko gyvenimą, kai jis ištesėjo, ką pažadėjęs. Ką beveiksi, tokia proga galima ir visus tris puodukus kavos viršaus išgerti.

- Seniai bebuvai kieme, - tariau, norėdamas kaip nors atsilyginti už kavos puoduką, - panelė Leokadija jau teiravosi.

- A, - mostelėjo ranka, - neturiu laiko, broli, žinai...

Tylėdami siurbčiojome kavą. Henrikas muistėsi kėdėje, aš tylėjau. Savo kalbas mes seniai jau buvome iškalbėję.

- Noriu patraukti Juodmarių link, - pasakė Henrikas.

Aš žiūrėjau į žvirblį, kuris straksėjo atvirų durų angoje ir niekaip nesiryžo nustraksėti dar pusmetrį ir pastverti viliojančią sausainio trupinį. Jam vienu metu reikėjo matyti, kas darosi priekyje ir užpakalyje, o dar baugino sena „Bitlų“ plokštelė, kurią, mano paprašyta, uždėjo Margarita.

- Tokį kadrelį nutvėriau, - tęsė nesulaukęs net įprastinio linktelėjimo Henrikas, - jaunutė, lieknutė, pumpurėlis.

Anksčiau Henrikas garbino prisirpusias, apkūnias damas, kurių kai kurios

kūno dalys būdavo pabrėžtinai masyvios. Ką gi, keičiuosi ne tik aš, bet ir visas margas pasaulis. *Panta rei*. Žvirblis purptelėjo į gatvę, o plokštelė prašė manęs:

*When I die bury me deep
Just at the end of old Chestnut Street...*

- Bet kaip tyčia kišenėj sausa. Turėčiau rudenį punda frankų gauti už dainas. Plokštelė išeina... Tu girdi? - pasitiksliino netekęs kantrybės.

- Aha, - mandagiai atsakiau.

- Klausyk, gal gali paskolinti nors porą šimtų?

- Aš? - man net nereikėjo apsimesti.

- Gal gali iš kur gauti? Visą miestą aplaksčiau, žinai pats, vasara, atostogos... Patempiau lūpą ir pajudinau galvą iš kairės į dešinę.

- Pabandyk, - jau maldavo Henrikas. - Savo kadilaką paliksiu, galėsi važinėti. Už procentus. Tik prisipilk benzino ir varyk.

- O jis važiuoja pats ar tik į pakalnę?

Henrikas įsižeidė:

- Eina kaip žvėris. Pavasariį pusę tūkstančio sukišau. Padangos šiaip sau, bet yra atsarginė. Kaip, a?

Ir staiga nutvėrė man už širdies pagunda. Dienos čia darėsi vis ilgesnės ir pilkesnės. Namoi! Ir prašviesėjo smegenys:

- Kada tau reikia?

- Ryt ryte, per vargą gavau bilietus. Rytoj turiu sumokėti.

- Penktą valandą prie tavo garažo, turėk raktelius ir popierius.

- Kur aš besutvarkysiu tuos popierius, - bandė išsisukti Henrikas. - Nuorašai, antspaudai, notarai...

- Kaip nori, - tariau abejingai ir nusižiovavau, kad būtų efektingiau.

- Gerai, gerai, - nusileido Henrikas. - Turiu pažįstamą, sutvarkys. Tai trys šimtai, kaip sakiau.

Ot velnio vaikas, bet jau tingėjau besiginčyti.

- Gerai.

Paspaudėme rankas.

- Tu tikras draugas, - mestelėjo blizgutį.

Tuo metu, kai Henrikas prisiminė mašiną, aš prisiminiau senelio knygas. Tą didžiulę krūvą knygų, rinktų visą gyvenimą. Kai iširo namai, sesuo su vyru skubiai jas pardavė. Kadangi ir aš, tikriausiai per savo kvailumą, ten sukinėjausi, pametė šiek tiek ir man. Nenorėjau jų nė matyti, būčiau geriau pasiėmęs nors dešimtį knygų, bet sesuo įsižeidė, užsispyrė, pradėjo spausti ašaras, gerbiamas svainis irgi pasipūtė. Teko imti ir net dėkoti. Tą vakarą visi gražiai vaidinome darnią nelaimės ištiktą šeimą. Pinigus padėjau į kasą ir išdidžiai nutariau, kad paimsiu tik pačiu būtiniausiu atveju. Laikas nugaludina aštriausią uolų viršūnes, o nuoskaudas tuo labiau.

Penktą valandą atėjau prie garažo. Henrikas kuitėsi viduje. Garsusis BMW, nusipirktas perskaičius Remarko „Tris draugas“, stūksojo it didžiulis senos geros geležies kalnas. Padaviau voka, Henrikas paseilino pirštą ir skubiai perskaičiavo banknotus. Ištiesiau ranką, Henrikas atsiduso, turbūt išmoko iš panelės Leokadijos:

- Atrodo, kad nepamiršau.

Pasirausė kišenėse, ištraukė įgaliojimą, paskui raktus.

- Nuo garažo.

- Gal ryt? - dar bandė išsisukti padorus jaunuolis. - Pasitvarkyti reikia.
- Parvažiuosi, galėsi tvarkytis, - atšoviau aš.

Įsikišau popierius į kišenę ir klestelėjau prie vairo.

- Tu kur, tu ką? - sunerimo Henrikas.
- Skubu, - maloniai paaiškinau.
- Palauk, palauk...

Pasukau starterį. Užsivedė gerai, iškart. Geležinė motoro širdis, anot R. M. Remarko, plakė puikiai. Henrikas nemelavo.

- Palauk palauk, aš pats išvažiuosiu, tu nepratęs.

Užtrenkiau dureles ir spūstelėjau akseleratorių. BMW išropojo į kiemą.

- Rakink garažą, - tariau, iškišęs galvą pro langelį, dar pataisiau veidrodį. - Sakiau, skubu.

Henrikas pabandė nusišypsoti:

- Palakstyk palakstyk, vakare atiduosi. Dar turiu čia kai ką paimti.
- Aš išvažiuoju, - pasakiau itin ramiai. - Galiu ir kieme laikyti, kaip nori.

Bet...

- Kur? Toli? Ilgam?

- O tu manei, kad aš milijonierius, - pasigailėjau. - Prižadėjau nuvežti į Gardino turgų. Tik taip ir gavau.

- Megztinius? - padėjo man Henrikas.
- Aha.

- Žiūrėk, atsargiai. Už Druskininkų plentas išdaužytas, nelėk. O jei pakliūsi? - vėl sunerimo.

- O kas tau? Tu nieko nežinai. Į miestą nevažiuosiu, nereikia. Priemiesty iškraunu, ir atgal.

Tik tada Henrikas užrakino garažą ir padavė raktus. Jau mirguliavo ant durų pro uosio šakas vakarėjančios saulės šviesa. Du berniūkščiai spoksojo į Henriko mastodontą.

- Zilas 110, - žinovo tonu tarė vienas.

- Tu pats zilas, - atrėžė antrasis. - Vokiška, kaip Štirlico. „Opel-kapitan.“

Štirlicas išvairavo į gatvę. Prie vairo jis visada pailsėdavo ir galėdavo susikaupti. Pabandykim galvoti logiškai, mąstė jis, ką žino Šelenbergas?

Gatvė buvo tuščia, atostogų metas, ir susimąstęs Štirlicas vos spėjo sustabdyti prieš raudoną šviesoforą. Stabdžiai veikė puikiai.

Mašiną palikau gatvėje. Pabijojau, kad panelė Leokadija, netyčia pamačiusi, neiškristų pro langą, be to, ponija Zuzana išvis neapkentė automobilių. Jie laužo gėles, teršia orą ir gąsdina kates.

Sukdamas raktelius ant piršto, perėjau kiemą, užlipau laiptais. Pasėdėjau penkias minutes kambary. Buvo ta pavakario valanda, kai saulė šviečia į mano kambarį, ir jos šviesoje jis atrodė dar liūdnesnis nei paprastai: supasi voratinkliai kampe, apdulkėjusi palangė, stalas, apšiurusi sofutė ir nublukę popieriniai apmušalai. Norėjau lėkti, bėgti, tik nežinia kur. Nuėjau į virtuvę, išjungiau tuščią šaldytuvą, susirinkau skutimosi įrankius, pasiėmiau seną portfelį, ėmečiau į jį rankšluostį, muilą, nežinia kam dar vienerius marškinius.

Saulė pradėjo spiginti tiesiai į akis, nebegelbėjo ir skydelis. Autostrada ėmė pabosti. Sumažinau greitį ir ėmiau sukti galvą, kur čia nuvažiaus. Galima, žinoma, ir taip važiuoti. Pasnaustum naktį mašinoje, pasimaudytum ežeruose, pavarlinėtum po miestelius, kaimus. Sumirgėjo kryžkelės rodyklės ir, daug negalvojęs, pasukau į dešinę. Moteris su krepšiu nedrąsiai kilstelėjo ranką.

Sustojau, atidariau dureles.

- Ot ačiū, ponas. Pavėlavau į autobusą, o čia toks kelias, kol pareisi, ir naktis bus visai, - ėmė tarškėti ji, tiesdama delne iš anksto suspaustą rublį. - Netoli, jei pakeliui. Visai netoli. Gal penkiolika kilometrų iki Dirvėnų. Ar paveši?

Ponas atsakė, kad jis paveš, kad jis, šiaip ar taip, tuščias važiuoja, o dviese dar ir linksmiau.

Krepšyje buvo duona, cukraus maišelis, aliejaus butelis. Norėjau pastatyti ant užpakalinės sėdynės, bet moterėlė nedavė.

- Aš, aš ant kelių. Kiek to važiavimo.

- Tai Dirvėnuose parduotuvės nėra? - paklausė ponas žemaitiškai ir moterėlė iškart atkuto.

- Yra, vaikelį, kaip nebus. A kad krautuvininą pasodino, kito nėra, darbymetis, tai ir stovi dabar uždaryta.

- Tai už ką?

- Už miltus. Už ruginius miltus ir už kruopas.

- Tai ko dabar už kruopas?

- A kas čia žino. Valdžia tam ir yra, kad sodintų. O kur tu dabar be miltų ir be kruopų? Kiaulės nenupenėsi be miltų, be kruopos viščiuko neužauginsi. Anksčiau, kol Šimkaus malūnas sukosi, tai ir miltų prasimaldavai, ir kruopų. Iš savo grūdo prasimaldavai. O dabar? Ant žemės gyveni, o miltų miestan važiuoji, ir duonos miestan važiuoji.

- Tai ko namie nekepat?

- Je, keptum, kad galėtum. Kas iš tos valdiškos duonos? Dvi dienas pastovi ir sprangi. Gali kišt į maišiuką, gali nešt į kamara, vis tiek sprangi. Iš ko kepsi? Miltų reikia. Kol Tomkus buvo, tai gaudavai dar kartais maišiuką. Pamokėdavai ir gaudavai. Sava duona už valdišką pyragą skanesnė. Pačiam pirmininkui kepdavau. Kai svečiai kokie ar valdininkai, vis kepdavau, - pridūrė pasididžiudama. - O jei Tomkus sės...

- Nesės, - nuraminau.

- Gal ir nesės, - lengvai sutiko moterėlė. - Jei kitas į jo vietą nesismailina, gal ir nesės.

- Ant tos kalvikės sustok, - ir vėl ėmė tiesti man tą patį rublį, kurio visą kelią iš delno nepaleido.

- Nereik, močiut, tiek tevažiavam. Už taksi kažį ar rublis būtų.

- Būtų, - sako man močiutė, - o taip kitas ir tris paima. Savas, kaimynas, ir tas paima. Kad palauktum, obuolių įduočiau. Šiemet geri obuoliai. Nors sodas ir senas, bet obuoliai geri.

- Kam laukti? Nuvažiuosim. Iki slenksčio nuvažiuosim.

Ir nudardėjom žvyrkeliu. Atūžėm iki slenksčio. Žiūrėjo anūakai išsižioję. Basi, murzini.

- Vaikai, krepšį. Ir sodan. Parinkit nuo tos geresniosios.

Vaikai akimirksniu susičiaupė ir nukūrė trobon.

- Taduk, - dar pašaukė patį didįjį, - žiūrėk, kad be kirminų ir vištos kad nebūtų prakapojusios.

- Gal trobon? Pienuko išgertum. Ne viską atiduodam. Tiek vaikų.

- Ačiū, mamyt, aš prie šulinio. Nusiprausiu.

- Tai rankšluostuko reikia, - sukruoto jį. - Genike!

- Turiu, savo turiu.

- Genike, papilk dėdei.

Nužygiavam su Genike prie šulinio. Šulinys buvo visai neįprastoj vietoj,

beveik prie pat klėties.

- Tai ko šulinys taip toli? - paklausiau Genikės, kuri droviai tapeno iš paskos.
- Ten gysla. Vandens, - paaiškino. - Senelis, prosenelis, - pasitaisė, - Jokymas ieškojo ieškojo su žilvičio šakele, ir čia šakelė parodė.

- O kaip jinai parodė?

- Eini, eini, - noriai ėmė ji aiškinti, - o ji tik linkt linkt prie žemės. Tai vandenį jaučia. Toj vietoj ir kask. Ta gysla kaip upė, tik po žeme. Kartais ir iš žemės prasimuša. Mūsų Vingrios šlaite prasimušė, už Žvirblio daržo.

Pasisėmėm vandens, nusimečiau marškinius. Vanduo buvo šaltas kaip ledas, oda iškart paraudo. Mergytė, prikandusi liežuvio galiuką, atsargiai pylė vandenį man ant nugaros. Aš prunkščiau kaip arklys, o ji šypsojosi ir vis pylė.

- Geras vanduo.

- Geras, pats geriausias kaime. Niekur tokio nėra, tik pas mus, - tarė ji, ir aš išgirdau senelės intonaciją jos balse. Kol šluosčiausi ir rengiausi, parlėkė net sukaitę ir kiti du iš sodo, vis dar ginčydamiesi, ar tas obuolys geras dėdei, ar ne.

- Kur man tiek daug, - bandžiau spirtis. - dešimt per akis.

- Vaikams, pačiai parveši.

Nieko nebesakiau, susipyliu ant užpakalinės sėdynės, ir visa mašina iškart pakvipo ankstyvaisiais obuoliais. Klestelėjau prie vairo. Vaikai stovėjo ant slenksčio šalia senelės ir žiūrėjo į mane. Betrūko, kad rankomis motų. Ir tada man toptelėjo galvon, iškišau galvą ir paklausiau:

- Vedeikiai. Čia kažkur netoli Vedeikiai.

- Dar pavažiuk, vaikeli, priekin ir lentikę pamatysi. Netoli Vedeikiai, - ir ėmė aiškinti.

Nelabai ir besiklausiau. Jei jau lentelė yra, Vedeikiai nuo manęs nepabėgs. Pyptelėjau užsižiopsojusiai vištai, šauniai apsisukau ir nudulkėjau atgal keliuku.

Saulė jau buvo visai prie laidos, ir spindėjo jos šviesoje pasišiaušę atolai, miškėlis dešinėje, ir ta šviesa, tyki, pavargusi, neberėžė akies; dvelkė vėsa nuo laukų, stipriu žolynų, lapų kvapu, rugiais iš anapus kelio, vandeniui iš kažkur toliau. Klioniuose jau tyvuliavo šešėliai. Lentelė tikrai buvo. Pusiau nudaužta, kabanti ant vienos vinies kaip pašauto paukščio sparnas, bet buvo. Ir sakė jinai kažkam vakaro prieblandoje, tikriausiai man, kad iki Vedeikių viso labo tik 17 km. Žvyruotas vieškelis šokinėjo per kalveles staiga nerdamas tai kairėn, tai dešinėn, - tarsi žaistų slėpynių. Sudundėjo po ratais medinio tilčiuko lentos, šmėstelėjo upelis tarp ievų ir skirpstų brūzgyno, spėjau pamatyti net nusvirusią šviesiai žalių apynių kekę. Kelelis šoktelėjo įkalnėn, ir šešėlyje iškart pasidarė tamsu. Jau lenkiausi jungti pažibinčius, kad koks nutrūktgalvis jaunasis mechanizatorius netrinkteltų į nosį, ir krūptelėjau. Didžiulė, visai juoda, pasišiaušusi pabaisa, žiburiuodama dešimtim akių, pritūpė už dviejų baigiančių nudžiūti obelėlių, pasiruošusi šuoliui. Iš netikėtumo įjungiau ilgąsias šviesas. Tai buvo apleistas namas, ant įlūžusio stogo nugarkaulio dar kabojo kuokštais pajuodavusios, nučaižytos darganų ir vėjų malksnos. Tad pro jų tarpus švietė raudonas žaros dangus ir atrodė jie kaip krauju pasrucusios akys. Išjungiau šviesas, ir namas, lengviau atsidusęs, vėl pasinėrė į jaukią, viską švelninančią rugpjūčio vakaro prieblandą. Atidariau dureles ir išgirdau tylų upelės čiurlenimą per akmenis. Juk tai malūnas! Tikriausiai tas pats Šimkaus malūnas. Sroveno vanduo per apirusią užtvanką, tebetyvuliavo ir tvenkinys, kažkoku stebuklu išvengęs galingos melioratorių technikos. Nors žara švietė anapus tvenkinio, dar nesunkiai įžiūrėjau kitą krantą, ištisai nauaugusį mišku.

Smailos eglių viršūnės dar matė saulės šviesą. Nejudėdami gulėjo vandens lelijų lapai, ir tyliai, slopia, kaip visada vasaros vakarais, pliauskėjo žuvis. Atsisėdau ant dar išsaugojusių dienos šilumą akmenų. Tvenkinys sukosi ir nyko už švendrų. Taip, matyt, kadaisė sukosi ir upelės vaga. Iš ten jau kilo rūkas ir vis dar nesiryždamas išeiti į atvirą plotą be garso slinko tamsiu priešingo kranto pakraščiu. Nusiaviau batus, nusivilkau marškinius, pagalvojęs nusimoviau kelnes ir visa kita. Vanduo buvo šiltas kaip arbata. Bridau lėtai, ir ratilų vis tirštėjančioje tamsoje nebuvo matyti. Įspūdis buvo toks, tarsi brisčiau į veidrodį. Kai pajutau dumblą, atsiguliau ir nuplaukiau nekeldamas rankų iš vandens. Tvenkinys iškart paplatėjo, šaukė griežlė rugių lauke už malūno, kvepėjo vandens žolėmis ir vieškelio smėliu, vandens lelijų lapai, jau pageltę, su rudomis dėmelėmis, slinko pro šalį. Išplaukiau į atvirą plotą ir apsiverčiau ant nugaros. Tamsėjo tvenkinio vanduo, vakarų pakraštyje gaišavo žara, žiebėsi žvaigždės. Plūduriavau ir žiūrėjau į viršų, į begalinę temstančio dangaus gilumą, ir staiga dingo realybės jausmas. Dangus su nemirksinčiomis žvaigždėmis buvo virš manęs, ir toks pat dangus buvo po manimi. Kabojau, nejausdamas svorio, tarp dviejų pasaulių, ir jie abu buvo vienodai tolimi, nepasiekiami, nerealūs. Matė akys, turėjo plakti širdis, turėjo sruventi kraujas gyslomis, turėjo būti gyvybė manyje. Bet ji buvo tokia trapi, tokia laikina. Tas siūlas, tęsinys, švieselė galėjo užgesti bet kurią akimirką, valia gyventi buvo ne stipresnė už jėgą, laikančią muilo burbulą prie šiaudelio galo, reikėjo pūstelti tik prisiminimų ir pagundos vėjui, ir gyvybės burbulas būtų nuplaukęs tarp tų dviejų pasaulių į temstančią nežinią. Nustojau judinti kojas ir iškvėpiau orą. Vanduo be garso susiskliaudė virš manęs. Neužmerkiau akių, bet žvaigždės pranyko - tik sutirštėjusi, žalsva migla. Tada išgirdau dunksint širdį, ir švystelėjo galvoje - nukleipti batai ant kranto, džinsai išmuštais, nutrintais keliais. Man pagailo jų, šalančių nakties rasoje, pasidarė gėda. Mostelėjau rankomis ir išgirdau, kaip čiurlena vanduo per užtvankos akmenis, kapsėjo nuo plaukų, nuo nosies, tebešaukė griežlė rugiuose.

Kilau ir leidausi kalvomis, mėlynavo tolumos, geltonavo javų laukai, šmėkščiojo viensėdžių stogai, sodai, daržai, saulėgražos po langais, piliarožės, šnarėjo vasaros vienuoje upeliai po tiltais, supo nestiprus vidurdienio vėjas pakelės medžių viršūnes, virpėjo sparneliais drugiai virš blyškiai violetinių miško gėlių, švietė saulė pro medžius, balino rugį, gelsvino vasarojų, rausvino obuolių skruostus, blukino bulvieno jų žalumą, mirgėjo ežerų bangelėse ir dalino neprašoma visiems savo šilumą ir šviesą.

Miesteliai pasitikdavo bažnyčių varpinėmis kelio ašyje, tuščiais, dulkėmis apneštais langais, darželiais, kuriuose kudakavo vištos; aikštė priešais bažnyčią, keli seni mūriniai namai, valgykla, užkandinė, kur prie prarūgusio alaus bokalo tingiai varinėjo šnekas kaip žąsis po ražieną keli nesiskutę miestelio liumpenai, snaudė padavėja, bėginėjo musės bufetu, mikliai aplenkdamos dvokiančius alaus klanus, žiūrėjo liūdnomis akimis perdžiūvusi rūkyta skumbrė įskilusioje lėkštėje. Lentynoje keli cigarečių pakeliai, konservų dėžučių piramidė ir plakatas-kalendorius ant sienos, kuriame švytėjo nežemišku grožiu kokia nors įdegusi kino aktorė itin mėlynomis akimis ir šviesiai geltonais plaukais. Liumpenai rūkė po užrašu „Rūkyti draudžiama“, barstė pelenus ant melsvų stalų, mėtė degtukus ir nuorūkas, ant išdaužytų cementinių laiptelių snaudė katės ir čirškavo žvirbliai apkarpytose liepų šakose.

Gėriau šiltą limonadą, kramčiau perdžiūvusius sausainius, klausiausi kalbų apie gėrimą, moteris, muštynes, kvailus girtų nuotykius: pavardės, pravardės,

tingūs keiksmožodžiai, kapeikų skambėjimas; sviro jurginai per tvorą, stovėjo autobusų stotelėje moterys su vaikais, merginos, sėdėjo senukai atrėmę gumuotas lazdas į kelį.

Paskui vėl važiavau, vėl miestelis, vėl užkandinė, vėl šiltas limonadas ir jurginų galvos, svyrančios per tvorą. Ir vėl kelias, staigūs posūkių viražai, nuolydžiai, kalvos, tulumos, beržai, svyrantys vėjyje, spiginanti saulė danguje, žilpinantis kelias prieš akis. Važiavau ir važiavau, bet nebėgo laikas, nesikeitė erdvė. Kaip sapne atvažiuodavau į lygiai tokį pat miestelį, sėdėjau lygiai tokioje pat užkandinėje, mačiau ir girdėjau tuos pačius vardus, tuos pačius žodžius. Maudžiausi ežeruose. Vis ta pati stovėjimo aikštelė su surūdijusiu kelio ženklu, aplūžęs tiltelis, smėlio atabradas, bangelės, šnarančios melduose, kalvos anapus ežero, miškas toliau, nutrypta žolė, kurioje mėtėsi degtinės, alaus kamščiai, saldinių popieriukai, vis ta pati kompanija gluosnio pavėsyje - du vyrai ir viena moteris, pasviręs degtinės butelis, trys vyrai ir dvi moterys, dvi moterys ir du vyrai; užkanda išdėliota ant laikraščio, kurio kampą vis bando pakelti atbėgęs per ežerą vėjas, šmižinėja žuvytės aplink kojas, švysteli žuvėdra, pasisukdama šonu prie pat vandens.

Tada važiavau ir važiavau, sukausi ir sukausi, ir nebuvo man vietos nei miestelyje, nei prie ežero, nei laukuose, nei po rugpjūčio saule.

Ir vis dėlto atėjo momentas, kai bėgančio akyse nerealaus pasaulio mirgėjimas ėmė gąsdinti, ir ta baimė, slogi, sunki, lėtai kilo ir ėmė gniaužti gerklę, atrodė, kad dar keletas minučių, ir realumo jausmas išnyks visai, liks baisi savo nesuprantamumu nerealybė. Taip turbūt jaučiasi beprotis prieš priepuolį. Paspaudžiau stabdžius ir išjungiau motorą. Ausyse palengva tilo užesys, šnarėjo vėjas medžių lapuose, sučirškė žiogas pakelės griovyje, vienas, paskui kitas. Stovėjau ant pačios aukščiausios kalvos. Margavo laukų kvadratai, stačiakampiai, miškeliai, namų stogai, apsupti medžių žalumos, vėsos, ir bėgo per tuos laukus iš vakarų į rytus lengvas debesies šešėlis. Pasaulis tęsėsi į visas puses, ir jautei, kad jis begalinis, ir tas begalybės jausmas žadėjo laisvę. Atrodė, kad gali eiti, kur nori, kiek nori, kiek širdis geidžia, kur širdis geidžia, kad pasaulis vientisas, laisvas, nesudalytas spygliuotomis sienų vielomis. Tik kilk ir skrisk kaip paukštis.

Tas laisvės jausmas buvo toks neįprastas, jog suėmė baimė. Baimė, kad kelias minutes pabuvai laisvas, ir už tai turi neišvengiamai būti nubaustas.

Vieversys, čirenęs virš kemsuotos pievos, staiga suglaudė sparnus ir kaip mažas akmenėlis ėmė kristi. Jis krito vis greičiau ir greičiau - atrodė, tuoj ištikš į sukietėjusią nuo vasaros saulės žemę, tik paskutinę akimirką, nespėjau net pamatyti, vėl suvirpėjo jo sparneliai ir jis pradingo žolėje... Ir jau bėgo kito debesies šešėlis artyn, tebemėlynavo tolumoje juosta už juostos miškai; atsikėliau nuo griovio krašto, nusivaliau nebenuvalomas kelnes.

Ir vis dėlto laikas bėgo, krypo saulė vakarop, ilgėjo šešėliai per kelią, minkštėjo oras virš laukų ir vos juntamas vėjas žadėjo vakaro vėsą. Nelabai besusivokiau, kur esu, kažkur į pietvakarius nuo Tverų tikriausiai. Lentelė „Ždanovo kol. 1,5 km“ menkai man tegelbėjo. Garsiojo literatūros ir meno žinovo bei teoretiko vardą galėjai perskaityti pačioje netikėčiausioje vietoje. Nuo kalno, pasauliui, neskubėdamas mynė dviračio pedalus senukas. Sustojau ir ėmiau laukti. Senukas prieš menkutę įkalnę nulipo ir ėmė kopti labai neskubėdamas, tarsi į kolūkį.

Pamatęs mane stovintį ant kelio, vėl nulipo nuo dviračio, nors ką tik buvo ant jo užsisėdęs. Nuzulinta kepurytė, susisukusios kelnės, pamargintos lopais, įsispyręs į nupjautus aulinius batus basnirčias. Dviratėlis irgi didelius vargus vargęs, išmėtęs stipinus, cypiantis ir šleivojantis, dunksintis virvele suraišiotų padangų gumbais.

Mudu oriai pasisveikinome.

- Kas tas Ždanovas? - paklausiau.

Senukas truputį patylėjo, matyt, ne iškart suvokė, ko klausiu.

- A, Ždanovas. Paežerė. Ir dabar Paežerė. Ždanovas tik kolūkis, o šiaip - Paežerė.

Kažkas ėmė judėti mano smegenyse. Dar negalėjau susigaudyti - kas.

- Toli?

- Čia pat. Va, už kalniuko. Bažnytėlės kryžius matyti pro medžius.

Pasižiūrėjau, kur jis rodė nelabai švariu pirštu. Medžių guotas, kelelis, alėja. Klevų alėja. Net iš čia galėjau matyti, kad klevų. Ir ataidėjo senelio balsas: „... tokios klevų alėjos net paties Oginskio dvare nebuvo.“ Iš austriškos pypkės - vienintelio bajoriško senelio atributo - kilo kartus naminės tabokos dūmas. Mačiau, kaip jis sėdi kamine, pasilenkęs prie ugniakuro sugrubusiais, kietais kaip arklio kanopa pirštais ima žariją, spragteli dangtelis, senelis papsi pypkę ir žiūri į ugnį, o jo primerktose akyse po gauruotais, nužilusiais antakių šeriais blyksi raudoni blėstančios ugnies atšvaitai.

- O dvaras yra? - paklausiau.

Senukas atsisuko į mane.

- Ar tebėra?

- Tebėra, - atsakė jis kiek nustebęs, kad aš klausiu, koks čia kaimas, o jau viską apie jį žinau.

- Tebėra. Už tų klevų.

- Kad ir neiškirto.

- Aha, neiškirto, - patvirtino. - Ponų parko, gali sakyti, ir nebėr, o klevai liko. Kaip ir neužkliuvo niekam.

- O kas dabar jame?

- Gyvena, - atsakė jau visai abejingai. - Žmonės gyvena. Visas taboras. Kas tingėjo savo namų žiūrėti, po karo į dvarą įsikraustė. Valdžia, apylinkė. Ponais norėjo būti. O dabar šiaip žmonės.

- O ponai? Sibiran?

- Nee. Ponas per vokietmetį mirė. Jau amžiaus buvo. O ponia dar gyva. Ten ir gyvena.

- Dvare? - dabar jau nustebau aš.

- Dvare, - patvirtino jis irgi stebėdamasis, kad anksčiau jam nebuvo atėję į galvą, kaip čia atsitiko, kad ponia savam dvare tebegyvena.

- Tai kiek jai metų? Tai jau daug metų.

- Daug. Baisiai daug. Jau bus per šimtą. Kad ne ponia būt buvus, apylinkės pirmininkas juosta jai būtų užrišęs kaip pagirio Klumbienei, bet kad ponia...

- Mantvydai?

- Je, Mantvydai. O pats dėl paveikslų ar šiaip ko?

Aš nesupratau, ir jis paaiškino.

- Tai pas ją su mašinikėm dažnai atvažiuoja. Ir iš Kauno, ir iš paties Vilniaus. Paveikslų nori pirkti, senų daiktų. Dabar visi senų daiktų. Gal ir aukso nori rasti.

- Ne, - pasakiau, bet jis manim nepatikėjo.

- Bet ji nieko neparduoda. Kai suseno, neparduoda. O iš ko ji gyvena? Tokio amžiaus žmogui jau ir valgyt nebereikia. Rusena, ir tiek. Ir į lauką nebeišeina. Bet dar pavaikšto, girdi. Tik akys nebešviesios. O taip dar pakruta. Kiek iš jos išviliojo. Tai dvaran? - tiesiai paklausė.

- Dvaran, - atsakiau, ir jis paaiškino neklaustas.

- Iš šios pusės kambarys. Kai įeisi, pačiam koridoriuko gale durys. Iš šios pusės, - dar parodė ranka.

Padėkojau ir nuvažiauvau. Jis irgi nuvažiavo. Neatsigrėžė pažiūrėti. Susitiko, pasišnekėjo, pamiršo. Namai laukia, darbai, gyvuliai. Nežinau, kodėl jis man taip įstrigo. Ir jo kepurytė, ir batai, ir tas kleręs nukleręs dviratis, sukritęs nuo nemigos veidas, išstampytos nepakeliamo darbo rankos, kaip visų Lietuvos kaimo žmonių. Kai pamačiau tą veidą, rankas, supratau, kodėl jis prieš menką kalniuką lipo nuo dviračio ir ėjo pėsčias. Juk dar visa rugiapjūtė, dar bulviakasis, dar runkeliai, dar purvabrydis. Ir visą laiką dar reikės eiti ir eiti, visas žemės darbas ant kojų, ir atsisėsi tik žiemą, ir atsigulsi tik grabė.

Klevų alėja jau nyko. Susproginėję didžiuliai kamieniai, džiūstančios šakos; nulaužtos audrų ir laiko viršūnės puvo, gėrėsi į jas lietus, skverbėsi mažomis atkakliomis šaknimis samana, daugelio medžių riogsojo tik kelmai. Bet vis dėlto tai dar buvo alėja, ypač jei žiūrėsi iš toliau, nuo plento. Ėjau ja ir vakarėjančios saulės šviesa krito ant mano pečių, tamsavo prieky didelio medinio pastato negyvi langai. Dar stovėjo prie paradinio įėjimo kolonos, kniubo kaip pavargęs gyvulys ant priekinių kojų tvartas, žiojėjo išdaužyti gonkelių stiklai, nukritusi, taip ir likusi, ant margo lopyto perlopyto stogo kamino plyta. Po kiemą bastėsi pulkas baltų inkubatoriaus kilmės vištų; nepjauta, peraugusi žolė palei pamatus. Praėjau apgriuvusius vartus į parką, dar buvo žymu apvalios klombos kalnelis, augo ant jo sulaukėjusios saulutės ir bitkrėslių kuokštėlis, palei priekinį fasadą sulaukėję erškėtrožių krūmai, jazminas, ir vijosi apie kažkieno įbestą pagali kvapnūs sausmedis. Moteris su jovalo kibirais ėjo per kiemą tvartų link, grįžtelėjo į mane, bet nepasisveikino man linktelėjus, nesustojo. Peržengiau slenkstį ir patekau į tamsų koridorių, vos švietė mažas, per pusę skuduru užkimštas langelis priešinėje sienoje. Neplautų puodų, purvo, prakaituotų drapanų tvaikas. Matyt, čia gyveno kelios šeimos. Sulaužyti žaislai ant grindų, bulvių lupenos. Atsargiai ėjau priekin laukdamas, kol pripras akys. Susiradau sunkias, iš dvigubų lentų sukaltas duris ir pasibeldžiau. Didžiulio seno namo tamsa tvyrojo aplink. Man pasirodė, kad silpnas garsas pasigirdo iš tamsos, ir aš pravėriau duris. Vakaro šviesa, dar prislopinta jazmino krūmo ir parko medžių, krito į kambarį per dviejų gal prieš dešimtį metų valytų langų stiklus ant didelio apvalaus stalo, apdengto nerta, jau nuo laiko pasidariusia dramblio kaulo spalvos staltiese. Pirmas įspūdis - kad kambarys didelis ir tuščias, pilnas prieblandos, ne artėjančio vakaro prieblandos, bet kažkokios kitos - amžių gūdumo, užmaršties prietemos. Dulksvai švietė didelis, pastatomas ant grindų veidrodis barokiniuose rėmuose. Paausavimas nusilupinėjęs, stiklas matinis, pažaliavę variniai kandeliabrai abipus. Ant dešiniojo - jį lietė saulės spindulys - kabojo dulkėtas voratinklis. Jutau, kad kažkas žiūri į mane. Pasukau galvą, akis perbėgo sienomis - keli aliejiniai paveikslai, senos fotografijos, konfirmacijos paveikslėlis, sausų, parudavusių verbų kuokštėlis užkištas už jo. Šitaip stovėjau gal tik kelias sekundes, bet atrodė, kad dešimtis minučių - laikas čia tekėjo visai kitaip. Bent toks buvo įspūdis. Jis šmėstelėjo kažkur ant sąmonės ribos, tada nepastebėtas, bet dabar, rašant, užteko prisiminti klevų alėją, iškart po jos iškilo durys, paskui, šoktelėjęs atgal, prisiminiau

erškėtrožes, tiksliau, pamačiau jazminų krūmą, sausmedį - rodos, juntų jo kvapą. Ir labai ryškiai juntų, tarsi tai būtų buvę vakar, tą stovinčio laiko jausmą, tokį keistą, bauginantį savo keistumu šiame beprotiško šuoliavimo amžiuje, ir kai dabar galvoju, mane taip nustebino ne laiko stovėjimas, bet nenusakomas svetimumo jausmas, apėmęs mane, kuris truko tik kelias sekundes, bet taip ryškiai įsirėžė sąmonėje. Ir vos tik prisimenu tą kambarį, tą vakarą, grįžta ir tas jausmas, ir šalti pirštai suspaudžia mano širdį, man rodos, kad aš stoviu ant nesuvokiamo gylio ir pločio bedugnės krašto. Ir ta baimė - ne mirties, bet kažko dar nesuprantamesnio, kažko, kas plyti už mirties, kuri vis dėlto, šiaip ar taip, nors mažyte dalele priklauso gyvenimui, o tai su gyvenimu neturi nė vieno sąlyčio taško, net kalbos negali būti apie kažkokią gyvybę, apie kažką žmogiško, šilto, judančio. Ir tai ne baimė, bet suvokimas visiškai kito pasaulio, ne, ne pasaulio - būsenos? Ne, kažko anapus bet kokios būties, suvokiamos, įmanomos suvokti žmogui, jo protui.

Akys perbėgo sienomis, jutau, kad pasuku galvą, jutau kaklo raumenų ir slankstelių judesį. Ir tada pamačiau senutę, sėdinčią ant šioje vietoje netikėtos paprastos medinės kaimiškos lovos. Senutė buvo tokia mažytė, sulenkta per juosmenį, jog turėjo žiūrėti į mane pakėlusi ir šiek tiek pakreipusi galvą. Kaip paukštis. Akys, išplautos laiko vandeniu, buvo bespalvės. Negalėjau matyti toj prieblando jų spalvos, bet kažkaip iškart suvokiau tą neįtikėtiną blyškumą. Tokia pat buvo veido bei rankų oda, plaukai, išlindę iš po naktinės kepuraitės, - ir manyje krustelėjo nuostaba, ir viskas ėmė įgauti realybės tvirtumą, - taip pat buvo bespalviai. Mes žiūrėjome vienas į kitą. Išblukusių laikų žvilgsnis be išraiškos, man tada net toptelėjo, kad pro jas žiūri kažkas kitas. Ar jinais gulėjo, kai aš įėjau, ar visą tą trumpą laiką sekė mane? Sėdėjo visiškai nejudėdama, sudėjusi mažytes rankas vieną ant kitos. Ir nei rankose, nei akyse nebuvo jokio gyvybės ženklo. Trinktelėjo lauko durys, sutarškėjo tuščias kibiras.

- Labą vakarą, - tariau netikėdamas, kad ji ką nors girdi ir jaučia.

- Labą vakarą, pan, - atsakė ji, ir mačiau, kaip sujudėjo jos lūpų šešėliai. Balsas, nors ir tylus, buvo aiškus, laibas. Taip kalba paauglės mergaitės.

Viena ranka atsiskyrė nuo kitos, ji mostelėjo per alkūnę iš kairės į dešinę. Judesys buvo lėtas, plaukiantis. Blyškus delnas slinko prieblandoje nuo vieno taško erdvėje iki kito.

- Prašom sėsti, - nuleido ranką ant lovos, paskui kitą ir atsistojo jomis pasiremddama. Atsistojo nesunkiai, jos kūnas buvo veik be svorio. Liemuo neišsitiesė, ir ji pasidarė dar panašesnė į paukštį. Mažais žingsneliais atstraksėjo iki stalo ir nutūpė į krėslą prie lango. Saulė apšvietė jos veidą iš dešinės, tiksliau, ką buvo likę iš jo - raukšlių tinklą su įstrigusiomis į jį dviem akim ir nosele. Šoninis apšvietimas darė veidą reljefiškesnį, panašesnį į žmogaus. Kadaise buvusios mėlynos akys žiūrėjo į mane, bet dabar pastebėjau jose plazdant sąmonės atšvaitą. Tik dabar susigriebiau, kad kažką reikia sakyti, ir, kaip tokiais atvejais būna, negalėjau ištarti nė žodžio. Spoksojau ir tylėjau.

- Dar paeinu, - netikėtai tarė ji. - Ir girdžiu, ir matau, - pridūrė po pauzės lyg didžiudamasi, lyg stebėdamasi.

- Viena gyvenat? - leptelėjau.

Ji dar labiau pakraipė galvą ir pasislinko krėslė - dabar jau visas veidas atsidūrė šešėlyje.

- Viena, - tarė stebėdamasi, kad galima dar to klausti. - Kas gali tiek gyventi?

- Bet juk jums sunku vienai?

- Aa, - nutęsė supratusi, ko klausiu, - Mortos duktė ateina, sriubos atneša.

Kas ta Morta? Kambarinė? Kaimynė?

- Apskalbia. Jauna dar. Septynių dešimčių neturi.

Jinai kalbėjo žemaitiškai su kažkokiu keistu akcentu. Ir aš kažkodėl pamaniau, kad taip turbūt senatvėje kalbėjo Valančius.

- Dvaras jūsų?

Ji pasižiūrėjo į mane.

- Niekieno. Valdžios.

- Bet buvo jūsų?

- Vyro. Amžinatilsį.

- Kaip jūsų neišvežė?

- Siberijon? Kad aš viena buvau. Vyras prieš karą mirė. Viena buvau, dvaras tuščias. Atsikėlė gyventi. Vieni buvo pabuvo - išėjo. Paskui kiti, paskui dar kiti. Niekas neužeidavo. Stribai neužeidavo, miškiniai neužeidavo. Nežinau, bet neužeidavo. Kokia nauda iš manęs vienos? Jau sena buvau. Ir tada sena buvau.

- Ir nenacionalizavo?

- A, atėmė. Baldus atėmė, paveikslus išmetė, indus pasiėmė. Bet stalas liko, veidrodis liko, kėdės, dar šis tas. Paveikslus parsinešiau.

- Galima pažiūrėti?

- Aš neparduodu, - sušnibždėjo ji. - Kelis pardaviau, daugiau neparduodu, - ir bailiai pasižiūrėjo į mane.

- Ne, ne, aš ne pirkti, tik pasižiūrėti.

- Ponas iš muzeumo?

- Ne, aš šiaip. Važiavau pro šalį... - mačiau, kad ji netiki. - Aš iš Mantvydų. Mano senelis iš motinos pusės Zigmantas Mantvydas. Gal pažinojot?

Jinai ilgai tylėdama žiūrėjo į mane, paskui netikėtai tarė:

- A jakže, pamiętam. Litwoman. Litwoman, - palingavo galvą smerkdama. - Tai tu Mantvydas?

- Ne, motina buvo Mantvydaitė.

- A, - nutęsė nusivylusi, - žiūrėk.

Tai buvo vien Vilniaus meno mokyklos dailininkų darbai. Trys kaimo peizažai ir paauglės mergaitės portretas šviesia vasarine suknele. Ant kitos sienos kabojo vienas didesnis miško peizažas, jau be rėmų. Niūrus vakaro miškas, sunkūs debesys danguje ir kelios pamiškės gėlės, šviečiančios pro dulkes ir patamsėjusį lako sluoksnį. Miškas stūksojo kaip juoda nežinios, nevilties siena, ir švelnino sunkumą tik mažytis mėlyno dangaus gabalėlis paveikslo dešinėje, iš kurio ir sklido visą peizažą nutvieskianti pavargusi rudens saulėlydžio šviesa. Neklysdamas galėjai pasakyti, kad tai Žemaitijos miškas. Užsidaręs, sunkiai pereinamas, paslaptingas. Dešinėje, apačioje, buvo parašas, bet negalėjau įskaityti.

- Slendzinskis, Vincentas, - tarė senutė, matyt, visą laiką sekusi mane. - Vasarodavo pas mus. Buvo daugiau, ir rėmai buvo.

- O šeimos portretai?

- Sudegino. Ponai, - abejingai atsakė.

- O senelio?

- Zigmanto? Yra. Turiu.

Jinai pasisuko krėsle, ištraukė komodos stalčiuką.

- Išimk.

Stalčiuke gulėjo sunkūs senoviški fotografijų albumai su sidabru kaustytais kampais ir varinėmis sagtimis. Ištraukiau kelis ir padėjau ant stalo. Ji pasižiūrėjo vieną, kitą, pastūmė juos į šalį. Paėmė trečią ir lėtai ėmė versti.

Vyrai su katiliukais, kaklajuostėmis, moterys pūstomis ilgomis sukniomis. Sėdintys ant sofų, krėsluose, stovintys, atsirėmę į butaforines kolonas, kėdės atlošą, uniformuoti, su kardais prie šono, ūsuoti senukai su lazdomis, senutės su kykais; atvirukai: Paryžius, Viena, Peterburgas, Varšuva, sausa rugiagėlė (kuriais kažin metais jinai suposi vėjyje?), kaspino atraižėlė. Jinai vertė lapus tai pirmyn, tai atgal, kažką šnibždėdama, lyg kalbėdama su seniai jau išėjusiais, ir iš jos vartymo aš supratau, kad ji dažnai šitaip daro, kad tai jos vieninteliai draugai - šitos senos, pablukusios fotografijos su seniai jau užmirštų žmonių veidais. Ir bebuvo visoje žemėje vienas žmogus, kuris dar juos atminė ir pažino.

- Šitas.

Senelis buvo nufotografuotas stačias, viena ranka atsirėmęs į lenktą kėdės atlošą, apsirengęs kažkokią uniformą su plačiu diržu, už kurio buvo užkištą kitos rankos nykštys. Palengva pradėjau atsekti pažįstamus bruožus. Žvelgė tiesiai prieš save, matyt, taip buvo liepęs fotografas. Žiūrėjau ir negalėjau suprasti, kas buvo neįprasta tame jauname, vos dvidešimties metų vyriškyje, tame atvirame, pasitikinčiame savimi žvilgsnyje. Taip, mus skyrė laikas, amžius, karai, bet buvo dar kažkas, ko niekaip negalėjau suvokti. Pastūmiau albumą, senutė paėmė jį ir vėl neskubėdama ėmė versti, kažko ieškodama.

- Tai aš, - parodė sukumpusiu piršteliu. - Aš.

Jaunutė mergina stovėjo kalnų fone, šį kartą tikrų, greta tokio pat jauno vyriškio su raitytais juodais ūsais. Apsirengę kaukazietiškais rūbais, jaunuolis su kinžalu už juostos, gauruota papacha ant galvos, apsisiautęs juoda, ilga kalniečio burka su neįtikėtinais plačiais ir stačiais pečiais. Nejučia pažvelgiau į ją. Ji pagavo mano žvilgsnį ir kažkas panašaus į šypsenos šešėlį šmėstelėjo jos raukšlėse:

- Taip, taip, ir aš buvau jauna.

- Gal sudėti atgal?

Jinai papurtė galvą. Šviesos stačiakampiai nuo sienos pamažu leidosi ant grindų.

- Mantvydas, - pakartojo ji aiškiai tuo pačiu paauglės balsu. - Nebėra Mantvydų. Nieko nebėra, - sušnibždėjo ir, nušliaužusi nuo krėslų, atsistojo.

Kai sustojau prie kapinių tvoros, rytuose iš už juodų miškų kilo raudona pilnatis. Aplink plytėjo javų laukai ir kapinių salelė su aukštai iškilusiais medžiais tarsi plaukė per šiltą auksinę jūrą. Atkėliau pakrypusius vartus ir nuėjau kažkieno žvyru nubertu takeliu. Mantvydai ir Rusteikos gulėjo šalia. Kiti išsibarstė nuo Ramiojo iki Ledinuotojo vandenyno. Bevardžiai lagerių kapai, standartinės San Francisko kapinių plokštės. Tik šitie gulėjo gimtojoje žemėje ir maitino savo gyvastimi didžiulius kapinių klevus, dar išvengusius buldozerio norago. Kaimas jau seniai išnyko su savo trobomis, klėtimis, takais, medžiais, šuliniais, bet kaimynai vis dar grįždavo vienas paskui kitą ir vis gulė ir gulė šalia. Tyliai, ramiai žingsniavo tą paskutinį savo kelio gabalą, nesiskųsdami, kaip nesiskundė ir visą gyvenimą. Dar vis degė tamsią Vėlinių naktį žvakės ant jų kapų, dar atnešdavo gėlių, bet kaskart vis mažiau, kaskart vis rečiau.

Sutvarkiau kapus, skylėtame kibire atnešęs vandens, palaisčiau rūtų ir perkūnropių kelmelius, atsisėdau ant kadaise savo paties sukulto suolo ir apsidairiau. Vietos man šalia nebebuvo. Ir kažin ar jie bebūtų mane pažinę, ar bebūtų priėmę. Aš jau kalbėjau kitaip, vaikščiojau kitaip, ėmiau daiktą į ranką kitaip. Dunkstelėjo nugriuvęs akmuo nuo kapinių tvoros. Ateis laikas, išars ir juos, kaip ir tūkstančius kitų, užsės miežiais, kukurūzais, koksagizu,

rapsu. Atsiguliau ant suolo, tylėjo klevai virš mano galvos, tylėjo žemė ir plaukė rugpjūčio spindinti pilnatis virš sustingusio milžiniško javų lauko, nulenkusio varpą kaip galvą, kilo ta varpa iš plūktinės aslos, iš užversto šulinio, iš išarto tako, iš nežinomo tėvo kapo buvusiam raiste. Tuo taku niekas nebepareis, iš to šulinio niekas nebeatsigers, ant to slenksčio niekas nebesėdės.

Užmerkiau akis ir vis vien tebspindėjo mėnesiena virš laukų, švietė žvaigždės, tylėjo vanduo šulinyje ir vėso takas palaukėje, bėgantis į namus. Ir namas stovėjo, ir didžiosios liepos sodo gale, senelis sėdėjo ant slenksčio, papsėdamas austrišką pypkę, žiūrėjo į laukus, į mišką anapus upės; bėgo kelias į saulėlydį ir tylėjo kūdros vanduo po senais gluosniais. Saulė nusileido ir suspindo jos blėstančioje žaroje Vakarinė žvaigždė virš ažuolų palaukėje, virš staiga patamsėjusio miško, ir vėsa, kildama nuo žemės, ėmė šliaužti per slenkstį. Kuteno nosį kartus naminės tabokos dūmas. Sėdėjau padėjęs basas kojas ant nugaludinto slenksčio akmens ir kaip senelis žiūrėjau į tamsėjantį mišką, virš kurio spindėjo Vakarinė, į laukus, į kelią kairėje. Kiek man buvo metų? Tamsa šliaužė iš beržyno pakalnėje ir spindėjo tarp beržų šakų pirmosios auksinės sruogos. Tyla ir tamsa gaubė mus iš visų pusių. Gal vieni buvome namuose? Rodos, girdėjai, kaip krenta rasa ant plačių klevų lapų.

- Čia tavo namai, - staiga tarė senelis. Pypkę geso jo delne. Ir iškilo mano atmintyje, kaip aš pirmą kartą pamačiau juos. Tapenau pro šalį, įsikibęs motinos rankos. Buvo vėlyvas ruduo, nudrengti šalto lietaus laukai keistai spindėjo liūdnoje lapkričio saulės šviesoje. Mes kažkur ėjome keliu, tuo pačiu keliu, o didžiulis, kaip man tada pasirodė, namas stovėjo ant kalvos užkaltais langais - niūrus, paslaptingas ir baugus. Sode virpėjo tarp nuogų šakų keli obuoliai. Motiną sustojo, pasitaisė nešulį ir pasakė lygiai taip pat, kaip dabar senelis:

- Čia tavo namai.

Nuostaba ir pasididžiavimas apėmė mane. Aš net neišsivaizdavau, niekad net nemaniau, kad ir mes turime namus. Visada glaudėmės pas svetimus. Tai pas vienus, tai pas kitus. Ir staiga - namai. Tikri, dideli namai, sodas, klevai, liepos. Ir norėjau bėgti per lauką, kur juodavo nenujauti kviečiai, bet motina tvirtai laikė mane už rankos. Aš klausiamai pasižiūrėjau, bet motina tylėjo sučiaupusi lūpas ir aš nieko nebepasakiau. Aš jau mokėjau neklausinėti ir mokėjau neatsakyti, kai manęs klausė. Mes apsigrėžėme ir nuėjome. Motina neatsisuko, neatsisukau ir aš.

O mėnesiena vis plaukia ir plaukia virš javų laukų, virš vaikystės žemės, tik kapinių klevai ir uosiai stovi kaip stovėję, ir meta ant užželiančio tako palei koplyčią tamsų nakties šešėlių sukrypę mediniai vartai. Ir pajutau tada, kad niekada neturėsiu namų. Ar visų mūsų namai lieka vaikystės žemėje? Net kelio nebėra, kuriuo kadaise išėjau, ir nebereikia jo, nebėra nei kur, nei pas ką sugrįžti, ir toliau eiti nebėra kur, ir vis tiek reikės eiti.

Bėgo Paukščių Takas per dangų, nedalydamas pasaulio į dvi dalis.

Atsibudau, kai nuo medžių lapų pradėjo kristi sunki kaip ašara rugpjūčio rasa. Drebėjo nuo ryto vėsos rugiai, blyško mėnulis vakaruose ir viskas atrodė kitaip. Svetima, šalta, nemiela. Naktis su savo prisiminimais ir vaizdais dingo, tekėjo saulė ir kilo virš svetimų, nepažįstamų laukų nauja diena. Ir vėl kažkur eisi, kažkur važiuosi, judėsi. Nors žinai, kad judi kaip aklas arklys manieže, kaip neaklas arklys, tik apsimeti, kad esi aklas ir kurčias. Cypdamas sukasi maniežo ratas, girksi krumpliaračiai ir kabo botagas virš galvos.

BMW dar tebesnaudė. Nutrinta sėdynių oda, šalta vairo plastmasė, raudonmedžio fanera ant durelių. Burbėjo nepatenkintas motoras, šilo cilindrų

plienas ir šokčiojo tarp žvakių elektrodo, erzindama benzino garus, violetiškai mėlyna kibirkštėlė. Vėl čigonas savo vežime. Ieškodamas cigarečių, užčiuopiau Henriko pirštines - deja, ir vežimas vogtas.

Važiavau nesustodamas, motoras gaudė vis monotoniškiau ir monotoniškiau, kilo saulė ir kaito kas dieną blėstančioje jos šilumoje javų laukai abipus greitkelio. Kai prietaisų rodyklės ėmė dvejetainis ir mašina keliskart nepatenkinta suurzgė, pasukau į šalikelę ir sustojau. Atidariau dureles. „Į šviesų rytojų“ kratėsi per duobes pienvežė, barškėdama tuščiais bidonais. Ant nulaužto kiečio stiebo pleveno gelsvais sparneliais suvėlavusi citrinukė, kregždžių vada tupėjo ant telefono laidų. Išsitiesiau ant oda ir dulkėmis kvepiančių sėdynių - gaudė plentas ir glostė vėjas iškištas laukan pėdas. Girdėjau, kaip šnara žolė, kaip čirkšteli lėkdami į rugius paukščiukai, bet vis dėlto, pasirodo, buvau užsnūdęs. Kažkas ne itin mandagiai purtė mane už kelio. Tingiai pramerčiau vieną akį ir pamačiau blizgantį milicijos kapitono antpetį, pramerčiau kitą ir, kaip reikėjo tikėtis, pamačiau kitą tokį pat antpetį, tarp jų, aukščiau, - raudoną uniforminės kepurės lanką.

- Dokumentus!

Nusižiovavau nelabai mandagiai, pagrabaliojau už veidrodėlio ir ištiesiau jam tuos popierius. Kol tryniau akis ir ražiausi, kapitonas iš visų pusių juos apžiūrėjo.

- Pasą.

Laimei, turėjau ir pasą, nors šiaip jo aš nemėgstu. Nei jis man yra įkandęs, nei įspykęs, bet nemėgstu, ir gana. Jis man primena vieną tolimą žiemos vakarą, kai motina, išbučiavusi mus visus, pėsčia iškeliavo į rajoną, kaip tada sakydavo, pas NKVD viršininką seneliui paso. Ne veltui, žinoma. Ji negrižo dvi dienas, ir manėme, kad nebegrįš visai. Ji grįžo, bet tai jau buvo visai kitas žmogus.

Kapitonas gražino dokumentus - ką jis galėjo daugiau padaryti? Tai buvo ne autoinspektorius, tikriausiai apylinkės įgaliotinis.

- Papūsk!

- Kur?

Jis tik dėbtelėjo į mane, dar pagalvojo, bet, taip nieko ir nesugalvojęs, kaip dar galėtų parodyti valdžią, labai nepatenkintas manim, nužingsniavo.

Pilkasai mano gyvenimo kely, riedu aš per tave pasenusios markės limuzinu ir švilpauju. Ką daugiau galėčiau veikti? Ir bėga užpakaly tušti kilometrai, ir laukia priekyje tokie pat tušti kilometrai.

Kai privažiavau Miestą, jis jau žibėjo besileidžiančios saulės spinduliuose. Mėlynavo pušynai ant aukštų Neries skardžių, spindėjo aukso bonios ir akino balti, plačiai atkelti vartai. Tik dabar supratau, kaip pasiilgau tavo gatvių priešaušrio miglose, vakaro sutemose, lietaus darganose.

Kol pastačiau mašiną į garažą, visai sutemo, bet danguje žvaigždžių jau nebebuvo matyti. Kiemo prietemoje langai taip pat nešvietė, ir aš lengviau atsidusau, kad nereiks su niekuo sveikintis, nereiks niekam aiškintis, bet prie vartų vis dėlto susidūriau su Rašytoju. Jis ėjo neskubėdamas, truputį atlošęs galvą, balti plaukai švietė tamsoje, o tarp nurudavusių nuo nikotino dantų smilko cigaretė. Jis buvo truputėlį įkaušęs. Pamatęs mane sustojo, nužvelgė nuo galvos iki kojų ir paklausė:

- Ko tu vis vaikštai po mano miestą?

- Kodėl po tavo? - įsižeidžiau aš, bet jis tik mostelėjo ranka ir nieko nebeapasakęs nuėjo aukštyn Pilies gatve į tamsą.

Kambaryje ant stalo, tarsi laukdamas manęs sugrįžtančio, gulėjo geltonas klevo lapas. Matyt, išvažiuodamas buvau pamiršęs uždaryti mažąjį langelį. Šviesos taip niekur ir neužsidegė. Pasiėmiau puodelį ir arbatinį ir išėjau į kiemą. Gatve nešliureno žingsniai, nedegė lemputė virš vartų ir nešlamėjo medžių lapai virš galvos. Tik ryškėjo šiek tiek tamsesnis už dangų laužytas stogo siluetas ir kvepėjo ponios Zuzanos gėlės. Išgėriau vieną puoduką arbatos ir, giliai pamąstęs, prisipyliu antrą. Nenorėjau degtis net cigaretės, tik sėdėjau atsirėmęs į medžio kamieną taip pat, kaip kažkada pavasarij, kai bėgo skaisčiai mėlynu dangumi lengvi, balti debesys. Sėdėjau nejudėdamas, ir išdrąsėjusios kiemo dvasios pamažu tyliau nei šešėliai išlindo iš kamų, palėpių ir susėdo rateliu aplinkui. Jos kažką tyliai sau šnabždėjosi, ir tas jaukus šnabždesys ramino ir liūliavo. Net nesistengiau suprasti, ką jos ten šnabžda taip paslaptinai. Nenori sakyti, ir nereikia. Nereikia man pasaulio paslapčių. Nenoriu jų žinoti. Man užtenka to, kad sėdžiu naktį tylumoje ir kad jos tupi aplinkui - atsargios, baikščios ir patiklios kaip vaikai.

Rašytojassuklupoantlaiptųnetolisavobutodurų.Cigaretėrūkotarp pageltusių pirštų. Kaimynai iškvietė greitąją. Jaunas gydytojas nuobodžiaujančiu veidu pabandė ieškoti pulso, paskui pakėlė akių vokus ir truktelėjo pečiais.

- Na ir budėjimas. Jau trečias. Gatavas, - paaiškino susigrūdusiems aplink kaimynams. - Kas nors iš artimųjų yra?

- Nėra, - atsiliepė kažkas kaip mokykloje.

- Imkit, - tarė gydytojas dviem sanitarams, stovintiems su suvyniotais neštuvais žemiau, laiptų aikštelėje. Tiedu neskubėdami išskleidė neštuvus, gydytojas nekantriai žvilgčiojo į laikrodį. Jo budėjimo laikas baigėsi ir gaišti nesinorėjo. Dabar vežk į lavoninę, pildyk popierių krūvą. Sanitarai apvertė kūną aukštiekninką, ir galva nejaukiai dunkstelėjo į cementinius laiptus. Vienas ištraukė cigaretės nuorūką ir numetė ją aukštyn, prie buto durų. Laiptai buvo siauri ir vingiuoti. Neštuvai visą laiką kliuvo.

- Reikėjo nešti taip, - suniurnėjo vyresnysis sanitaras, ėjęs kojūgaly.

Gydytojas, negalėdamas jų aplenksti, lėtai sekė iš paskos, kaimynai žiūrėjo, iškišę galvas pro duris. Trečiame bute dešinėje moteris piktai barė vaiką, išvertusį uogienę. Sanitarai įstūmė neštuvus ir sušoko patys. Gydytojas trinktelėjo duralėmis ir mašina pajudėjo.

Rosinantas pamatė ją jau sukančią iš kiemo, ir negera nuojauta suspaudė jai širdį. Drebančiomis kojomis užlipo laiptais, atsirakino butą, padėjo virtuvėje ant stalelio pirkinius. Tualete kapsėjo vanduo, rugsėjo vakaro saulė švytėjo kalvose anapus Vilnios.

Nežinau, ar Rašytojas turėjo giminių. Aš jų nepažinojau. Pamerkiaiu kalijas ir paspaudžiau sausą, karščiuojančią Rosinanto ranką. Viešpatie, kuo ji vardu? Salėje numeris trys buvo tik keli žmonės, kaip supratau, bendradarbiai, atvaryti profsajungos. Jie ir įkėlė karstą į mašiną. Rosinantas gailiai pasižiūrėjo į mane, ir aš įlipau iš paskos. Kitas autobusas iš darbovietės stovėjo tuščias. Visi tilpo prie karsto. Čia buvo trys vainikai ir kelios puokštės gėlių. Vienas Rosinanto, vienas nuo liūdinčių bendradarbių, o trečiojo kaspinas buvo susisukęs ir parašo negalėjau perskaityti. Nieko nepažinau iš lydinčiųjų, ir man buvo nesmagu. Moteris šnibždėjosi, vyrai kentėjo nuo karščio savo kostiumuose, ir aiškiai buvo matyti iš jų veidų - baisia norėjo užsirūkyti. Rašytojas buvo kilęs iš Vilnijos krašto ir, kaip sužinojau iš moterų šnibždesio, laidoti jį vežė į gimtinę, šalia tėvų.

- Taip jis visada šnekėdavo, - patvirtino ir Rosinantas greta sėdinčiai storulei ir perbraukė nosine per akių kampučius. Nors jos akys jau buvo išverktos, sausos ir paraudusios.

Vos išvažiuojame iš miesto, autobusiukas tuoj pasuko į siaurą plentą, vingiuojantį tarp kalvų. Buvo karšta, o už langų pakelės berželiai ir klevus šnarino vėsus pusiaudienio vėjas. Autobusiukas užkopė ant kalvelės, kažkas pokštelėjo, jis pasviro į šoną, pašliaužė kaip pašautas žvėris į šalikelę ir sustojo. Visi nejaukiai susižvalgė, pagyvenęs vyriškis gražiai žilais smilkiniais ir senamadišku kaklaraiščiu, iki šiol sėkmingai vadovavęs visoms apeigoms, ryžtingai pakilo ir išlipo. Pro atviras kėbulo duris bėgo žemyn į pakalnę kelias, sukosi dešinė, vėl kilo į kalvą ir nutrūko ant jos viršūnės. Nutilus mašinos motorui pasigirdo medžių lapų šnarėjimas ir padvelkė pro atviras duris nušienautų laukų kvapas.

Žilasis kažką energingai svarstė su vairuotoju. Vyrai vienas paskui kitą susibūrė aplink juos, degėsi cigaretes. Po to išlipo ir moterys. Likome tik mudu su Rosinantu. Rosinantas sėdėjo, žiūrėjo tiesiai prieš save ir kartais uždėdavo ranką ant karsto viršaus.

Žilasis įkišo galvą:

- Sprogo padanga, atsarginės tas... - jis nebaigė. - Nepasiėmė atsarginės.

Jis kalbėjo nežiūrėdamas į Rosinantą.

- Nesijaudinkit, - pridūrė jis, kai Rosinantas pakėlė savo liesą veidą. - Nueisim į kolūkį, gausim, iškelsim, mes tuoj.

Jis dingo, ir pro langelį mačiau, kaip keli vyrai patrypčiojo ir kartu su juo nuėjo tiesiai per ražienas boluojančios už nedidelio miškelio naujų silikatinių namelių krūvos link.

- Lipkit, vyrai, prasimankštinkit, - sušnabždėjo Rosinantas.

- Ir jūs lipkit, - tariau, - karšta. Pavargsit. Užtruks. Kol nueis, kol suras, kol pareis.

Rosinantas linktelėjo galvą. Aš išlipau. Nuo motoro burzgimo dar lengvai spengė ausyse, šnarėjo medžiai virš galvos, sausoje pakelės žolėje grojo, smuikavo vienas per kitą, džiaugdamiesi gal jau paskutine giedra, žiogai, bangavo kalvos ir blykčiojo už jų pamiškėje mėlynas ežero gabalėlis. Perlipau pakelės griovį, atsisėdau po medžiu ir užsirūkiau. Autobusiukas stovėjo pasviręs ant šono, tarsi laivas užplaukęs ant sekumos. Vyrai jau buvo perėję ražienų lauką, ir jų figūrėlės šmėkščiojo prie pat kaimo. Moterys stovėjo autobuso šešėlyje - sėsti ant dulkinos pakelės žolės nesiryžo.

Žiūrėjau į žydrą ežero lopinėlių, į miškustolumoje; plytėjo virš galvos surimtėjęs, kažkokio liūdesio šešėlio paliestas dangus. Įstriža slystančios žemyn saulės šviesa gobė banguojančių kalvų viršūnes, tamsėjo šešėliai kloniuose ir suposi pakelės medžiuose keli geltoni lapai. Nors dar žaliavo viskas aplinkui, nors giedrėjo iki pat pilkuojančių tolumų dangus, nors šaudė vakarėjančioje saulės šviesoje kregždės ir dvelkė šiltas vėjas, jautei, kad vasara jau baigėsi. Taip vieną kartą ryte, žiūrėdamas į mylimos moters veidą, staiga pamatai raukšleles apie akis, lūpų kampučiuose ir vos juntamą nuovargio ir vytimo šešėlį vis dar taip pat, atrodo, gražiame ir jauname veide. Vasara baigėsi. Tylos ir susikaupimo, pilnatvės, ramybės metas rudenio prieangyje. Vasara baigėsi, nuėjo tolyn į pietus, per tas kalvas, per tuos ežerus, per tuos miškus, dar jautei jos pėdų šilumą ir gėlių kvapą, bet jos jau nėra, ji vis tolsta ir tolsta, neatsigrėždama nubėga, lengva ir švelni, kaip šio vakaro vėjas.

Iš pradžių visi apsidžiaugė netikėtu atokvėpiu, bet vyrai vis negrįžo, moterys

ėmė nerimauti, dažniau žvilgčioti į vis labiau gelsvėjantį ražienų lauką. Pagaliau lauko keliuke, kairiau ražienų, pasirodė sunkvežimis ir, palikdamas lėtai slūgstančių dulkių uodegą, artėjo į mus. Pamačiusios mašinos kėbule vyrus, moterys pagyvėjo, ėmė taisyti vėjo iškedentus plaukus. Mašina privažiavo, iš kabinos išlipo žilasis, vyrai atidarė užpakalinį bortą, išmetė ratą. Išlipo ir kolūkio vairuotojas, jaunas strazdanotas vaikinukas baltais kaip šukuotas linas plaukais. Žilasis kažką pašnibždėjo Rosinantui ir ji ėmė raustis rankinuke. Baltaplaukis šoferiukas skėstelėjo rankomis, tirštai nuraudo, paėmė pinigus, įgrūdo į tepaluotą marškinių kišenėlę.

Ritualinių paslaugų biuro vairuotojas jau krapštėsi prie mašinos, o vyrai aptarinėjo ir dalijosi įspūdžiais - truputį išdidūs, patenkinti savimi.

Kapinaitės buvo ant neaukšto skardžio, upės vingyje, ir sviro jose vien tik lieknos dzūkiškos pušys. Iš kapo duobės išpiltas smėlis buvo pradžiūvęs, saulė jau lietė aukštąsias pušų viršūnes. Įraudę duobkasiai pakilo nuo suoloelio prie vartų, pasiėmė kastuvus. Moterys laikė rankose tas kelias gėlių puokštes, man teko vainikas su neįskaitytu parašu. Atsargiai pataisiau kaspiną ir nustebeš pamačiau: „Nuo mylinčio brolio.“ Tik dabar pastebėjau šešėlyje pagyvenusį aukštą vyriškį nepriekaištingai išlygintu kostiumu. Jis stovėjo nuošaliau ir laukdamas žiūrėjo tai į mus, tai į duobkasius. Niekada nebuvau girdėjęs, kad Rašytojas turi brolių. Kapinaičių šone, po medžių guoteliu, stovėjo juoda „Volga“. Niekas nekrepė į jį dėmesio, ir jis, atrodo, tuo buvo patenkintas. Tada pastebėjau ir antrąjį vyrą, taip pat pabrėžtinai tvarkingu kostiumu, kuris stovėjo truputį užpakalyje, per pusę žingsnio nuo mylinčio brolio. Jiedu retkarčiais persimesdavo keliais žodžiais. Ne iškart supratau, kad tai vairuotojas.

Pastatė karstą prie duobės. Visi neryžtingai sustojo aplinkui. Paėjėjo kelis žingsnius ir mylintis brolis su vairuotoju. Stoją trumpa tyla, visi klausiamai dirščiojo vienas į kitą. Moterys susišnabždėjo. Duobkasiai žiūrėjo į tvarkingąjį poną, instinktyviai nujausdami, kad jis čia galva. Ponas kažką pasitarė su vairuotoju ir nežymiai mostelėjo ranka. Tas mostas, vos pastebimas, bet aiškiai žmogaus, pripratusio įsakinėti, pripratusio, kad jo įsakymai būtų besąlygiškai vykdomi. Duobkasiai įsmeigė kastuvus, persižegnojo, ponas timptelėjo lūpą. Ėmė leisti karstą į duobę. Įleidę ištraukė virves ir vėl pasižiūrėjo į tvarkingąjį pono pusę. Šį kartą jis linktelėjo galvą, ir į duobę pasipylė smėlis. Duobkasiai skubėjo, Rosinantas ėmė kūkčioti, sušniurkštė ir kelios moterys. Kauburėlis išaugo greitai. Sustatė vainikus, padėjo gėles. Duobkasiai šį kartą susižvilgčiojo tarpusavy, ir vyresnysis, ryžtingai priėjęs, padarė kastuvo kotu ant kapo kryžių. Brolis susiraukė, bet nieko nepasakęs apsigrėžė ir pirmas nuėjo vartų link. Vairuotojas sekė iš paskos, atsilikęs per žingsnį. Moterys paėmė Rosinantą už parankių. Greitai tamsėjo. Tyluma ir vėsa sklido nuo laukų, nuo miško anapus upės. Prieš lipdamas į mašiną, atsigrėžiau. Keturi duobkasiai stovėjo prie kapinių vartų, užsimetę kastuvus ant pečių. Paskui kažką pasitarę, vorele nuėjo vos matomu takeliu per lanką. Jau visai leidosi saulė, ir paskutinis dienos vėjas nuošė pušų viršūnėmis. Staiga, užėjus tylai, išgirdau, kaip kažkur už kapinių, palei kalvos kraštą, teškena srūdama šalta miškų upė. Ir man krustelėjo širdy pavydas Rašytojui - ir įsitaisyk tu man tokioj gražioj, ramioj vietoj. Vien tik pušų ošimas, dangus pro šakas ir raminantis upelės teškenimas už kapinių tvoros.

Vieną vakarą radijėlė paskelbė: muzika Henriko N., tekstas Povilo Matėno, ir sudainavo skystą dainelę, bet aš neatkreipiau dėmesio, kaip pasakytų Karininkas.

Kitos dienos ankstų rytą pamačiau kieme šluojantį lapus nepažįstamą vyriškį. Jis vaikščiojo po kiemą kaip reklaminiame filme, gracingai mojuodamas šluota, pasidairydamas į retėjančią lapiją, blykstančias dangaus tolumas. Iš įpratimo pasisveikinau, ir man oriai buvo atsakyta. Aš išpūtes akis žiūrėjau į jį.

- Mes, poetai... Didysis įkvėpimas... Niekingas pasaulis. Talentas... Kančia...

Tik paskui suvokiau, kad Režisierius jau grįžo iš vasaros atostogų ir šoko scenoje pagal jo komandą naujos figūros. Poetas Povilas Matėnas šlavė nukritusius auksinius rudens lapus, o pečkuryš Vytas Kiaurakelnis pagarbiai spoksojo į jį. Jupiteri, ką tu padarei šitam nekaltam ir romiam padarui?

Tado platūs pečiai vis dažniau pasirodydavo avanscenoje ir panelė Leokadija, sustabdžiusi mane, vis kažką šnibždėdavo, reikšmingai kreipdama galvą. Po to ėmė mane stabdyti ir ponia Zuzana, bet aš taip nieko ir nesuvokiau. Aš jų neklausiau, kaip buvau įpratęs nieko nebeklausyti ir nieko nebegirdėti. Ot, jei būtų prabilęs Zuzanos katinas:

- Vytai, gal patrauktumėm šį vakarą peliauti? Į kiemą numeris dešimt. O paskui į numeris dvylika. Ten yrrra tokiųų dailiųų katyčiųų.

Tada gal ir būčiau išgirdęs.

Jau skubėjo diena nakties link, kai radau už durų užkištą laiškėlį. Laiškėlio autorius, matyt, gerai pažinojo mūsų kiemo papročius, todėl sukeverzojo angliškai. Jis rašė, kad kažkur išvažiuojas, rodos, penktadienio vakare, ir kad jam būtų labai malonu, - čia jau grynai anglų kalbos ypatybė tie visi „itin malonu, mielasis, širdingai jūsu“, - taigi jam būtų labai malonu, jeigu aš ateičiau į oro uostą, reisas XXXX, ir palydėčiau. Asmuo žinaš, kad aš pečkuryš, - angliškai tai skamba maždaug kaip Velso princo pusbroliš, - bet jis taip pat dar kažką žinaš... Kadangi Režisierius labai įdėmiai žiūrėjo į mane, tai aš, mostelėjus jam mažuoju piršteliu, suglamžiau popierių ir suvaidinau, kad metu šalin. Mostelėjau ranka ir įsikišau popieriuką į kišenę. Bet Režisierius smerkiamai pajudino kitą mažąjį pirštelį ir aš vis dėlto išmečiau laišką į šiukšlių dėžę, kuri, pasirodo, stovėjo laiptinės kampe. Niekad jos ten nebūdavo. Bet tą vakarą buvo. Dekoracijos, matyt, keičiamos naktimis. Kaip aš nepastebėjau, o miegu taip jautriai.

Aš sėdžiu dabar ir rašau, beveik kas vakarą, ir kartais man būna gaila, kad nenuėjau, kartais džiaugiuosi, kad nenuėjau. Bet, jei blaiviai pagalvosi, tai aš čia visai niekuo dėtas, aš dariau taip, kaip man buvo sakyta, ir visai tuščias dalykas teisintis ir gailėtis.

Nuėjau. Pamiršau, neturėjau laiko, negalėjau. Dėl anksčiau minėtų priežasčių aš, N. N., pavėlavau trimis valandomis, dėl to nuoširdžiai gailiuosi ir pasižadu daugiau taip nebedaryti.

Tiesą sakant, galėčiau parašyti, kad buvau. Kai viską rašysiu iš pradžios, kai šie lapai jau bus susvilę pakuroje, bandysiu taip padaryti. Pamatysim, kas iš to išeis, bet jaučiu, kad išeis nekaip. Bent kol kas. O vėliau? Vėliau matysim.

Aš stovėjau ties Šv. Jono bažnyčia, kaip tik toje vietoje, kur Pilies gatvė švelniai išsilenkia kaip moteris, jausdama mylimą ranką. Tingiai plazdeno Gedimino bokšte vėliava, baigėsi trumpėjanti diena, linko gatvė žemyn, ėjo žmonės, būriavosi pankai prie Margaritos kavinės, caksėjo laikrodis ant mano rankos, plaukė tolumoje, anapus Neries, sunkėjantys rudens debesys. Išniro lėktuvas iš už senamiesčio stogų, kildamas aukštyn, nubrėžė lanką, mačiau iliuminatorių, keleivius, žiūrinčius pro juos, šmėstelėjo kažkieno pažįstamas veidas, lėktuvas išlygino sparnus ir pasuko į vakarus. Pamojavau ranka ir mačiau, kaip iliuminatoriuje, trečiame iš priekio, irgi kažkas mostelėjo ranka.

Kažkodėl panūdau tą vakarą išmaukti ko nors stipresnio. Patraukiau Rašytojo

buto link. Užlipau pažįstamais laiptais ir paspaudžiau durų skambutį. Durys neatsidarė. Dvasios vaikšto tiktai naktimis. Laiptų aikštelėje buvo netvarka. Matyt, kraustė jo turtelį. Bolavo popieriaus lapai. Nepatingėjau ir pakėliau. Jie buvo išmarginti kaligrafiška jo rašysena.

...žengdavo į Santa Maria del Fiore bažnyčią, besimeldžiantieji atsukdavo nugarą į altorių.

Kai ji persikėlė į dešinįjį Arno krantą, kairysis ištuštėjo.

Naktinė sargyba, užtikusi jaunuolio lavoną, paplūdusį kraujais, neabejojo, kad jo mirties priežastis - gražioji Rozaura Montalboni. Užteko atsitiktinio jos šypsnio, ir susikryžiuodavo ispaniško plieno špagos. Turtingieji įpėdiniai paleido vėjais tėvų sukrautus lobius.

O jinai praeidavo pakėlusį galvą, tarsi nepastebėdama, kas dedasi aplinkui.

Drumzlini Arno vandenys beveik kas rytą išplaudavo vargšų įsimylėjėlių kūnus.

Nelaimingieji tėvai tris kartus padavė ją į teismą. Du kartus teismas ją išteisino, bet pagaliau įsikišo senasis Kozimas Medičis. Ir teisėjai šį kartą nedrįso pasipriešinti. Jų sprendimas buvo toks: ištremti amžiams iš Florencijos miesto prieš tai prie gėdos stulpo išdeginus jai ant peties gėdos ženklą.

Tą rytą rotušės aikštėje stovėjo minios žmonių. Minios žmonių stovėjo ir ant namų stogų aplink aikštę. Rozaurą, dar gražesnė nei visuomet, buvo atvesta prie gėdos stulpo, budelis nutvėrė replėmis įkaitintą geležį, gizelis nuplėšė rūbą. Ir budelis, pamynęs savo pareigą, ne karštą geležį, bet savo degančias lūpas prispaudė prie jos balto peties.

Jinai praėjo, kaip visada, pakėlusį galvą, net nepasitaisiusi perplėšto rūbo, ir minia skyrėsi prieš ją.

Šitas bučinyš budeliui kainavo galvą, bet buvo dar daug tokių, kurie su didžiausiu džiaugsmu būtų pasikeitę su juo vietomis.

Kozimas Medičis mirė, ir jaunas Ferdinandas de Medičis atsisėdo į didžiojo kunigaikščio sostą.

Jis buvo visai vaikas ir moters grožis dar jam buvo nesuprantamas. Jaunas kunigaikštis panorą išpuosti naujai pastatytą koplyčią paveikslais ir parsikvietė iš Padujos savo vaikystės dienų draugą dailininką Lorenčą Fraskatį. Kaip ir visi jo cecho žmonės, Lorenčas buvo linksmas, nerūpestingas vaikinys ir savo pokštais iki ašarų linksmo jaunąjį kunigaikštį. Bet staiga jis nutilo, paniuro ir užsidarė koplyčioje. Užsirakinęs duris, neįsileisdamas net savo mokinių, dirbo nuo ryto iki vakaro.

Kai Lorenčas tris dienas neišėjo iš koplyčios, mokiniai susirūpino ir nubėgo pas kunigaikštį. Kunigaikštis nuskubėjo prie koplyčios. Į beldimą ir daužymą kumščiais niekas neatsiliepė ir kunigaikštis paliepė išlaužti duris. Visa koplyčia buvo ištapyta freskomis, ir visur buvo tik vienas veidas - Rozauros Montalboni. Vargšas dailininkas buvo išprotėjęs.

Ketvirtą kartą Rozaura Montalboni stojo prieš teismą, bet šį kartą jos nuostabųjį veidą dengė bronzinė Giltinės kaukė. Teismo nuosprendis buvo griežtas: iki pat mirties Rozaura Montalboni turėjo būti uždaryta vienutėje ir jai buvo uždrausta nusiimti kaukę.

Kunigaikštis Ferdinandas de Medičis valdė trisdešimt devynerius metus. Jo įpėdinis, Kozimas III, įžengęs į sostą, paliepė išleisti visus kalinius. Teisėjai peržiūrėjo bylas iš naujo, ir koks buvo jų nustebimas, kai kažkokios Rozauros Montalboni byloje jie perskaitė, kad ji buvusi nuteista už tai, jog „per graži“.

Rozaurą atvedė į teismo salę, nuėmė kaukę. Ir visko matę teisėjai krūptelėjo.

Per ilgus metus jos veidas įgavo kaukės bruožus. Į išsigandusius teisėjus žvelgė Giltinė.

Dar Ferdinandas de Medičis buvo įsakęs nuskusti Lorencio Fraskačio freskas. Rozaurai patekus į kalėjimą, jos turtas buvo parduotas iš varžytinių. Nė vieno portreto, kuris būtų išsaugojęs jos demonišką grožį, neišliko

Čia lapas baigėsi, tik paraštėje buvo iškeverzota tarsi visai kita ranka:

Aušta. Vilniuje kas dieną aušta. Nors visai be reikalo. Aš vis laukiu, vis kvailai tikiuosi, kad vieną kartą tikrai išauš, bet prieblanda, baisesnė ir kraupesnė už naktį, tvyro virš šito miesto.

Ir dar kitoj vietoj:

Kam aš parašiau šitą niekelį? Žinau, kad turėjau galvoje tris dalykus, bet, Viešpatie, Dieve mano, pamiršau. Patingėjau atsikelti naktį ir pamiršau!

Tas lapelis taip ir guli stalčiuje, gelsta, raidės blunka, bet man niekaip nepakyla ranka jį išmesti. Tiek to. Viskas bus, kol būsiu aš, ir čia nieko padaryti negaliu. Šlubis Epiktetas yra pasakęs: „Jei tau nusibodo žaisti, atidaryk duris ir išeik.“ Bet aš, kaip ir kiekvienas normalus žmogus, vengiu dalykų, kurie nesugražinami. Nors, jei pagalvosi, niekas negrįžta. Aš atkakliai su savo luotu iriuosi prieš srovę ir, nepaisydama mano pastangų, ji lėtai mane plukdo atgal. Bet aš iriuosi ir irsiuosi, kiek pajėgsiu.

Poviliukas šį kartą susirgo nepagydomai. Jei aš būčiau žinojęs! Iš Violetos virtuvės vėl stipriai kvepia kava ir burzgia rytais linksmas kavos malūnėlis. Dar nebuvo šalnu, bet vis greičiau ir greičiau krenta lapai. Futbolo sezonas artėja į pabaigą, stadiono tribūnose atkakliai tupi užsispyrėliai sirgaliai. Mes su Karininku smarksome patogiuose foteliuose, per rungtynes sutraukiam kalną cigarečių ir išgeriam visą arbatinį. Nuo mūsų šūkavimų ir necenzūriškų žodelių nuvyto ponios Zuzanos gėlės. Tiesa, čia gal kiek prisidėjo ir ruduo. Jaša lakė dvi savaites, būtų lakęs dar dvi, bet man nusibodo, nuėjau pas jį į namus ir pakėliau skandalą. Nepatikėjau, bet Jaša taip išsigando, kad net apsiverkė.

- Atleisk, Vytas. Aš tuoj, Vytas. Šį vakarą, Vytas.

Konfiskavau naminės butelį, paėmiau net odekolono buteliuką iš spintelės virtuvėje. Jaša taip uoliai mušėsi į krūtinę, kad jis odekolono negerias, jog supratau, kad gerai darau.

- Vytas, aš tuoj išsiskalbiu galvą ir einu. Tuoj pat.

- Tiek to, išsimiegok. Dar pabūsiu. Dvi savaites išbuvau. Pabūsiu.

Bet Jaša įnirtingai ėmė mojuoti rankomis, susirado kibirą, prisileido jį vandens, susirado net muilo gabalėlį po stalu.

- Tu žinai, Vytas, aš vis tiek nemiegu. Pats žinai. Ne? - Ir, įkišęs galvą kibiran, suprunkštė kaip šuo: - Aaa, aha, ha. Tak.

Jaša buvo šventai įsitikinęs, kad pagirios plaukuose. Matyt, jo giminėj kažkada būta prancūzo. Jis stropiai muilavo galvą, laistė vandenį ant purvinių grindų ir vis prunkštė.

Įsikišau degtinės butelį kišenėn ir nėriau pro duris. Jaša gailiai pasižiūrėjo iš paskos.

Perėjau paplavomis dvokiantį kiemą: pro sandėliukus, pro vaikus, besikapstančius smėlio dėžėje, pro nuplėštus nuo vyrių vartus, valkataujančios katės akys tamsoje žibėjo šalta negera šviesa. Gatvėje staiga atitokau - kurių galų pakėliau skandalą? Dabar Jaša, graužiamas savo amžinai pagiringos sąžinės, ars visą savaitę, o ką veiksiu aš? Sėdėčiau sau prie katilų retkarčiais nusenūsdamas, keikdamasis, gerdamas arbatą, kramsnodamas žuvies kotletus ir nematyčiau dienos, nejausčiau tekančio laiko, einančios dienos. Būčiau po

žeme kaip kape. Užtenka man vasaros laisvės, sotus iki kaklo. Stovėjau ir karštligiškai mažčiau, kur dabar trenktis. Dingtelėjo mintis apie kambariuką, ir nukrėtė šiurpas, ėmė drebėti keliai. Prietema, tuštuma ir tie žingsniai kieme. Žingsniai kieme, kurie niekada nenutils prie tavo durų. Į kiną?

- Tai tu dar, mylimas, vaikštai į kiną? - girdžiu pašaipų Karininko balsą.

Ne, mylimas į kiną nebevaikšto. Ir dingtelėjo man, kad didžiausias mano noras - žinoti, ko aš noriu.

Koja už kojos prislinkau iki sankryžos ir sustojau. Kitoje gatvės pusėje stovėjo Pūkis, įtraukęs galvą į striukės apykaklę, susikišęs rankas į kišenes. Už mūrinės tvoros vėjas blaškė nuogą, juodą obels viršūnę, pro raudoną kioskelį, per aikštę, ėjo dvi moterys su skėčiais, paskui jas tapeno Denaturkė, prisipylęs polietileninį maišelį alaus. Man ant kepurės nukrito vėjo pakeltas purvinas lapas ir tarė:

- Ko tu čia stovi naktyje? Jau ruduo, vasara seniai baigėsi.

Šveikas kažkada yra labai išmintingai pasakęs: kaip nors bus. Taip nebūna, kad kaip nors nebūtų.

Išgirdau beldimą į duris.

- Prašom, prašom.

Tadas ir Violeta stovėjo prie durų ypatingai rimti ir orūs, tokie rimti, kad net pamiršau pakviesti atsisėsti. Mano veide turbūt buvo ne itin gudri išraiška. Violeta, kaip ir dera moteriai, atkuto pirmoji:

- Tai gal pasodinsi svečius?

Susėdom, ir vėl tylą. Violeta, jau visai nebesivaržydama, bakstelėjo alkūne Tadu į pašonę. Bakstelėjo kaip reikiant.

- Mmmm, eėė, - tarė Tadas, ir man staiga paaiškėjo, kad žodis *mémé* yra onomatopėja. Atradimo džiaugsmas šmėstelėjo mano veide, ir Violeta palaikė jį šypsena.

- Ak, vyrai, - tarė ji, - šviesiai tiesiai, Vyteli. Tuokiamės mes su Tadu. Ryt, ketvirtadienį. Be jokių iškilnių ir balių. Norim, kad tu pabūtum piršliu, liudininku, - pasitaisė, pamačiusi mano išgastį.

- Bet aš... - dabar jau buvo mano eilė mekenti.

- Jokių „bet“, - Violeta jau tvirtai sėdėjo balne. - Viską žinau, viską suprantu. Specialiai atėjau paskutinę dieną, kad nelakstytum dovanų ir šiaip. Pastovėsi penkias minutes, paskui pas mane pavalgysim vakarienę, ir viskas. Amerikoniškai.

- Bet aš nei kostiumo...

- Kokio kostiumo, sakau - ketvirtadienį. Senmergių ir gyvanašlių diena. Į teatrą tai randi... - pridėjo.

Ir vėl, antrą kartą šiais metais, lyginau kelnes ir marškinius. Jei taip eis ir toliau, tapsiu dabita. Panelė Leokadija, skolindama lygintuvą, kalbėjo užuominom ir atkakliai, net godžiai sekė mano veido išraišką. Jis buvo akmeninis - kaip Šaltosios Širdies. Galų gale man pavyko išplėsti iš jos rankų tą prakeiktą buitinį prietaisą, be kurio, pasirodo, net vestuvių neįmanoma atšokti. Kol skalbiau marškinius, lyginau, tirštėjo už lango naktis ir nustojo lyti. Nurimo vėjas, ir kažkokia keista tylą nusileido ant kiemo, ant namo, ant miesto. Panelė Leokadija, sukalbėjusi poterius, jau miegojo, degė tiktai mano žiburys, ir jo šviesoje pro nuogas liepos šakas blizgėjo drėgnas kiemo grindinys. Kažkas šliaužė į miestą, prisidengęs tamsa ir rudeniu.

Rytą pabudau kaip niekada vėlai ir iškart, kaip man visada būna, kai ilgiau

pamiegu, pasijutau nesmagiai. Dirstelėjau į išlygintas kelnes ant kėdės atlošo ir nuotaika dar labiau sugedo. Baisiai nemėgstu švenčių. Iš anksto žinai viską, kaip bus. Ir, dideliu savo liūdesiu, patyriau, kad viskas taip ir buvo. Visų pirma po vakarykštės tylos užėjo rūkas. Taksi, rizikuodamas bakstelėti nosimi į vos dūlojančius abipus gatvės medžius, lėtai šliaužė per miestą. Violeta buvo pasikeitusi neatpažįstamai. Ką iš moters gali padaryti rūbas ir šukuosena! Mano piršlienė, guvi ir plepi moteriškaitė, tarškėjo be paliovos ir, nuvažiavus vos dešimtį metrų nuo namų, pradėjo sakyti man „tu“.

Tarp kapinių medžių stovėjo balti Santuokų rūmai, ir ne nuo ryto vėsos mane nupurtė šiurpas. Vestuvių maršas ant kapų. Velnias tupėjo ant stogo ir, iškišęs liežuvį, juokėsi. Salėje būriavosi poros su negausiomis palydomis. Tikrai - senmergių ir gyvanašlių diena. Pagiringas funkcionierius įleido mus į salę. Uniforminio švarko alkūnės blizgėjo. Išgirdęs, kad šampano negersim, neslėpė nusivylimu. Tadas net sumišo, bet Violeta akiplėšiškai žvilgtelėjo į jį ir energingai bakstelėjo į šoną. Po kelerių vedybinio gyvenimo metų ten turėtų atsirasti skylė. Dama panašaus atspalvio kostiumu atvertė civilinį mišiolą ir atbubeno maldos žodžius. Nugrota plokštelė stenėjo girgždėdama Mendelsono maršą. Vyrukas išvarė mus iš salės, ir visi lengviau atsikvėpėm. Tadas užsispyrė, pasirodo, retkarčiais ir jis moka taip daryti, pervažiuoti Vilniaus tiltus. Važiavome per tiltus. Apačioje, miglose, vos įžiūrima kaip Stiksas, plaukė Neris. Violeta kategoriškai atsisakė, kad ją neštų ant rankų. Tad jiedu ėjo dviese, o mudu su piršliene kiurksojome šiltoje mašinoje. Vairuotojas abejingai žiūrėjo į priekį, retkarčiais įjungdamas valytuvus - miglos rasa per kelias minutes tirštai nuguldavo stiklus.

- Dabar į Mikalojaus bažnyčią, - pasakė Violeta, ir vairuotojas abejingai linktelėjo. Tiksėjo skaitiklis - rub rub, kop kop.

- Eik klebono, - šnipstelėjo jaunoji man į ausį, ir aš paklusniai, aplenkęs lėtai judančią vestuvių procesiją, nulėkiau į zakristiją. Klebonas jau stovėjo, apsirengęs liturginiais rūbais.

- Liudijimus turit?

Atkišau. Jis pavartė, pasižiūrėjo į mane. Akys buvo pilkos, senos ir tolimos.

- Gerai, eikit į bažnyčią ir prie altoriaus pastovėkit.

Bažnyčioje buvo dar tamsiau. Zakristijonas uždegė kelias žvakes, skambtelėjo varpeliu, ir klebonas įžengė pro zakristijos duris. Kol jis kalbėjo užkeikimus, aš žiūrėjau į virpančias žvakių liepsneles. Šventas Antanas žvelgė į mane ir šventas Mikalojus žvelgė į mane. Paskui klebonas atsigrėžė, sujungė stula rankas, ir netikėtai, lyg iš paties dangaus, sugaudė vargonai. Paskui klūpėjau, jausdamas šaltą, šimtametį grindinį keliais, aidėjo tuščioje erdvėje klebono žodžiai, raminantys, guodžiantys, drąsinantys. Ir vėl panorau būti zakristijonu. Bet iš peklos nėra kelio į rojų.

Kai ėjome atgal per tuščią navą, mano pavydo objektas oriai ėmė gesinti žvakes. Taksistas, žinoma, miegojo.

Jau namuose, lipidamas laiptais, nutaikęs momentą, šnipstelėjau Violetai:

- Jau dabar laisvas?

Jinai šypstelėjo ir taip pat tyliai atsakė:

- Laisvas. Iškilminga vakarienė aštuntą valandą. Dalyvavimas būtinas. Prašau be pokštų.

Migla nesisklaidė, širdyje buvo tuščia, ir aš, kaip visada, išėjau į gatvę. Buvo darbo diena, ir gatve skubėjo irzlūs žmonės.

Kai parėjau, iki iškilmingos vakarienės buvo likęs tik pusvalandis. Violetos

pusėje girdėjosi indų skambesys ir sklido itin gardūs kvapai. Sėdėjau ir dūmojau. Pabėgti nėra jokios vilties - tą supratau aiškiai. Ir ruošiausi, jau nebe pirmą kartą, nuolankiai pakišti galvą po likimo kirviu. Peržvelgiau negausią savo mantą. Jokio padoresnio daikto, kuris tiktų dovanai, ir dar šeimyninio gyvenimo pradžiai. Kelios nušiurosios knygos, drapanų ryšelis, suklerusi spinta, kurią radau kadaise išmestą prie katilinės durų ir parsitempiaiu su Jaša. Kėdė su ranktūriais - ją labai vertinau, nes buvo su visom keturiom kojom. Taip pat rastinukė. Sofutė, ant kurios snūstelti nebūtų pasidrovėjęs ir Indijos jogas. Trys visai nublukusios ir apdulkėjusios Vilniaus verbos - dar iš tų palaimintų laiku, kai jos kainavo kapeikas. Žinojau, kad turiu vieną daiktą, tačiau apsimečiau nežinaš. Bet laikas nenumaldomai artėjo, jau girdėjau savo vardą dukart ištartą koridoriuke. Kai sugiedos trečią, jau nebeišsiseksiu. Tad atsikėliau ir ištraukiau spintos stalčiuką, kur į senovišką drobinį rankšluostį su neįmantriu Mantvydų herbu kampe gulėjo suvyniota mėlynoji motinos vaza. Senoviška bohemiško stiklo vaza. Nežinau, kaip tas trapus daiktas išvengė karų, sukilimų, okupacijų sumaišties. Stiklas nustebeš skambtelėjo, kai išvyniojau ir pastačiau ant stalo. Nušvito visas kambarys tylia mėlyna šviesa. Dar vaikystėje, dideliame sesers pavydūi, ši vaza buvo skirta man. Tik dabar aiškiai suvokiau, kad aš neturėsiu kam jos palikti. Ir gal jau ne tokia didelė nuodėmė, jei padovanosiu jaunavedžiams. Šiaip ar taip, man liks senelės austas rankšluostis. Jau dūlėjantis ir tyliai irstantis per sulenkimus spintos tamsoje. Padėjau rankšluostį atgal ir ėmiau ieškoti popieriaus. Žinoma, jo nebuvo. Rausvo ar melsvo kaspinėlio taip pat nebuvo. Nebenorėjau eiti pas panelę Leokadiją skolintis. Aš vis skolinuosi ir skolinuosi. Nuėjau į virtuvę ir nuploviau šaltu vandeniu, sausai iššluosčiau. Vaza švietė rankose, kai ėjau per tamsą. Pasitaisiau neklusnią garbaną ir, giliai atsidusęs, patraukiau į Violetos apartamentus.

Piršlienė, visa įraudusi, badė apskrudusiai vištai krūtinę. Užė žydra dujų liepsna.

- Rūta, Tadai, tik pažiūrėkit!

Buvau pabučiuotas į vieną skruostą, paskui į kitą. Tadas stovėjo pamėgtajame tarpduryje ir atlaidžiai šypsojosi, žiūrėdamas į vikrią savo žmonelę. Višta nuskrido į dubenį ir sustingo iškėlusiu nukapotas kojas. Piršlienė rikiavo aplink ją gedulingą keptų obuolių vainiką.

- Vyrai, marš iš virtuvės.

Tadas skėstelėjo rankomis. Nuo šiol jam, matyt, teks tik vykdyti komandas. Nerūpestingas gyvenimas.

Stalas, balta staltiesė, gėlės, užkandžiai, aprasoję buteliai. Klestelėjau ant sofos. Stoją nejauki tylą. Nėra nieko baisesnio kaip sėdėti prie dar ruošiamo stalo.

- Gal televizorių, - pasiūlė Tadas, baugiai dirstelėjęs į duris.

Įsijungė televizorių. Tas nepatenkintas suburbė, paskui atplaukė iš tamsos žvalus diktorias balsas, skelbiantis naujus laimėjimus ir pasiekimus.

Tadas šiugždeno laikraščio puslapius.

- Bus futbolas, - džiaugsmingai tarė. - Po dešimties minučių.

Ir abu kantriai ėmėme laukti.

Tuo tarpu puoton atkeliavo višta, dar keli niekniekiai. Miegojo tortas kampe, ant kėdės, apklotas, kad nesušaltų, o gal, kad neišsigastų, sviestiniu popieriumi.

- Ir vėl televizorius, - priekaištingai tarė Violeta. Bet šį kartą netikėtai įsikišo piršlienė:

- Tegu, vyrai.

Vyrai paslapčia su palengvėjimų atsiduso. Taip ir šventėm penkiese. Du vyrai, dvi moterys ir televizorius. „Žalgiris“ žaidė šauniai ir vestuvių nuotaikos negadino. Konjakas buvo stiprus, višta skani, užkandžiai puikūs. Bėgo laikas, ir tamsėjo vakaras. Kambarys darėsi jaukesnis, ar nuo vakaro, ar nuo išgerto vyno, ar nuo nerimstančio televizoriaus - plepiausio mūsų nedidelės kompanijos dalyvio.

Pažadino tortą kampe, ir tas užsiropštė ant stalo į vištos vietą. Iš jos, vargšės, bebuvo likę tik kaulelių krūva. Tadas nuėjo į virtuvę malti kavos, piršlienė - kaisti vandens.

- Taip ir liksiu už kavą neatsiskaitęs.
- Kodėl? - paklausė Violeta. - Atsiskaitęs.

Ir nesupratau. O kad nesupratau, tai ir nutylėjau.

- Tu man truputį patikai, - staiga tarė ji.
- Ir tu man truputį patikai, - išgirdau aš savo žodžius ir nustebau. Žalias vynas tikrai ne vanduo.

Įėjo piršlienė su kava, paskui Tadas su puodukais. Kava kvepėjo kaip niekad. Gal rudeniop visi kvapai sustiprėja?

- Kaip tu gyvensi be senamiesčio? - vėl paklausė Violeta, ir vėl aš nesupratau. Bet šį kartą ji paaikšino:

- Tai ar pas tave nebuvo užėję? Kapitaliniam remontui atiduoda. Jau kito mėnesio pradžioj iškrausto, - jina šyptelėjo, - pačiu laiku į moterystės stoną... Tai tu nieko nežinai, - vis dar stebėjosi. - Aaaa, lindėjai savo pragare. Ieškojo tavęs keliskart. Teiravosi. Tai va, gyvensi su visais patogumais. Senberniui šiais laikais ir su visais patogumais... Sekasi, Rūta, a?

Antstolis atėjo pirmadienį. Dar bandžiau mykti, kad man kažkas priklauso, kad norėčiau grįžti atgal, bet taurusis biurokratas nebuvo linkęs ką nors aiškinti. Čia bus butai didelėm šeimom, - pareiškė. Pasirašiau popierių. Ir jis, pamiršęs atsisveikinti, pranyko.

Violeta su panele Leokadija kraustėsi po dviejų dienų. Pasirodė, kad jų butai vienoje laiptinėje. Tai jau, gali sakyti, iki grabo lentos. Leokadija taip ir pasakė, šluostydamosi ašaras:

- Gal ir tu, Vyteli, kur nors netoli pakliūsi. Kaip aš gėleles paliksiu? Kaip jas paliksiu...

Ponia Zuzana taip keikėsi, kad nuo stogo biro čerpės. Karininkas užsibarikadavo duris ir tvirtai pareiškė, kad jis, tokių ir tokių ordinų kavalierius, perėjęs vokiečių artilerijos mėsmalę Aleksejevkoj, kai tas mulkis, tas ūsočius... niekur neis, niekur nevažiuos.

Tada antstolis atsivedė du milicininkus. Karininkas tik iškišo špygą pro durų tarpą ir nusispjovė:

- Gali palaukti, man nedaug liko. Pradėk savo remontus nuo ano galo. Kol baigsi, aš ir užversiu kojas, o dabar dink. Neturiu kada su tavimi pliuropiti. Dink.

Neįsileido jis ir manęs, kai atėjau kitą savaitę atsisveikinti. Pasitariau su Jaša, daiktus per kelis kartus taip suvežiojom, po ryšelį. Paskui vakarop, jau visai naktį, Jaša atvarė karutį, prie jo pririšom išardytą spintą, mano puikiają sofą ir pajudėjom. Dardėjom per visą miestą. Žiūrėjo atsigręždami reti praeiviai, bet Jaša žingsniavo kaip niekur nieko pašvilpiniuodamas. Aš žingsniavau greta karučio, prilaikydamas ranka siūbuojančią sofą.

Naujasis rajonas buvo ant kalno, anapus Neries. Kol nusikapstėm iki mano rūmų, atėjo ir pusiaunaktis. Jaša sąžiningai padėjo viską suvilkti. Liftas, kaip

visada būna naujuose namuose, neveikė. Sustatėm spintą, sofą, Jaša apžiūrėjo vonią, kriaukles.

- Aš, Vytas, ateisiu. Buvęs santechnikas. Sutvarkysiu. Nelašės ir nebėgs. Dešimt metų nebėgs. Sakyk, turi?

- Turiu, Jaša, turiu, - ir padaviau jam tą patį kadaise iš jo paties nacionalizuotą butelį.

Jaša paėmė nuo palangės darbininkų pamirštą stiklinę, praplovė po čiaupu, kad būtų švariau, net pirštu pasuko.

- Gersi?

- Gersiu, Jaša.

- Tai gerai, kad gersi. Nors aš ir rusas, bet vienas negeriu. Negaliu, ir gana. Nu, jei jau labai negerai...

Susėdom ant grindų. Kabėjo ant laido galo lemputė, ir kvaila rudeninė musė daužėsi į ją. Apačioje verkė vaikas.

- Į sveikatą, Vytas, už įkurtuves.

- Į sveikatą.

Ūžė vėjas ventiliacijos vamzdyje, ir plazdėjo kambarį atplyšęs tapeto kampas.

- Skersvėjai. Nu ir skersvėjai. - Ir tuoj pat paguodė mane: - Užtai patogumai visi. Tulikas, vanduo. Ir matyti toli, - tarė atsistojęs. - Toli matyti.

Atsistojau ir aš. Tikrai. Tolumoje žiburiavo čia blėsdamas, čia vėl įsižiebdamas miestas.

Baigėme gerti. Jaša gailiai pasižiūrėjo į tuščią butelį, paskui į mane. Jo akys blizgėjo. Papurčiau galvą.

- Aš nueisiu, - pasisiūlė.

- Nieko nėra. Parduotuvės nėra.

Jaša liūdnai atsiduso:

- Tu nacionalistas.

- Kodėl? - nuoširdžiai nustebau.

- Degtinės neduodi.

- Neturiu, matai, kad neturiu.

- Vis tiek. Tada iš manęs atėmei. Nacionalistas, - tvirtai užbaigė ir išėjo.

Vėjas stiprėjo ir ėmė blokšti į langus sunkius lietaus lašus. Atrodė, kad stiklai neišlaikys.

Vėjas kaukė visą naktį ir atsibudau vos pilkėjant tulumoj virš dykviečių dangui. Skaudėjo galvą. Tuščias kambarys atrodė nykiai. Slėgė betoninis stogas, betoninės sienos, betoninės grindys. Po langais burzgė purvyne ekskavatorius, kabindamas duobę. Matyt, pamatus naujam namui. Keli darbininkai šildėsi prie bitumo krosnelės. Už jų, anapus dar neasfaltuotos gatvės, stovėjo nuogas apleistas sodas. Pats namas jau buvo nugriautas. Ir namas, ir visi kiti pastatai. Likęs tik sodas ir šulinys. Vėjas lankstė net tankiai sužėlusius erškėtrožių krūmus. Padėjau arbatinį ant elektrinės viryklės, bet niekaip negalėjau sulaukti, kol užvirs vanduo.

Išaušus vėl pradėjo lyti. Vanduo taip ir nemanė užvirti. Kad jį kur velniai. Išjungiau viryklę, apsilikau striukę ir išėjau. Visuose butuose bruzdėjo: kalė, plovė grindis, elektriniais gražtais urbino sienas, tempė laiptais baldus, veidrodžius, ryšulius. Iš kažkokio ryšulio ištrūko puodas ir džiaugsmingai žvangėdamas nusirito žemyn.

Nejaugi nepriprasiu? Ačiū Dievui, vis vėluoja aušros. Įpratau vakarais stovėti prie lango, nedegdamas šviesos, ir žiūrėti į tolimus senamiesčio žiburius.

Jau vėlai rudenį užėjau į kiemą. Langų rėmai išimti, panelės Leokadijos gėlės išmindžiotos. Karininko butas taip pat tuščias, be durų, be langų. Krosnis išardyta, ant grindų šiukšlės, plytgaliai, keli tušti vaisiuo buteliai. Pakėliau apdraskytą, purviną knygą:

„Aš nenorėčiau nei vieno, nei kito. Bet jeigu jau taip atsitiktų, jog man tektų pasirinkti - ar pačiam pakelti neteisingumą, ar jį daryti kitam, jau geriau pasirinkčiau pakelti jį pats.“

Nežinau kodėl, bet man šovė galvon nueiti į muziejų. Panelę Leokadiją buvau visai pamiršęs. Bet jinai nepamiršo manęs. Stovėjau ir klausiausi, kaip negerai tame naujame bute, kokie vėjai, kokie kaimynai, jokios žolelės aplinkui. Visą šitą puikiai žinojau ir pats, tad beliko tik abiem parypuoti ir palinguoti galvomis - ką padarysi, ar mūsų kas klausia? Ką tu, mažas žmogeli, gali?

- O Karininkas? - paklausiau.

Panelė Leokadija keistai pasižiūrėjo į mane, ir aš pamaniau, kad ji nesuprato.

- Petras kaip?

- Tai tu nieko nežinai? - nusistebėjo ir staiga apsverkė. - Nebėra. Palaidojom. Tavęs su Violeta ieškojom, bet tu kaip į vandenį prapuolei. Tie nevidonai baladojosi baladojosi. Elektra išjungė, paskui dujas išjungė, o jis vis savo. Kietas žmogus buvo amžinatilsį. - Čia jinai persižegnojo, ir keli turistai iš broliškų respublikų priekaištingai pažvelgė į mus. - Ir šilumą, ir vandenį išjungė. O jis vis savo. Nunešdavau valgyti. Neįsileisdavo, - jinai vėl nubraukė ašarą - net manęs neįsileisdavo. Tik per langą paimdavo. Niekuo jau netikėjo. Niekuo. Taip aš jį ir radau. Pamačiau pro langą. Nuo kėdės nuvirtęs. Miliciją pašaukiau. Duris išlaužė. Jau atšalęs ir levonteris ant grindų. Dar iš karo, iš vokiečio buvo paėmęs. Ir kam jis tą levonterį laikė? Kam? Kad gyvastį sau atimtų? Ordinau ant stalo sukrauti. Ir raštelis.

Jinai nutilo, jos išblukusios, pavargusios akys buvo pilnos ašarų ir nieko daugiau. Pavargusios senos moters akys.

- O parašyta, kas ten parašyta?

Jinai pasilenkė prie manęs ir sušnibždėjo:

- „Eikit šikt“, - ten buvo parašyta, - ir nuraudo. - Kietas žmogus buvo, bet geras. Gal piktas kartais, bet minkštos širdies.

Salėje čežėjo dailės mėgėjų žingsniai. Antrame aukšte bubeno gidė:

- Lietuvos dailė ypač suklestėjo šeštąjį dešimtmetį, kai sėkmingai vystydama socialistinio realizmo metodą žengė į...

Aš žengiau į lauką.

Jau nebelijo. Skaidrėjo vakarai, ir ten, aukštai, virš sunkios rudens juodumos, plaukė mėlyname danguje amžini, balti praėjusios vasaros debesys.

Aš laikau rankose šituos lapus, primargintus naktimis, matau juose praėjusius metus, matau veidus, girdžiu balsus, ir viskas yra ne taip, kaip buvo iš tikrųjų, viskas pridengta kažkokiu lengvu šilko šydu, gražinančiu ir taurinančiu viską, ir tas šydas - tai atmintis, netobula žmogaus atmintis, besistengianti išsaugoti viską, bet iš tikrųjų atsirenkanti iš chaotiškos, suveltos visumos tai, kas gražiausia - tiek jame pačiame, tiek kituose, tuoj pat užmirštanti, kas buvo nemalonaus, žeidžiančio, ir tolimo laiko skausmas netenka aštrumo, virsta tik švelniu, lėtu liūdesiu, ir meilė atrodo beveik tobula, ir viskas, kas buvo, atrodo gražiau, negu kad yra dabar. Praeis ir dabar; ir kada nors, jei vaikščiosiu šitomis gatvėmis, jei dar matysiu aušras, lėtai užsidegančias viršum tų kalvų,

prisiminsiu tas naktis, kada sėdėjau vienas su savo mintimis, prisiminsiu balkoną, lietu, plaunantį nakties juodumą, ir ta vienatvė, kuri kaip akmuo dabar slegia mane, atrodoys kitaip, ir pamanyčiau, ir sakysiu sau tada: tada buvo kitaip, tada buvo kitaip.

Aš laiku rankose šituos lapus, primargintus naktimis, ir nėra juose praėjusių metų, nėra juose praėjusios vasaros - yra ne mano metai, ne ta vasara, yra kažkas kita, man nepažįstama, beveik svetima, tolima, gal ir gražu - nežinau, bet tai ne aš, ne Ji, ne Violeta, ne Poviliukas, ir liepos ne tos, ir krapai Rašytojo balkone ne tie. Tai ne mano vasara, ir aš metu tuos lapus į pakurą, metu po vieną ir jaučiu, kaip didėja tuštuma krūtinėje, kaip peršti akys nuo liepsnos.

1991

BITĖ

Gerokai po pusiaudienio bitė pakilo nuo avilio laktos ir, palengva kildama vis aukščiau, pasuko į vakarus. Ji skraidė nuo pat ankstyvo ryto ir truputį pavargo. Jau kelias savaites žemę kankino sausra, tad žieduose nektaro nebuvo. Apačioje plytėjo pilkėjantys laukai, sodybos, vingiavo, dulkėdami nuo pravažiuojančių mašinų, keliai. Bitė nesileido. Kiekvienas žiedas, kiekviena kuokelė čia buvo išvartyta ir apžiūrėta. Ji skrido tolyn. Ėmė ilgėti medžių šešėliai, nurimo vėjas, sunki pavakario kaitra nusileido prie pat žemės. Apačioje tarp kalvų sumirgėjo upelis. Bitė ėmė leistis. Ji norėjo gerti. Nutūpusi ant pusiau panirusio žolės stiebelio, atsigėrė šalto vandens, pamatė ant kranto melsvą cikorijos žiedą, nutūpė į jį, bet tas buvo sausas kaip ir viskas aplinkui. Ėmė skristi palei upelio vagą. Nuo vandens kilo vos juntama vėsi drėgmė ir taip nevargino karštis. Bitė skrido į miestą. Miesto skveruose ir palei gatves augo daug liepų, buvo pats jų žydėjimas, todėl tikėjosi, kad negriš tuščiomis.

Greitai pasirodė raudoni čerpių stogai, ir ji pasuko į kairę. Kylanti nuo stogų šiluma virpino orą ir blaškė bitę. Skristi pasidarė sunkiau. Tiršti sunkūs kvapai kilo nuo grindinio, iš pravertų langų, iš kiemų, bet ji atkakliai skrido tolyn, kol pasiekė nedidelį skverelį, ištisai apaugusį liepomis. Jos, nepaisant sausros, dar žydėjo. Lapai blizgėjo nuo kibaus lipčiaus. Beveik nematomais smulkučiais miglos lašeliais jis krito žemyn, cementinės šaligatvio plytelės po liepų šakomis buvo patamsėjusios. Keli lapai, neišlaikę sausros, pagelto ir nukrito.

Bitė ilgai bėgiojo nuo žiedo prie žiedo, saugodamasi neprikibti prie blizgančių tamsių lapų. Ji prisirinko nektaro ir apsunko. Apžiūrėjusi paskutinį žiedą, suzvimbė ir sunkiai pakilo. Tuo metu gatve pralėkė sunkvežimis, jo sukeltas sūkurys nuplėšė dar kelis lapus, netikėtai pagavo bitę ir bloškė ant gatvės grindinio. Bitė neužsigavo. Ji nukrito į tarpą tarp dviejų akmenų, prineštą smėlio. kažkas buvo numetęs ledų porciją. Ledai ištirpo kaitroje ir skystis susigėrė į smėlį. Bitės sparnai apkibo lipniu saldžiu purvu. Ji piktai sudūzgė ir, apvirtusi ant nugaros, bandė išplėšti sparnus.

Ant šaligatvio stovėjo mažas berniukas su balta kepuryte nuo saulės. Šalia jo stovėjo mama ir kažką greitakalbe pasakojo kaimynei. Berniukas tampė motinos ranką ir vis kartojo:

- Mama, mama, einam. Mama, kada eisim? - bet mama nesiklausė, ji tik tvirtai laikė vaiką, kad tas neišrūktų ir neišbėgtų į gatvę.

Akmenys per dieną buvo įkaitę, ir bitė visai pavargo, kol jai pasisekė apsiversti ant kojų. Ji sunkiai ropojo grublėta gatve šaligatvio briaunos link. Už šaligatvio augo nors dulkiną, bet žalia ir vėsi skvero žolė. Bitė norėjo palįsti po lapu ir nusivalyti sparnus. Ji buvo jau prie pat krašto, kai ją pamatė berniukas. Jis tučtuojau įsikišo pirštą į burną ir susidomėjęs ėmė žiūrėti į bitę. Bitė truputį pailsėjo ir pradėjo kopti stačiu šaligatvio kraštu. Berniukas vis taip pat žiūrėjo, neištraukdamas piršto iš burnos. Kai bitė užkopė ant šaligatvio ir vėl sustojo atsipūsti, berniukas pakėlė savo mažą koją. Bitė pamatė pakibusį virš jos batelio padą ir pajuto, kad į avilį nebegriš. Ji susirietė ir bandė gelti. Bet padas buvo kietas.

- Mama, aš širšę užmušiau!

Motina pasižiūrėjo iš aukštai ir pasakė:

- Čia ne širšė, čia bitė. Einam namo.

Ir jiedu nuėjo.

Bitė nusirito nuo šaligatvio krašto tarp nulaužto degtuko ir liepos žiedlapio. Ji dar judėjo, bet jau nieko nebejautė.

LAUKIANTIEJI

Pavasaris. Pilka, šalta, šlapia, vėjas. Storas vyriškis guli ant šaligatvio. Ruda nutrinta nailoninė striukė, margos, purvinos kelnės, rudi pusbačiai, pilka numurusi beretė ant galvos.

Beretė ant galvos, vadinasi, ne griuvo, o susmuko. Vieni praeina, nepasuka galvos - jaunesni. Kiti pasižiūri, praeina - ir jauni, ir seni. Pasižiūri, sustoja - vyresnės moterys. Pasilenkia.

- Reikia iškviešti greitąją, - vyresnės moterys.
- Girtas, - vyrai.

Keli atkakliausi stovi ir žiūri.

Nesuprasi, ar gulintysis girtas, ar jam bloga. Nušiuoręs visas, veidas raudonas. Girtuoklis. Bet nelabai panašus, gal darbininkas.

Pastovi, nueina. Keli lieka.

Pasirodo policininkas. Toks pat storas. Jam sunku susilenkti. Pasilenkia, suima už pažastų gulintįjį ir bando užkelti galvą ant šaligatvio briaunos. Sunku.

Padėti - nepadėti, padėti - nepadėti?

Galų gale užvelka ant šaligatvio, pakiša po galva beretę, pagalvoja, atsmaukia striukę, irgi sugrūda po galva. Matyti plikas išvirtęs ir paraudęs gulinčiojo pilvas, margi flaneliniai marškiniai.

Policininkas pasitaiso kepurę ir nueina.

Eina, nepasižiūri. Eina, pasižiūri, praeina. Pasižiūri, sustoja.

- Reikia iškviešti greitąją, - sako naujai atėjusieji.
- Girtuoklis, - sako vyras.
- Buvo policininkas, - sako pusamžis vyras.

Sustojusieji kantriai laukia. Gulintysis guli kaip gulėjęs, atrodo, kvėpuoja. Senutė pasilenkia prie veido.

- Reikia greitąją...
- Buvo policininkas, - vėl jai aiškina.

Sustojusieji dabar stovi ir žiūri į gulintįjį. Niekas nieko nesako. Laukia. Kas bus? Mirs - nemirs? Kartais pasižiūri į tą pusę, kur nuėjo policininkas. Policininkas nesirodo. Mirs - nemirs? Šalta, vėjas, krinta retos šlapios snaigės. Gulinčiojo lūpos ima balti, akys pusiau pramerktos.

Numirė. Nepravėręs lūpų, neatmerkęs akių. Policininkas taip ir nepasirodė. Sulaukusieji eina kas sau.

Po dešimties minučių jau kiti.

- Infarktas? Užsimušė? Krito? Užmušė? Policija?
- Nebėra kam paaiškinti.

EPOCHOS DIENORAŠČIAI. Esė

Kada aš žvelgiu į savo amžiaus žmones ir lyginu juos su praeities žmonėmis - mano geradari kunigaikšti Federicai, - aš visuomet galvoju, kad absurdiška yra nuomonė tu, kurie mano, jog jie negali tinkamai pagirti praeities laimėjimų, nepapeikę savo amžiaus papročių, talentų, nesumenkinę bendraamžių ir nepagalvėję savęs, kad gimė tokiu nelaimingu laiku, kai nėra sąžiningumo, darbštumo, iškalbos... O aš kartais net didžiuojuosi, kad gimiau šiame amžiuje, kuris pagimdė tiek garsių žmonių...

**Alamanno Rinucini dedikacija Federicui da Montefeltro
Filostrato knygoje „Apolonijaus gyvenimas“**

Gal ir drąsu ką nors rašyti apie dienoraščius po kandžios A. A. Milne'o (garsiojo „Mikės Pūkuotuko“ autoriaus) esė ta pačia tema, bet, prisiminęs ypatingą ypatingų tarnybų dėmesį kukliam ir miesčioniškam žanrui, išdrįsau. Ak, tas naivusis, sentimentalusis XIX amžius! Ašaromis nulaistyti jaunų savižudžių dienoraščiai, svajingų panielių albumai mėlyno aksomo aptaisais su įžymiųjų poetų eilėmis ir eiliakalių posmais, vėjų draskomais pageltusiais berželiais ir ultramarininiais audringų marių vandenimis, su švytinčiu pro grėsmingus audros debesius niūriu mėnuliu.

Mano epochos dienoraščiai, jei nenugulė į abiejų imperijų gestapų archyvus, tai pavirto plėnimis, sudegė sprogimų liepsnose partizanų bunkeriuose, supuvo užkasti žemėje, buvo sudeginti atsargesnių ir bailesnių artimųjų. Juk dienoraščiai, kaip ir intymūs įžymybių laišakai, visada buvo rašomi slapta tikintis ir jaučiant skaitytoją, jei ne sūnų, tai anūką, tolimą ainį, kuris turėjo pravirkti skaitydamas graudžias probobutės nelaimingos meilės istorijas, pamiršdamas, jog kaip tik dėl to, kad kadaise šaunus ulonas užsimušė nukritęs nuo žirgo, jis ir skaito dabar tas eilutes. Net Vilniaus žandarai, pakabinę vakarais žydrają uniformą į spintą ir susisiautę minkštu turkišku chalatu, dažė žąsies plunksnas į rašalą ir skrebena storame sąsiuvinyje ty mo viršeliais anaip tol ne žandariškas istorijas. Kas netiki, tegu pasiskaito Vilniaus žandarų papulkininkio Asinkrito Ivanovičiaus Lomačevskio ar pulkininko barono Vasilijaus Aleksejevičiaus fon Rotkircho dienoraščius.

Mano epocha dienoraščius rašyti atpratino greitai. Ir dabar rasti prieš trisdešimt keturiasdešimt metų rašytą dienoraštį taip pat sunku kaip ir elzevyrą, o tikras, nuoširdus stribo dienoraštis toks pat retas Lietuvoje kaip ir Stradivarijaus smuikas.

Mano epochos dienoraščiai, tie, kurie išliko, buvo rašomi visada turint omeny tam tikrą, ypatingą skaitytoją, jaučiant jo šaltą kvėpavimą į kaklą. Kokia prasmė kalbėti apie tokius dienoraščius? Bet vieną dienoraštį, kuris visai atvirai kaip garsusis Edgardo Poe laiškas gulėjo ant stalo visų matomas ir nė vienam neatėjo į galvą už jį pasiūsti autorių į komjaunuoliškas statybas, aš mačiau.

Su dailininku R. vaikščiojom po Mončio parodą tarp didžiulių, tokių lietuviškų ir kartu prancūziškai elegantiškų medžio skulptūrų, svarstydami, kaip netikėtai, iš pačių šaknų prasimuša nacionalinis, atrodo, tokio modernaus autoriaus pradas.

Kai išėjome į lauką, buvo kaip tik liūdnoji popiečio valanda, kai negali nei skaityti, nei vaikščioti po miestą.

- Einam į mano dirbtuvę, pasėdėsime, - pasiūlė R.

Ir mes nuėjome per irstantį senamiestį, apšviestą vakarėjančios saulės šviesos, kuri taip keistai sutaurina miesto spalvas. Dirbtuvė pusrūsyje - ne itin koks džiaugsmas tapytojui. Mane, diletantą, sujaudino prieblanda ir aliejinių dažų kvapas, kurio pasiilgsti. Dirbtuvėje matytą paveikslą sutinki parodoje kaip seną pažįstamą tviskančioje teatro fojė, pasipuošusį prašmatniu fraku, bet vis tokį pat artimą, tik iškilmingesnį.

R. atidarė langines ir nuleipusių tuopų lapų šešėliai ėmė plaukioti ant storai dažais apdrėbto molberto, gelsvo, panašaus į kaukolę, kalkakmenio, lentų stalo.

- Aš tau parodysiu vieną daiktą. Stankevičiaus vizualinį dienoraštį.

Ir ėmė traukyti kito didžiulio stalo stalčius, prigrūstus popierių, akvarelių dėžučių ir šiaip visokių daiktų, kažkodėl reikalingų dailininkams, mėgstantiems turėti ir matyti daiktą.

Tai buvo paprastas, storas mano vaikystės metų sąsiuvinis. Kadaisė žalsvais, didelio rūgštingumo kartono, kaip pasakytų restauratoriai, viršeliais, jau pageltusiais nuo laiko ir nuo tos prakeiktos rūgšties. Į jį dailininkas klijavo viską, kas patraukė jo akis: degtukų dėžutės etiketė, išplėšta su visu viršeliu, batų tepalo dėžutės etiketė, bilietas į parodą, dangtelis nuo latviškų sardinių dėžutės, atrodantis šiame kontekste, kaip pasakytų mandruolis kritikas, tarsi užsienietis, kvaili socialistiniai atvirukai, etiketė nuo alaus su itin derlingomis miežio varpomis, etiketė su šlykščiai violetiniu, taip primenančiu SSSR karinių komisariatų mėgstamą rašalą, svogūnu ir užrašu „Repčatyj luk“ ir daug daug visko - pilnas sąsiuvinis. Iš pradžių aš džiaugsmingai šūkčiojau, R. sėdėjo nugara į langą ir truputį su pašaipėle žiūrėjo į mane. Ir staiga man dingtelėjo štai kas.

Apsupti absoliučiai standartizuotų, serijinių daiktų, pasikartojančių monotoniškai, kaip vandens teškenimas inkvizicijos kankinimų kameroje, turėtume išeiti iš proto. Saugodamas savo smegenis, žmogus, kaip jis visada linkęs daryti, nueina lengviausiu keliu. Tampa serijinis pats. Taip patogiau, daug patogiau gyventi, bet kam tada apskritai būti žmogumi? Ir tuoj pat klausimas - o ar mes besame žmonės? Ką veikti, kur dėtis žmogui, kuris mąsto ir daro taip, kaip jam norisi. Vaizduojamasis menas, kuris turėtų būti vaistas nuo tos siaubingos standartizacijos, priverstas jai tarnauti. Reklama etc. Ir staiga yra žmogus, kuris tame serijiniame pasaulyje sudėlioja serijinius daiktus ir taip kuria savo pasaulio viziją - keistą, kitokią, užmaskuotą, paslėptą po ironijos kauke, kurios niekas net nepastebi. Pasukioja pirštą prie smilkinio. Mulkis. Trenktas. Taip. Tokie išmintingi samprotavimai. Bet man nedavė ramybės vis vartant ir vartant tas prakeiktas „Repčatyj luk“. Kažkodėl man norėjosi sakyti - „Rrrrrepčatyj“. Staiga supratau - tai ne tik vizualinis dienoraštis, tai epochos vizualinis dienoraštis. Ir ji buvo kaip ant delno. Buka, lėkšta, kvaila, pasipūtusi, baili. Nuostabioji mano gyvenimo epocha. Nors čia buvo užfiksuota - ne dokumentine, bet vis dėlto menine prasme - tik nedidelė atkarpėlė, maždaug 1953-1956 metai. Autorius buvo akivaizdus liaudies priešas, kurį reikėjo tučtuojau areštuoti, suimti, tą kontrre - štai iš kur rrrrepčatyj - voliucinį dienoraštį skubiai užrakinti į seifą, suimti visus tuos, kurie jį matė, ištardyti, išsiaiškinti jų bendrininkus ir tučtuojau izoliuoti, kad nenuodytų savo šlykščiais priešiškais nuodais skaistaus, tauraus liaudies kūno. Bet, o klasta. Nei pats velnias nesugalvotų. Prie ko prikibsi? Viskas sava, tarybiška. Na, latviškas sardinių dangtelis truputį panašus į zapadopoklonstvo. Bet jį rasi kiekvienoj parduotuvėj! Mane nukrėtė šurpas. Neperdedu. Tas dienoraštis buvo visokiausių, netikėčiausių asociacijų kamuolys. Galėjai keliauti visomis įmanomomis kryptimis: nuo dizaino, tapybos,

grafikos, filosofijos iki socialistinio kliedesio; per šizofreniškas fantazijas iki sentimentalių jaunystės, vaikystės atsiminimų.

Aš užverčiau sąsiuvinį. R. tebesėdėjo, o pašaipėlė jo veide nepradingo. Pasidarė vėsu. R. tvirtinimu, kaip tik iš po jo dirbtuvės išteka jau seniai dingęs po miestu šaltasis Vingris.

Dailininko Stankevičiaus paroda prieš porą metų vyko Menininkų rūmuose. Tada baisusis sąsiuvinis gulėjo po stiklu, ir aš net nežvilgtelėjau į jį.

Šiandien vakare, šitaip kalbėdamasis su savimi, prisiminiau sudegintus savo vaikystės ir jaunystės dienoraščius. Nepasakyčiau, kad man jų būtų labai gaila. Jie tikriausiai buvo iš tos rūšies, kurią dienoraščių specialistas, jau minėtas A. A. Milne'as, aprašo šitaip: „Bet yra dar viena dienoraščių rūšis, kuri niekad jokios reikšmės neturės... aš įtariu, kad didžioji dienoraščių dalis aprašinėja proto ir dvasios dalykus todėl, kad trūksta įdomių kūniškų nuotykių. Jei nėra galimybės parašyti „Šiandien Bondstreete mane užpuolė liūtas“, visada galima parašyti: „Šiandien Šv. Pauliaus katedroje mane apniko abejonės.“

Taigi. Bet vieno sąsiuvinio man dabar pasidarė gaila. Jis, kaip visada atsitinka labai vertingiems daiktams, prapuolė pats. Tada, gal septynerių metų, paskaitęs laikraštį, nutariau rinkti degtukų etiketes. Deja, tai buvo niūrūs filumenistams laikai. Visos degtukų dėžučių etiketės buvo vienodos - juodi fabriku kaminai geltoname dugne ir raudona vėliava. Kartais pasitaikydavo vien raudona vėliava mėlyname dugne. Dar rečiau - kupranugariai po palmėmis. Kitokių nebuvo. Tiesa, ateidavo siuntinių iš Amerikos. Juos gaudavo kalvio žmona. Ten būdavo muilo, skarelių, velniškai kvapnaus tabako kalvio pypkei ir kartais net degtukų. Degtukus, muilą ir skareleles kalvienė laikydavo komodos stalčiuje. Aš žinojau kur. Tik tabaką kalvis, nepaprastai didžiudamasis, surūkydavo. Aš labai kentėjau. Tėvas dažnai atsivesdavo keliaujančių internacionalistų, kaip tada sakydavo - „iš rajono“, nakvoti. Visokių aktyvistų, instruktorių, partinių veikėjų. Kaime niekas nenorėdavo jų priimti. Bijojo. Visi veikėjai labai mėgdavo išgerti. Mano tėvas taip pat. Dažnai jie pratriukšmaudavo iki ryto, rūkydavo paprastus papirosus, kartais brangius - „Java“, bet degtukų dėžutės būdavo tokios kaip ir visų. Ir kartą, begaliniam mano džiaugsmui, vienas toks internacionalistas paliko tuščią suomišką degtukų dėžutę. Paprasčiausiai išmetė. Su didžiausia pagarba atsargiausiai nulupau etiketę ir, patepęs virta bulve, įklijavau į savo sąsiuvinį. Neturiu supratimo, iš kur tas tipas ištraukė dėžutę, ir nežinau, iš kur aš sužinojau, kad ji suomiška. Tikriausiai pasakė kalvis. Jis buvo dirbęs traukinio mašinistu Amerikoje, mokėjo angliškai ir degtukų etikečių buvo matęs be galo daug. Ant etiketės buvo pavaizduoti du vyrai, besiiriantys per sraunią upę. Dabar gali galvoti, kad tai buvo Laiko upė.

LAPKRIČIO SAULĖ

Šeštą valandą ryto žadintuvas sustojo, ir jis atsiduso. Už lango, virš laužytos stogų linijos, pilkavo aušra. Vėjas šnarino beržo lapus kieme. Jis pasiklausė - lietus neteškėno, vėl tokia pat šalta, apsiblaususi, kaip ir visa savaitė, diena. Virtuvėje, įrengtoje koridoriuko gale, užkaitė arbatą, atsuko čiaupą - šiltas vanduo nebėgo. Raukydamasis ėmė skustis. Veidrodis, papilkavęs nuo virtuvės garų, blausiai švytėjo, atrodė tarsi langas į kitą, keistą ir nesuprantamą pasaulį. Arbatinukas ėmė burbuliuoti, jis užsiplikė arbatos, stiprios; iki kavos dar toli, pagalvojo, gal įsipilti šilto vandens ir baigtis skustis. Baigtis skustis - kaip aš čia pasakiau? - baigtis skustis, ir prisiminė begalinius poliklinikos laukiamuosius, storulį jauną gydytoją rudomis džiaugsmingomis akimis. Jis vartė tyrimų lapelius, primargintus įvairiausiomis, bet vienodai neįskaitomomis rašysenomis. Jiedu įsikalbėjo, ir jis paklausė: ko jūs taip gerai nusiteikęs? - Sūnus gimė, - staiga visiškai pražydo gydytojo veidas. - Pirmas? - Pirmas, - ir gydytojas džiaugsmingai sujudėjo kėdėje, paskui susidrovėjo savo džiaugsmo šioje ne itin linksmoje vietoje. - Rūkot? - Rūkau. - Gydytojo pirštai sujudėjo: - Ta-aip. Reikės gulti. - Dabar? Dabar gi vasara. - Vasara, - sutiko gydytojas, - bet reikia, atidėlioti negalima. - Bet dėl tokių niekų... - bandė jis prieštarauti. Niekad negulėjau ligoninėje, pagalvojo, ir dabar, ir dar vasarą... Lįsti į palatas ir mirti ten iš nuobodulio. - Niekai, - taip pat staiga, kaip ir buvo apsidžiaugęs, supyko gydytojas, - niekai, paskui dėl tokių niekų kiek mes turim rūpesčių. - Jis pasakė ligoninės adresą. - Siuntimo ateisit pas mane, gal nieko rimto, bet padarysim tyrimus kaip reikiant, turim gerą aparatą... - ramindamas kalbėjo gydytojas, išleisdamas jį pro duris. Tik parėjęs namo jis suprato, kas tai per ligoninė ir kodėl gydytojas taip raminau kalbėjo. Baigė skustis, bet vis dar žiūrėjo į veidrodį. Žiūrėjo į svetimus, jau beveik užmirštus veido bruožus ir veidrodyje jie atrodė visai ne taip, kaip jis jausdavo juos kas dieną. Veido oda sušiurkštėjusi, raukšlelės apie akis ir pačios akys, kurios dabar žvelgė tyrinėdamos pačios save, - jo akys, kas jose? Svetimos, tolimos akys, ir jam pasirodė, kad šmėstelėjo pačioj jų gelmėj kažkoks nepažįstamas, naujas šešėlis. Pasižiūrėjo į rankų pirštus, į delnų linijas, iš kurių Margarita kažkada būrė jo laimę ir turtą. - Kas man tas turtas? - juokėsi jausdamas jos ploną švelnų delną. Švelnų tuo švelnumu, kurio nei jis pats, nei jo rankos niekada neturėjo ir niekada nejuto. Ir rankos buvo svetimos. Negrabiai apkarpytais nagais, pašiurpusios nuo šalto vandens. Sugniaužė kumščius, po oda sujudėjo raumenys, pasiėmė arbatinuką, metalinį emaliuotą puodelį ir nuėjo į kambarį. Gerdamas arbatą stovėjo ir žiūrėjo pro langą. Dangus buvo lygiai pilkas, pūtė stiprus, monotoniškas vėjas, beržas šlamėjo lapais, bet apačioje, kieme, buvo tuščia ir tylu - vėjas ten nesiekė. Jis uždarė langą ir nužvelgė kambarį. Stalas, kėdė, knygos, stalinė lempa, kuri atitverdavo naktimis nuo viso pasaulio. Ne atitverdavo, bet perkeldavo į kitą - išmintingai paprastą ir gražų. Tas pasaulis buvo ir šiame, bet galėjai jį matyti tik ramioje stalinės lempos šviesoje, šiaip jis, subiręs į tūkstančius mažyčių auksinių dulkių, tirpdavo ir nykdavo aname, dideliame, ir tik retą laimingą dieną staiga nei iš šio, nei iš to pajausdavai visą grožį, visą išmintį, tą nepakartojamą ir nedalomą, dieviškąją, - kaip kitaip pavadinti? - visumą, joje svyravo trys ramunės palei apsilupinėjusią sieną, augo samana ant pajuodusios nuo amžių čerpės, vaikščiojo Margarita, šypsodamasi jam ir viskam, dūko vaikai, lėtai tęsdama žodžius kalbėjo ir kalbėjo teta Emilija, šaudė virš stogų juodi, grakščiai vikrūs čiurliai, mušė laikrodį, šlamėjo skverų liepos, teškėno lietūs į numintus grindinio akmenis ir, visa tai girdėdama ir

jausdama, plakė tyliai ir nejuntamai širdis.

Ant akacijos krūmo nutūpė paukščiukas ir, pakreipęs galvą, žiūrėjo į viršų. Matyt, jam buvo keista, kad žmogus nemiega tokią ankstyvą valandą. Susirado tarp knygų užkištą seną, jau gelstančiais kraštais sąsiuvinį, pavartė, stebėdamasis savo raštu. Net rašysena laikui bėgant keičiasi.

*...ir mirštančioj šviesoje
neplaukia debesys,
miškai miškai
ir tavo veidas,
ramunės žydi vėjuje ties vingiu...
Tyla.*

Perskaitė garsiai, iš lėto įsiklausydamas į savo balso skambėjimą. Paukščiukas taip pat pasiklausė, čirkstelėjo nepatenkintas ir nuskrido. Jis nusijuokė, numetė sąsiuvinį ir išėjo į gatvę. Miestas buvo tuščias, minkštai šlepsėdami padangomis, čiuožė ankstyvieji troleibusai. Perėjo aikštę ir atsisėdo prie Katedros kolonų. Tyliai mirksėjo niekam nereikalingi šią ankstyvą valandą šviesoforai. Kažkur čežėjo kiemsargio šluota, plazdėjo vėliava Gedimino bokšte. Pavartė cigarečių pakelį rankoje, įsikišo atgal į kišenę, užsisagstė lietpalčio skvernus ir patraukė prie autobusų stotelės.

Troleibusas bėgo palei Nerį, vėjas šiaušė ją, miegojo priplaukoje balti laivai. Kadaisė svajojo dirbti tokiame garlaivėlyje, vežioti žmones į Valakampių pliažus: vaikus, nerimstančius ir lakstančius po dieną, drovias, pirmą kartą išsiruošusius dviese poreles, orias matronas su meziniais - reikia pabūti gamtoje, pušynai, tyras oras; ir plauktų garlaiviukas pirmyn atgal vis tais pačiais upės vingiais, neskubėdamas, pūškuodamas, burbuliuoja vanduo po sraigtu, slenka krantai, medžiai, gėlės, apsnūdę meškeriotojai, miesto bokštai, pušys, svyrančios nuo vėjo ant kalvų. Vakarop auksinis saulės takas, vėsoma nuo vandens. Miegotų čia pat, laive, - mėlynas rūkas prieš aušrą ir visada tarp žmonių - šventišku, ilsinčių, linksmų, naivių kaip vaikai, kaip upė, kaip krantai.

Žiede persėdo į autobusą. Visi važiavo į sodus. Tempdami krepšius, apsnūdusius vaikus. Vakare grįš namo prisikrovę uogų, vaisių, su gėlių puokštėmis, pavargę, persisunkę vis labiau pamirštamoms žemės kvapu.

Ėjo per kaimą, kuris visada keliasi anksti, rūko dūmas iš kaminų, girgždėjo varstomos durys, rupšnojo karvės lankose, vištos kapstėsi patvoriuose, išgirdę svetimo žingsnius, tingiai lojo šunys, žiūrėjo žmonės pro langus į jį ir kėlė kasdieninį šaukštą prie burnos. Dangus buvo vis toks pat pilkas, vis tebeputė vėjas. Miške iškart pasidarė tamsiau, keliukas raitėsi tarp retų pušų tai išsiskirdamas, tai vėl susibėgdamas, saulės nebuvo, vienoj vietoj reikėjo tiesiai kirsti per jaunuolyną, paskui jau per pradedančią ruduoti pelkę, kur siūravo ant laibų kotelių švylės. Ėjo braukdamas jas ir staiga pasirodė, kad pelkei nebus galo, kad jis pasiklydo toj pilkumoj, toj rudumoj; bet nepasiklydo, išėjo tiesiai ant stataus ežero kranto. Ežerėlis buvo mažas, gilus, su labai skaidriu vandeniu. Pušys rytiniame krante, kur įtekėjo bevardis upeliukas, eglės - priešingame, kur tysojo pelkė. Ežeras bangavo, nestipriai, jis niekada stipriai nebanguodavo, net siaučiant linksmiems pavasario vėjams - buvo giliai lomoje tarp kalvų, ir alksnių lapai prie vandens nejudėjo. Atsisėdo ant kelmo prie pat raibuliuojančio vandens, miškas buvo tamsus, ir atrodė, kad ežeras šviečia sidabrine šviesa kaip tas veidrodis virš kriauklės, padūmavęs nuo laiko

ir garų. Vėjas vartė vandens lelijų lapus, ošė giria, teškė bangelės į krantą, į medžių, augančių tiesiai iš vandens, susipynusias šaknis. Šiureno sausa šilta žolė, gurgėjo upeliukas, atskrido žalvarnė keistai puošniomis, režiančiomis akį šios dienos pilkumoje plunksnomis. Sucirpė žiogas, jis atsistojo, nužvelgė ežerą ir pasuko atgal.

Telefonų automatų kabinos stovėjo tuščios. Susirado kišenėje monetų, pridėjo šaltą ragelį prie ausies ir išgirdo nesuprantamu būdu į telefono tinklus įsipainiojusią melodiją. Skambėjo Šopeno valsai, jis klausėsi ir žiūrėjo, kaip virpa lapai ant uosio šakos priešais kabinos stiklą. Staiga nusmelkė keista mintis, kad kažkada jau taip stovėjo ir klausėsi tos pačios melodijos. Buvo vakaras, pro kabinos langą matė Katedros kolonas, varpinę, krito žibintų apšviečiamas šventinis, baltas sniegas, skubėjo žmonės, atsargiai šliaužė slidžia gatve mašinos, mirgėdamos žiburiais, o jis stovėjo ir klausėsi drebančia širdimi, nedrįsdamas paskambinti. Tik ta baimė buvo kitokia - tada bijojo džiaugsmo, bijojo laimės, kuri galėjo užgriūti jį, išgirdus ragelyje pažįstamą balsą. Tada jis taip ir nepaskambino. Melodija baigėsi, jis nuspaudė svirtelę, surinko numerį. Girdėjo, kaip kitame laido gale plyšauja telefono skambutis, paskui pasigirdo pažįstamas gydytojo balsas:

- Taip taip, prašom, būtinai. Rytoj iš ryto - juo anksčiau, juo geriau.

Padėkojęs pakabino ragelį. Nusipirko laikraščių, nežinia kam gėlę ir patraukė į kavinukę, kurioje dirbo Margarita.

- Sveikas, ko taip vėlai? Būdavai toks ankstyvas.

- Vaikščiojau, - atsakė. Margarita, atnešusi kavos, pamatė gėlę. Jis pagavo jos žvilgsnį, netikėtai pačiam sau ištiesė jai žiedą.

- Matai koks, kai nori - nepamiršti, - ir jis prisiminė, kad šiandien jos gimimo diena.

- Išgerk su manimi kavos, pastatysiu, - pasiūlė nevykusiai slėpdamas sumišimą.

Ji atsinešė puodelį, nubėgusi pamerkė gėlę, dar pataisė, kaip tik moterys moka.

- Kokia graži, - pasakė atsisėdusi priešais, vis dar tebesišypsodama, žiūrėdama į jį.

Kokia čia graži, pagalvojo, paprasčiausia rožė, bet kažkas atšilo viduje nuo jos žodžių ir jis nusišypsojo, jam pasirodė, taip pat paprastai, natūraliai, kaip ir ji, kaip visi. Beveik nesuprato, ką jina kalba, tik žiūrėjo į jos veidą, rankas, kaklą, kai ji gėrė kavą, vis pažvelgdama į jį. Juos skyrė stalas, vazelė su sausomis gėlėmis, laikraščiai. Jis neišdrįso pastumti vazelės į šoną.

- Na, man reikia dirbti, - pasakė atsisėdama, - o tu skaityk tuos savo laikraščius ir ateik vakare, kai baigsiu. Nėra man šventos dienos, - nusijuokė. Jis tik linktelėjo galvą, atsivertė laikraštį, bet neskaitė - žiūrėjo į Pilies gatvę už lango. Šmėkščiojo žmonių figūros pro šalį, priešais, kiemo arkoje, stovėjo, kalbėjo, juokėsi. Girdėjo Margaritos balsą už nugaros, jautė jos žingsnius, kai praeidavo pro šalį, ir vis sėdėjo, žiūrėjo pro langą, nesiryždamas pakilti.

Leidosi Latako gatve klausydamasis, kaip ošia vėjas klevų šakose, gatvelė pasisuko, atsivėrė Onos bažnyčia visu savo grakštumu, orūs, rūstūs Bernardinai, tiltelis per Vilnią. Upelė bėgo, šniokštė, šnekėjo, kaip sakydavo Povilas, žydėjo smulkiais žiedeliais kažkokios vandens žolės, vinguriavo palei srovę ilgi žali povandeninių augalų kuokštai, pasiautė vėjas, lėkdamas nuo barbakano kalvos, ir jis pasistatė apykaklę. Negyvi, apnešti dulkėmis Malūnų gatvės langai, reti praeiviai, išėję neskubiais išėiginės dienos reikalais.

Kadaise, studentaudamas, nuomojo pigų ir šiltą kambarėlį prie pat Bernardinų kapinių. Vienintelė senutės šeimininkės sąlyga buvo nenukabinti Aušros vartų Marijos nuo sienos. „Dar mano Jadziusia pakabino“, - aiškino ji, šluostydamosi skarelės kampučiu ašaras. Vėliau sužinojo, kad ji vis ieškojusi mergaitės nuomininkės, bet kapinės arti, ir jauni žmonės, stebėjosi, kažkodėl bijo mirusiųjų. „O juk gyvųjų reikia bijoti, gyvųjų, ponaiti“, - kartodavo ir vis šluostydavosi akių kampučius. Jis taip ir nepasistengė sužinoti, kas atsitiko tai Jadziusiai, kas ji tokia, nors vieniša senutė, nebeturinti nieko iš artimųjų, taip norėdavo išsipasakoti, bet jos sielvartas buvo tylus, nedrąsus, ji tik lydėdavo prašančiomis akimis, kurių jis, pilnas jaunystės egoizmo, nepastebėdavo. Tada jam atrodė, kad jo vargai ir rūpesčiai vieninteliai tokie skaudūs, tikri. Išgyveno čia ilgai, bėgant laikui, jam ėmė atrodyti, kad patys šviesiausi, patys giedriausi jo jaunystės, jo gyvenimo metai prabėgo šičia, šitoj trumpoj kelių žingsnių gatvelėj, kur pavasariais taip švelniai keldavosi žolė tarp retai minamo namo grindinio akmens, tik čia taip svaiginamai naktimis kvepėjo alyvos, tik čia jis parašė tuos kelis, taip ir likusius rankraščiuose, eilėraščius. Prisiminė ilgus lietingus vakarus, vėją kapinių medžiuose ir kaip atsparą darganai, užmarščiai, mirčiai - jaukią šviesą kambariuke, knygą ant stalo, arbatos stiklinę, kurią pagal seną, jau niekur išpaikintame pinigų ir butų stygiaus mieste nebesilaikomą paprotį vis atnešdavo šeimininkė, prisiminė aušras, ankstyvas vasaros aušras, kai plakdavo Vilnios šlaituose lakštingalos, atsiminė visas tas svajones, džiaugsmus, siekius, tokius šviesius, kartais naivius, žiūrint iš laiko perspektyvos, patirtus čia, ar bent jam atrodė, kad buvo patyręs, atsiminė švarią romią senučiukę, Jadziusią; nupirko gėlių, saldainių ir nuskubėjo į savo jaunystės gatvę. Jam nė į galvą neatėjo, kad prabėgo šitiek metų. Duris po ilgo beldimosi atidarė girta susivėlusio moteriškė ir tik iš kelinto karto supratusi, ko jam reikia, išdrožė:

- Pakratė kojas tavo senė. O buto negausi, nė nemanyk. Mums paskirtas. Jonai!

Jis nebelaukė, kol pasirodys tas Jonas, nuėjo į kapines, padėjo gėles ant pirmo apleisto kapo. Grįžtant atgal pro buvusio jo kambario langą sekė įtarūs pikti veidai. Ir vėliau, kai pasidarydavo sunku, vis ateidavo ir iš toli žiūrėdavo į tuos langus, kol galų gale suprato, kad viską puošia praėjusių metų šydas. Gal ir buvo anos dienos šviesesnės, gal. Taip jau sutvarkyta žmogaus atmintis, kad atkakliai stengiasi išsaugoti tik tai, kas buvo šviesaus, gero, o visa kita - smulkias mūsų ir mūsų artimų išdavystes, niekšybes, bjaurastį skandina juodoje užmaršties bedugnėje. Neišvertum kitaip. Jis suvokė tai protu, o širdis tyliai patarė, reikia pasilikti šį tą priebėgai sunkią valandą. Tyčia nebeatėjo niekada, bet žingsniuodamas pro šalį visada aplankydavo tą gatvelę. Ir dabar pasuko kapinių link. Namelis buvo toks pat - nei labiau apleistas, nei gražesnis. Pergyveno Jadziusią, pergyveno senutę, pergyveno jo jaunystę, pergyvens ir jį. Vis taip pat ošė kapinių medžiai ir dangus virš jų vis taip pat buvo pilkas.

Valgyklėlėje, stovinčioje netoliese, viskas pasikeitė. Kadaise joje buvo pigaus ir nepigaus vyno, ir vakarais, kalbant milicijos protokolų kalba, jaunuoliams susidarydavo ne visai tinkama atmosfera, bet jis mėgdavo čia pasėdėti. Valgis pigus, arti, šilta, galima parūkyti geriant arbatą, pasidairyti į lankytojus, kurie čia buvo neeiliniai. Vakarais paprastų žmonių nepasitaikydavo - nuošalu, o jei ir užklysdavo koks, tai jį, prieš tai paprašę rublio, dažniausiai išmesdavo už durų. Jo nelietė, jis buvo vietinis, „savas“, visi žinojo, kad jis studentas, taigi rublio prašyti neverta. Kartais koks persigėręs smarkuolis bandydavo užkabinti, bet

visada atsirasdavo ir kas užstoja. Viskas tada jam atrodė romantiška, panašu į Dostojevskį, į kriminalinį romaną blogiausiu atveju. Ir kalbos, ir keistas šiurkštus žargonas, ir prietema, ir padavėjos, kurių abejinguose pragertuose veiduose, rodės jam, plazdėjo ir kito, šviesesnio, tauresnio gyvenimo viltis.

Vynas ir visi kiti gėrimai buvo dingę, ir garsioji anų laikų publika ištirpusi gausiose Užupio tarpuvartėse, kiemuose, valdiškuose namuose. Jis atsisėdo prie stalelio kampe, apipešiotas ciklamenas žydėjo ant murzinos palangės, tarškėjo plaunamos lėkštės, burkavo balandžiai gatvėje, užė, kaip senais laikais, ventiliatorius sienoje. Tikriausiai čia jis ir susipažino su dailininku, ir suskambėjo ausyse kadaise tartų žodžių intonacija, tik ištirpo, išsisklaidė balso tembras, spalva. „Povilas Šliukas tamsta?“ - ir sėdėdavo jie dažniausiai prie šito staliuko, vaizdas pro langą buvo tas pats, tik kiti metai, kita valanda. Povilas parodė jam daiktų pasaulį. Pirmą kartą patekęs į jo dirbtuvę nustebo: žibalinės lempos nudaužtais aprūkusiais stiklais, raižyta langinė, linų brauktuvas, durys iš klėties, brikelio rato stebulė, apdulkęjusios Vilniaus verbos - tada pigios, nemadingos, - medinė kaimo berno skrynutė, surūdijusios kalvio darbo spynos grėsmingai išsižiojusios, su kyšančiais raktais ir be jų, net skardinis laidotuvių vainikas, ir tas kaboją ant durų, kiekvieną kartą įeinant barškėjo savo negyvais, aplaužytais lapais. Paveikslai nekabėjo, kaip jis įsivaizdavo, gražiuose rėmuose ant drapiruotų sienų, jų buvo prigrūsta visur: ir tam tyčia padarytuose stelažuose, ir kampuose, suversti krūvomis, tik keli kaboją ant sienų nedrąsiai spausdamiesi tarp visokio neįmanomai margo šlamšto, bet ir tie patys buvo ne Povilo - kam į save žiūrėti kasdien? ką padarei - padarei, neištaisysi, o ko nepadarei - praėjo ir nebepadarysi. Šita siaubinga, betikslė daiktų kakofonija pasirodė turinti savo prasmę, savo išmintį, reikėjo tik pamatyti, kaip Povilas džiaugėsi jais, kaip čiupinėjo kiekvieną. „Žiūrėk tu, kaip padaryta, kaip padaryta! Va, šaukštas, paimk, prisidėk prie akies, va va taip. Matai? A? Matai? Jis asimetriškas, supranti? Ne? Nesupranti. Manai, taip sau? Manai, truputį į vieną šoną, truputį į kitą, kaip pasitaiko? A? Ne, broli, viskas apgalvota. Paimk į dešinę ranką, ar matai? Šaukštas atsikišęs į tą šoną, kur burna, kad patogiau srėbti būtų.“ Prieš apstulbusias Jurgio akis staiga atsivėrė nuostabus, gyvenantis jau tūkstančių tūkstančius metų daiktų pasaulis. Kiekvienas, rodos, pats nereikšmingiausias, šimtus kartų laikytas rankoje, pro kurį praeidavai nepastebėdamas, kuriuo naudodavaisi nepastebėdamas, buvo tobulinamas amžių amžius, kol įgavo jam vienam būtiną, idealią formą. Povilas išmokė jį tą formą pastebėti, suprasti ir pajauti jos grožį. Povilas sakydavo, kad kiekvienas daiktas kažkokiu nesuprantamu būdu išsaugo ir jį padariusios rankos šilumą, jame lieka nors mažytė dalelė žmogaus dvasios. Reikėjo tik mokėti žiūrėti, jausti, lyg pirmą kartą matytum, lyg paskutinį kartą matytum.

Povilas nemėgo dirbti vienas, ir Jurgis daugelį valandų išsėdėdavo senoviškame krėsele - žiūrėk, kaip ranktūriai išlenkti, a? - skaitydamas ar šiaip neskubiai žiūrinėdamas daiktus dirbtuvėje. Niekada jam nebuvo atėję į galvą, kad dailininko darbas gali būti toks fiziškai sunkus. Anksčiau jis įsivaizdavo maždaug taip: dailininkas pasiima paletę, kūrybiškai nusiteikia, išmaišo dažus ir lengvais švelniais potėpiaais kloja juos ant drobės, kartais atsitraukdamas, pasižiūrėdamas, pasigrožėdamas.

Povilas tapė staigiais stipriais judesiais, įtempta drobė virpėjo nuo teptuko prisilietimo, kartais įnirtingai pabraukdavo nykščiu ar keikdamasis gremždavo steku. Jis plūkėsi, švilpavo, spjaudėsi, keikėsi, drąsinosi, gyrė save ir peikė tuoj pat. Nedidelis griežtai apibrėžtas stačiakampės drobės plotas turėjo

sutalpinti visą pasaulį, kurį tuo metu matė, jautė savyje Povilas, turėjo sugerti visą jo energiją, jį apėmusią nuotaiką, ir sugerti taip, kad paskui tą nuotaiką, tą jausmą spinduliuotų, skleistų. Drobė turėjo pergyventi Povilą, turėjo pasakyti visiems tiems dar toli, dar ateities rūke ir šaltyje esantiems, ką jis galvojo, jautė, kas skaudėjo, dėl ko kankinosi, ką mylėjo, ko ne kentė, pasakyti taip, kad ir jiems suskaustų širdį, kad ir juos persmelktų nuo galvos iki kojų. Šitas darbas buvo panašus į azartišką lošimą kortomis su kažkuo nematomu, galingu, bejausmiu, lošimas su velniu iš sielos, lošimas su Giltine iš gyvenimo, lošimas, kurio beveik nebuvo galimybės išlošti. Jurgį nupurtė šiurpas, kai vieną vakarą, žiūrėdamas į siūbuojančius juodus kapinių medžius už lango, tai suprato. Pervertė dar nuo mokyklos suolo vis priešokiais tęsiamą eilėraščių sąsiuvinuką. Kas tai? Koketavimas nesamais jausmais, gėlyčių siuvinėjimas įvairiaspalviais siūliukais laisvalaikiu? Plykstelėjo akinanti kaip žaibas mintis: kiek daug tokių žaidžiančių, siuvinėjančių, vieni žino, ką daro, kiti, naiviai užsimerkę, mano darą. Nubėgo pas Povilą ir mikčiodamas bandė išsakyti taip netikėtai užgriuvusią mintį. Povilas pažvelgė į jį lyg susidomėjęs, lyg nustebejęs, jo akys patamsėjo, ir suniurnėjo neaiškiai: „Negailėti, nebijoti, sugrūsti save...” - mostelėjo į drobę ant molberto. Turbūt tada jis ir padeklamavo, o gal vėliau, gal kitur, gal prieš tai?

*Šlovė ir atminimas tiems, kas budi,
Kol gyvas, prie savųjų Termopilų,
Ir dviguba šlovė, jei jis nujaučia
(O dažnas tai nujaučia), kad kalnuos
Netrukus pasirodys Efialtas
Ir kad vis viena medai prasiverš.*

Paskui staiga sviesdavo teptukus, kur pakliuvo, paletę, kur pakliuvo.

- Gana. Einam, einam! - skubiai apsilkdavo palta, maukšlindavosi rudą nunešiotą beretę. - Kaip mes atrodom? Gerai. Puikiai. Nuorūkos nepalikai? Susvilinsi visus mano menus, ir nebuvo Povilo. Tušti šnapso buteliai, sugadintos mergos ir šūdo kalnas nesiskaito. Einam, einam! - o rakindamas duris klausė: - Kur? Ką? Į kavinę Nr. 52! - ir nužirgliodavo greitais, ilgais žingsniais, neatsigrėždamas, nestabteldamas, palinkęs nuo skubėjimo į priekį. Jurgiui atrodydavo, kad anam vis vien - velkasi jis iš paskos ar ne. Jautėsi kaip valtelė, siūlu pririšta prie visu greičiu lekiančio kreiserio. Ties kavinukės durimis sustodavo ir uosdavo plūstančius į gatvę kvapus.

- Noriu valgyti. Žvėriškai. Užsisakysim po pusę kilogramo lietuviškos dešros ir lėkštę, dvi! raugintų kopūstų. A? Gerai?

Jurgis imdavo lementi pasijutęs svetimas, niekam nereikalingas šunelis. Povilas, atspėjęs jo mintis, imdavo už pečių ir stumdavo pro duris.

- Baik. Nevykėliai, svajotojai, poetai.

Sėsdavo jie kertėn, kur jis dabar sėdi, ir padavėja tikrai atnešdavo po visą ringę dešros, didžiulį dubenį kopūstų.

- A, dabar galima gyventi! - patrindavo rankas Povilas ir kibdavo į valgi. Sušveitęs dešrą, nė kiek nesivaržydamas šaukdavo per visą salę:

- Sesyt, po šimtgramį. Ne, tris, - sakydavo atėjusiai ir čia turbūt tik jam vienam besišypsančiai padavėjai. - Pas jus tokios gražios mažos ropinikės. Į tą ropinikę. Gerai, sesyt? Valgyk, valgyk, - ragindavo pamatęs, kad Jurgis niekaip negali susidoroti su tokiu kalnu dešros ir bulvių.

Kažin kodėl Jurgis atsiminė tik jų apsilankymus vėlyvą rudenį su kertančiu lietumi, žiemą su pūgomis. Tada, matyt, būdavo jaukiausia. Siausdavo dargana už lango, traškėdavo krosnis kampe, užaudavo vėjas ventiliatoriaus angoje. Kartais jie užsisėdėdavo iki vėlyvos nakties. Povilo veidas nusilupinėjusios margos sienos fone - sausas, pailgas, su ryškia žandikaulių linija - kažkuo priminė darbinį arklį, nebe pirmos jaunystės arklį. Trumpi, ežiuku kirpti plaukai, kuriuos įsikarščiavęs ir norėdamas save nuraminti vis perbraukdavo delnu. Liepsnos atšvaitai krito ant jo iš dešinės, žaižaravo lietaus ar ištirpusio sniego lašeliuose ant pilko panešiotą palto apykaklės. Dažnai prisimindavo Povilą tokį ir pirmaisiais metais po jo mirties, gatvėje, kavinėje krūpteldavo pajutęs kieno nors pilkas akis, žiūrinčias į jį, - Povilas!

Kieme žaidė vaikai, šlamėjo beržas, tylėjo tušti jo kambario langai. Pakilo primėtytais nuorūkų laiptais, kampe po elektros skaitikliu gulėjo auksinė apelsino žievelė. Atrakino duris, lėtai jas atvėrė. Pasitiko tie patys daiktai: tylėjo žadintuvas ant stalo, knygos lentynose, Povilo paveikslas švietė virš lovos. Prisėdo ant jos ir ilgai sėdėjo, spoksodamas į uždarytas duris. Paskui nusimetė palta, prisuko žadintuvą, kuris žvaliai ir džiaugsmingai ėmė tiksėti, nes kažkas jį prisiminė, išsitraukė pagalvę ir nenusirengęs atsigulė aukštiekninkas. Matė kraštelį pilko dangaus, beržo šakas, gretimo namo stogą. Pajuto, jog nusivaikščiojo per dieną, tuštuma slėgė krūtinę. „Koks kvailas posakis, kaip gali slėgti tuštuma?“ - pagalvojo ir užsnūdo.

Kai atsibudo, jau vakarėjo. Rodėsi, kad kažkas buvo įvykę, gal kas atėjęs, kol miegojo. Atsisėdo ir apsidairė - viskas savo vietose, tik prieblanda sutirštėjusi kampuose. Vėl apsupo kasdieniai, pažįstami daiktų veidai, ir jis pajuto švelnumą jiems, vieninteliams, saugojusiems jo dienas ir naktis, vieninteliams, laukusiems jo visada. Nuėjo į virtuvėlę, nusiprausė miego likučius nuo veido. Lašėjo vanduo nuo pirštų, caksėjo į skardinę kriauklę, o tas caksėjimas, retėjantis, tilstantis, atsiliepė širdyje. Skubėdamas nusišluostė rankas, greitai apsirengė - tyliai kažką sušnibždėjo lietpalčio medžiaga - ir išėjo. Kaimynė, matyt, laukdama svečių, plovė laiptus - apelsino žievelės po elektros skaitikliu nebebuvo. Gėlės kieme jau merkėsi. Iš gretimo namo sklido pianino kliunksėjimas, ir pensininkas operos tenoras traukė lūžinėjančiu balsu Šubertą:

*Ten žydi rožės, ten kalnai,
Ten skamba daina amžinai!
Kelionėn, kelionėn, kelionėn!*

Pensininkas traukė įsijautęs. Jurgis paėjo iki skverelio ir atsisėdo, daina aidėjo tarsi iš praeities, lyg dainuotų ir šauktų ten, kur jis jau niekada nebenueis, niekada nebenukeliaus, niekada nebepamatys.

Kelionėn, kelionėn, kelionėn!

Dainavo balsas, paskui nutilo, tik paskiri pianino garsai dar vis sklido oru, riedėjo tarsi krištolo karoliukai, skambėjo atsitrenkdami vienas į kitą, ir vėl pabirdavo į šalis išvaikyti akordo. Vis labiau leidosi vakaras, vis labiau nerimo vėjas, Žemė lėkė į šaltą Visatos naktį, ir virpėjo toje nakty raudona jo gyvybės kibirkštėlė. Krūptelėjo pajutęs, kaip juodas šaltis smelkiasi vidun, perėjo gatvę, kiemo arkos prieblandoje susirado apspardytas duris, ėmė kopti laiptais ir tik aikštelėje, pažvelgęs pro langą į kiemą, kur plazdėjo ant virvės padžiauti

skalbiniai ir lojo šuo, susivokė, kur einas. Prie Alfredo durų skambučio nebuvo. Pabeldė lygiais intervalais tris kartus ir stovėjo laukdamas. Už geros minutės pasigirdo neskubus šlepsenimas, sutrinksėjo, ir balsas, lyg skambėtų visiškoje tamsoje, paklausė:

- Kas ten?
- Jurgis, Alfredai.
- Aa. - Klinktelėjo atitraukiamas skląstis, prasivėrė durys su grandinėle, Jurgis atsistojo taip, kad Alfredas galėtų matyti.
- Sveikas, seniai bebuvai. Seniai bebuvai, - pakartojo atkabindamas grandinėle. - Užeik. - Koridoriukas skendėjo prieblandoje, bet Alfredas šviesos neuždegė. - Nusirenk.
- Gal ne. Aš neilgam.
- Kaip nori, - suniurnėjo Alfredas ir, nelaukdamas svečio, nušlepsėjo į priekį.

Kambarys iš pirmo žvilgsnio be jokios tvarkos buvo prigrūstas knygų. Senų enciklopedijų tomai keliomis kalbomis stovėjo pramišai su pokario metų knygomis, spausdintomis ant prasto geltono popieriaus, prancūziški *de luxe* leidiniai su originaliomis graviūromis, įrišti, ar tiesiog sudėti į aplankus, žodynų tomai, brošiūros, žurnalų komplektai, maži anglų poezijos tomeliai, įrišti minkšta oda su paausuotais papuošimais, Markso leidyklos klasikų tomai, faksimiliniai leidiniai, miniatiūriniai ir dešimtis kilogramų sveriantys Rusijos carų karūnavimo iškilmių aprašymai su spalvotomis litografijomis, varganos spaudos draudimo laikų knygelės. Vienos puikiai išsilaikiusios, kitos aptrintos, panešiotos, perėjusios daugelį savininkų, gulėjusios makulatūros sandėliuose, dūlėjusios namų pastogėse, išmestos ir pamirštos rūsiuose, pirktos antikvariatuose su buvusių tituluotų šeiminkų bibliotekų antspaudais, autografais autorių, seniai jau mirusių, bevardžių skaitytojų pastabomis paraštėse, kentėjusios nuo lietaus, ugnies, žiurkių, padykusių vaikigalių, kietaširdžių, bukų žmonių. Sustatytos įstiklintose knygų spintose, į paties susikaltas iš paprastų lentų lentynas, jos kilo iki pat murzinų lubų, užėmė visą kambarį ir tik siauras takelis nuo durų vingiavo iki stalo prie lango ir lovos pasienyje, virš kurios taip pat kabėjo lentynos.

- Sėsk į krėslą, - pasakė Alfredas, kviesdamas rankos mostu, - nebijok, vakar sukaliau, suklijavau. Fotelis irgi ištrauktas iš kažkokios palėpės, aplūžęs, kadaise prašmatnus, dabar jau nusišėrusiu laku ir apmušalais, iš po kurių liūdnai kyšojo spyruoklių šonkauliai ir kiaulės šeriai. Jurgis atsisėdo, ir krėslas gailiai sugirgždėjo tarsi skųsdamasis, kad dar krauna tokį svorį ant jo sukriošusių pečių. Abu tylėjo, žioravo langas, šnarėjo gatvė, leidosi į lėtas vasaros sutemas miestas.

- Kaip gyveni? - abejingai sududeno Alfredas, pakeldamas blyškų, retai saulę matantį veidą.

- Visaip, - atsakė Jurgis. Alfredas sukrieno, o lova, tokia pat palaikė kaip ir krėslas, gailiai sucypė.

- Žviegia, - pasiskundė Alfredas, - ir naktį, vos pasijudini -žviegia. Kokios senio naktys? Vartaisi vartaisi, o ji žviegia. Aplankyt atėjai ar reikia ko?

- Aplankyt, - atsakė Jurgis.

- Aa, - nelabai tikėdamas nutęsė Alfredas, - einu, išvirsiu arbatos.

- Gal nereikia.

- Išgersim, ar gaila, - pasakė Alfredas, - žolė. Jei jau aplankyti atėjai... Pavartyk ką nors, jei tau įdomu, tik nesupainiok, nesuvelk.

Virtuvėje nepatenkintas suurzgė atsukamas čiaupas, Jurgis atsargiai

atsirėmė alkūnėmis į stalą. Alfredas neturėjo nei giminių, nei artimųjų, jis mirs, ir visas šitas taip pavydžiai nuo visų saugomas pasaulis sugrius, bus sunaikintas, išmėtytas po kitus, jam visai svetimus pasaulius, sudulės šiukšlynuose, bus subjaurotas nemylinčių gobšių rankų. Egzistencija tarp milijonų negyvų žodžių, tūnančių savo narvuose. Viskas čia iro iš vidaus nepastebimai, tik retkarčiais koks neįprastas, nei iš šio, nei iš to nuaidėjęs garsas išduodavo. Tik plonutėlis trapus kiautas skyrė tą uždara būtį nuo agresyvaus išorinio pasaulio.

Jie buvo jau seniai mirę, betgi to nežinojo, kaip pasakytų šv. Augustinas. Ar atkakliai apsimetė nežina? Neapkrautas buvo tik stalas, ant jo gulėjo keturi „Don Kichoto“ tomeliai in octavo, o tiesiai prieš Jurgio akis, vieninteliame laisvame plotelyje lovos galvūgalyje, kabojo Didžiojo Ispano portretas. Primerkęs akis, panardinęs kaklą kietai krakmolytan krėzan, jis pašaipiai žvelgė pro šimtmečių ūkanas į kairįjį Jurgio petį. Alfredas brazdėjo virtuvėje su arbatinuku, pasitardamas, kaip buvo pratęs, pats su savimi. Atšliureno vienoje rankoje laikydamas arbatinuką, ant kitos piršto susivėręs du aplamdytus aliuminio puodukus. Šviesos neuždegė. Alfredas buvo taupus. Knygos kaip bibliniai slobinai surijo viską: valgį, šeimą, gyvenimą. Pastatė puodukus, arbatinuką, permetė akimis stalą, artimiausią knygų krūvą.

- Arbata gaivina protą. Kai ilgai užsisėdžiu, kartais pats vienas išsiverdu. Tu jaunas, tau gal dar ir nereikia, o aš jau pavargstu. Ir skaityti negaliu, ir miegoti negaliu, išgeriu arbatos, pasėdžiu prie lango ir atsigauunu. Gerk.

Aliumininis puodukas degino lūpas, už lango šnarėjo gatvė.

- Kur jūs visi skubat? - netikėtai paklausė Alfredas. - Lekiat ir lekiat.

- Nežinau, - patylėjęs atsakė Jurgis. - Gal... gal kad viskas taip greitai keičiasi, norim suspėti? Aš neskubu.

- Keičiasi, - suniurnėjo Alfredas. - Kas čia taip labai keičiasi? Lekiat, nes bijot sustot, sustojus reikės pagalvoti, pasvarstyti. Buvo pas mane atėjęs toks bernelis, kad padėčiau medžiagą kandidatinei surinkti. Įdomi tema. Aš jam sakau: jums pasisekė, prie šito galima sėdėti visą gyvenimą. Tas net pašoko: ką visą gyvenimą, po dvejų metų turi būti ant stalo, katedros planai, kvalifikacija, jei ir norėčiau, kas man leis terliotis visą gyvenimą? O kas gali neleisti? Taigi. Ir kas iš to? Parašė porą paviršutiniškų straipsnelių, parakinėjo temelę, apsigynė. Reikia vardo, padėties, garbės, o visa kita? Nesvarbu, kad tik greičiau, greičiau. Ir kur nuskubėsi? Niekur.

Jurgis tylėjo, baltavo prietemoje raukšlėtas Alfredo veidas, išdžiūvusios, gelsvos kaip suglamžytas pergamentas rankos, pajuto, kaip šaltis ima kilti nuo pėdų aukštyn, aukštyn, tuoj pasieks ir sugniauš širdį. Jis atsistojo.

- Ačiū, kad aplankai senį. Užtrenk duris, - pavijo jį Alfredo balsas. - Užėik kada, knygelę kokią pasiimsi...

Beveik tekinas pasileido laiptais žemyn. Rankos. Svetimos, blyškios rankos ant apkloto. Povilo rankos, jo veidas - nebeatpažįstamas, sukritęs. Jurgis sėdėjo palatoje, už langų nieko nepaisydama švietė, gyveno, žydėjo vasara. Stengėsi būti linksmas, bet Povilas tylėjo, žiūrėjo į jį, pro jį, ir vienu momentu Jurgis pajuto, tai jau žvilgsnis iš anapus, kad juos skiria nematoma, griežtai nubrėžta riba, ir Povilas tai žino, net nesistengia apsimesti nepastebįs jos, kaip kad beviltiškai ir nevykusiai stengėsi apsimesti jis pats. Jie stovėjo tarsi už permatomos sienos, dar matė vienas kitą, bet jau nebejautė vienas kito ir nebesuprato vienas kito. Išeidamas Jurgis nenatūraliai žvaliu balsu pasakė:

- Na, sveik. Aš užbėgsiu. Gal atnešti ko nors?

Povilas tylėjo ir jau prie pat durų Jurgį pasiekė tylus, bet nepasikeitęs jo

balsas:

- Tėvas per Velykas atveždavo iš turgaus tokius molinius švilpukus. Kačiuką, gaidelį... Tokie tada buvo gražūs... Pavasarį, per Velykas...

Greitai perėjo Jaunimo sodą, suplūktu molio taku užlipo į Bekešo kalną, atsisėdo ant šaltos žemės po alyvų krūmu, kuris dengė nuo vėjo. Saulė turbūt jau leidosi, ištisa lygiai raudona juosta švietė vakaruose žara, gulėjo miestas apačioje - medžių viršūnės, stogai, bažnyčių bokštai. Aplink kilo kalvos, apaugusios pušimis, tamsa šliaužė į viršų, tyliai švilpė vėjas sausuose stagaruose, miesto triukšmo nebuvo girdėti, namai palengva niro į tamsą. Klausėsi to švilpčiojimo, žiūrėjo į linguojančią smilgą, ir padrikos mintys, atsiminimų nuotrupos plaukė ir geso smegenyse be jokių pastangų; jos kilo ir skendo toje tamsoje, kuri jau pripildė visą slėnį, tyvuliavo ties pat skardžio kraštu. Sėdėjo nejudėdamas, atsirėmęs į šiandien saulės šilumos nemačiusį akmenį, žinodamas, kad jei bandys ką sustabdyti, įsižiūrėti iš arčiau - viskas išnyks, pasislėps. Tekėjo upė pro gluosnius, lašėjo pavasario vanduo nuo stogų, krito ir kėlėsi pūgos sūkuriai lauko gale, gruodžio rytą spindėjo negyva mėnulio šviesa virš sušalusios žemės, kelias per vidurdienio kaitrą, jo vaikiškų kojų pėdsakai šiltose dulkėse, šulinio svirtis, žara virš juoduojančių tolumoje miškų... Atsargiai atsistojo, tarsi bijodamas pažadinti užmigusį vaiką, reikia eiti, eiti, vėjas iškart ėmė šiaušti plaukus, žaros juosta sutirštėjo, jau buvo kruvinai raudona, šniokštė Vilnia apačioje, vienas po kito krūptelėjo ir užsidegė parko žibintai, medžių šakos metė griežtai juodus šešėlius ant tako, ant pritilusios žolės. Pro medžius pamatė ryškiai apšviestą vakaro aikštę, ir kioskelyje dar degė šviesa, bet gėlių žaliame ašotėlyje nebebuvo. Panelė Emilija jau rengėsi.

- Panele Emilija! - sušuko Jurgis. - Palaukit minutėlę.

Panelė Emilija neskubėdama atsigręžė, panelė Emilija niekada niekur neskubėjo.

- Labas vakaras. Žinoma, gėlių? Ajajai, jūs toks rimtas žmogus, o gėlių kaip visi, paskutinę akimirką.

Panelės Emilijos akys buvo didelės, jaunatviškai aiškios ir mėlynos, plaukai balti kaip ramunės vainiklapiai - ji visada buvo panaši į ramunę. Tvirčiau susiveržė skarelės mazgą ir pasilenkusi ištraukė iš po lentynos kibirą, kuriame dar buvo dvi tamsiai raudonos rožės.

- Imkit abi, rožė viskam tinka, - pridūrė šypsodamasi didelėmis akimis, kuriose atsispindėjo aikštė, varpinės bokštas ir mažytė Jurgio figūrėlė.

Grįžo namo nejaukiai laikydamas gėles rankoje. Susirado virtuvėje stiklainį, pripylė vandens, pamerkė vieną ir pastatė kambaryje ant palangės. Nukabino nuo sienos Povilo paveikslą, nuvalė dulkes, suvyniojo kitą rožę ir atsargiai įsikišo į vidinę lietpalčio kišenę. Lauke vėjas bemat ėmė plėsti drobę iš rankų, žiedas kaip kačiukas žvelgė iš užančio. Margaritos kieme švietė langai, skambėjo muzika. Sustojo prie durų, linksmi dūzgė elektros skaitiklis, kažkas atidarė langą ir jis paskambino. Šurmulys pagyvėjo, buvo girdėti, kaip atsidaro durys į prieškambarį, išsprūdo Henriko balsas:

- Ne, Virgute, ne viskas taip paprasta šiame gyvenime...

Margarita atidarė duris pasipuošusi, pagražėjusi, gyvai blizgančiomis akimis, tolima savo džiaugsmu ir linksmumu. Stovėjo viena ranka laikydamasi durų staktos, palenkusi galvą į priekį.

- Užei užei, laukiau.

Čia pat, prieškambaryje, padavė rožę. Buvo ketinęs išsitraukti iš užančio prieš įeidamas, bet pamiršo, pastatė paveikslą.

- Čia tau.
- Pirmas mano paveikslas, - apsidžiaugė ji. - Solenizantę reikia pabučiuoti, - pasilenkė ir papūtė lūpas. Pakštelėjo jai į skruostą. Delsdamas pasikabino paltą, pavėlavę šventėje...

- Einam, nesivaržyk, visi savi, - paragino Margarita. Vienoje rankoje gėlė, kitoje - paveikslas.

Kambary degė tik maža mėlyna lemputė su besisukančiomis žuvimis. Jos plaukė ir plaukė ratu per įsivaizduojamą mėlyną vandenį. Svečių buvo nedaug: dvi Margaritos draugės, Henrikas, kažkoks jaunas atletiškas vyrukas gražiais kaštoniniais plaukais ir tamsi liesa figūra, sėdinti atokiau nuo visų, kamputyje tarp stalo ir sekretero, - Pūkis.

- Jurgis, mano kaimynas, kas nepažįstat, - pristatė Margarita. - Henriką pažįsti.

- Kaip nuluptą, - pajuokavo Henrikas.

- Pūkį taip pat, mano draugės - Virginija, Danutė, jei atsimeni, o čia Romas.

- O! - nustebo Henrikas, pamatęs paveikslą. - Tau pasisekė, Margo. Karališka dovana, - pridūrė melomano tonu.

- Reikia pakabinti, - atsistojo Romas.

- Sėdėk, - sustabdė jį Margarita. - Pastatysiu ant sekretero. Paskui reikia vietą išrinkti, - ji vėl nusišypsojo Jurgiui, - vis dėlto pirmas mano paveikslas. Nepasiekiu.

Jurgis paėmė paveikslą, Margarita stovėjo šalia, liesdama jį petimi. Juto jos rankos šilumą, bet atrodė, kad kažkas kitas jaučia tą šilumą, stato paveikslą.

- Sėsk šalia manęs, - sustabdė jį, beslenkantį į tolimiausią kampą pas Pūkį, Margarita, ir jis paklusniai atsisėdo, jausdamas, kaip pamažu atsileidžia sustingę veido raumenys.

Henrikas, nerūpestingas kaip miesto žvirblis, linksmai plepėjo lengvai peršokdamas iš šmaikštaus į rimtą, pamokomą toną. Virginija ir Danutė, sėdėjusios šalia jo, klausėsi sužavėtos.

Pūkis smaksojo savo kampe ir kaip visada tylėjo. Kartais atsikeldavo, nueidavo į virtuvę papjaustyti duonos ar šiaip ko nors. Romas pavydėjo Henrikui ir vis bandydavo perimti vadžias į savo rankas, bet jam nesisekė.

- Matai, Virgut, menininko gyvenimas, menininko siela, jei taip galima sakyti, dvilypė, - ramiai ir oriai eilinį kartą pertraukė Romą Henrikas, ir dvi, o gal net trys poros sužavėtų akių krypo į jo paraudusį, spinduliuojantį išmintim veidą. Šluostydamasis baltutėle nosine kaktą, Henrikas paslapčia vis mesdavo klausiamą žvilgsnį į Jurgį - na, kaip? - ir tasai skubiai nutaisydavo pritariamą dėmesingą miną. Jis džiaugėsi Henriko plepėjimu, nereikėjo kalbėti pačiam, nereikėjo sukti galvos, laikas bėgo, bet atrodė, kad diena dar labai toli.

- Reikia pajudėti, - pareiškė Henrikas. - Liaudis nori šokių ir žaidimų! - ir ėmė raustis juostelėse. - O čia kaip tik mums, senukams, jaunimas neprieštaraus? - atsigrėžė į Virginiją ir Danutę. - Prieškarinė šokių muzika!

Henrikas buvo paslaugus ir atidus abiem merginoms, ir Jurgis suprato, kad jis negali apsispręsti. Tyliai šlamėjo tuščia juostelės pradžia.

- Parūkysiu, - sumurmėjo Jurgis ir išėjo į siaurą koridoriuką su langu į kiemą. Pro matinį virtuvės durų stiklą krito tik neryškus šviesos stačiakampis ant priešingos sienos. Dūmų kaspinėlis kilo viršun ir slydo pro atvirą langą į naktį, kur jį iškart blaškė vėjas. Jurgis sėdėjo šešėlyje, parėmęs ranka smakrą, nejausdamas pats savęs, kaip kad kartais būna prieš užmiegant. Žiūrėjo į svečių paltus kabykloje, su nusvirusiomis, plokščiomis rankovėmis, praradusius

savo šeiminių formos, bet vis tiek išsaugojusius kažką iš kiekvieno. Štai Henriko - odinis, juodas, su menininkui privalomu nerūpestingumu aptrintomis alkūnėmis, dvelkė konjaku ir suomiškomis licencinėmis cigaretėmis. Virš jo kabojo aksominė „rembrantiška“ beretė. Lengvas margas Margaritos paltelis, dvelkiantis lūpų pomada ir levanda. Pūkio brezentinė striukė, panešiota, nublukusi nuo saulės ir skersgatvių vėjų, persigėrusi senamiesčio kvapų, kuriuos stebė, bet negalėjo nustelbti stiprus „Primos“ dvokas. Žmogus, kuris visada ir visur svečiuose, kuriam namų jausmas dingo negražinamai kaip vaikystė. Danutės ir Virginijos paltai skirtingų fasonų ir atspalvių, bet vis dėlto panašūs, kaip kad kažkuo, sunkiai išoriškai pastebimu, buvo panašios ir jos abi. Jie kvepėjo vienodai, bet jis ilgai negalėjo suprasti kuo, tik paskui suvokė, kad jie kvepia šokoladiniais saldainiais, kuriuos jos čiulpia pasislėpusios, drovėdamosi kaip mažos mergytės. Romo bluzonas - užsienietiškas, aliuminio spalvos - neturėjo šeiminko kvapo, šilumos, buvo per naujas, jį galėjai kabinti visur. Švystelėjo cigaretę pro langelį; ji nuskriejo per naktį, brėždama raudoną lanką, ir užgeso alyvų krūme. Muzika nutilo, poros sustojo. Margarita įkišo galvą pro duris:

- Kur prapuolei, simpatija?
- Taip. Rūkiau.

Jis įėjo. Henrikas vis dar nebuvo apsisprendęs, Pūkis krapštėsi prie magnetofono, plazdėjo žvakutės ant torto ir sukosi nakties dangus už juodu debesų.

- Jau vilko valanda greitai, - netikėtai tarė Pūkis, - reikia eiti.

Linktelėjo Margaritai, visiems, apsilvilo striukele, nuaidėjo tuščiu kiemu jo žingsniai, sucypė atidaromos vartų durys. Pakilo Henrikas su mergaitėmis, Romas patrypciojo tarpdury, Jurgis irgi buvo bekylas, bet Margarita paprašė sustumti stalą, padėti sunešioti indus. Ėmė ryškėti stogų linijos, kiemo medžiai, sidabrėjo dangus.

- Žiūrėk, vėjas pagaliau nurimo, - pasakė imdamas už durų rankenos.
- Palauk, palydėsiu iki vartelių, - sulaukė Margarita, apsisiautė pečius skara ir jiedu išėjo į kiemą, buvo keistai tylu.
- Gražus tavo klevas.
- Tavo beržas irgi gražus.
- Eik, sušalsi.
- Nesušalsiu, vasara.

Stovėjo vienas priešais kitą, ryto blyškumoje jos akys atrodė tamsios ir didelės.

- Tai aš eisiu.
- Aš tavęs nevarau.
- Žinau, kad nevarai. Tau į darbą, išsimiegoti reikia.
- Nesirūpink, Marija pabus iki pietų.

Ji paleido skarą, Jurgis pastovėjo tylėdamas, paskui staiga apsisuko ir nuėjo. Vartų arkoje atsigrėžė - tebestovėjo nuleidusi rankas, lange vis plaukė žuvytės įsivaizduojamu mėlynu vandeniui.

Jau visai švintant sugrįžo į Katedros aikštę ir atsisėdo prie kolonų. Priešais bėgo tolyn tuščias prospektas, silpna lygi šviesa atsispindėjo nugalintame grindinyje. Varpinės laikrodės išmušė šešias. Taip lapkričio saulė, - pagalvojo jis, - neskubiai eina per žemę. Viską nušviečianti, viską matanti, viską suprantanti, bet nebešildanti. Ir visas gyvenimas - kaip lapkričio saulė.

SNIEGAS NAKTĮ

Pradėjo snigti sausio vidury, atleidus šalčiams. Neris buvo užsitraukusi ledu nuo kranto iki kranto, tik ten, kur įbėga Vilnia, juodavo siaura properša, kurioje plaukiojo sužvarbusios laukinės antys. Kartkartėm, banguodamos virš senamiesčio stogų, prašvilpdavo pūgos, raudona saulė kabojo žemai ties Kazimiero bažnyčia, mašinos slidinėjo, šoferiai riebiai keikėsi, kiemsargiai bėrė kibirais druską ant šaligatvių. Anksti rytais Pūkį žadino jų kastuvų džerškėjimas. Mergelė Marija nuo suoloelio Jaunimo sode persikėlė į „Parugį“, siurbčiojo arbatą su citrina, dūmijo cigaretes ir nuobodžiaujančiomis akimis žvelgė pro rausvas kaip moteriški apatinukai užuolaidas į gatvę, kur nepaliaujamai, negailestingai krito žydras nuo neoninių lempų šviesos sniegas. Pilies gatvės girtuokliai nužvarbusiomis rankomis ir šį kartą nuo šalčio pamėlynavusiomis nosimis skubiai kliukino vaisiuką, tuščius, spalvingus butelius statydami į pusnis tarpuvartėse. Galina, užsitempusi ant kailinukų chalata, atkakliai pilstė alų, reta eilutė, susigūžusi po medžiais, nupūsdama putą gėrė, sniegas krito į bokalus ir, kad alus dar labiau neprasiskiestų, reikėjo dangstyti skvernais. Galina vis žadėjo, kad rytoj alus jau bus šildomas, bet elektrikas dėdė Vasia savaitę uliojo ir ta savaitė niekaip nesibaigė, palengva ištįsdama į liūdną pagirių mėnesį. Temo anksti, traukė į šilumą, vyrai tapo ištikimi, lengvos vasaros meilės buvo užmirštos. Jie dorai, mosuodami kefyro prikrautais portfeliais, skubėjo po darbo namo, nebeliko staigių komandiruočių ir kitų nuo šeimos židinio atitraukiančių visuomeninių-tarnybinių faktorių. Namuose žaidė su vaikučiais, iš nuobodulio pažaisdavo ir su smarkiai papildėjusiomis pačiomis, tos, žvalios ir laimingos, čirškino blynus ir virė karčią medetkų arbatą. Hrabinius Kosovickos šeimos rūšys stūksojo užpustytas, tik iš kažkur atklydęs džirškėjo gedulingas vainikas, skardinis lapas kyšojo iš po sniego.

Vakaris Pūkis tupėdavo Centriniam pašte, skaitinėdavo laikraščius, kartais snūsteldavo, elektroniniame laikrodyje žybčiodamos keitėsi minutės, šūkavo telefonistės: Almata, trečia kabina. Kas Frunzė? Frunzė neatsako. Tarp tų egzotiškų miestų vardų graudžiai paprastai ir nuobodžiai pasimaišydavo sniego užnešta Plungė ar Kuliai.

Ponia Stefanija kaip kosmonautas manipuliavo kavos automato vairalazdėmis, motiniška šypsena sveikino Pūkį, lašino jam juodą „kaip Afrika“ kavą. Pūkis gėrė neskubėdamas kaip visuomet, įkaušę svečiai ginčijosi, šniurkščiojo nosimis, kalbėjo apie nepripažintą talentą, nelaimingą meilę, bjaurų viršininką, skaičiavo sulamdytus rublius, kartais kokia tauri, romantiška siela imdavo inkšti: aš noriu šampano, eikit po velnių su ta „Starka“, aš husaras. Vakarai buvo ilgi, ramūs, liūdesys užmigo ir visas buvęs ir būsimas gyvenimas atrodė vien pilka spalva.

Pūkis susirietęs tupėjo lovoje ir švitriniumi popieriumi zulino peleninę iš beržo gumbo, kurią kadaise buvo pažadėjęs Mergelei Marijai, tik staiga, nedrąsiai pasibeldęs, į kambarį įžengė Adomas. Nuo nušepusių, nurūkytų ūsų tirpdamas lašėjo sniegas. Adomas atvyko išsipuošęs kaip senbernis į šokius. Po kaklu stirksojo kaklaraištis, pirktas dar prie maršalo Pilsudskio, kojos įspraustos į smailianosius čebatus, kelnės uoliai iki blizgėjimo išlygintos. Pakviestas oriai atsisėdo ant taburetės gražiai suglausdamas kelius, valandėlę, kaip įpratęs, reikšmingai patylėjo, triskart pasakė „aha-n-taipaha“, tada palengva kaip žuvį iš eketės ištraukė visą sakinį:

- Jei tamsta nepaniekinsi, norėčiau pakviesti į restoraną, išgersim po stiklelį, pasirokuosim. Proga yr, gimimo diena.

Pūkis nuoširdžiai apsidžiaugė, metė peleninę, suprasdamas solenizanto jausmus, nušveitė savo kurpaites, užsitempė baltus marškinius, bet kaklaraiščio, pasirodė, neturįs. Kiek pasukęs galvą, išsitraukė nuodėmingos jaunystės suvenyrą - gražiai taškuotą skarelę, sunėrė dvigubu mazgu, patampė, išėjo labai puikiai - Adomas net sustenėjo iš pavydo. Jau lauke Adomas sudėstė dar sakinį, kad jie žmonės paprasti, kad į tuos didelius restoranus nesinori eiti, triukšmas, nuo muzikos galva plyšta. Tad geriausia būtų „Parugys“, ten jauku, ramu, šilta ir „šapa grajonca“ yra, jei širdžiai lyrikos reikia...

Salė buvo nei tuščia, nei pilna - nenusakoma kaip kekšės amžius. Šnicelis skaičiavo kapeikas prie padavėjų staliuko, Nadia, švytinti kaip ryto saulė, kraipė dailų užpakaliuką, nešiodama alų linksmi studentų kompanijai. Neramus laukimas blizgėjo jos rudose akyse, plonyčiai išskusti antakių lankai, gražiai paryškinti pieštuku „Steklograf“, aistringai virpėjo, kai ji žvelgė į Valentina, nuobodžiaujantį kampe prie patefono. Bonifacas Grobulskis su Jadvyga valgė koldūnus, dailus grafinėlis, iki pusės pripiltas gelsvos citrininės, pūpsojo po egliake, styrančia iš dviejų šimtų gramų stiklinės. Vėlyva romantiška meilė nubudo Bonifaco širdyje, pasitraukus iš jo gyvenimo paskutiniams plaukams nuo pakaušio, kuris dabar švelniai žvilgėjo kaip miglotas mėnulis salės prietemoje. Bonifacas buvo orus, labai orus ir rimtas. Skysta šėveliūros kompensacija - ūsiukai, dailiai pakirpti ir nudažyti dantų šepetuku, tvarkingai vešėjo panosėje kaip angliška pievelė. Jadvyga, šviesiaplaukė, liekna, viliojantis savo aštuoniolikos metų šviežumu, liūdnu suaugusios moters žvilgsniu klaidžiojo po salę, kur į akanto lapais ir vynuogių kekėmis išdabintas lubas kilo melsvas, permatomas kaip Kašmyro šilkas dūmų debesis. Bonifacas Grobulskis mintyse skaičiavo: „3,20 - degtinės, du koldūnų po 52 kap - rublis keturios, trys dvidešimt plus rublis keturios...“ Jadvyga mąstė apie savo vainikėlį, kurį nuplėšė drebandi nuo pavėluotos, nervingos aistros Bonifaco ranka, apie vengriškas tabletes ir piktą motinos veidą. Bonifacas kiekvieno mėnesio ketvirtą dieną nešė jai kuklią saldinių dėžutę „Tiktai Tau“ su mėlyna rože ant dangtelio. Motina su panieka šėrė juos Ferdinandui, suskaičiavusi penkines, padėtas po saldainiais, ėjo vedina šniokščiančiu nuo lašinių šunim pas Stefaniją, gėrė lenkišką degtinę, nuvytusia šypsena viliojo įkaušusius inteligentus - *merci, charmant, oi, cha cha*. Jei pasisekdavo, grįždavo su koku nors riteriu už parankės, glausdamasi prie apvalaus butelio palto kišenėje. Ferdinandas, dusdamas iš bejėgiško pykčio, drybsodavo po foteliu, sekiodamas raudonomis akimis svetimas blauzdas. Raudonas pliušinis toršeras degė galvūgaly, ant sienos Guteno firmos rėmuose klykė žemaičio ieties pervertas magistras fon Jungingenas, kunigaikštis Vytautas ant dailaus juodžio vedė savo laukinius pulkus į mūšį. Tokią naktį Jadvygą, dar visai mergaitę, pamatęs verkiančią ant laiptų, įsivedė į savo švarų kaip bažnyčia viengungišką būstą degtinės ir vyno vyr. buhalteris Bonifacas Grobulskis. Vaišino sausainiukais ir arbata, deklamavo Jeseniną ir glostė švelniai jos auksinius kaip rudens beržai plaukus.

Buhalteris knarkė naktimis, spjaudė į porcelianinę spjaudyklę po lova ir išeidamas slėpė dantų šepetuką po vonia. Jinai verkė, Bonifacas pirko triufelius su vyšnių likeriu, nešdavo motinai gėles ir butelį, rodė jai savo taupomąsias knygeles, dū savo padėjęs galvą Jadvygai ant kelių, ir ji grįždavo, vėl nešiojo mini sijonus, dažė nagus ryškiai raudonu laku, paskui susitaikė su likimu, Bonifacas keikėsi širdyje, bet vis tiek kas vakarą jiedu eidavo į „Parugį“, ji gurkšnodavo citrinų trauktinę, dairėsi po prirūkytą salę buku žvilgsniu ir nebesapnavo naktimis rankų, nešančių ją per ramunių pievą.

Adomas su Pūkiu atsisėdo prie krosnies; Adomas oriai studijavo taukuotą meniu, atbėgo Nadia, nusišypsojo lengva šypsena, Pūkis kaip vaikui stiklinį karoliuką padovanojo jai pigutį komplimentą, Nadia suskambino sidabriniais juoko varpeliais, Valentinas pakėlė garbanotą galvą, prismeigė Pūkį žvilgsniu prie sienos ir reikšmingai užsirūkė.

Jiedu gėrė saldžią anyžių degtinę, Adomas prisiminė jaunystę, vežikus stoties aikštėje, „Žoržą“, šešioliktąjį ulonų pulką, ietis su vėliavėlėmis, riestus kardus „Honor i Ojczyzna“, mergaičių atodūsius, kai jos žvelgdavo į šaunųjį uloną Adomą Bilevičių, risnojantį ant širmio. „Ak jaunyste, kurgi tu? Būkime abudu“, - uždainavo Adomas po trečios taurelės. Šnicelio antakiai grėsmingai pakilo, šešioliktojo ulonų pulko eilinis Adomas Bilevičius susitraukė ir nutilo.

Mopsas vienišas sėdėjo kampe ir patyliukais vis pylėsi „rašalo“ į arbatos stiklinę, lauke buvo šalta, Denaturkė dispanseryje gėrė karčias tabletes ir svajojo apie kavinę Nr. 52, kur pavasariais nuo Bernardinų kapinių pro ventiliatoriaus angą plūsta švelnus alyvų kvapas. Mopsas patyliukais kalbėjo pats su savimi: „Aš irgi žmogus, išgeriu... išgeriu, vis tiek žmogus, o kas man kelią duos, nieks nepasakys - tu geras žmogus, Jonai, o aš galiu pasakyti: aš geras žmogus, išgeriu, išgeriu, visi išgeria.“ Jis šnabždėjo patyliukais, suspaudęs rankoje stiklinę, dairėsi į veidus, gal kas ateis, pakalbės, pastatys skanios anyžinės. Florijonas kažkur dingo. Kur dingo Florijonas? Denaturkė sėdi, jau metai kaip sėdi, ten gerti neduoda, lauke šalta, sninga, visą gyvenimą tai lyja, tai sninga, ir visada šalta, ir visada šlapia, koja šąla, batas kiauras. Mopsas buvo toks varganas, kad net Šnicelis apsimetė jo nepastebįs.

Adomas įkaušo, skruostai melsvai įraudo: „Pasakysiu aš tau, Benjaminai, tu nepasijuoksi iš seno žmogaus, tikrą tiesą pasakysiu, mėšlas gyvenimas, gyveni, vargsti, viskas taip greit prabėga... Mėšlas. O vis tiek kada pajunti, jog žemelė blynais kvepia, nesinori į Rasas eiti, oi kaip nesinori, kad ir varge, kad ir skurde, by tik gyventi. Jums, jauniems, mirtis nebaisi, kas čia - numirsi, ir tiek, o kai su ja kasdien už parankės vaikščioji, kai pradedi galvoti, ar dar pamatysi klevus pražystant, viskas kitaip atrodo. Jaunas tu, sulauksi mano metų...“ Pūkis linksėjo galva: „Taip, Adomai, taip, gal ir tamstos tiesa. Tamsta daug matei, daug gyvenai, tai gal ir žinai tamsta.“ - „Taip, gyvenau daug ir mačiau daug. Du karus mačiau“, - Adomas pakėlė pirštą...

Išėjo jiedu vėlai. Bonifacas seniai knarkė šalia Jadvygos, o ji gulėjo atviromis akimis ir klausėsi, kaip dunksi širdis po vyr. buhalterio delnu. Pūkis lėtai ėjo per miestą. Spengiančioje tyloje krito tyras kaip jaunystė sniegas, mirgėjo trispalvės šviesoforų akys, šnarėjo po ledu per akmenis Neris, kažkur giliai prie sušalusios žemės miegojo žibučių pumpuruose pavasaris, o širdyje buvo ramu ir giedra, kaip kad seniai bebuvo buvę. Sustojo arkos šešėlyje, žiūrėjo į miegančius namus, į gatvę, švelniai išsilenkiančią ties Jono bažnyčia, ir vis krito sniegas, ant stogų, ant bokštų, ant numinto gatvės akmens, sniegas kaip pūkas, sniegas lengvas, viską užklojantis, kaip vaiko sapnas.

Snigo visą naktį.

VALKATA

Jis buvo purvinas ir apšliuręs kaip visi senamiesčio katinai. Šeimininkė jį parsinešė iš draugės dar visai mažą, bet jau liesą ir nešvarų. Parsinešė, nes bute naktimis šmižinėjo pelės. Ji tikėjosi, kad pelės išsigąs katės kvapo ir paliks namus.

Be pelių, bute dar buvo gyva galybė mažyčių, permatomai rudų faraoninių skruzdėlių, o vonioje iš nutekamojo vamzdžio vis išlįsdavo glitūs trečdalis degtuko dydžio šliužai. Jie tingiai šliaužiojo pageltusiu vonios dugnu ir, tik paleidus karštą vandenį, puldavo slėptis. Jie nebijojo nei skalbimo miltelių, nei édančių ūkiško muilo putų. Faraoninės skruzdėlės irgi nieko nebijojo. Jos aplipdavo pamirštą ant stalo virtuvėje duoną, lįsdavo į stiklainį su cukrumi, į tuščius likerio butelius. Gerdamos saldžius alkoholio likučius, apsvaigdavo, prikibdavo prie žalių stiklo sienų ir žūdavo šimtais. Bet jų nemažėjo. Išnykdavo jos tik užėjus žiemai. Faraoninės skruzdėlės nepamiršo savo tėvynės ir labai nemėgo šalčio ir drėgmės.

Katinui pataisė vietą koridoriuje, netoli balto telefono aparato. Kartais telefonas naktį imdavo skambėti. Jis čirkšdavo ilgai, pailsėdamas, bet šeimininkė nesikeldavo. Katinas, pažadintas įkyraus garso, slėpdavosi virtuvėje. Pajutusias pažįstamą kvapą, pelės nustodavo krebždėti.

Virtuvėje jis ir sugavo savo pirmąją pelę. Nebuvo matęs, kaip gauda peles, bet viską jam pasakė instinktas. Ilgai ir kantriai tupėjo prie plyšio tarp sienos ir spintelės, kol neatsargiai pelė pabandė perbėgti aslą. Katinas šoko staigiai, jo akys blizgėjo nakties prieblandoje - už virtuvės lango ant laido gatvėje suposi žibintas. Pelė cypė, blaškėsi, katinas plakė uodega į grindis, paskui suleido dantis jai į sprandą. Pelė virptelėjo ir sustingo. Jis nežaidė, kaip kad mėgsta žaisti jauni katinai su savo grobiu, bet tuoj pat surijo. Jis buvo alkanas. Lėkstelėje buvo tik keli pašvinkusios dešros gabaliukai. Kartais jis ésdavo ir pašvinkusią dešrą, nors smarvė jį purtydavo. Pelė buvo visai kas kita. Šilta, šviežia, nesūdyta.

Katinas priprato prie namų, prie balto telefono aparato, išmoko liežuviu pagauti rūgščią skruzdėlę, pasiprašydavo laukan į kiemą. Jis užaugo, bet buvo toks pat liesas, toks pat apšliuręs. Pelės virtuvėje išnyko, kieme jų nebuvo, ir vėl jam tekdavo misti susmirdusia dešra. Vienintelė atgaiva buvo pienas. Tiesa, vasaros pradžioje jam pasisekė suryti kelis iš lizdo iškritusius čiurliukus. Ir dabar, jam einant per kiemą, čiurliai švysčiojo palei jo ausis, bet katinas spūdino nuleidęs galvą, apsimesdamas, kad jų nemato ir negirdi. Žinojo, skrendančio čiurlio nepagaus.

Jis landžiojo po pastoges, kur storu sluoksniu gulėjo dulkės ant sulūžusių baldų, rakandų, knygų. Palėpėse tvyrojo amžina prieblanda, ir saulės spindulys, įsprūdęs pro sudaužytą čerpę, atrodė tarsi auksinis virbalas, įsmeigtas į šiukšlyną.

Kartą katinas užtiko valkatos landynę. Valkata buvo įsitaisęs pastogėj šalia šildymo vamzdžio. Kartais jis ištisas dienas drybsodavo ant skylėto purvino čiuzinio, užsiklojęs nubrizgusiu paltu. Valkata rūkė, spjaudėsi, gėrė odekoloną ir svaidydavo tuščius butelius į katiną. Katinas jo nebijojo. Jis žinojo: kai žmogus geria smirdantį skystį, praranda protą ir vikrumą. Jo šeimininkė irgi kartais prarasdavo protą, bet ji visada prarasdavo protą ne viena. Dažniausiai su koku nors vyru. Vyrų katinas nemėgo. Jie dvokė tabaku ir rėkdavo ant jo.

Katinas lankėsi valkatos pastogėje todėl, kad tas kartais atsinešdavo dešros ir nugvelbtų lašinių. Pirmą kartą jam pasisekė sušveisti visą šviežios dešros

galą, kai valkata buvo išėjęs buteliuko. Kitą dieną katinas vėl atėjo į pastogę. Valkatos nebuvo, o dešra kabėjo ant virvutės. Katinas ilgai žiūrėjo į kabančią dešrą, bet taip ir nesugalvojo, kaip ją pasiekti. Tada atsargiai apėjo čiuzinį ir rado kelias lašinių odeles. Jis dabar lankydavosi čia dažnai.

Pradėjo lyti nuobodūs rudens lietūs. Katinas greitai perbėgdavo kiemą, gaisrinėmis kopėčiomis užlipdavo į pastogę.

Valkata persikraustė arčiau šildymo vamzdžio ir po sudužusia čerpe pakišo faneros lakštą.

Diena trumpėjo. Nuo medžių nukrito visi lapai. Katinas vis ilgiau užtrukdavo lauke. Sugrįžęs imdavo kniaukti prie durų, šeimininkė bambėdama keldavosi ir įleisdavo jį. Katinas nepaisė jos bambėjimo. Kartais šeimininkė jo neįsileisdavo, ypač tada, kai būdavo išgėrusi to dvokiančio skysčio. Tada katinas eidavo miegoti į pastogę.

Tą naktį dangus nusiblaivė, švietė pilnatis ir ėmė šalti. Ant balų traukėsi ledas, stingo purvas kieme. Katinui patiko mėnesiena, ir jis užtruko. Pakniaukė prie durų, pabraižė nagais, bet niekas neatsiliepė. Dar tylomis patupėjo, paskui nudyrino dvokiančiais laiptais į kiemą. Šaltis stiprėjo, jis užlipo į pastogę. Čia buvo šilta, bet katinas buvo alkanas. Valandėlę patupėjo tamsoje, bet niekas nekrebždėjo, tik žemai gatvėje prauždavo mašinos. Jis patraukė valkatos guolio link. Mėnesiena švietė pro stogo plyšius. Valkata gulėjo ant čiuzinio. Katinas patupėjo už sulūžusios kėdės. Valkata nesivartė ir nerūkė, ir katinas išdrįso priėti arčiau. Valkatos veidas buvo pamėles, baltos akys spoksojo į pajuodusį nuo drėgmės faneros lakštą. Šalia čiuzinio stovėjo tuščias butelis, gulėjo dešros gabaliukas. Staiga katinas pajuto, kad gali drąsiai eiti artyn. Bet vis dėlto jis ėjo iš lėto, kartais prigludamas prie žemės. Jis jau buvo daug ko išmokęs.

Pasičiupo dešrą, nusinešė ją toliau ir ėmė šveisti, dėbčiodamas į valkatą. Bet valkata nejudėjo.

Į palėpę katinas užsuko tik po kelių dienų. Jis žinojo, kad valkatos nebebus, nebebus ir lašinių odelių, ėjo šiaip sau. Buvo įpratęs.

Vis dažniau naktimis ėmė šalti, ir ant purvinių gatvių kartais krisdavo baltas sniegas. Šeimininkė jo nebeįsileido, bet katinas neliūdėjo. Jis grįždavo prie durų iš įpročio, pakniaukdavo. Bet vis rečiau ir rečiau. Pasigesdavo jis tik pieno.

Šalčiai sustiprėjo, ir dienos pasidarė visai trumpos. Katinui reikėjo susirasti šiltą vietą miegoti. Jis mėgo šilumą. Jis, kaip ir faraoninės skruzdėlės, buvo kilęs iš Pietų.

Keletą naktų pramiegojo ant šiltų sugrįžusių mašinų kapotų. Vairuotojai rytais keikdavosi, mėtydavo į jį sniego gniūžtėmis. Be to, mašinos greitai atšaldavo. Ten, kur kadaise miegojo valkata, katinas nenorėjo eiti.

Greitai jis susirado sau vietą gretimame name. Reikėjo pereiti kelis metrus nutekamuoju vamzdžiu ir per langelį įlįsti į pastogę.

Lipant berniūkščiai jį apšaudydavo iš timpų. Berniūkščių katinui niekaip nesisekė išvengti. Jų buvo visur, visi jie buvo žiaurūs ir visi turėjo timpas. Kartą jiems pasisekė pataikyti jam į akį. Dideliam jų džiaugsmui, bumbsint akmenims į stogo čerpes, jis vos beužlipo į pastogę. Pragulėjo dvi dienas, kol skausmą įveikė alkis. Ta akimi jis taip ir nebematė.

Dabar katinas buvo luošas ir jam reikėjo būti dvigubai atsargesniam.

Žiema baigėsi, ir naktimis pradėjo kažkas darytis. Dažnai oras suminkštėdavo, tvyrodamo rūkas. Dusliau užė gatve retos mašinos. Katinas jautė nerimą ir naktimis šlaistydavosi kiemais. Katės vaikščiojo išdidžios ir apsimestinai

abejingos. Katinai pasidarė žiaurūs. Jis pasiutusiai nuožmiai pešėsi su visais. Jam ne visada sekėsi. Pagulėdavo, išsilaižydavo žaizdas, bet kraujas virė, ir jis vėl lindo į peštynes. Jis buvo atkaklus, piktas, keistas ilgesys draskyte draskė jį. Dabar katinas dažnai nuklysdavo nuo įprastinių vietų.

Tą naktį juodu tupėjo vienas priešais kitą nenuleisdami akių. Stambus senas katinas ir jis, vienaakis, bet pilnas jaunystės jėgos. Katė abejingai laižėsi leteną kitoje gatvės pusėje. Jų keteros buvo pasišiaušusios, jie tyliai šnypštė. Vienaakis šoko taip staiga, kad senis vos spėjo atšokti į šalį ir pasileido į kitą gatvės pusę. Vienaakis, supratęs, kad tai pergalė, puolė paskui.

Lengvosios mašinos vairuotojas net nebandė nuspausti stabdžių.

Pervažiuotas užpakalinio rato, jis dar nušliaužė iki šaligatvio. Katinai gajūs, bet jis ilgai nesikankino. Katė grįžtelėjo ir nuspūdino šalin.

1990

ŠULINYS

Traukinio reikėjo laukti dvylika valandų. Jis nusiprausė stoties tualete - prirūkytame, dvokiančiame šlapimu ir anglies smalkėmis. Prieškambaryje, kur buvo kriauklės ir kabojo apkramtyti veidrodžiai, ant mažos kėdutės sėdėjo bekojis senis ir valė batus. Ryto valandos, kai stočių tualetuose grūdasi ir stumdosi žmonės, buvo praėjusios, tad senis sėdėjo be darbo. Perbraukė delnu pradedančius ataugti plaukus, pastatė koją ant dėžutės. Senis, neištraukdamas cigaretės iš burnos, ėmė mikliai darbuotis šepetiais. Numetė pusrublį į skardinę dėžutę nuo saldainių, senis išspjovė cigaretę ir vangiai ėmė rankioti kapeikas gražai.

- Nereikia, - tarė jis, ir senis, nieko neatsakęs, net nelinktelėjęs, ėmė rinktis šepetius. Pilkos drumstos senio akys abejingai čiupinėjo jo veidą.

Išėjo laukan, išsitraukė iš kišenės sulamdytą beretę, užsimaukšlino. Nusipirko laikraščių ir užlipo į antrą aukštą, kur buvo laukiamosios salės. Už didžiulių per abu aukštus langų dusliai gaudė miestas. Įsitaisė nuošalesniame kampe, atsivertė laikraštį. Nors traukinyje išgulėjo visą naktį, bet šilumoje suėmė miegas. Atsisėdo laisviau ir, nenuleisdamas galvos nei į šoną, nei į priekį, užsnūdo. Pabudo tą pat akimirka, kai pajuto, jog kažkas priėjo. Neatsimerkęs sugraibė popieriuką ir ištiesė. Milicijos leitenantas, viena akimi sekdamas jį, peržiūrėjo dokumentą. Paskui paklausė:

- Kur važiuoji?
- Ten parašyta.
- Aš tavęs klausiu, kur važiuoji?

Jis pasakė. Milicininkas lūkuriavo, jis abejingai žvelgė pro šoną į fikusą kampe. Fikuso vazonas buvo prismaigstytas nuorūkų.

- Kada traukinys?
- Už dvylikos valandų.
- Aš tavęs klausiu, kada traukinys?
- Nulis valandų šešios minutės, pilieti viršininke.
- Be pokštų, - tarė leitenantas, atiduodamas popierių.

Kai milicininkas nuėjo, jis atsistojo ir ėmė rinkti išsklaidytus laikraščius. Nuo gretimo suolo pakilo gatvinė:

- Berniuk, gal užrūkyti turi?

Jis atsisuko, permetė akimis ją nuo galvos iki kojų. Ta stovėjo ir lyg vaipėsi, lyg šypsojosi sudaužytomis ištinsiomis lūpomis. Nusikeikė jai į veidą, susikišo laikraščius į užpakalinę kišenę, perėjo salę, nusileido šoniniais laiptais ir išėjo į stoties aikštę.

Dangus buvo blyškiai mėlynas, pamažu pilkėjo artėdamas prie horizonto - atspindėjo jūrą. Stovėjo aikštės pakraštyje, žiūrėjo į dangų, į knibždančius žmones, žvangėjo tramvajai, šnarėjo atplyšusiu kraštu skelbimas ant stulpo. Pasuko į kairę, perkirto aikštę ir patraukė upės pusėn.

Vanduo teliūškavo į granitinę krantinę, nuo jūros dvelkė vėjas, virš laivų stiebų upės žiotyse dangus buvo visai pilkas. Seniai ir vaikai sėdėjo ant krantinės laiptelių ir meškeriojo. Kiek paėjęs rado tuščius laiptelius, nusileido prie vandens, nusiavęs batus pamerkė pavargusias kojas. Upe, skrosdamas vandenį buka nosimi, pukšėjo vilkikas. Žuvėdros klykaudamos sekė iš paskos. Vyras, šauniai atsismaukęs jūreivišką kepurę ant pakaušio, stovėjo prie šturvalo. Laivo gale sėdėjo berniukštis ir užsikvėpęs žiūrėjo, kaip putoja vanduo po sraigtu. Iš už vingio pasirodė baltas iškylautojų kateris, gražiai nubrėžė lanką sukdamas ir ėmė tolti pro tiltą upe aukštyn. Įstrižos bangos

sklido nuo katerio, suraibuliavo atspindžiai ant tilto atramų, pakilo ir nusileido meškeriotojų plūdės.

Pasiklojo laikraščius, atsilošė ir atsirėmė visa nugara į vėsu akmenį. Toli įlankoje į vieną ir į kitą pusę lėtai slinko laivai. Seniai retkarčiais ištraukdavo meškeres, apžiūrėdavo masalą ir vėl pamerkdavo plūdes į vandenį. Saulė šildė veidą, kvepėjo vanduo, neįkyriai gaudė miestas, laivų sirenos uoste.

Kai buvo dar visai vaikas, motina vasarai išveždavo jį į kaimą pas senelę. Senelė gyveno viena. Namas taip pat buvo senas. Aplink jį augo erškėtrožės, jazminai, sukumpusios obelys kieme, nasturtos palei pinučių tvorą. Už tvoros, virš daržo, skraidė blyškiai geltonos plaštakės. Į vakarus, upės link, palengva žemėdama leidosi pieva. Jo atmintyje ji visada žydėjo: ramunės, katilėliai, baltieji dobiliukai prie tako. Dešinėje - senas nebenaudojamas šulinys. Rentinys jau buvo nugriuvęs, o svirtis dar stovėjo. Senelė draudė jam tenai eiti, bet jį traukė. Kai ji užsnūsdavo po pietų su rožiniu rankose ir Raine ant kelių, jis bėgdavo taku per pievą žemyn. Pribėgęs šulinį, guldavosi į vešlią žolę. Gėlių žiedai lingavo virš jo šviesios galvos. Net karščiausią vidurdienį žolėje prie šulinio būdavo vėsu. Šulinio kraštai išdėti lauko akmenimis, o pačiame viršuje dar likęs vienas apipuvusių rąstų vainikas. Ant jo augo žila sausa samana, giliau, pavėsyje, samana buvo drėgna, žalia. Juodame šulinio vandenyje pakraščiais plaukiojo keletas trilapių maurų. Šiaip šulinyje niekas negyveno, tik vieną kartą rado įkritusį žiogą. Gulėdavo ilgai, žiūrėdamas į bedugnį vandenį, kuriame atsispindėjo mėlynas dangus su baltais debesimis, pievų gėlės pakraščiais ir, jei pasiversdavai ant šono, svirtis. Tik viskas buvo atvirkščiai. Žiūrėdavo, kol nuo bauginančios gilumos ir pusiaudienio tylumo apsvaigdavo galva. Širdis imdavo greitai tuksėti. Tada pašliauždavo kelis žingsnius atgal, apsiversdavo ant nugaros. Svyravo žolės palei akis, plaukė debesys mėlynu dangum, bet jau kitokie - ramūs, geri, be tos viliojančios, bauginančios paslapties. Pabudusi senelė visada klausdavo:

- Ar prie šulinio nebuvai?
- Nebuvau, - meluodavo jis.
- Neik prie šulinio, varlė įtrauks, nuskęsi.

Senelė mirė, motina dar labiau ėmė gerti, vasarą jo niekur nebeišveždavo, bet seną namą, pievą ir šulinį dažnai prisimindavo.

Jis atsimerkė, saulė jau buvo smarkiai pasisukusi, minkštėjo oras virš upės, virš stogų, o laukuose už miesto, tikriausiai virš gelstančių javų, tvyrojo paslaptinga pusiaudienio tyla. Apsiavė batus, seniai tebemeškeriojo, ir žuvėdros tai nutoldavo, tai vėl sugrįždavo upe. Buvo belipęs aukštyn, bet sugrįžo ir nusiplovė rankas. Nukratė šiltą, kvepiantį rudais dumbliais upės vandenį nuo pirštų, bet rankos tebebuvo prisigėrusios vagonų tvaiko, prakaito ir pigaus tabako smarvės. O diena vis tęsėsi ir tęsėsi, vis nebuvo vakaro, slėgė pečius svetimų miestų naktys, skaudėjo kojas nuo svetimų kelių, atbuko akys nuo svetimų veidų, bet seno namo nebebuvo, nebebuvo erškėtrožių, nebebuvo jazminų, ir takas, ir pieva jau seniai išarti, ir šulinys užverstas.

Atsiminė, kad nevalgęs nuo vakar vakaro, ir pasuko į senamiestį. Mažoje valgykloje atsisėdo prie trupiniais nubarstyto stalo, už nugaros tarškėjo skardiniai padėklai, barėsi virėjos virtuvės garuose, už lango judino šakas svyruoklis gluosnis - matyt, ėmė kilti vėjas. Saulė švietė išilgai kanalo, vanduo švytėjo tarsi gintarinis. Pralėkdavo vėjas, vartydamas geltonai žalius vandens lelijų lapus. Kitame krante rudavo nutrypta žolė, ir į abu galus, kiek tik užmatė akis, tęsėsi mūrinė rausvomis kalkėmis dažyta tvora su keliomis eilėmis

spygliuotos vielos viršuje. Valgė ir, nesidairydamas į šalis, žiūrėjo pro langą. Nuo gretimo stalelio pakilo mergina:

- Galima druskos?

Lėtai pasuko galvą ir ilgai, išūliai spoksojo į ją. Mergina sumišo, jos skruostai ėmė rausti, paskui kakta, ausys.

- Čiupk. Valdiška, negaila.

Žiūrėjo, kaip jinai eina, kaip sėdasi, kaip beria druską. Jos plaukai buvo gelsvi, šviesesni prie kaktos, blakstienos virpėjo, maža nosis, lūpos truputį papūstos ir visam veide, net dar teberaustančioje ausies kriauklelėje, kažkoks nematytas jam drovus švelnumas.

- O druska, paukštyte? - tarė garsiai per visą salę. Mergina krūptelėjo, žmonės sužiuro į juos. Ji pašoko, virpančia ranka pastatė indelį ir sugrįžusi nudelbė akis į lėkštę. Išpylė druską ant sriubos klanais išmarginto stalo, tyčia lėtai atsistojo ir išėjo.

Lauke tikrai pūtė stiprėjantis vakaro vėjas, liepos palei gatvę šnarėjo. Nuo jūros, iš už stogų kilo pavieniai geltoni debesys ir dangus buvo mėlynėsnis.

Vaikščiojo gatvėmis, sėdinėjo ant suoliukų skveruose, kol užsidegė gatvių žibintai. Tada grįžo į stoties aikštę. Raudonai šviečiančios rodyklės virš centrinio įėjimo rodė penkias po vienuoliktos. Milicijos patrulis bus pasikeitęs - ir vėl kabinsis. Dešinėje, per viaduką virš gatvės, lėtai šliaužė traukiniai. Vagonų languose jau degė šviesa, palydovės stovėjo tambūrų angose su vėliavėlėmis. Pažino ją iškart - gerai atsimindavo veidus, žmones. Stovėjo prie kioskelio, kažką pirkto, paskui taip pat dirstelėjo į laikrodį ir nuėjo link juoduojančios gatvės angos po geležinkelio tiltu. Nieko negalvodamas nusekė paskui, greitai pasivijęs sulėtino žingsnius. Patiltės tamsoje merginos figūrėlė beveik visai ištirpo, švyciojo baltas rankinukas ir aidėjo ritmingas lengvų žingsnių garsas - tuk tuk tuk. Iš įpratimo tyliai ėjo palei pat sieną, nematomas tamsoje. Tereikėjo žengti ilgesnį žingsnį, ir būtų galėjęs ranka paliesti jos plaukus. Ant tilto užšliaužė, žvangėdamas visų savo nesuskaičiuojamų vagonų geležimi, prekinis traukinys. Virpėjo atramos, lingavo metalinės tilto sijos. Nuo triukšmo ėmė spengti ausyse, jis nieko neišgirdo, tik pamatė, kad rankinukas švystelėjo aukštyn ir sustingo. Mergina staiga linktelėjo į priekį ir, sukdamasi kairiu petimi, parkrito. Rankinuką ji tebelaikė tikriausiai iš baimės ir netikėtumo - pametusi galvą nesusiprato atleisti pirštų. Pašėlusiai dundėjo traukinys, ir jis ne išgirdo, bet pajuto visu savimi minkštą spyrio į krūtinę garsą. Jinai saugodamasi parvirto kniūpsčia, keistai per alkūnę lūžtanti ranka tebelaikė sugniaužusi rankinuką. Suprato, kad staiga jame plečiasi, sprogsta skaudi įsiučio tuštuma - spirs jai į veidą. Nespėjo suvokti savo rankos judesio, pajuto tik šiurkščią apykaklės medžiagą, irstančių siūlių tratėjimą. Nustebo, kad taip lengvai pakėlė nuo žemės. Padvelkė trūkčiojantis, trenkiantis pigiu vynu alsavimas, pamatė perbalusį veidą su mažu smakru ir smaila nosimi, putlias bevalės lūpas, prakaito lašelius aplink jas ir prie pat savo akių svetimas, pilnas nenusakomo gyvuliško siaubo greitai siaurėjančiais vyzdžiais akis. Ir tas svetimas siaubas kaip šaltu vandeniu perliejo jo įniršį. Matė tokias akis ne kartą, žinojo, kad nuo jų neįmanoma išsigelbėti. Norėjo surikti - kvaily! nedaryk! - norėjo atleisti apykaklę, nublokšti nuo savęs, bet nespėjo. Viršuje, vis tankiau trinksėdamas per bėgių sandūras, tebedundėjo prekinis traukinys. Su persmelkiančiu skausmu suprato, kad liko vienas, žengė žingsnį atbulas, norėjo atsiremti į sieną, bet nebegalėjo pastovėti - smuko žemyn, jausdamas nugara drėgnus vėsius akmenis. Lėtai prigulė ant šono, pritraukė kelius, ir

skausmas truputėlį aprimo. Traukinys pervažiavo tiltą.

Žemė buvo šalta, prie pat veido dvokė nuorūka. Jis atsargiai atlošė galvą. Kitame tunelio gale pasigirdo šluotos siūravimas, atsklido neskubūs kiemsargio žingsniai. Čežėjimas palengva artėjo, jis gulėjo, laukė ir galvojo apie seną namą su jazminų ir erškėtrožių krūmais aplink, apie šulinį žydinčioje pievoje, matė, kaip plaukia begalinėj juodoj gelmėj balti vasaros debesys. Ant dulkinos sankasos žolės netikėtai susmuikavo žiogas, ir jis užsimerkė.

Jis tebegulėjo pritraukęs kojas prie pilvo, kai keleivinis traukinys nulis valandų šešios minutės, švelniai supdamas savo vagonus ant lingių, pervažiavo tiltą.

1989

IMPERIJOS SIENA, PRŪSIJA, RUDUO. Esė

Stovėdamas Kybartų geležinkelio stoties perone, ten, kur sukdamiesi siaurėja bėgiai, mačiau rudens vakaro prieblandoje stūksančius patrankų ugnies nudaužtus Eitkūnų bažnyčios bokštus. Ne iškart suvokiau, kad ten, už tirstančio alavinėje pilkumoje lapų geltonio, Prūsija, sena baltų žemė, kurios net vardas nyksta toldamas praeities tankmėje kaip slopstantis aidas.

Dar iki paskutinių karo dienų čia, kur aš dabar stoviu ir žiūriu į Eitkūnų bažnyčios bokštus, buvo didžiulė geležinkelio stotis milžiniškais langais, atskirais apartamentais imperatoriškosios šeimos nariams, salėmis keleiviams, restoranais. Traukiniai kadaise stovėdavo ilgai - keisdavo vagonų ratus. Už Kybartų prasidėjo Europa. Iš ledinės imperijos per čia vedė tiesiausias kelias į šiltus kraštus. Tiesiogine ir perkeltine prasme. Pro čia važiavo sosto įpėdiniai, paniurę, graužiami pavydo didieji kunigaikščiai ir kunigaikštienės, važiavo valdininkai, diplomatai, šnipai, nuobodžiaujantys aristokratai, dimisijos generolai su gausiomis šeimomis, važiavo prasisiekėliai ir menininkai, avantiūristai ir milijonieriai. Važiavo į Ničą, Berlyną, Romą, Paryžių, važiavo nuobodžiauti, važiavo pramogauti, važiavo pamatyti pasaulio, važiavo pakvėpuoti laisvės oru, važiavo, kad niekada negrižtų. Keliautojai sėdėdavo salėse, gerdavo degtinę restorane, nuobodžiaudavo ir žiūrėdavo pro langus į mažą pilką pasienio miestelį. Suvalkiečiai traukiniais nevažinėjo. Sulaukę blogo oro, brido per Lieponą, tempė per sieną spirita, anodija, lietuviškas knygeles, kartais pasišaudydavo su saugančiais sieną kazokais.

Stotį pasitraukdami susprogdino vokiečiai. Liko tik keli sandėliai. Platūs rusiški bėgiai nusitiesė tolyn į Vakarus. Istorija mėgsta paradoksus ir kreivus veidrodžius. Nežinom, kur vykdamas, nežinom, kodėl, kaip senais laikais, užtruko Kybartų stotyje Nikitos Plepiojo literinis traukinys. Negausus tarybinės liaudies būrelis susirinko prie vagono ir pravėrę burnas spoksojo į vagono langus, Kybartuose caras jau seniai bebuvo buvęs. (Lietuvos paskutinis prezidentas, tuomet smarkiai primirštas, kaip ir dera lietuviui, perbrido Lieponą ir sieną perėjo pėsčias.) Pilki KGB vyrukai prakaitavo iš baimės skystoje minioje. Imperijos galva mėgo pokštus ir jo elgesį sunku būdavo nuspėti. Taip buvo ir šį kartą. Vagono durys atsivėrė ir tarpdury pasirodė striukas plikas žmogelis pilku kostiumu. Visi, kam per keturiasdešimt, komunizmo statytojo plikę puikiai prisimena. Žmogelis pamojavo rankute, tarė vėpsančiai ir kvilai tylinčiai liaudžiai kelis žodžius, gal būtų, kaip pratęs, ir įsismaginęs, bet staiga, nespėjus kūno sargams suregėti, pro minią prasigrūdo Kybartų etatinis elgeta ir girtuoklėlis, puolė prieš Nikitą ant kelių ir žliumbdamas bei raudodamas ėmė skūstis gyvenimu. Net trakstelėdami ištįso seklių kaklai, bet šaukštai buvo jau popiet. Nikita nesutriko. Nusiėmė laikrodį nuo rankos ir padavė elgetai. Ką jis elgetai sakė, niekas neišgirdo. Semaforas pakilo, durys užsidarė, literinis traukinys švelniai supdamas minkštus vagonus nudundėjo per iešmus, liaudis išsiskirstė. O elgeta dingo kaip į vandenį, nespėjęs net laikrodžio pragerti, ir niekas daugiau jo nebematė. Niekas jo ir nepasigedo, niekas ir nesistebėjo. Per arti prie valdžios priėjęs žmogus tais laikais išgaruodavo be pėdsako - kaip vandens lašas ant įkaitusio lygintuvo.

Nusilenkiau istorijos paradoksui ir važiuodamas į Vakarus nuvažiavau į Rytus. Lietuvių pasienietis išrašė popieriuką, pakėlė pirmą užkardą. Valdininkas, tupintis šiltoje būdelėje, nelabai stropiai pavartęs pasus, ant to popieriuko pasirašė, kitas dirstelėjo į tuščią mūsų mašinėlės bagažinę ir ant to popieriuko uždėjo antspaudą, ketvirtas pasiėmė tą popieriuką, pakėlė kitą užkardą ir mes

lėtai nuvažiavome prie Rusijos sienos. Moteris su obuolių kibiru ėjo plentu nekreipdama jokio dėmesio nei į kareivius, nei į muitininkus. Rusų pusėje pasikartoję ta pati procedūra. Tik ne taip sklandžiai. Pamiršom parašą ar antspaudą prie parašo. Teko grįžti. Nei vienoj pusėj, nei kitoj niekas tau nieko nepaaiškina, o biurokratinės taisyklės turi įdomią savybę - jų niekas nesugeba išskirti. Čia tau ne Einšteino lygtis. Vos tik valdininkas pajunta, kad galų gale taisyklę įsikalei į galvą, šmikšt, suraito kokį priedą Nr... prie priedo Nr..., ir visi tavo mokslai šuniui ant uodegos. Ir vėl viskas iš pradžių. O klausti net neverta. Paklaustas atsakys, kad reikia parašo, kad prie to parašo reikia dar ir antspaudų, ir t.t.

Kybartų stotyje prie savo krepšių stovėjo sutrikęs armėnas, akylųjų pasieniečių išlaipintas iš Maskvos traukinio. Kol jis svečiavosi Kaliningrade pas uošvę su savo rusele, Lietuvoj pasikeitė taisyklė. Jokie aiškinimai negelbėjo. Lipk lauk, tupėk stoty ir daryk ką nori.

- Ar siūlei? - klausiam jau spėję gerai pažinti savo valdininkus.
- Siūliau, neėmė.
- Gal mažai?

Armėnas tragiškai skėstelėjo rankomis.

- Pinigai baigiasi, o dar naują bilietą...

Išgelbėjo, kaip visada, moteris. Ji šnekėjo energingai, teisingai ir mokėjo pagąsdinti. Pasienetčiai neparaudo, bet tranzitinę vizą į vargšo pasą įspaudė. Neraudom ir mes. Tik vakare, gerdami arbatą ir klausydamiesi, kaip šniokščia už lango nesibaigiantis šių metų lietus, prisiminėm, susižvalgėm, atsidusom ir nuliūdom. Pripratom. Susitaikėm. Sava valdžia tapo tokia pat svetima, kaip ir svetimoji. Dar svetimesnė, dar godesnė ir dar bjauresnė, kad sava.

Rusų kareivėlis, visai dar vaikas, paprašė cigaretės, nunešė pasus karininkui, po minutės, matyt, išdresuotas, mandagiai atidavė dokumentus ir pakėlė dar vieną užkardą. Paskutinę. Žvilgtelėjau į antspaudą pase. „Rossija KPP Černyševskoje.“ Štai kaip dabar vadinasi Eitkūnai.

Dešinėje lėtai slinko nyki kareivinių tvora, šmėstelėjo ir dingo apgriuvę bokštai. Virš siauro vingiuoto kelio glaudėsi šakomis klevai. Ėmė purkšti dulksna. Mašina lėtai plaukė aprasojusiu auksiniu tuneliu. Nejudėjo nė vienas lapas, dangus nusileido visai prie medžių viršūnių.

Kaip visada, į šitą kraštą papuoliau rudenį, kaip visada, suspaudė širdį nepaaiškinamas ilgesys, tarsi būčiau sugrįžęs į apleistus ir ištuštėjusius tėvų namus. Miškeliai, blykstanti uosių žaluma, pievos, liūdnos karvės, pajuodusio šieno kupetos, lėtas upių vanduo, irstantys vienkiemiai, seniai jau pamiršę šeimnininko rankos šilumą. Rūdijanti karo skeveldra, įsmigusi į Aistmarių pakrantės lygumą.

Stalupėnai - pamiršta kino filmo dekoracija, juostanti nuo rudens lietaus. Byra tinkas nuo sienų, trupa nesiskūsdamos stogo čerpės, kabo nuplėštas nusiminęs lietvamzdis. Tik seni medžiai tebestovi, byra lapai ant kario išvaduotojo gipsinės galvos. Tik žemė ta pati. Čia pradėjo savo kelią Donelaitis, čia sutiko savo Reginą. Mokė vaikus, giedojo, vargonavo bažnyčioje. Čia pradėjo rašyti. Dar jauna ir tvirta ranka. Nebėra bažnyčios, nebėra mokyklos, net Stalupės nebėra. Ir nieko nepaklausi. Praeivis truktels pečiais ir pasakys, kad visada čia buvo Nesterovas, kad nebuvo jokių Stalupėnų, nebuvo jokios Stalupės. Taip, jis vietinis, starožyl.

- Nuo kada?
- Nuo keturiasdešimt septintųjų!

Imi tikėti markizo de Custine'o žodžiais, kad rusas negerbia nei istorinės tiesos, nei priesaikos. Gyvena visur laikinai kaip traukinys ir suprasti nenori, kad ne visi tokie.

Ne veltui suklypau lipdamas laiptais. Mano viltis knygynas -tuščias. Keli pieštukai, vaikiškas sąsiuvinis, kelios knygos, kurių veltui neimtum, šalta, drėgna. Pardavėja, susisupusi į palatą, paniekinamai žiūri į kelis kvailus labusus, besidairančius po tuščias lentynas. SSSR herbas ant sienos. Imperijos erelį, blyškiai violetinį, mačiau tik ant degtinės butelio. Degtine prekiaavo paauglys, komercinės parduotuvės priebuty pasistatęs kelias dėžes ir seną kasos aparatą.

Stalupėnuose apėmė nuojauta, kad vargu ar kada sugrįšiu į šitą kraštą. Labai norėjau nuvažiuoti į Tolminkiemį. Bet jau leidosi vakaras, nuo jūros ėmė kilti vėjas, sušneko ir ėmė leistis vienas po kito žemėn medžių lapai.

Važiuodamas atgal prisiminiau P. Repšio antkapį žuvusioms baltų gentims su iškaltais jų vardais. Žiūri mirusios moters, glaudžiančios vaiką, akys iš kapo su nenusakoma ramybe ir gėla į pasaulį, kuriame nebeliko jiems vietos. Žiūri ir vaiko akys su priekaištu ir ramybe. Amžinoji baltų ramybė po mirties.

Sembai, bartai, notangai - skamba kaip iškilminga odė, skamba kaip laidotuvių varpas žuvusių baltų genčių vardai. Išnyko iš savo jūros pakrančių nepalikę nė šešėlio, dūla pamirštuose, nebeatsekamuose kapuose jų kaulai be vardų ir atminimo. Baisus dalykas, kai nušluojama nuo žemės tauta, nepalikusi nei dainos posmo, nei kalbos žodžio. Kraujo banga nušlavė juos, ką su kardo, ką su arklo rankena delne. Tik suklysti išgirdęs keistą upelės vardą - Alna, Deimena.

Notangai, varmiai, galindai... Vienuolika prūsų genčių.

Naktį išėjau į sodą. Vėjas braškino šakas, ir dunksėdami krito į šlapią žolę obuoliai. Prūsijos pusėje alavinė pilkuma ėmė sidabrėti, virš Aistmarių kilo pirmoji rudens pilnatis, ryškėjo šešėliai, ir atrodė, kad kyla iš kapų prūsų raiteliai.

Kybartai-Vilnius
1992

RAMYBĖS KALVA. Esė

Retos būna valandos, kaip pasakytų šv. Augustinas, kai sielos triukšmas nebekurtina širdies ausies. Staiga atsiveria didi pasaulio ramuma ir tariesi sužinojęs prasmių vardus ir paprastą gyvenimo išmintį. Bet plyksteli ta minutė apšviesdama kaip žaibas pilkus kasdienybės debesis ir lieka širdyje tik neaiškus atsiminimas, ir nuplauna jo pėdsakus greitai bėgančių dienų užesys. Tik kartais naktį, kai ponia Nemiga tylėdama sėdi kambaryje, sugrįžta iš kažin kokios tolybės tas atsiminimas tarsi aidas, nuščiūva siela ir klausosi širdis.

Mažojoje Lietuvoje buvo ruduo. Pro išretėjusius medžių lapus spindėjo lėti lygumų upių vandenys ir tušti laukai - nedirbama žemė, sukritusi nepjauta žolė ir linkstantys nemielam vėjyje žilvičių krūmai. Neaiškus liūdesys lydėjo visą dieną.

Tolminkiemyje jau leidosi nešviesi rudenio saulė. Purvinas, girtas kolonistų kaimas supo kalvą, ant kurios stovėjo bažnyčia. Viduje negyva elektros šviesa nutvieskė visus kampus, net kriptą su antkapio plokšte, prie kurios vyto, matyt, kelyje kažkieno nupintas vainikas. Pasijutau tarsi operacinėje ir išėjau į lauką. Virš didžiulių juodų šventoriaus medžių jau spindėjo žvaigždės, iš slenio, virš kurio ryškėjo Paukščių Takas, kilo šaltis, stingdydamas nukritusius lapus. Dar švietė ilga raudona žaros juosta horizonte ir juodavo tolumoje Romintės giria. Ir atėjo rudens vakaro prieblandoje mintis, matyt, lydėjusi visą dieną: baltų žemė.

Baltų žemė po mirgančiomis rudens žvaigždėmis. Pastorius ėjo takeliu iš klebonijos - jo siluetą dar mačiau tamsoje - į bažnyčią. Pro tuos pačius medžius kilo į kalvą, palikęs apačioje dienos rūpesčius ir vargus. Ėjo galvodamas apie savo būrus, kurių gyvenimas sukosi sunkiai kaip ratas rudenio purvynuose, galbūt dar galvojo apie paties rankų sodintą sodą, gal apie savo poemą. Prie šventoriaus vartelių sustojo ir atsisuko - taip pat juodavo Romintės giria, dar buvo matyti slėnis žvaigždžių ir žaros šviesoje. Jo akyse nyko tauta, spaudžiama didelės galybės, bet Pastorius atkakliai sodino sodą, rentė namą, guldė tobulas hegzometro eilutes paniekinta būrų kalba, nesivaikydamas pasaulio tuštybės ir madų.

Kas vakarą jis kilo į savo ramybės kalvą, kur, nutildęs savo sielos užesį, klausėsi širdies ausimi, ką jam kalba baltų žemė. Mačiau jį stovintį tamsoje ir žiūrintį į artėjančią naktį ir nediršau prakalbinti.

Vidurvasario kaitra nuvargino žemę. Net miesto akmuo pasiilgo vandens. Paskutinę liepos naktį atsibudau, pažadintas vėjo. Pilkoji vilko valanda slėgė krūtinę. Jau kelintą naktį neiškrinta rasa ir medžiai kenčia tylėdami. Tik jautrioji drebulė nebeištvėrė - tai jos lapų šnaresys ir prikėlė mane.

Pagelto kaitros nukamuota smilga, nutilo net žiogas, visą naktį čirpęs po langu. Ramybė ir laukimas virš Vilnijos kalvų, bangomis nubėgančių į tamsą, vilko valanda virš kaimo, virš krašto, kai žmogus neramiai atsidūsta ir sudejuoja sapne.

Medis negali nueiti atsigerti vandens, jis laukia žemėje, kurioje išaugo, laukia tylėdamas; ir tokia to laukimo ramybė, kad net baugina. Aš kažkodėl prisimenu Pastorių, kas vakarą kylantį į savo ramybės kalvą, ir ateina man galvon mintis, kad ir baltų tauta, kaip tas kaitros išvargintas medis, tūkstančius metų gyvena šioje žemėje ir, kaip tas medis, - negali nueiti atsigerti. Iškirsti miškai, užarti keliai, nusekinti upeliai, su pamatais sulyginti vienkiemiai - ir vis dėlto tai baltų žemė. Ta pati žemė. Tai junti per ją eidamas, junti į ją žiūrėdamas nuo piliakalnio šlaito.

Sunkios, kaip ir pati vilko valanda, jos mintys, ir taip norisi turėti savo ramybės kalvą, norisi turėti kalvą visai baltų genčiai, į kurią jina galėtų, kaip ir jos Pastorius, įkopti kas vakarą ir ramia siela pažiūrėti į savo dienos darbus. „Nes visų geriausia, - sakė vienas viduramžių vienuolis, - ramybė šiame skausmų kupiname pasaulyje.“ Kažkodėl man ta vienuolio minima ramybė primena tą nepalaužiamą medžių, laukiančių lietaus, ramybę. Ramybę, į kurią trupa kalavijo plienas.

Perbėgo medžiais vėjas, pranašaudamas, kad tuoj patekės saulė. Saulė visada pateka, visada išaušta diena, ir vilko valanda visada baigiasi.

Jau teka saulė. Teka virš Krėvos, Lydos, Medininkų pilies, virš visos baltų žemės.

1991 08 11

DAUKANTO RUDUO

Užupio kunigaikštystėje rausta klevai.

Nuo nesibaigiančios rudens dulksnos, smulkesnės už mirštančio žiogo ašarą, patamsėjo čerpių raudonis, atsigavo stogų skardos rūdis.

Bet Vilnios slėnis dar žaliuoja, dar nušvinta vakarais tirštėjančioje liūstančioje saulės šviesoje lengvi Misionierių bokštai, sužvilga užkliuvęs už paskutinio balto vasaros debesies drėgnas Vizitiečių kupolas.

Vis sunkesnis vilnijantis Belmonto miško mėlis, vis retesnė saulė, ir išgirstu naktį, kaip žemai virš žemaitiško Baltramiejaus bažnyčios bokštelio kryžiaus droviai nurykauja gervės.

Rudens vėlyvas šaltas rūkas virš šaltėjančio ir greitėjančio upės vandens. Vilnia šnara po tiltais veldama ilgus, amžinai žalius povandeninių žolių plaukus. Pašokusi banga tekšteli juodą šėivamedžio uogų kekę.

Mėnulis ištinusiu skruostu plaukia pro debesis. Bernardinų kapinėse ant pamirštų Universiteto profesorių kapų šakų šešėliai. Laukdamas ryto šios žemės kunigaikštis dreba ant eglėšakių glėbio drėgnoje kolumbariumo nišoje.

Vėjas lekia upelės slėniu, draskydamas paskutinius spalvotus lapus. Plečiasi erdvė, ir kyla aukštyr juodas rudens nakties dangus. Ir didėja toje erdvėje tas, kas buvo didelis, ir mažėja tas, kas buvo apsimetęs dideliu.

Užupio kunigaikštystėje krinta lapai.

Jau vėlyvas ruduo. Jau supranti, jog dirbsi be atlygio, negalvodamas, kad dėkingi tėvynainiai nulies paminklą iš deficitinio vario. Dirbsi matydamas, kaip vagia ir geria aplinkui, rašysi niekam nereikalingas knygas, niekam nereikalinga kalba su pasiutusiu, kietu žemaičio užsispyrimu. Ir viltis, kad tos knygos bus išspausdintos, kad jos bus reikalingos, mažesnė už garstyčios grūdėlį.

Kuo skurdesnė žemė, tuo giliau medis suleidžia šaknis. Tavo metai sukdamiesi sunkiai baigia savo kelionę po Žemaitijos žvaigždėmis. Pro Papilės kapus suka Venta. Skalauja milijonų metų senumo jūros atodangą. Laiko upė putodama dūžta į žemaičio paridentą akmenį.

Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Dvasios Šventos, Amen. Paskyręs nuodėmėtą mano dvaselę Viešpačiui, vienam Š. Trejybėje, turėdamas sveiką protą ir tvirtą atmintį, paskutiniai išskirstau mano daiktus, kurie, jei visus surinktum, nė šimto rublių nebus verti...

1993

VASARIO UPĖS

Vėlyvo lapkričio dangumi plaukė žemi debesys, krito retas sniegas. Pažliugusioje Katedros aikštėje didysis kunigaikštis Nikolajus Pavlovičius muštravo kareivių kuopą. Jis greitais, stangriais gandro žingsniais vaikščiojo po aikštę, kapodamas komandos žodžius; švininės akys blyškiame, gražiame veide atspindėjo permerktas kareivių figūras. Trumpakojis adjutantas bėgiojo paskui, kardas painiojosi milinės skvernuose, ištiestoje rankoje jis nešė padėklą su kreida. Trumpu, sausu riktelėjimu Nikolajus sustabdė kuopą, pasišaukė kareivį ir, paėmęs kreidą, užrašė jam ant peties lazdu skaičių. Kreida vėlėsi į šlapią milinę ir bjauriai gurgždėjo. Sučiaupęs plonas, nejudrias lūpas, Nikolajus stropiai vedžiojo skaitmenis. Veidas liko bejausmis - pykčio jame nebuvo. Didysis kunigaikštis žaidė alaviniais kareivėliais.

Didžiosios gatvės gale, grafienės Zubovos rūmų languose, plieskė krištolo sietynai. Mirguliuojančioje žvakių šviesoje krito žydras kaip per naujametinį karnavalą sniegas. Naujasis universiteto kuratorius lėbavo. Nuo jo griausmingo juoko skambėjo sietyno stikliukai. Girta grafienė cypė kaip žnaiboma kambarinė. Antro aukšto langas staiga atsivėrė ir ant palangės, mosuodama šampano buteliu, užsiropštė Zubova, prilaikoma Novosilcevo ir Baikovo. Skersvėjis nulenkė žvakių liepsneles, grafienės suknia lyg puta švystelėjo aukštyn, atidengdama siuvinėtas rožines kelnaites.

- Nikuššaa, - klykė ji kietu lenkišku akcentu, springdama nuo juoko. Šampano butelis iškrito ir pokštelėjo į grindinį.

Reti praeiviai stovėjo užvertę galvas. Pralėkė šešetu kinkyta kunigaikščio Lopacinskio karieta. Foreitorius pliaukšėjo botagu ir šaukė: „Saugokiiiiis!“ Užpakaly ant laiptelių lingavo du liokajai.

Imperatoriškojo universiteto mokytinis Simonas Stanevičia, primerkęs akis nuo krintančio sniego, žiūrėjo į Zubovos rūmų langus. Jam buvo šalta ir liūdna. Miestas, trečias pagal dydį imperijoje nuo jūrų iki jūrų, pradėjo naktinį gyvenimą. Skubėdamos, spindėdamos paauksuotais herbais, lėkė didžponių karios, akademinis jaunimas linksmis būriais traukė į salonus, persmaugti kaip vapsvos, blykčiodami epoletais, vaikščiojo gvardijos karininkai. Visa ši skubanti, mirguliuojanti puošniu apdaru ir šnekanti visomis Babelio kalbomis minia tarsi šoko keistą, konvulsišką šokį lyg spalvingų drugelių būrys, nujausdamas artėjančią žiemą. Mieste jau prasidėjo areštai. Patėvis rašė iš Žemaitijos, nepatenkintas posūniu. Ne tam leidęs į mokslus Kražiuose, kad eiles muzikiškai rašinėtų. „Leidau tave į mokslus!“ Tylus siutas graužė Simonui gerklę. Jis matė bukas, drumzlinas patėvio akis, pagiriomis tam trūkčiodavo kairysis vokas. „Važiuok, važiuok, - šaukė patėvis pragertu balsu, - bet nelauk iš manęs nė sudilusio grašio!“ Stasius sėdėjo už stalo, įsispraudęs į kampa, ir vaipėsi, motina tylėjo, nuleidusi pavargusias rankas. Nuo slopinamo pykčio darėsi silpna, Simonas atsirėmė į sieną ir giliai įkvėpė. Niekada neprašiau ir nepaėmiau iš jo nė kapeikos. Mitau sausa duona, nemiegojau naktimis... Jis tyliai ėmė skanduoti:

Suave mari magno turbantibus sua tenebris...

Griežtas, tikslus ritmas pagavo jį; kaip paprasta, gražu, aišku! Nuoskauda atlėgo. Pavargo. Šlapdriba, purvas, suplyšę batai leido vandenį, kojos išbrinko ir naktimis skaudėjo sąnarius. Dvidešimt treji metai, o dar nieko nepadaryta. Jaunystė praėjo grumiantis su skurdu. Vaikystė. Mušamos motinos klyksmas,

patėvio keiksmi, pagirių dvokas. Tokį vakarą sėdėjo jau berniokas po gluosniu sodo gale, buvo tamsu, purvą kaimo keliuose traukė gruodas, dangus nubiro žvaigždėmis, tik toli vakaruose, kur juodavo vos įžiūrima miško juosta, raudona ugnimi švietė saulėlydžio ruoželis. Ir pasirodė jam, kad ten, toli, už tų miškų, yra laiminga, giedra šalis, kur teka ramios mėlynos upės, banguoja nuo krašto iki krašto gelsvi javų laukai, o sutikto žmogaus šypsena gera ir šilta. Po mėnesio jis išėjo iš namų. Poezijos šalis, nusišypsojo tamsoje, suspaudė knygas po pažastimi, reikia dirbti, dirbti.

Švito. Jiedu su Jurgiu Pliateriu grįžo iš basųjų karmeličių vienuolyno, kur svečiavosi pas Vilkauskį. Vilkauskis pasakojo anekdotus apie rektorių Pelikaną, jie juokėsi, tyliai dainavo, vėl juokėsi, švelnus vengrų vynas svaigino galvą, bet tikro linksmumo nebuvo. Pliateris, sunėręs ilgas, liesas rankas, tylėdamas žengė šalia Stanevičiaus. Vilnia, linksmai čiauškėdama, šokinėjo per akmenis. Šv. Mykolo bažnyčios bokštų viršūnėse švystelėjo pirmas saulės spindulys ir iškart trenkė džiaugsmingas paukščių choras. Aidėjo įvairiausiais balsais Vilnios skardžiai, universiteto sode alpdamos plakė lakštingalos. Nuo Neries dvelktelėjo vėjas ir klevų lapai ties šventoriumi sušnabždėjo, busdami iš miego.

- Dieve, kaip gražu, - tarė Stanevičius, - rodos, nieko nereikia, tik klausytum ir žiūrėtum. Kas tie pasaulio vargai prieš ryto aušrą!

Pliateris nieko neatsakė. Negražus, didelė nosimi kaip visų Pliaterių, jo veidas buvo liūdnas. Šypsodavosi jis mažai, amžinai susimąstęs, atrodė tarsi ne šio pasaulio. Paskendęs savyje, nematė visos ryto puošnybės, negirdėjo paukščių klegesio.

- Kaip viskas pasikeitė, mokytojau.

Stanevičius krūptelėjo. Pliateris sustojo ir atsisuko į Šv. Onos bažnyčią. Jo akyse įsižiebė keista šviesa, kurios bijojo net vyresnieji broliai.

- Tu mane mokei mylėti savo liaudį, jos kalbą, jos dainas, Simonai, ir kartais aš save klausiu, kam man, Livonijos grafų palikuoniui, kurio protėviai gerbė tik kardą ir auksą, ta nuskurusi, svetima tauta, kodėl aš švaistau pinigus ir suku galvą dėl kažkokios mirštančios kalbos, kurios po kelių dešimčių metų neliks nė ženklo. Aš juk nesulaikysiu vienas to, kas garma į pražūtį. Vienas žmogus nieko negali, Simonai. Nieko. Vieni tamsūs, kiti - galvijai.

Jis kietai suspaudė lūpas. Stanevičius ilgai tylėjo. Ryto grožis, malonus lengvumas širdyje dingo. Jam pasidarė taip skaudu ir negera, kad prisėdo ant šventoriaus laiptelių. Taip kalbėjo artimiausias jam žmogus, kurį jis auklėjo nuo vaikystės, kurį pamilo, kurio protu ir širdimi tikėjo. Pliateris tylėjo, atsukęs į jį nugarą. Katedros varpas lėtai ėmė mušti valandas.

- Atleisk man, mokytojau, - tarė Pliateris neatsigrėždamas.

„Juk ir aš suabejoju, - pagalvojo Stanevičius, - juk būna, kiekvienam būna, kad nusvyra rankos. Nelengvu laiku mes gyvename.“

- Jurgi, - tarė jis nepastebėdamas, kad vadina grafą vardu, -tu ne svetimas, tu išaugai šitoje žemėje, mitai jos vaisiumi ir rengeisi jos rūbu - ir kartų kartos tavo protėvių. Jūs čiulpėte lietuvių baudžiauninkės pieną ir valgėte duoną, sūrią nuo jų prakaito. Tai jūs pamynėte kalbą... - jis staiga nutilo. - Atleisk man, pone geradary, - sumurmėjo.

Pliateris atsisuko. Jo veidas buvo ramus, bet Stanevičius jautė, kad virpa nuo įtampos.

- Ir privalote atitaisyti tai, ką padarėte? Tavo teisybė, mokytojau. Ir nereikia taip į mane kreiptis. Aš tau skolingas, - tarė Pliateris, aiškiai ir kietai

kirčiuodamas kiekvieną žodį.

Kiemsargiai jau šlavė gatves. Saulė žibėjo rūmų languose. Laimingi maudėsi dulkėse žvirbliai. Jiedu ėjo Didžiaja gatve rotušės link. Miestas budo. Atsidarinėjo langinės, vėrėsi amatininkų dirbtuvių ir krautuvėlių durys. Tarnaitės su krepšiais skubėjo į turgų. Kvepėjo pirmu rytmečio dūmu. Prie rotušės sustojo - abiem buvo nesmagu, ir nė vienas nenorėjo nueiti pirmas. Stanevičius prakalbo lėtai, rinkdamas žodžius, kaip jis visada kalbėdavo, norėdamas įtikinti pašnekovą:

- Žemaitiška kalba dabar kaip užleistas sodas, bet jo medžiai geri, tereikia sutvarkyti, iškapoti piktžoles ir krūmus. Ir tu ne vienas, juk dirbsi ne sau, o tiems, kurie dar tamsybėje, tu su jais, o jų daug, Jurgi, - pridūrė atsargiai. Sodininkas nesulaukia savo darbo vaisių, toks jau jo likimas, nieko nepadarysi.

- Simonai, išleisi savo „Dainas“ ir atvažiuok. Tvarkysi biblioteką, man padėsi. Dviese bus linksmiau. - Pliateris nusišypsojo savo reta, šykščia šypsena. - Arklius atsiųsiu.

Stanevičius atsakė ne iškart.

- Gal taip bus geriau, - šyptelėjo, - arklių nereikia, užteks brikelio. Nedaug teprisigyvenau turto. Labai nedaug.

...Važiavo per Lietuvą neskubėdami. Pliaterio atsiųstas vežėjas buvo nešnekus, lėtas, stengėsi nevarginti gyvulių. Stanevičius vargais negalais ištraukė, kad vardu Petras, kad nevedęs, nes „ne ubagui veselė“, - taip pasakė ir daugiau nebeaiškino.

Ražienos jau buvo pajuodusios, pamiškėmis, svirdamas iš pirkių kaminų, driekėsi dūmas. Kvepėjo rūgščiu linmarkų vandeniui. Stanevičius neragino Petro. Atrodė jam, kad važiuoja per savo kraštą paskutinį kartą, norėjo ramiai pagalvoti, prasiblaškyti po tiekos metų įtempto darbo. Dažnai sustodavo pakelės smuklėse, kur dvokė raugintais kopūstais, permirkusiu kailiu ir žaliu vynu. Gėrė šlėkta, ūsuota, kontušuota, gėrė žandarai, barškindami trumpais valdiškais kardais, gėrė baudžiauninkai - tylėdami.

Raseinių pusėj prasidėjo kalvos, papūtė nuo marių vėjas ir švystelėjo nemiela lapkričio saulė. Medžiai jau seniai buvo nuogi, tik kur ne kur sunkiu rudumu švietė ažuolai. Pro eglynus blykčiojo reti ežerai, saulė perbėgo keliskart laukais ir vėl pradingo. Iki pusiaukelės Stanevičius galvojo apie Vilnių, kuris tolo nuo jo su kiekvienu varsto stulpu. Nebuvo gaila jį palikti. Nuo dvidešimt trečiųjų metų miestas neatpažįstamai pasikeitė, nors pažiūrėti viskas buvo kaip seniau. Griaudėjo baliai, purpuru tvieskė universiteto profesorių togos, bet ta įtempta, romantiška dvasios styga po filomatų bylos, garsiai suskambėjusi, trūko. Turtingoji šlėkta skubėjo giminiuotis su caro valdininkais, akademinis jaunimas svajavo apie pelningą karjerą ir ordinus. Bendraminčių ratas pasklido kaip išblaškyti rudens lapai. Dvasinė vienatvė buvo baisesnė už skurdą.

Privažiavę Dubysą, pagirdė arklius, dar pavažiavo keletą mylių, ir Stanevičius pajuto, kad jau Žemaitija. Vilniaus prisiminimai nublanko. Kas jo laukia Gedminaičių dvare? Sieloje neliko nuosėdų nuo vasaros išsiskyrimo. Atrodo, kad juodu išsakė viską, kas buvo širdyje. Jurgis tesėjo pažadą - atsiuntė arklius, bet laiškas buvo trumpas ir sausas. Simonas dar Vilniuje ilgai galvojo, ką daryti, ir nusprendė, kad jam nėra iš ko pasirinkti. Šiaip ar taip, bet Pliaterio dvare jis turės pastogę ir duoną ir galbūt galės dirbti. Galbūt... Jis tramdė savo vaizduotę, kuri kaip jaunas žirgas plėšė vadžias iš rankų. Nenorėjo dar kartą - kelintą kartą! - nusivilti.

Į klevais apsođintą Gedminaičių dvaro alėją įsuko jau visai sutemus. Pūtė stiprus vakaris vėjas ir skaudžiai kirto lietūs. Sodas ant stataus Graumenos

kranto gūdžiai ošė. Medinės dvaro sienos blizgėjo žibintų šviesoje. Pliateris pats sutiko Stanevičių prieangyje ir nusivedė į biblioteką. Sidabriniuose kandeliabruose jaukiai plazdėjo žvakės. Stanevičius sėdėjo prie židinio, mėgavosi šiluma, godžiai traukė knygų ir rankraščių kvapą ir jautė, kaip atlėgsta nerimas. Pliateris tyliai vaikščiojo palei knygų spintas ir kalbėjo sunkiai rinkdamas žodžius. Jo mintis bėgo daug greičiau negu kalba, ir žodžiai lėkė trūkčiodami, šuoliais, stengdamiesi ją pavyti. Nepratusiam buvo sunku suvokti, ką jis nori pasakyti. Jis taip kalbėdavo, kai smarkiai jaudindavosi, nors tonas ir veidas likdavo nepasikeitę. Stanevičius suprato, kad jo laukta. Jis nusigrėžė į ugnį. Liepsna degino skruostus.

- Tu pavargai, mokytojau, - kažkoku labai ramiu, lėtu balsu tarė Pliateris. - Pailsėk, Steponas parodys kambarį, o po Naujųjų metų važiuosim į Karaliaučių. Dirbti. Pas Rėzą.

Nors buvo pavargęs, bet neužmigo ilgai, klausydamas, kaip švilpia vėjas parko medžiuose ir kapsi lietus. „Nejaugi aš turėsiu namus?“ - klausė jis savęs ir bijojo atsakyti - taip.

Užgavėnių pūgos baigėsi, suspindo saulė ir po vidurdienio nuo stogo ėmė lašėti. Stanevičius paprašė pritraukti lovą prie lango. Sėdėjo apkamšytas pagalvėmis, klausėsi, kaip krištoliniu skambesiu teškena pirmasis pavasario vanduo. Anapus vieškelio, slėnyje, storai nuklota pusnimis, po ledu murmėjo Ašva. Jautėsi geriau. Nebedusino. Dvarelyje buvo tylu. Marijona pakūrė krosnį ryte, grafas Kazimieras, graužiamas senberniško nerimo, jodinėjo po Medžioklės girią ir šaudė nuo pavasario artumo apkvaitusius zuikius. Įšilusiame kambaryje pasklido knygų kvapas. Stanevičius prisiminė pirmąjį vakarą pas Jurgį Pliaterį. Likimas atseikėjo Simonui su kaupu. Tie keleri metai, praleisti su Pliateriu, liko kaip šviesi properša pilkame danguje. Tada nė vienas iš jų nepagalvojo apie mirtį, ir jinai kaip įnoringa gražuolė pasirinko ne jį - neturtingą ir vienišą... Dievų mylimieji miršta jauni. Lėtai kapsėjo nuo stogo, spindėjo sniegas sode, jis nuleido galvą ant krūtinės ir užsnūdo. Sapnavo, kad tvinsta Ašva ir laužia ledus, šiltas vanduo kyla aukštyn, užlieja rankas, krūtinę ir ataidi iš toli per pakrantės alksnynus galingas šniokštimas.

Kraujas pylėsi jam iš burnos gražia raudona srovele ant baltančių rankų.

Iš rudens ilgai nebuvo sniego, žemė giliai išalo, ir duobkasiai užtruko. Kol nuleido karstą ir užkasė duobę, ėmė brėkšti. Švėkšnos klebonas Otonas Praniauskas nusimetė kailinius, pasišildė sugrubusias rankas prie krosnies ir uždegė žvakes. Susirado parapijos knygą, atsisėdo prie stalo ir, laikydamas plunksną rankoje, žiūrėjo pro langą. Prūsijos pusėje, virš voš įžiūrimos miško juostos, geso siauras žaros ruoželis. Vieškelis, perbėgęs per Švėkšnelę, rietėsi aplink Parakaunyčios kalną ir nyko prieblandoje. Senu klieriko įpročiu pasikasė plunksna pausį ir ėmė rašyti: Viešpaties metuose 1848 vasario mėnesio dvidešimt devintoj dienoj Švėkšnoje palaidotas Jo Mylista Simonas Tadas Stanevyčia tėvų...

FONTANAI

Fontanai teškėjo graikų poliuose, tryško Amžinojo Miesto marmurinėse aikštėse, tylus jų čiurlenimas kaip neįkyrus tolimo gyvenimo šnabždesys dar labiau ramino mieguistus islamo sodus. Ir Grenados sodus gaivino fontanų vėsa, prie jų atlikinėjo savo paslaptingas apeigas keltų druidai; matė juos ir švelnūs Provansas, ir gotikiniai Vokietijos miestai, atkeliavo jie ir čion, po pilku šiaurės dangumi, kur aistros nesiveržia naikinančia ugnimi į paviršių, kur kančia tyli ir gili; teškėna jie sau kaip nenutrūkstama, paslaptinga minties tėkmė, kad ir kiek aukštai pakildama, bet visada sugrįžtanti į žemę. Taip mažam baseinėlį kartoja amžinas, išmintingas Gamtos judėjimas.

Rėksmingas, auksuotas, išklotas marmuru ir jaspriu, paradinis Peterhofo fontanų šniokštimas, minios damų spalvingais rūbais, perukuotų ir manieringų kavalierių, Austrijos imperatoriaus rūmų sodo fontanas - į marmuro nelaisvę uždarytas šaltinis, iš kurio prasideda Dunojus, Versalio fontanai, apkarpyti kaip ir parko alėjų medžiai, Briuselio aikštės fontanas - bronzinis berniukas, išdykėliškai siusiojantis visų akivaizdoje.

Ir vis dėlto gražiausias iš visų fontanų, gal todėl, kad nemačiau aš nei Versalio, nei Briuselio - universiteto rūmų Sarbievijaus kiemelyje. Būdamas studentas sėdėdavau ten valandų valandas ir žiūrėdavau, kaip vėjas, pūstelėjęs pro vartų arką, gainioja plonytę čiurkšlelę tai šen, tai ten, o ji vis atkakliai veržiasi aukštyn. Vakarop, leidžiantis vėlyvai vasaros saulei, rūmų komendantas, prieš užrakindamas geležinius vartus, prisukdavo čiaupą sienoje. Srovė slysdavo žemyn, fontanėlis tildavo, bet komendantas, nežinia kodėl, niekada jo neužsukdavo iki galo, ir mažytė nykščio ilgumo srovelė tykiai čiauškėdavo per visą trumpą vasaros naktį. Kartais, genamas neaiškaus jaunystės nerimo, ateidavau čia ir naktį. Sėdėdavau, klausydavausi pritilusios fontano srovės, mėnuo keliaudavo dangumi, jo šviesa kaip tirpstantis auksas lašėjo nuo pajuodavusių čerpių. Tylėjo beržas, palenkęs galvą virš fontano veidrodžio, tylėjo miestas, mušė trumpas nakties valandas Gedimino aikštės bokšto laikrodis.

Komendantas buvo paleidęs į baseinėlį dyglių. Mažytės žuvelės kylant saulei imdavo neramiai šmižinėti palei baseino kraštus, ir tada iš už tamsių kontraforsų išlįsdavo katinas Nenaudėlis. Jis ateidavo prie fontano, atsitūpdavo priešais mane ir negeromis žaliomis akimis spokso davo į zujančias žuvytes. Nenaudėlis labai norėjo pasigauti nors vieną ir čia pat ant cemento plokštės sušveisti. Bet vanduo šlapias ir šaltas. Jis taip sėdėdavo ir žiūrėdavo, kol atsikeldavo komendantas, gyvenęs čia pat rūmuose, atrakindavo vartus ir paleisdavo srovę laisvėn. Katinas Nenaudėlis pakildavo ir oriai nukicendavo jam vienam težinomais keliais. Prieš pasukdamas už kampo, niekinamai pro petį nužvelgdavo mane. Nežinia kodėl, bet aš jam nepatikau.

Po to mačiau daug fontanų. Mačiau juos nutilusius, rūdijančius apleistuose parkuose. Dugnas, kur seniau teliūskavo tyras ir šaltas vanduo, priterštas, nusėtas plytgaliais, stiklo šukėmis, popiergaliais. Man gaila jų, kaip gaila kai kurių žmonių. Ir gėda prisipažinti, kartais net labiau. Rodosi, prašneks kada nors, o jų srovė vaivorykšte sušvis saulėje.

Iki šiol sapnuoju Sarbievijaus kiemelio fontaną, komendantą, nueinantį katiną Nenaudėlį. To fontanėlio srovė, viliuosi, čiurlens manyje, kol ateis jau seniai anapus nuėjęs komendantas, atidarys dureles kažkokioje sienoje ir užsuks čiaupą. Visai.

VILNIAUS JORIKAS

1837 metų pavasarį į Vilnių atžygiavo Estlandijos jėgerių pulkas ir išsirikiavo „būriais kolonomis iš dešinės“ nedidelėje aikštėje prie Aušros vartų. Kolonų priekyje ant žirgų sėdėjo batalionų vadai, priešais juos, tolėliau, kad galėtų apžvelgti visą rikiuotę, jodinėjo pulkininkas. Sukomandavus „laisvai“, adjutantas nulėkė pranešti įgulos vadui. Greitai pulką apsupo margas žioplių būrys. Netikėtai iš už minios pasigirdo komanda:

- Ramiai! Ant pe-ties!

Pulkininkas pasitempė ir pakartojo komandą, o paskui jį ir batalionų vadai,

- Sveiki, vyručiai!

- Sveiki, jūsų švie... - minioje pasigirdo juokas, ir pulkininkas atsigrėžė. Ant nuvaryto kuino su pavalkais sėdėjo liesa aukšta žmogysta, apsirengusi taukuotu fraku, pilkomis sulopytomis kelnėmis, ir plačiai šypsodama laikė pridėjusi pagarbai ranką prie rudo sulamdyto ir apsitrynusio kaip trirublinė asignacija cilindro. Pulkininkas paraudo, iš pykčio jo gražiai užriesti imperatoriški ūsai ėmė virpėti. Buvo bevaras arklių į minią, bet susilaikė:

- Unteri Sukinai! Šita... šita...

Unteris Sukinas, akimirksniu suvokęs vyresnybės norą, atstatė šautuvą ir puolė į ataką. Žmonės skyrėsi nenoriai. Nežinia kaip išlavinta tvarkos saugotojo uosle pajutęs negerą maišto kvapą, aikštėje pasirodė pats policmeisteris. Pamatęs ant kuino besipuikuojančią ypatą, atsiduso ir mostelėjo ranka:

- Nekreipkit dėmesio, jūsų kilnybe. Tai Jonelis Kristalevičius, Vilniaus kvailelis...

Eiliakalys, mistifikatorius, pokštininkas Jonelis gyveno ant Vilniaus gatvės grindinio nerūpestingai kaip žvirblis. Jam nerūpėjo pasaulio blizgučiai, gyvas šia diena nekvaršino sau galvos, kur gaus duonos kąsnį, kur priglaus galvą, atėjus nakčiai. Apsuptas jaunimo ir studentų būrio, žirgliojo savo ilgomis kojomis iš vieno miesto galo į kitą, krėtė pokštus, rimavo eiles, rašė ilgiausius filosofinius traktatus, įtartinais vykusiais paversdamas nesąmone garbiojo universiteto filosofijos profesoriaus Daugirdo aukštakalbę išmintį. Mielai buvo priimamas visuose namuose, pradedant prasisiekėliu pirkliau Miuleriu ir baigiant kvėstelėjusia nuo senatvės ir aristokratiškos puikybės kunigaikštienė Lopacinskiene. Linksmo nuobodžiaujančią poniją savo eilėmis ir keistomis kalbomis, nepyko, kai iš jo šaipėsi, bet atkakliai saugojo tris dalykus: savo praeitį, apie kurią niekas nieko nežinojo, poeto garbę ir rudąjį cilindrą, kurio nebūtų išmainęs į aukso maišą.

Taip jis vaikščiojo po miestą ir drengiant šaltiems lapkričio lietums, ir krentant sniegui, ir šuoliuojant grafo Tolstojaus rezervinės armijos kazokams, ir griaudžiant Gelgaudo patrankoms Panerių kalvose. Dalijo kiekvienam sutiktam eiles, žarstė epigramas ir nepaisė nei pono magnato, nei žydro žandaro munduro.

Kažkieno įkalbėtas, kartą nunešė tuometiniam Vilniaus generalgubernatoriui kunigaikščiui Dolgorukiui odę, kurioje surimavo visas generolo amūrų aukas. Storas kaip penki benediktinai kunigaikštis buvo linksmas nusiteikęs po rytinio maderos butelio ir tik pasmalsavo:

- Kas tas kalės vaikas?

Bet kai odė pasklido po visą miestą, generolas ėmė rūstauti. Šį kartą Jonelį išgelbėjo toli siekianti imperatoriaus ranka - ji ištraukė šilkiniuose sijonuose susipainiojusį gubernatorių ir nusiųdė į tolimąjį Charkovą.

Naujasis Vakarų krašto generalgubernatorius, užsispyręs ir suktas serbas

Mirkovičius, nutarė įvesti tvarką šitame, kaip mėgdavo sakyti visos Rusijos patvaldys Nikolajus Pavlovičius, velnio mieste. Gubernatorius pasišaukė policmeisterį ir tyliai paklausė: „Kaip čia yra, kad šis neabejotinai kenksmingas ir be aiškaus užsiėmimo žmogus vis dar nerūpestingai šlaistosi po miestą?“ Policmeisteris Rutkovskis stovėjo išsitempęs ir su dora pagarba, nedrįsdamas net sumirksėti, spoksojo į auksinius generolo epoletus:

- Klausau, jūsų šviesybe... Bus įvykdyta, jūsų šviesybe... Tikrai taip, jūsų šviesybe...

Šmeižikiškų eilių autorių sučiupo ir nutempė į nuovadą. Jonelis stovėjo pagarbiai sulinkęs, spausdamas prie šlaunies savo neįkainojamąjį cilindrą.

- Kas?!

- Aš pats, jūsų policiškoji kilnybe, bajoro garbės žodis... - kartojo didžiudamasis savo poetiniu talentu.

Įsiutęs policmeisteris liepė jį išplakti, bet nusikaltėlis tvirtino savo.

- Mesk jį lauk, - pasakė pavargęs Rutkovskis policininkui.

- Drįstu pranešti, aš, kaip bajoras, pasipiktinęs neleistinu jūsų...

Rutkovskis suvaitojo ir griebė rašalinę.

- Kvailelis, - raportavo policmeisteris uoliajam generolui, ir pirmą kartą per visą savo karjerą rūstusis Mirkovičius nusileido. Šitaip Jonelis iš valdžios rankų gavo oficialų kvailelio rangą.

Kartais Jonelis netikėtai dingdavo, o pasirodydavo tik po kelių dienų dar labiau sulysęs, nesiskutęs. Dideliam žioplių džiaugsmui, klaupdavosi gatvėje priešais Aušros vartus tiesiai į purvyną ir imdavo garsiai raudodamas melstis:

- Viešpatie, štai aš, nevertas tarnas tavo, leidžiu vėjais man šioje žemėje dovanotas dienas... Aš valkata ir pajacas, juodesnis nei purvas, kuriame klupau... Paniekinau man duotą protą ir talentą... Neatnešiau naudos nei tėvynei, nei artimui... Turėjau, bet nevertinau... Davei man, bet išmėčiau...

Pasimeldęs nusišluostydavo ašaras purvina nosine, užsidėdavo savo cilindrą, ir viskas prasidėdavo iš naujo.

Jonelis baigė savo gyvenimą kaip ir daugumas valkatų - susirgo plaučių uždegimu ir numirė ant šiaudų glėbio bonifratrų vienuolyno koridoriuje. Vilniaus Joriką palaidojo Rasose, bendrame kape - taip baigia savo pasakojimą gubernijos žandarų viršininkas, generolas leitenantas, Vladimiro III ir IV laipsnio, Anos II ir III laipsnio ir kt. ordinų kavalierius baronas Vasilijus Aleksejevičius fon Rotkirchas, tikrai neleidęs jam žemėje skirtų dienų vėjais, bet vis dėlto jauti tarp eilučių barono pavydą tam laisvam gatvės paukščiui, Vilniaus Jorikui, kaip jis sako, eiliakaliui ir juokdariui, bajorui be herbo ir dvaro - Joneliui Kristalevičiui.

Kartais naktį, eidamas senamiesčio gatve, prisimenu Vilniaus kvailelį ir dilgteli širdin - Viešpatie, aš leidžiu vėjais man šioje žemėje dovanotas dienas, kurių liko nedaug.

SUSITIKIMAS

Don Kichotas sėdėjo pigiausioje smuklėje prie pat jūros kranto, gėrė rūgštų raudoną vyną ir žvelgė į putojančius vandenį, kurie pamažu traukėsi į juodą rudens naktį. Žiburių reide jau nebebuvo matyti, tik visai prie krantinės dar lingavo pro lietaus užuolaidą kelios vienišos švieselės. Sėdėjo jis pačioje tolimiausioje, tamsiausioje kertėje, iš kurios galėjai matyti visą salę, duris į gatvę ir bufeto veidrodžius. Madam Gramersi stovėjo už bufeto abejingai atsukusi nugarą veidrodžiams ir, atrėmusi putnias alkūnes su duobutėmis į vynu aplaistytą prekystalį, žvalgėsi po puspilnę salę. Sugedęs durų varpelis, įėjus eiliniam klientui, tik liūdnai lingavo šnibždėdamas: „Ir dar vie-nas...“ Siauroje ilgoje salėje puotavo veik vieni jūrų karininkai, jų auksiniai antsiuvai blykčiojo lyg tolimos švyturių ugnys. Griausmingas kvatojimas ratilais sklido po tabako dūmais prisodrintą erdvę, cypavo žnaibomos kekšės ir juoko trelės virpino orą. Don Kichoto pageltusį, išdžiūvusį veidą kirto įstrižos, susieinančios ties smakru raukšlės, todėl jis atrodė dar ilgesnis ir liesesnis. Išsišovę mentikauliai kyšojo pro šiurkščios kaimiškos vilnos megztinį, ne kartą adytą tose vietose, kur pragauždavo šarvų geležis. Skydas, sulankstytas, nubertas gelsvais rūdžių taškeliais, nemokšiška autogenu suvirintais įtrūkimais, riogsojo kampe, šalia jo atremta ietis - bukasis galas atšerpetojęs, antgalis surūdijęs - kažin ar buvo tvirtesnis už silkių skardinės dangtelį. Du tušti vyno buteliai stovėjo priešais don Kichotą, jų šešėliai kaip pasakų pilies bokštai siūbavo ant sienos. Don Kichotas laukė Sančos. Laukė jau ilgai. Nepabaigiami Sančos reikalai raizgė jam rankas ir kojas. Jo kelias iki smuklės, jei nupieštum mintyse, atrodytų kaip nesuvokiamas kreivių ir kilpų kamuolys. Nebylys varpelis vėl liūdnai palingavo galvą, ir pūkšdamas, šluostydamosis prakaituojančią plikę, pagaliau įgriuvo Sanča. Prakiceno salę, braukdamas pilvu per kėdžių atlošus, iš inercijos taip dunkstelėjo į stalę, už kurio sėdėjo don Kichotas, kad buteliai, gailiai skambtelėję, ėmė tyliai risti briaunos link. Skubėdamas juos nutverti, Sanča apvertė kėdę, statydamas kėdę jau buvo beapverčias stalą, bet jį nutvėrė tvirta riterio ranka.

- Atleisk, reikalai, - burbtelėjo atsiprašydamas. Pagaliau Sanča atsisėdo, ir kėdė sunkiai atsiduso po juo.

- Galėtum nors kartą tuos savo šarvus susitvarkyti. Antikoroziniu aerozoliu apipurkštum. Koks mulkis taip bjauriai juos suvirino? Paskambink kada nors, turiu pažįstamą, sutvarkys.

Don Kichotas padėkojo. Sanča kiekvieną kartą žadėdavo juos sutvarkyti, bet pažadai taip ir likdavo pažadais. Amžinai apsvirtęs biznio reikalais, Sanča bėgiodavo nuo ryto iki vakaro po miestą, ieškodamas ko nors reikalingo vienam, kad gautų tą, kas reikalinga kitam, ir pirminė prekė, perėjusi daugybę rankų, virsdavo kažkuo visai nelauktu ir nenuspėjamu. Trys cinamono pakeliai, paleisti į apyvartą, išjudindavo sudėtingą, don Kichotui visai nesuprantamą mechanizmą. Šitas ratas suko Sančą, o don Kichoto šarvai patyliukais vis rūdijo. Sanča išsitraukė piniginę, prigrūstą sulamdytų banknotų. Atrodė, tarsi jie būtų vijęsi Sančą gatvėmis, lindę patys, o Sanča tik pamurdydavo nykščiu ir nestabtelėjęs skuosdavo toliau. Don Kichotas negalėjo suprasti, kaip Sanča nesuliesėja tiek belakstydamas. Matyt, storulių prigimtis visai kitokia. Jis galėtų šveisti kiaulienos kumpius kas dieną, plempti kavą su grietinėle ir pyragaičiais ir vis tiek nepasunkėtų nė svaru. Sančai kiekvienas mostas suskambėdavo kapeika, kiekvienas trupinys virsdavo kalorija, kiekviena kalorija nuguldavo lašinių uncija. Sanča paslapčia išsitraukė porą banknotų ir užsisakė vyno „su

kaimeliu”.

Jiedu gėrė daug. Don Kichotui vynas tekėjo kaip pro rėtį, Sančai pasklisdavo riebalų paviršiuje kaip vanduo ant vaškuoto popieriaus.

Artėjant vidurnakčiui nustojo lyti, ėmė kaupti vėjas. Įsismarkavusi jūra taip stipriai mušė į krantą, kad bangų purslai aptėkšdavo smuklės langus. Perplėštas debesų rūbas suiro į skutus, ir vėjas, piktai džiūgaudamas, blaškė juos po nakties dangų. Iš už laužyto bangų horizonto patekėjo raudonas mėnulis ir smalsiai dairydamasis ėmė greitai kopti į dangų, kol susitraukė į spindintį diską. Jo apšviesta jūra pajuodo kaip grūdinamas plienas, tik bangų ašmenys žybčiojo. Smuklė ištuštėjo. Senas, apšepusiu smakru oficiantas reikšmingai mosavo jiems palei nosis dvokiančia mazgote, bet aniems niekas jau neberūpėjo. Jie sūpavo savo fantazijos šalyje kaip senos valtys užžėlusiam ežere. Užgesino lempas, tik prie baro mirguliavo liepsnelė, atsispindėdama buteliuose. Mėnulio šviesa, neblaškoma vėjo, tekėjo į salę. Nuo audros šėlsmo bailiai krūpčiojo šešėliai ant sienos. Spindėjo retos, mėnulio nenustelbtos žvaigždės. Nemirkčiodamos jos žiūrėjo žemyn ir neatsispindėjo šėlstančioje jūroje.

Sanča jau keturiasdešimt kartų spėjo pasiskųsti Tereza, nesuskaičiuojamų savo dukterų įžūlumui ir tuštybei, brangymečiui, žentais, kurie išsižioję kaip gegužiukai plėšia jam iš burnos paskutinį kąsnį, skurdu, kuriuo tikėjo gal tik jis pats ir jo Tereza; tai neužtektų visų pasaulio gubernatorysčių. Don Kichotas tylėjo kramtydamas odinį šarvų dirželį, atsiduodantį rūgštimi ir avies vilna. Sanča triuškinu vištų šlauneles, don Kichotas žiūrėjo į nakties juodumoj dūkstančią jūrą, klausėsi bangų riaumojančios muzikos, kurios nepajėgė nustelbti net Sančos dantų grumėjimas, ir neryškūs, seniai praėjusių metų šešėliai slinko per tamsą ir mėnulio spindesį jo sielon, ir ji gaudė kaip Eolo arfa, švelniai liūliuodama išvargintą, sudžiūvusią širdį. Ir jis uždainavo netikėtai tyru, aidinčiu balsu, suskambusiu kaip upokšnis Kastilijos kalnuose. Šaltas, gaivus, veriantis. Sanča skubiai nurijo kulšėlę ir šoko pritarti. Nedrąsus, pats savęs besidrovintis jo balsas ėmė stiprėti, kol sugaudė visa jėga kaip didysis Eskorialio varpas.

Apsikabinę jie traukė per tuščią miegantį miestą, blaškėsi po skersgatvius nerasdamos laisvės vėjas. Jų šešėliai tiesėsi ant nelygaus grindinio: siauras kaip itališkas stiletas - don Kichoto, kaip apversta stiklinė - Sančos. Vėjas blaškė dainos žodžius, bet jie traukė nepavargdami, pats kraujas dainavo jų gyslose, kaip audringa bangų mūša plakė jų širdys.

- Ar tu atsimeni, Sanča?! - rėkė don Kichotas.
- Ar tu atsimeni, pone?! - rėkė Sanča.

Jie nusvirduliavo iki jūros. Iš už tamsaus horizonto, žybsėdami viršūnėmis mėnulio šviesoje, ritosi bangų kalnai, piktai daužė kelią pastojusį krantą, krito, kėlėsi ir vėl puolė be gailėsčio, be atvangos. Skambėjo šarvų geležis nuo purslų. Prirakintas lynais prie knechtų, krantinėje blaškėsi kliperis. Svyrinėjo nuogi stiebai, mesdami šešėlius kaip kryžius, staugė vėjas vantuose.

- Sanča, - sušuko don Kichotas, perrėkdamas audros gaudesį, - plaukiam!
- Kur? - sugaudė Sanča.
- Tolyn!
- Plaukiam, - suriko Sanča, - bet aš nemoku valdyti laivo.
- Mes pasiklausim širdies ir ji pasakys, - iškilmingai tarė don Kichotas. -

Visada, Sanča, jei ko nors nežinai, klausk širdies. Ji neklysta niekada, Sančaaa! Ji nesensta, nemeluoja ir neišduoda. Tik kartais pavargsta ir užmiega kaip mažas vaikas kelyje. Ar tu nejauti, kaip jinau pabudo ir verkia tavyje?

Pliauškédamos kaip patrankų šūviai, stiebais pakilo burés, vėjas pagavo jas, ir kliperis kaip jauna mergaitė nulėkė bangų viršūnėmis, beveik stačiu kampu keisdamas balsus.

Išmušus pusiaunaktį, burių jau nebebuvo matyti.

1989

RUGPJŪČIO ŠVIESA

Ir staiga ateina tas aštresnis, ryškesnis pasaulio suvokimas: kiemo arka, saulės kvadratas ant grindinio, žydro dangaus kupolas. Už tų sienų laukai, saulė ten, dulka keliai, šlama beržai, virpa drebulės. Tik tirštesni šešėliai, tik kvepia miškuose žemė kitaip ir saulėtekiai spalvingesni, su migla, ir junti, kad kažkas verčia skubėti.

Jau baigiasi vasara, ateis rudenio susitaikymas. Dar sušilti, dar pasidžiaugti pražystančia gėle. O paskui jau ruduo, paskui šalta žiema, kai viskas susigūš, sustings, numirs, tarsi niekad ir nebuvo nieko. Tik atmintis dėlios praėjusių metų kaladėles stalinės lempos šviesoje, ir plauks ilgos begalinės naktys, kai klausysies ir džiaugsies, kad švilpia vėjas, ir, jei pasiseks, užsnūsi negiliu senatvės miegu ir pasirodys tau, kad tai praėjusių vasarų vėjas ošia medžių viršūnėse palei kelius, kuriais kadaiseėjai į viliojantį, pilkėjantį, tolstantį horizontą.

TVANKUMA

„Pilnatis švietė į nendrinį mano naujojo būsto stogą, į baltas sienas; kieme, aptvertame akmenų tvora, pakrypusi stovėjo kita lūšnelė, dar mažesnė ir menkesnė už pirmąją. Krantas stačiu skardžiu leidosi į jūrą beveik prie pat jos sienų, ir apačioje, be paliovos ošdamos, tiško tamsiai mėlynos bangos.”

Ceidleris nuleido neužverstą knygą ant kelių. Jau kelinta diena vaikščiojo virš mėlynų Vilniaus kalvų perkūnija, vis niekaip negalėdama pratrūkti, švytėdama amalu naktimis, slėgdama krūtinę, kankindama ir žmogų, ir gyvulį. Buvo liepęs atitraukti sunkias portjeras ir praverti prancūzišką kabineto langą, išeinantį į sodą, bet visur, net vešlių, stropiai prižiūrimų vaismedžių unksmėje, tvyrojo ta pati alsį negyva tvankuma. Nuleipę medžių lapai nejudėjo, geibo rožių krūmai įsaulyje, apgaubti sunkaus saldaus kvapo debesiu, akino baltu upės smėliu pabarstyti takai.

Atlošė galvą į volteriško krėslu atkaltę, lėtai pakėlė rankas ir padėjo ant ranktūrių. Šiandien jautėsi gerai. Rytą, šaipydamasis iš savo seniokiškos nemigos, buvo liepęs pakinkyti arklius į lengvą vežimaitį ir lėtai pravažiavo dar miegančiomis vėsiomis priešaušrio gatvėmis. Neraginami arkliai tingiai klapsėjo grindiniu, jis nusiėmė kepurę ir karišku įpročiu laikė ją ant sulenktos rankos.

Važiavo Jurgio prospektu, pro sustingusį vežėjo siluetą žiūrėjo į baltas Katedros kolonas, lėtai artėjančias gatvės perspektyvoje. Gaivus ryto oras glostė veidą, kvepėjo tuoj tuoj pražysiančiomis liepomis, bet dangus virš varpinės, virš pilies bokšto, virš melsvėjančių kalvų buvo pilkas, nedvelkė net mažiausias aušros vėjelis - diena bus tokia pat tvanki, slogi, nepastebimai iščiulpianti jėgas, bukinanti protą.

Vežėjas, tylus žemaitis nuo Kuršo pasienio, sėdėjo nejudėdamas, neragindamas arklių, nepliaukšėdamas botagu, nerodydamas savo šaunumo, kaip kad mėgsta vežėjai rusai. Ceidleris jį ir laikė tam atvejui, kai jam, šiaip linksmo ir guvaus būdo seniokui, užeidavo noras patylėti, pabūti pačiam su savimi. Žinojo, kad Niko - taip buvo pakrikštijęs Mykolą - niekada nieko neklaus, tylės neužkalbintas nors savaitę. Paklaustas atsakys trumpai, įsakytas nesiginčys, bet, jei jam atrodytų kitaip, tai ir padarys savaip. Kartais Ceidleriui atrodydavo, kad ne jis ponas, bet Niko. Ceidleris tik sau jį vadino Niko, nes taip šaukiamas Mykolas niekada neatsiliepdavo, paprasčiausiai apsimesdavo negirdįs - galėjai rékti į pačią ausį. Jo neakino generoliškų epoletų spindesys ir poniška prašmatnybė, ir Ceidleriui kažkodėl patiko tas laisvas filosofas, tuo labiau kad savo darbą išmanė puikiai, mylėjo arklius.

Ir dabar Niko tylėjo, nevaldomi arkliai vis labiau lėtino žingsnį prieš artėjančią kryžkelę. Ceidleris pakėlė keistai lengvą šį rytą ranką ir lazdele palietė kairįjį vežėjo petį:

- Į Antakalnį.

Mykolas, neatsigręžęs, nelinktelėjęs, švelniai patempė vadeles, arkliai pakėlė galvas.

Antakalnio gatvė, apsođinta piramidiniais topoliais, bėgo palei vilnijančias, apaugusias pušimis vėsius kalvas. Prie Vilnios ir Neries santakos Ceidleris paprašė sustoti, bet iš vežimaičio neišlipo. Tylėjo paukščiai, šniokštė vinių fabriko užtvanka ant Vilnios, tyliai šnarėdama plukdė savo sraunius greitus vandenį Neris. Ceidleris sėdėjo ir žiūrėjo į upės vingį, mirguliuojantį tekančios saulės šviesoje, į varganus Šnipiškių namelius anapus, į šilus ant kalvų, melsvėjančius tolumoje, ir ne pirmą kartą per šias pastarąsias keistas dienas

prisiminė jaunystę, Kaukazą, išpustytas vėjų baltas Kubanės stepes, sunkiai žalią pietų jūrą.

Jis gulėdavo naktimis kankinamas nesiliaujančios kaitros, jausdamas, kaip trūkčiodama plaka širdis krūtinėje ir varinėja vėstantį, stingstantį senatvišką kraują, ir girdėjo tolimus, jau seniai metų migloje ištirpusius balsus, girdėjo ir savo paties jauną skambų balsą, matė save tarsi kažką kitą - žvitrų, gražų Gardino leibgvardijos husarų pulko karininką. Lengva, atlaidžiai pašaiپی šypsena, jam pačiam neįjuntant, nuslysdavo suvytusiomis melsvomis lūpomis. Namiškiai pastebėjo tą jo pasikeitimą, bet Ceidleris lengvai išsisuko, aiškindamasis ir skųsdamasis senio negaliomis. Negalių buvo - nebe tas amžius, bet ir dar kažkas, ko jis pats sau negalėjo paaiškinti. Ceidleris ir nesuko per daug galvos - gyveno praeitimi, ilgai sėdėdavo kabinete su knyga ant kelių. Užtekdavo perskaityti kelias eilutes, kaip šiandien, ir jis pasinerdavo į žydrą svajonių ir būtojo laiko rūką. Dažnai matydavo tuos pačius vaizdus, prisimindavo tuos pačius žmones, įvykius, bet kiekvieną kartą jie iškildavo prieš akis nauji, švieži, stebinantys savo ryškumu. Ir visada nuspalvinti, persmelkti, kaip tas rožių kvapas kaitroje, aštraus ir kartu švelnaus liūdesio, gailėsčio - nežinojo, kaip pavadinti - gal ilgesio, kad jau niekas niekada nesugrįš, neprisikels iš kapų; bet tas jausmas nebuvo gniuždantis, tas gailėstis ir liūdesys nebuvo beviltiškas, juodas - ne. Iš pradžių gal nerimą kėlė tik tai, kad su niekuo, kaip buvo įpratęs, negalėjo tais vaizdais pasidalinti, net nebandė, nes juos visus lydėjo tarsi kažkoks tylus perspėjimas - čia tik tau, tau vienam skirta. Mirusieji nepažino ir nenorėjo pažinti gyvųjų, o jis pats - tai suvokė aiškiai ir ramiai - jau nepriklausė pastariesiems, nors dar nebuvo visiškai įžengęs į pirmųjų draugiją. Testamentas gulėjo sutvarkytas geltoname voke, įdėtas į stalo stalčių, ir jis buvo ramus dėl pasiliekančiųjų. Kažin ar kas daugiau jiems rūpėjo?

Praėjusią savaitę, kai dar jautėsi gerai, būdamas labdaringame baliuje ir klausydamasis, kaip jaunutė panelė madingos tabakinės spalvos suknele nedrąsiu virpančiu balsu dainuoja seną romansą, jis stebėjo veidus, sėdinčius šalia jo, aplink jį. Veidus nuobodžiaujančius, dirbtinai pagarbius, bailius, abejingus, liūdnus, su slepiama pagieža, gal net neviltimi, ir galvojo, kad kiekvienas iš jų taip pat turi kažkokį slaptą - ne, ne tas žodis - tikrą savo gyvenimą, kurį ne visada lemta pamatyti kitam, nesvarbu, koks jisai - menkas, liūdnas, išpuikęs, tuščias, bet turėjo būti ir kažkas nepakartojamai gražaus, kas nors būtina, nors mažytis krislelis turi juk būti kiekviename; ir jis atsiminė, kaip kartą dar visai vaikas lakstė ankstų vasaros rytą po senelės dvaro parką kaime. Žiburiavo, mirgėjo rasos lašeliai ant skaisčiai žalios, jaunos žolės, skambėjo paukščių balsai, žiugž-dėjo drėgnas nuo nakties vėsos smėlis po jo mažomis pėdomis, už parko, besileidžiančio ir staiga sustojančio ant skardžio, birželio saulės ir gaivos pilnuose laukuose, po medžių lajomis stūksojo valstiečių trobelės samanotais šiaudiniais stogais, ir jo vaikiška siela buvo pilna lengvo vasaros ryto džiugesio. Sustojė tada ant skardžio ir žiūrėjo į tuos laukus, į tas tolimas, į dangų, švelniai mėlynuojantį virš viso to šviesaus pasaulio, čiurleno tyliai persiškomis kaskadomis vanduo iš vieno parko tvenkinio į kitą, liejosi saulės spinduliai pro medžių lapus, jis perbėgo akimis per mirguliuojančius šešėlius ant vejų ir staiga pamatė didžiulį, degantį šalta blyksinčia ugnimi rasos lašą. Akimirksniu užmiršo viską. Ne, neužmiršo - viskas aplink staiga įgavo kitą, slėpiną, tik toje pasakiškoje šviesoje matomą prasmę. Atsitokėjęs pribėgo arčiau. Spinduliavo rasotoje parko žolėje deimantinė senovinio senelės žiedo akis. Drebančia ranka pakėlė vėsų žiedą ir nulėkė pas senelę. O dabar,

sėdint šitoje salėje ir gęstant už langų šviesiai birželio žarai, iškilo sieloje ta paslapties ir didžios prasmės sekundė, kurią pirmą kartą atvira ir imlia vaiko širdimi jis buvo patyręs kadaise.

Gal nuo to vakaro ir prasidėjo? Ar jau seniai kaupėsi ir brendo tyliai viduje, jam nepastebint ir nejaučiant? O gal kalta kaitra, su ja užėjusi negalia, privertusi keisti gyvenimo būdą, privertusi kiurksoti krėsele? Ceidleris šyptelėjo: tardau save kaip per daug uolus trečiojo skyriaus valdininkas. Tarsi viską galima ir reikia paaiškinti, tarsi nuo to kas pasikeistų, tarsi galėčiau sustabdyti kaitrą, bėgančias mintis - kam?

Rytą stovėdamas žiūrėjo į mirguliuojantį Neries vingį, į melsvėjančias kalvas, tolstančias ir nykstančias migloje, suposi siauros valtys, ramindama, liūliuodama teškėjo upė ir viskas - ir tos kalvos, ir ta veržli greita srovė, ir tas senas Lietuvos didžiųjų kunigaikščių miestas su savo bokštais, rūmais, pilim, stūksantis už jo nugaros, kėlė, žadino jausmą, kurio jis nemokėjo įvardyti ir kuris - tą žinojo gerai - buvo svetimas, nepažįstamas tam jo dabar gyvenamam laikui. Jei tai galima pavadinti gyvenimu.

Kabinete prietemoje už stiklinių spintų durų dulksvai žvilgėjo paausutos knygų nugarėlės, apačioje, salone, tikėjo pavargęs nuo kaitros ir senatvės laikrodys, girtas valdininkas svirduliavo šaligatviu, niekaip nepataikydamas užsimaukšlinti uniforminės kepurės ant praplikusios galvos, žiovavo, neprisidengdamas burnos su iškirmijusiais dantimis, policininkas prie gatvės kampo. Saulė pasisuko, ir rožių krūmai lengviau atsiduso šešėlyje. Tirštas jų kvapas iš lėto ėmė kilti aukštyn, sunkiai ritosi per slenkstį, šliaužė kliūdamas už turkmėniško kilimo ornamentų per kambarį, dusdamas, alpdamas sukinėjosi kertėse, lindo po knygų spintomis, po rašomuoju stalu, ieškodamas nors menkiausios skersvėjo srovelės, atsimušdavo į masyvias, apmuštas oda dvivėres kabineto duris ir vėl, banguodamas ir raitydamasis, sruvo įkaitusiais akmeninio balkono kraštais atgal į sodą, kuris vis taip pat stovėjo nejudėdamas, kentėdamas, laukdamas nakties, rasos, vėsumos.

Ceidleris atsistojo, susirado spintoje kahoro butelį. Tirštą krešančio kraujo spalvos vyną jam buvo rekomendavęs gydytojas, toks pat seneliukas kaip ir jisai.

- Mūsų amžiuje, ekscelencija, jau reikia, kad kas nors pašildytų širdį. O kas bepašildys, jei ne geras, prisigėręs pietų saulės vynas? Jums teko tarnauti Kaukaze?

- Teko, - atsakė Ceidleris, - teko, trisdešimt aštuntaisiais.

- Taaip, - pavydžiai nutęsė gydytojas, - husare, linksmas vėjo vaike. O aš visą gyvenimą - Baltijos miglose.

Laikė vyno taurę virpančioje rankoje. Raudoni šilti atšvaitai krito ant stalo, ant pirštų, dusliai, trūkčiodama plakė širdis, slinko vos vos judėdamos sunkiosios popiečio valandos.

Išgėrė limpantį prie gomurio vyną, girtasis valdininkas gatvėje atsirėmė į medį, numetė kepurę ir uždainavo prikimusiu, bet stipriu balsu:

*Nurimk, nutilk, aistra maištingoji,
Sielos liūdnosios nekamuok...*

Ir pravirko. Policininkas, susinėręs rankas ant pilvo, spoksojo į jį. Ceidleris užsimerkė - lengvai, maloniai svaigo galva.

Nikolajus I nemėgo Gardino leibgvardijos husarų pulko. Po didžiojo

kunigaikščio Konstantino mirties, kurio asmeninė gvardija pulkas buvo, Nikolajus jį nugrūdo į Seliščės kareivines, į tuščią pelkėtą kraštą 140 varstų nuo Peterburgo, į antrąją kavalerijos diviziją. Paklaikėlis Konstantinas sukomplektavo dalinį pagal savo skonį. Tai buvo ne husarų pulkas, bet laukinė orda, keisčiausias mišinys žmonių, charakterių, rasių, visokio plauko avantiūristų, nuotykių ieškotojų, nešiojančių tik vienodą uniformą. Buvo lenkų - pasipūtęs tuščias grafas Račinskis, dar tuštesnis Grodeckis, lietuviai kunigaikščiai Giedraičiai, karštakošis prancūzas grafas Tulūzas de Lotrekas, jo tėvynainis de Ruso, vokiečiai - Bergas, Herlachas, anglas Merfeldas. Velionis Konstantinas sugebėjo vieną rasti net iš Gerosios Vilties kyšulio. Girtos orgijos, kortos, dvikovos, žiaurūs pokštai - tuo garsėjo Gardino husarai. Trisdešimt septintaisiais pulką perėmė kunigaikštis Bagrationas-Imeretinskis, ir visi greitai pajuto kietą naujojo vado ranką. Vienas paskui kitą išnyko kortuotojai, dvikovu ir peštynių mėgėjai, rytais pratybų aikštėje vėl liejo prakaitą, mankštinami eskadronus, karininkai.

Jis sėdėjo savo kambariuke ir piešė draugų karikatūras. Nors buvo tik popietė, bet teko uždegti žvakę - lauke šėlo vasario pūga, barbendama į langus sausomis sniego kruopomis. Tais metais jis dažnai sėdėdavo vakarais vienas ir, bandydamas pamiršti Sofi - šviesiaplaukę, apvalutę, tingiomis žydromis akimis divizijos vado žmoną, piešė, lipdė figūrėles iš molio. Už sienos, akompanuodamas pats sau pianinu, niūniavo poručikas Krasnokutskis, ir Ceidlerį staiga suėmė tokia neviltis, tokia nuobodybė be prošvaistės - rodė, kad jis taip ir sėdės amžinai vienas pustamsiame šaltame kambary, klausydamasis, kaip nepaliaudama švilpia už lango pūga, kaip mirksi ant stalo apvarvėjusi žvakė, judindama šešėlius ant sueižėjusios, kalkėmis dažytos sienos, blykčiodama ant bronzinės husarų kardo rankenos. Numetė plunksną - ji tekstelėjo ant stalo, paberdama juodų smulkių rašalo dėmių virtinėle. Buvo įteikęs raportą, prašydamas pervesti į veikiančiąją Kaukazo armiją, bet raštas tikriausiai dūlėjo įmestas į valdininkų stalčių šalia pelių apgraužtų juodos duonos plutų, o jis ir numirs čia iš nuobodulio, belaukdamas atsakymo. Pažvelgė į pistoletus ant sienos - velniop viską - Sofi, kareivines, muštrą, velniop karjerą, velniop viską. Ir tuo metu išgirdo žingsnius ant laiptų, skubiai apvertė nebaigtą piešinį. Tarpduryje stovėjo Lermontovas, apsnigta pilka milinė su raudonais atvartais, barškantis, neprisegtas ant kabliuko kardas. Nedidelio ūgio, kreivomis trumpomis kavaleristo kojomis, negražus sukritęs veidas ir gyvos, didelės, kiek išsprogusios apvalios akys.

Jis pasodino netikėtą svečią ir, vos neverkdamas dėl staiga užplūdusio draugystės ir prieraišumo jausmo, bėgiojo po kambarį, rėkavo ant apsnūdusio pasiuntinio, ieškojo taurių, nusidegino rankas į įkaitusį virdulį. Matė Lermontovo profilį užpustyto lango fone, ironišką, bet šiltą šypsena ir vos galėjo susilaikyti nepuolęs jam ant kaklo. Ceidleriu buvo gėda tokio vaikiškai atviro savo džiaugsmo, ir tarp begalės vienas paskui kitą lekiančių klausimų jis sumurmėjo:

- Tu jau atleisk, aš kaip sena pana. Žinai, čia taip nusisėdi, toks nuobodulys... Tik arklio užpakalį matai ir Chaleckio totoriškas akis...

Nuo Lermontovo veido dingo, tarsi pūgos nupūsta, ironiška šypsena:

- Ką tu, aš taip džiaugiuosi.

Ir Ceidleris pajuto, kaip virpa jo balsas. Tik dabar pastebėjo, kad priešais sėdintis husarų poručikas menkai bebuvo panašus į tą senelės išlepintą smailialiežuvį berniūkštį, kokį jis pažinojo junkerių mokykloje. Visai ne jaunuoliškas nuovargio ir liūdesio šešėlis veide. Ceidleris akimirksniu

apsiramino.

Jiedu sėdėjo ir neskubėdami kalbėjosi. Traškėjo malkos krosnyje, nurimo pūga, plūdo mėnesiena pro apšalusius langus. Pasiuntinys keliskart keitė žvakes, pūtė prigesusį virdulį, ir niekada gyvenime Ceidlerui jau nebeteko taip kalbėtis, taip jausti kitą žmogų, taip atsiverti pačiam. Atsiverti visa tauriaja žmogaus puse, be to įkyraus, nusibostančio, nemalonaus atlapaširdiškumo, kuris nieko nepasako apie kitą, nieko neduoda tau, kuris kvailas ir varginantis kaip svetimas meilės laiškas. Jis jautė tada - ir buvo visiškai tikras, kad tai jaučia abu, - didelės ir tikros draugystės pradžia. Draugystės, kuri tenka retam žmogui šioje žemėje.

Po savaitės atėjo įsakymas - Ceidleris skiriamas į Nižnegorodsko dragūnų pulką, į Kaukazą. Visi jie susirinko pas Maskvos plento pašto stoties laikytoją storulį vokietį Karlą Grau ir puotavo iki pat ryto. Visi jauni, visi linksmi, nepaisant išsiskyrimo, viskas tada dar atrodė prieš akis, viskas pasiekiamą, viskas įmanoma ir visi jie, gal išskyrus Lermontovą, tikėjo, kad liausis siautęs stingdantis nikolajiškas vėjas ledinėje imperijos stepėje, tikėjo, kad ateis kitos, laimingesnės, šviesesnės dienos. Trenkiant pulko maršui, jį pasodino į pašto trikinę, šoktelėjo, suskambėjo varpeliai, ir rogės nulėkė pro dryžuotus stulpus minkštėjančiu nuo kovo saulės keliu.

Po ilgos ir varginančios kelionės, jau visai naktį, Ceidleris atsidūrė Tamanėje. Jis vaikščiojo po apšepusį miesteliūkštį su žiovaujančiu dešimtininku ir niekaip negalėjo rasti nakvynės - čia apsistodavo karininkai ir valdininkai, vykstantys arba grįžtantys iš Kaukazo. Pagaliau jį nuvedė prie mažos nendrinio stogu trobelės. Dešimtininkas prikėlė šeimininką ir įvedė Ceidlerį į mažą, nešvarų kambarį. Jis pasižiūrėjo pro apmusijusį, įskilusiais stiklais langelį - lūšna stovėjo ant stataus jūros kranto. Ryškioje mėnesienoje žibančios vilnys be garso plakėsi į smėlėtą krantą apačioje. Jis taip ir stovėjo, kol pasiuntinys klojo gultą, priglaudęs išvargusią karštą kaktą prie vėsaus stiklo, žiūrėjo į spindinčią jūros tolumą. Už jo nugaros - tūkstančiai varstų, sunkiai išvažiuojamų kelių, ten liko draugai, liko paprastas, nuobodus ir, žiūrint dabar iš tolumos, toks mielas gyvenimas. Sofi... Stengėsi atsiminti jos veidą, bet prieš akis neaiškiai šmėkščiojo tik blyški ovali dėmė, niekaip neįgaunanti ryškių kontūrų. Bandė prisiminti jos balsą, jos judesį, kai sakydama - „Oi! Ką jūs sakot?“ - glausdavo delną prie skruosto. Kadaisė vien nuo to jam imdavo stipriau plakti širdis, ir... negalėjo. Lyg būtų praėję dešimtys metų nuo to ankstyvo kovo ryto, kai nerangiai jausdamasis su neįprasta ir juokinga Nižnegorodsko dragūnų pulko uniforma, plazdėdamas šarovarais, su kardu per petį, su kiveriu iš juodo ėriuko kailio ir atsikišusiu, didžiuliu kaip varnalėšos lapas snapeliu jis virpančia širdimi ėjo atsisveikinti su ja, bučiavo jos ranką ir manė, kad net mirdamas su čečėno kulka širdyje prisimins tą akimirką, tas akis, tą mažą, kiek palenktą į šoną šviesią galvutę. Ir štai - negalėjo prisiminti. Nejaugi viskas taip greitai išblunka nepastovioje žmogaus širdyje, nejaugi taip greitai viską apneša laiko ir kelio dulkės? - klausė jis su nerimu savęs. O gal aš nemoku mylėti, gal mano širdis šalta ir nejautri?

Sukriošęs generolas leitenantas Ceidleris žiūrėjo į jauną dragūnų karininką, stovintį nešvarioje pirkioje mėnesėtą naktį prie lango, ir jam pasirodė, kad pajuto švelnų, kvapų jūros alsavimą ant savo raukšlėto veido. Pakėlė apsunkusius tvinkčiojančius vokus - medžių šešėliai jau tiesėsi per gatvę, bet visur, net sodo pavėsyje, tebetvyrojo ta pati sunki, nusvirusi kaip katafalko calūnas tvankuma.

Ne, ne širdies abejingumas buvo kaltas. Dabar jis galėjo drąsiai sakyti,

žiūrėdamas iš juodos senatvės duobės į spindintį jaunystės kalną, - tiesiog anas jaunas žmogus, kaip ir visi jie, laukė meilės, tos vienintelės, tikros, nepaprastos, jis skubėjo, kaip ir visi jie, kaip ir visi jie vaizduotės nupieštą paveikslą palaikė už tikrą. Ir nieko blogo - širdis mokosi mylėti, žmogus mokosi gyventi, tik visa bėda, kad dažnai, taip nieko ir neišmokęs, pamato, jog laikas baigėsi, jog viskas baigėsi ir kaip tik tą akimirką, kai tariasi jau žinaš, jau supratęs, kaip reikia, ką reikia. Ir nereikia galvoti - o, jei aš galėčiau! Jei aš galėčiau vėl pradėti viską iš pradžių dabar, kai viską žinau, kai tiek daug suprantu, nebedaryčiau tų klaidų ir vingių, mokėčiau išvengti melo ir išdavystės, nebedaužyčiau galvos į sieną - ir graži nepakartojama upė virstų tiesiu kaip styga, nuobodžiu kanalu, kuriuo apsnūdę, negyvi vandenys vis tiek plauktų į tą pačią begalinę mirties jūrą.

Ir šitas staigus upės vingis jį netikėtai nunešė „už Kaukazo sienų“, kur jis pamatė tikrą - purviną, kruviną karo veidą, kur sužinojo, kiek nedaug ir, kartais, kiek daug vertas žmogus. Daug ką, ką jam teko pamatyti ir patirti ten, jis atsiminė visą gyvenimą: raudonas šūvių liepsnelės dygliakrūmio tankumyne, baimės prakaito kvapą, sužeisto arklio žvengimą, šaltą kalnų blizgesį, sušaudyto abchazų berniuko akis. Jis atsibudo ankstų rytą. Viskas buvo nutvieksa šviesios ankstyvos vasaros saulės, kuri visada Ceidlerį nuteikdavo pakiliai. Vos girdimai ošė jūra, virpėjo nuo švelnaus ryto brizo smailos stepių žolės ant akmenuotos skardžio briaunos. Viskas tą rytą buvo puiku - ir Jaša, kaip niekada laiku atsikėlęs, jau buvo užkaitęs virdulį, neraginamas uoliai blizgino batus, ir laivas stovėjo prieplaukoje - nereikės čia kamuotis laukiant, o prieš akis - Kaukazas, pavojai, šaunūs kovos draugai... Jis nusišypsojo iš staiga užplūdusio vaizduotės žaismo, pavalgė su apetitu, išgėrė arbatos ir išėjo į lauką. Atsisėdo palei akmeninę tvorą, juosusią kiemą. Toli jūroje matė Kerčės krantą, kuris kaip rožinė juosta palengva blykšdamas nyko violetinėje tolumoje. Iš kitos trobelės, stovėjusios tame pačiame kieme, išėjo kokių devyniolikos metų totorė, matyt, šeimininko dukra. Ji sustojo tarpdury ir, tarsi visai jo nepastebėdama, žiūrėjo prisidėjusi delną prie kaktos į prieplaukos pusę. Jį apstulbino nuostabus merginos grožis. Nieko totoriško nebuvo jos veide - taisyklingas antikinis profilis, didelės mėlynos akys su juodomis blakstienomis, ant pečių abipus gražaus balto kaklo iš po aksominės kepuraitės sviro ilgos vešlios kasos, šviesiai lelijinis bešmetas, suveržtas diržu, ryškino jos grakštų liauną liemenį, iš po plačių šarovarų buvo matyti mažytės pėdos, apautos geltonais minkštos odos bateliais. Ji ilgai žiūrėjo pro jį, paskui nuleido ranką, ir jis nustebęs pamatė liūdesį jos veide. Giedras rytas, dangaus žydruma, šviesios jūros tolumos, merginos grožis ir tas liūdesys - nematytas rytietiškas liūdesys nustebino ir sudomino. Jis atsistojo ir nusilenkė, bet mergina tiktai perbėgo akimis jo veidą ir dingo trobelėje. Išgirdo, kaip tarkšteli užšaukiamas skląstis.

Važiuodamas pro Kaukazo linijos fortus, jis dar ilgai prisiminė tą rytą, merginą ant slenksčio, violetinį Kerčės krantą, blykštantį tolumoje, ir viskas atrodė taip be galo reikšminga, svarbu, kažkuo tarp savęs susiję. Kartais jis net manydavo, kad jei suprastų, įmintų tą mįslę, kažkas svarbaus ir reikšmingo atsitiktų jo gyvenime. Niekam nepasakojo apie tą savo nuotyki, paskui po truputį viskas užsimiršo - ne, neužsimiršo, bet nuslūgo ir tūnojo kažkur giliau. Ir buvo tik vienas žmogus, kuriam jis norėjo pasipasakoti, kuris galėjo suprasti.

Kiek daug veidų, susitikimų, įvykių išbluko, pranyko, nepalikę jokio pėdsako atminty! Ir kodėl tuos kelis, rodos, tokius nesvarbius ir nereikšmingus dalykus prisiminė su mažiausiomis smulkmenomis? Gal tai buvo ženklai jo kelyje, kurių jis nesuprato, kurių reikšmės tada neįvertino, pro kuriuos pralėkė nesustodamas

ir kurie kaip nebylus priekaištas iškyla prieš akis iki šiolei?

Keisti ir nepaaiškinami likimo vingiai. Po keleto metų perskaitė „Tamanę“ ir nustebeęs atpažino ir tuos du namelius ant stataus jūros kranto, ir merginą, ir violetines jūros tolumas, ir baltą mėnesieną. Skaitydamas matė viską su menkiausiomis smulkmenomis, matė net tas smailiaviršūnes stepių žoleles, svyruojančias ant akmenuoto skardžio švelniame ryto brize. Viskas ten buvo taip, kaip jis jautė tada. Ir krūptelėjo - kaip arti eita kitomis pėdomis, tik jis laimingai pravažiavo Piatigorsko kryžkelę - lemiamu momentu jo moneta nenukrito į kryžkelės dulkes, jis neišvydo griežto Nikolajaus profilio ir nepasakė: jei jau pats tėvelis caras liepia... Jo karieta pravažiavo pro šalį ir štai jau penkiasdešimt metų, jau girgždėdama ir dejuodama, rieda tolyn viena. Penkiasdešimt metų. Jau visai į pabaigą amžius. Sunkus, šaltas, slegiantis jų jaunystės, jų gyvenimo amžius, bet vis dėlto jisai jų - žmogui neduota pasirinkti. „Pilnatis švietė į nendrinį mano naujojo būsto stogą.“ Ir vėl jis mato viską aiškiai, vėl plaukia mintys, nors vis lėčiau ir lėčiau sukasi išgverę ratai. Jis nesulauks naujo amžiaus pradžios, atversta knyga guli ant jo kelių, ir šviečia mėnesiena joje, ir dūžta mėlynos amžinos bangos prie trobelės ant stataus jūros kranto.

Naktį, kaip visada, ėmė kilti tamsūs audros debesys, be griausmo plačiomis juostomis žybsėjo raudonas amalas virš juoduojančių kalvų viršūnių. Debesys slinko be galo lėtai, pakilo iki trečdaliao dangaus ir sustojo visai prie pat miegančio miesto.

Ceidleris mirė prieš aušrą Vilniuje, savo namuose, 1892 metų birželio trylikta dieną.

1987

ŠIAURĖS VĖJAS

Trimis dienomis aplenkęs nuo šalčio ir bado pusiau išprotėjusią Didžiąją Armiją, 1812 metų gruodžio šeštą dieną generalinis rezervų aprūpinimo direktorius Anri Beilis atvyko į Vilnių, skendintį šaltame rūke. Miestas buvo tuščias, ant namų sienų kabojo Neapolio karaliaus atsišaukimas, kuriame, primerkęs karščiuojančias akis, Beilis perskaitė, kad Vilniuje armija bus viskuo aprūpinta. Miuratas įsakė laikytis drausmės ir grasino sušaudymu. Generalinis rezervų aprūpinimo direktorius ironiškai šyptelėjo: Neapolio karalius greitai pamiršo Smolenską... Kažkur kranksėjo varnos, iš kaminų kilo lengvas dūmas, nuo šalčio degė skruostai.

Beilis sunkiai lipo laiptais paskui tarną, laikantį rankoje dvokiantį žvakigalį. Senis, kažką murmedamas į barzdą, atrakino duris, ir Beilis įžengė į vidų. Kambario šiluma jį apsvaigino, sąnariai atsileido, dingtelėjo: tuoj susmuks. Jis prisivertė žengti dar žingsnį, pastebėjo kampe gėlėtu gobelenu aptrauktą sofutę, pasviro, bet susitvardė, mostelėjo ranka tarnui ir griuvo paslikas, neatsisagstęs kailinių, net nenusimovęs pirštinių. Pro tamsią ūkaną sąmonę pasiekė senio kojų šliurenimas, kai tas krenkšdamas ir spjaudydamasis lipo laiptais žemyn, paskui gatve prašuoliavo dvejetas kavaleristų, kardų makštys dunksėjo į balnus. Palengva viskas ėmė blankti. Prieš pat užmiegant sumirgėjo akyse degantys tiltai per Bereziną, pakvaišę iš baimės arkliai, juodas upės vanduo ir klyksmas, sumišęs su svylančios mėsos kvapu, staiga viskas nutrūko ir jis krito į miegą kaip į juodą bedugnę.

Kai atsibudo, už lango buvo prietema ir jis, įtempęs protą, bandė susigaudyti, ar dabar rytas, ar vakaras. Laikrodis kažkur mieste lėtai pradėjo mušti valandas, ir Beilis suvokė, kad jau ankstyvas žiemos vakaras. Jis atsistojo, kliūdamas už baldų, susirado vandens ir ilgai gėrė tiesiai iš kibiro; vanduo atgaivino, galva nustojo dūzgusi, bet ėmė kamuoti alkis. Pasišaukė tarną, matyt, šeimininkų paliktą saugoti buto. Laimė, tas truputį mokėjo vokiškai, tad Beilis be didelio vargo gavo šilto vandens ir skustuvaž. Seniai skusta barzda erzino odą. Tarnas uždegė žvakes, ir Beilis pirmą kartą po daugelio dienų pažvelgė į veidrodį. Iš sulysusio, retais šeriais apaugusio veido žvelgė akys, kurių išraiška nustebino jį patį. Sotaus abejingumo kaukė, kuri vis storėjo kylant jam karjeros laiptais, dingo. Lieknas išsvargusio veido vyras žvelgė ramiai, kažkur giliai blykčiojo smalsumo kibirkštėlė, tik ji bepriminė ankstesnį nerūpestingą imperijos valdininką. Jis šyptelėjo iš savo minčių, ir veidrodis atkartojų pavargusį, ironišką šypsnį.

Beilis skutosi ir jautė, kaip su apšepimu nyksta ir nuovargis, abejingumas; pajuto, kad jo energijos spyruoklė, išstūmusi jį per visus pavojus, nesulaužyta, kad po truputėlį jinai vėl gniaužiasi į kietą valios kumštį. Tai buvo pirmas malonumas po varginančio kelio, bado ir šalčio kankynės. Neskubėdamas, mėgaudamasis drungnu vandeniu, nusiprausė, nusišluostė rankšluosčiu, nesąmoningai apžiūrėjo rankas (o, tuštybės įpročiai!) ir paklausė tarną, kur jis galėtų pavalgyti ir išgerti ko nors panašaus į vyną. Tarnas valandėlę galvojo, žiūrėdamas į jį, ir Beilis matė, kad jis svarsto, kokiai žmonių kategorijai priklauso šis įsibrovėlis, nudribęs kaip sniego griūtis ant jo galvos. Paskui su vos pastebima pranašumo gaida pasakė, kad mesjė raštininkui geriausia būtų užkasti „Kiškio ūsų“ smuklėje, kuri čia pat. Beilis nustebo, kad jo savimeilė, nužeminta į raštininkus, tyli; atrodo, Rusijos sniegas bus išgydęs mane nuo tuščiagarbiškumo, pagalvojo jis ir ramiai nulipo laiptais.

Pilies gatvėje kur ne kur spingsojo aliejinės lempos, krito retas sniegas,

šalo. Skersgatviuose ir gatvelėse buvo visiškai tamsu, tik už langinių virpėjo žvakių šviesa, nutvieksdama purų sniegą, aplipusį palanges. Tarnas mostelėjo į skersgatvį tuoj už namo kampo, ir Beilis iš lėto nuėjo per vos girgždantį sniegą į tamsą. Priekyje kažkas spurdėjo ir keikėsi gryniausiu Paryžiaus dialektu:

- Žanet, užteks, paleisk, po velnių! Tegyvuoja Imperatorius! Kekše tu! Šliundra! Jos akys buvo tokios juooooo-doo-oo... aistringos lūūū... velnias!

Husaro kardo rankena užkliuvo už jaunos liepaitės, jis beviltiškai stengėsi išsivaduoti ir, kaip dera prancūzų karininkui, veržėsi tik pirmyn. Beilis padėjo jam atsistoti.

- Mersi, madam, gal galėčiau jus palydėti? - ir mostaguodamas, svyrinėdamas kaip brigas vandenyne, jis nuvinguriavo tolyn.

Vadinasi, smuklė netoli. Beilis apsidairė ir už kelių žingsnių pamatė iškabą - bronzinę vynuogių kekę, kabančią virš durų.

Viduj buvo tvanku, grindys nubarstytos pjuvenomis, nuo apsnigtų drabužių kilo garas, kuris maišėsi su blogos virtuvės smarve. Pro šitą visą kvapų mišinį trenkė į nosį aštrus česnako dvokas. Už kelių medinių stalų, sustatytų skliautuoto pusrūšio pakraščiais, sėdėjo beveik vien karininkai, kur ne kur epoletų auksą ir sidabrą margino ryškus prostitučių rūbas. Žydas nuplikusiu pakaušiu ir vešlia garbiniuota barzda čaižiu falcetu kažką rėkė virtuvės berniūkščiui, bet tai buvo tik viščiuko cypsėjimas, palyginti su perkūnijos dundesiu salėje.

Beilis valgė kažkokį šlykštų patiekalą iš raugintų kopūstų, sumaišytų su mėsos gabaliukais. Vynas, panašesnis į actą, tvilkė gerklę, bet vis tiek tai buvo dievų nektaras prieš arklio dvėseną. Jis rijo ir nieko nematė, nesiklausė, negirdėjo. Paskui atėjo palaimingo tingumo valandėlė. Vynas mušė į nusilpusią galvą, kraujas sujudo gyslose, ir širdis, atsigavusi ir atjaunėjusi, pradėjo stipriai, ritmingai plakti. Atskiros frazės iš viso šurmulio palengva pasiekė sąmonę, ėmė įgauti prasmę, formą, veidai išryškėjo, išsiskyrė iš pilkos fizionomijų minios. Kažkoks šlėktelė, nusilakęs kaip kiaulė, sėdėjo priešais jį vartaliodamas beprasmes žydras akis ir švebeldžiavo: „Jadziusio, miłość moja... ojczyznę kocham, - ir vėl iš pradžios: - Jadziusio, miłość moja...“ Šalia sėdėjo karininkai, siurbė degtinę ir karštai, pertraukdami vienas kitą, ginčijosi. Beilis įsiklausė.

- Ką gali išmanyti tas tavo sumautas Bertjė, jei jau trys savaitės jokių žinių iš armijos!

- Šūdas! Davu korpusas. Miuratas...

- Imperatorius praleis žiemą Vilniuje, pamenat Varšuvą...

- Imperatorius nepraleis žimos Vilniuje, - tarė plinkantis, mėlyna nosimi karininkas, iki šiol paslaptinai šypsojęsis kvaila girto šypsena. Jis apsižvalgė, Beilis nutaisė kuo abejingiausią miną. - Šįryt imperatorius pravažiavo pro Vilnių, tik trumpam sustojęs pasikalbėti su Basano kunigaikščiu. Surinks naują armiją... Paryžius.

Toliau Beilis nebesiklausė. Nuo smarvės ir triukšmo jį pykino. Jis atsikėlė ir apsimesdamas girtas išsvirduliavo į lauką. Nebesnigo. Pro skystėjančius debesis švysčiojo mėnulio pilnatis. Kairėje stūksojo didžiulis keturkampis kažkokios bažnyčios bokštas, priekyje po juodais nuogų medžių vainikais tupėjo mažytė cerkvelė.

Vis dėlto tai jau Europa, nors ir prieangis, bet prieangis į namus. Šaltis sustiprėjo, sniegas po kojomis cypė. Žvakės namų languose užgeso, tik Pilies gatvėje švietė vieniši žibintai. Beilis užlipo į savo kambarį. Miegas neėmė. Stovėjo prie lango ir žvelgė į gatvę. Rodos, prieš šimtą metų jis išvyko iš Milano, palikęs jauką butą netoli Duomo Due Muri, Andželiką, jau pradėjusią pilnėti,

kuri dosniai dalijo jam meilės džiaugsmus, paliko neišverstą Lancio „Italijos tapybos istoriją“. Paskui Delfinatas, kur Polina gyveno su vyru, nuobodžiu pilku žmogeliu, sena de Verži pilis, sargybos bokštai ir parkas, panašus į Tiuilri, bukų eilės ir kaštonų alėjos, kerpamos dukart per metus. Paryžius, Sen Klu, imperatorienė, imperatoriškoji malonė - pažiūrėti į miegantį Romos karalių - ir kelionė į tolimą, nepažįstamą Rusiją, į veikiančiąją armiją. Dabar jis žvelgė į snieguotą, šalčio suspaustą gatvę, priekyje dunksojo klasicistinis rotušės portalas, ir praeitis atrodė kaip tolimas, laimingas sapnas, nutrūkęs gražiausioje vietoje.

Kaip viskas pasikeitė per tuos kelis mėnesius! Tūkstančiai žmonių žuvo beprasmiškai tolimame svetimame krašte dėl vieno žmogaus užgaidos, ir jis pats liko gyvas tik per stebuklą. Dar kiek, ir ši viską šluojanti banga būtų pasiglemžusi jį, ir dar nežinia, kaip pavyks iš čia išsikapstyti. Viskas taip absurdiška, niekinga ir didinga. Beilis nekentė Napoleono ir žavėjosi jo valia ir ryžtu, užsispyrimu, energija, drauge Beilį siutino aklas ir užsispyręs imperatoriaus egoizmas. Ateina permainų metas, greitai jam trisdešimt, o jis iki šiol vis toks pat naivus jauniklis, kuris kadaise gyveno Paryžiuje, Anživilio gatvėje, priešais nuostabiąją Luvro kolonadą, dažnai neturėdamas kišenėje nė penkių frankų, ir ištisus vakarus gėrėdavosi spindinčiomis žvaigždėmis, kurios palengva leidosi už Luvro fasado. Nejaugi viskas praėjo tuščiai, nejau jis pragyveno kaip eilinis Paryžiaus dendis, - salonai, moterys, plepalai ir skolos siuvėjui? Kas jis - nevykėlis komedijų rašytojas, tuščiagarbis valdininkas, kuris parduotų tėvą ir motiną už prefekto vietą, raguotas meilužis, pūkščiantis nuo lašinių svorio? Beilis lėtai nusigrėžė nuo lango ir uždegė žvakes. Armijos nėra, vadinasi, mano tarnyba baigta. Rytoj atsiskaitau ir - į Paryžių, greičiau į Paryžių, kol dar galima pasprukti. Susirado lakštą popieriaus ir sėdo rašyti laiško Polinai. Žodžiai atrodė tokie menki ir banalūs, kad vos prisivertė parašyti kelias eilutes.

Aš sveikas, brangusis drauge. Aš dažnai galvoju apie Tave per šitą ilgą kelią iki čia, kuris truko penkiasdešimt dienų. Aš viską praradau, išskyrus rūbus. Dar geriau, kad aš suliesėčiau. Aš patyriau daug fizinių nepriteklių ir jokio dvasinio malonumo, bet viskas užmiršta ir aš vėl pasiruošęs pradėti viską iš pradžių, tarnaudamas Jo Didenybei.

Cenzūra turėtų būti patenkinta. Atsargumas - vienintelis dalykas, kurio jis išmoko tarnaudamas Jo Didenybei. Polina turėtų suprasti tą įkyriai kartojamą „aš“. Jis pastatė žvakę prie lovos, susirado tarp krūvos medicinos knygų „Odisėją“ ir atsigulė. Vos spėjęs perskaityti pirmą eilutę užmigo. Žvakė tyliai baigė degti ir virptelėjusi užgeso. Gatvės šviesa krito pro lengvas užuolaidas į kambarį. Ant sienos auksiniuose paveikslo rėmuose šypsojosi jauna moteris, grojanti arfa.

Rytą pasirodė Didžioji Armija - minia sunkiai brendančių per sniegą žmonių, be jokios tvarkos, be rikiuotės. Kavaleristai, seniai jau be žirgų, šauliai, grenadieriai, dragūnai, artileristai, pametę savo patrankas, įvairiausių laipsnių karininkai nuo subleitenanto iki maršalo žengė kartu su eiliniaisiais. Uniformų skutai apvynioti kuo pakliuvo: margomis valstiečių skaromis, šilkais ir siuvinėtomis antklodėmis, retkarčiais blykstelėdavo saulėje liturginis dvasininko rūbas. Kai kurie dar turėjo ginklus, kiti žengė basi ir nušalusios juodos pėdos kraupiai girgždėjo per baltą sniegą. Ėjo tylėdami, tik čežėjo žingsniai, išsiverždavo šaltu

garu atodūsiai. Kartais kuris nors staiga pargriūdavo, draugai, nekreipdami jokio dėmesio, žengė per lavoną. Juos lydėjo triukšmingas, juodas varnų debesis. Vos įžengę pro Aušros vartus, jie pasklido baimės sustingdytame mieste. Laužėsi į duris, susmukdavo čia pat prie židinio ir užmigdavo. Kiti kūrė laužus gatvėje, mesdami į juos viską, kas papuolė po ranka: tvoras, langų rėmus, netoliese stovinčias karietas. Paskui grūdosi aplink, užpakaliniai spaudė priekinius, tie virto į ugnį ir degė joje tylėdami, abejingi viskam. Beilis su siaubu žiūrėjo į juos. Tai buvo vaiduoklių armija. Smolenske dar buvo šiočia tokia tvarka, dar buvo senoji gvardija. Imperatoriui pabėgus, viskas žlugo tą pačią akimirką. Nejau ir valstybė laikėsi vieno žmogaus valia? Kur tie revoliucijos kariai, kurie alkani ir beveik basi perėjo Alpes ir kaip kalnų griūtis nušlavė puikiai aprūpintą austrų armiją? Nejau despotija per dešimt metų gali pakeisti tautą? O aš dar norėjau būti prefektu!

Beilis sparčiai žingsniavo vingiuota gatve žemyn. Tai tik pradžia, didžioji dalis armijos dar už miesto sienų. Greičiau iš čia! Greičiau, nors pėsčiomis, nors šliaužte, kad tik ištrūkčiau, likčiau gyvas gyvas gyvas, - stuksėjo smilkiniuose. Jis giliai įkvėpė šalto oro. Truputį nurimo. Svarbiausia - neprarasti savitvardos. Jis sustojo ir apsidairė. Stačių baltų kalvų fone su mėlynuojančiomis miškų kepurėmis, gražiai perbėgdami iš linijos į liniją, kilo balti barokiniai kažkokios bažnyčios bokštai. Dešiniau, šalia taip pat baltos, orios lyg mergaitė varpinės, atsirėmusi į šešias portalo kolonas, stovėjo miesto katedra. Ši didinga, rodos, iš amžių einanti ramybė nuramino jį. Viskas staiga pasirodė taip smulku, niekinga, paprasta. Prieš akis šmėstelėjo taip pat didingos, bet kažkokios pagoniškos, rėkiančio grožio Italijos miestų katedros, jų brangios statulos, auksas, baltas kaip šių kalvų sniegas Kararos marmuras. Jis jautė, kad čia menas, - Italija išlavino jo skonį, - ir kartu kažko nesuprato: jam buvo svetimas tas atšiaurus pasinėrimas savyje.

Generalgubernatoriaus rūmuose viešpatavo netvarka. Visose salėse, tiesiog ant grindų pakreiktuose šiauduose, gulėjo karininkai nušalusiomis rankomis, ausimis, kojomis. Valdininkas nustebeęs priėmė jo ataskaitą: jam dar nepasitaikė sutikti tokio asilo, kuris, be jokios baimės galėdamas susižerti krūvą valdinių pinigų, ateitų atsiskaitinėti, ir dar tokiu metu. Jis tylėdamas išklausė Beilio raportą, kurio nesuprato, be žodžių priėmė jo ataskaitą, ir per dešimt minučių Beilis buvo atleistas iš savo pareigų. Dabar reikia gauti arklius, kitaip neištrūksiu, galvojo jis, lipdamas neplačiais laiptais žemyn. Priešais jį, kardo makštimis skeldamas kibirkštis iš granitinių pakopų, lėkė jaunas, dar veik beūsis adjutantas išsprogusiomis iš baimės akimis. „Kazokai!“ Mirštantieji sujudėjo šiauduose ir ėmė šliaužti link durų. Beilis puolė laukan. Karietos, klimpdamos sniege, suko į Kauno kelią, nublokšdamos pasipainiojusius praeivius. Gatvė buvo užkimšta: ekipažai, arkliai, žmonės - viskas susipynė į džeržgiantį, klykiantį, žvengiantį kamuolį. Pro čia neprasimuši. Beilis pasuko prie vartų arkos, tikėdamasis pakliūti į kitą gatvę. Po spindinčio sniego arkos prietemoje jam apžilpo akys ir jis sustojo. Staiga kažkas nutvėrė už rankos. Beilis atšoko, laukdamas smūgio.

- Arigai, Arigai! - kažkoks žmogus ausine kailio kepure ir gauruotais kailiniais laikė jį už rankos. - Čia aš, Olivjė.

Tik dabar Beilis pažino savo senų dienų tarną. Dar iš Italijos laikų.

Atsipeikėjo jis rogėse, ant kalvų. Rytuose, ten, kur liko miestas, juodame plieniniame danguje kabėjo raudona pilnatis ir griaudėjo reti patrankų šūviai. Maršalas Nėjus, surinkęs saujelę karių, dengė bėgančią armiją. Vakaruose,

**virš dantytos miško juostos, švietė siauras žaros ruoželis ir palengva geso,
spaudžiant nakčiai iš rytų. Šiaurės vėjas, kedendamas Platovo kazokų arklių
uodegas, pūtė į Europą.
Stendalis grįžo į Paryžių.**

1980

GIRTA MEŠKA

Karolis II Stanislovas Radvila, palikęs seimeliuose besivaidijančią šlėktą, jau savaitę gyveno Biržų pilyje. Kas rytą, lydimas vižlo Neptos, kopdavo ant bastionų pylimų ir silpstančiomis akimis žiūrėdavo per ežerą į lėkštą kalvą, už kurios vingiavo kelias į Rygą. Šuo, atsitūpęs greta, uodė dvelkiantį nuo vandens perinčių ančių kvapą, protarpiais pažvelgdamas protingomis, klausiančiomis akimis į šeimininką. Jau buvo nučiulbėjusi volungė, netikėta birželį, kaitra svilino žemę ir šviesi, pavasariška medžių žaluma kasdien vis tamsėjo; tik užliejamos lankos anapus Apaščios vis dar sodriai žaliavo ir mirgėjo žiedais. Prieklėčiuose netinti rūdijo dalgiai - visi aplinkinių kaimų valstiečiai buvo suvaryti į pilį, kuri kaip milžiniškas vėžlys, ištiesusi keturias bastionų letenas, snaudė vidurdienio saulėje. Paežerėje išaugo miestelis: gatvės, gynybinė siena, mažytė žaislinė rotušė. Baigė tiesti laikiną tiltą vietoj pakeliamojo. Pačiame pilies kieme statė didžiulę banketų salę, namelius kunigaikštenei ir svitai. Artileristai, nusimetę prašmatnias uniformas, tempė ant pylimų patrankas. Dvaro maršalka, plevėsuodamas žipono skvernais, užkimęs nuo rékavimo, gainiojo suplukusius tarnus. Tik Mikutis, kunigaikščio sekretorius, tarsi nematydamas viso to šurmulio, skrebena susirietęs plunksna. Vakarop dar kvepiančiomis naujojo tilto lentomis nudundėjo žygūnas ir, nušokęs nuo putoto žirgo, tekinas nulėkė į kunigaikščio kambarius. Šiurkščiai nustūmęs kažką germaniškai veblenantį kamerdinerį, įsiveržė vidun. Radvila snaudė išsidrėbęs krėse. Išgirdęs žingsnius, pravėrė papurtusius vokus, pikta suraukė vešlius juodus antakius ir, sugriebęs nuo stalo sunkią sidabro taurę, paleido į žygūną:

- Šunsnuki tu! Kaip...

Pasiuntinys, nedrįsęs išsilenkti smūgio, trynė užgautą petį.

- Važiuoja, šviesiausias kunigaikšti. Ryt vaka...

- Pone mielas, ko iškart nesakei? Liudvikai! - šūktelėjo brazdančiam už durų kamerdineriui. - Reinvynio! - Ir, suėmęs žygūną už pečių, pakštelėjo į neskustą, dulkiną skruostą.

Susiraukęs kamerdineris įnešė vyną. Jaunas žygūnas, dar nepripratęs prie staigių kunigaikščio nuotaikos kaitaliojimųsi, sumišęs sukinėjo rankose taurę.

- Pilk bajorui! - sustabdė kamerdinerį, kuris apsimetė nepastebįs vis dar tebestovinčio prie durų jaunuolio. Tas vienu mauku išgėrė vyną, krenkštelėjo ir norėjo padėti taurę ant stalo.

- Imk! Tavo! Už tokią žinią dvaro negaila. Imk, imk ir atsimink, kad Radvilai tarnauji.

Likęs vienas, Radvila neramiai vaikščiojo po kambarį. Nemokėjo laukti. Neiškoko net per ilgus tremties ir nežinios metus. Norėjo, kad ji tuoj būtų čia, tuoj pat. Liepė pašaukti Mikutį. Šio žmogaus kietas, žemaitiškas atkaklumas, rodos, galėjo sugrauzti akmenį. Ir dabar jis stovėjo tylus, šaltas, neižvelgiamas. Visuomet žinodavo viską ir visuomet tylėdavo. Ir tas tylėjimas blaivė kaip šaltinio vanduo. Kiekvieną kartą Radvilai kildavo noras nepasiduoti šitoms akims, aprėkti, sugluminti:

- Imperatorienei parašei?

- Taip, šviesiausias kunigaikšti.

- Štakerbergui?

- Taip, šviesiausias kunigaikšti.

- Tyli? - Mikutis linktelėjo galva. - Ir tas vokietpalaikis Štakerbergas?

- Taip, šviesiausias kunigaikšti.

- Sakyk tiesiai, tiesiai sakyk, neišsisukinėk.
- Nebereikalingas, šviesiausias kunigaikšti.

Ir abu nutilo. Už langų su savo pievomis ir gėlėmis karaliavo lėta švelni Lietuvos vasara. Radvila, kaip visada pasikalbėjęs su Mikučiu, nurimo. Tuoju bus metai, kai jis grįžo į Lietuvą. Antrą kartą grįžo iš tremties, tik nebepasitiko jo margi šlėktos būriai, nebestovėjo vienuolynai su išskleistomis vėliavomis, neberėžė įvairiausiomis kalbomis panegirikų Akademijos mokytiniai. Tada jis manė sugrįžtąs kaip nugalėtojas, kaip Romos imperatorius, sutriuškinęs barbarus. Skambėjo varpai ir saldūs žodžiai, plevėsavo ant ilgų kazokų iečių vėliavėlės. Jį lydėjusio eskadrono vadas, pulkininkas Karas, lankstėsi iki žemės, lankstėsi Flemingas, Numersas. Visi buvo be galo meilūs, žadėjo aukso kalnus. Ir jam galva apsisuko: štai kas yra Radvila - Radvila Lietuvos viešpats ir valdovas, o ne tas išsipustęs ir prancūziškais miltais išsibarstęs stalininko sūnelis. Jo galva dešimt kartų vertesnė karūnos! Tik Mikutis nei džiaugėsi, nei šypsojosi. Buvo toks pat rūškanas ir tylus. Kaip niūrus šešėlis slankiojo apdarais ir linksmybe žėrinčioje kunigaikščio svitoje. Bet Radvila, paskendęs džiaugsme ir puikybėje, nieko nepastebėjo, taip ir būtų nepastebėjęs, jei ne smalsi, viską matanti pulkininko Karo akis:

- Kas tas surūgėlis? - paklausė jis.
- Šitas? - nustebo Radvila, kad domimasi dar kažkuo, ne vien tik juo. - Mano sekretorius.

- Lyg ir nesidžiaugia jūsų sėkme, šviesiausias kunigaikšti.
- Visada toks. Gimė toks surūgęs ir dar vis rūgsta, - numojo ranka.

Tik važiuodamas į Radomą, prisiminęs pokalbį baliuje, paklausė priešais kiurksantį Mikutį piktu, suirzusi balsu - vargino kelias:

- Tai tu nesidžiaugi, plunksnagraužy?
- Ne, - ramiai atsakė Mikutis. Ramiai ir pagarbiai, kaip tik jis ir mokėjo.
- Kas tau nepatinka, tu kalės vaike, kas tau dar negerai? - įsiuto Radvila.
- Tai netikras pinigas, kunigaikšti. Prieš medžioklę mešką irgi šeria medumi, bet tas medus su degtine, - vis tokiu pat lygiu balsu išdėstė Mikutis.

Raudonas kunigaikščio veidas pasidarė purpurinis.

- Stabdyk! - suriko vežėjui, nerūpestingai švilpaujančiam ant pasostės. - Kraustykis lauk, tu... tu... romytas šunpalaiki.

Mikutis išbalo ir suspaudęs lūpas, tylėdamas išlipo iš karietos. Su įtūžusiu Radvila ginčytis buvo beprasmiška, geriau palaukti. Radvila atsileisdavo greitai, tik pagirk laiku, ir ištirps kaip vaikas, kurio valdos beveik visa Lietuva. Vežėjas šmaukštelėjo botagu, ir karieta nulėkė.

Mikučio buvo teisybė. Linksma buvo Radome. Negerai linksma. Siautėjo, dūko ir gėrė broliai šlėktos, o daugiausia dūko ir gėrė pats kunigaikštis. Kaip lygus su visais, su labiausiai nuskurusiu bajorėliu nesigėdijo pasibučiuoti. Cinksėdami riedėjo į visas puses auksiniai kunigaikščio dukatai, vynos upe tekėjo į bedugnius brolių pilvus. Ir vieną rytą, prasikrapštę pagiriotas akis, pamatė aplink miestą išrikiuotus Igelstriomo pulkus: juodavo nutaikyti patrankų vamzdžiai, tvarkingai piramidėmis sukrauti sviediniai, švelniu melsvu dūmeliu šiltame birželio ore rūko uždegti artileristų dagčiai. Išsiblaivė visi, bet jau buvo vėlu. Teisus buvo Mikutis...

Abu dabar tylėjo, gal prisiminė abu tą patį? Toks pat birželis prieš dešimtį metų, ir viskas, apie ką jis galvojo, ko siekė ir vylėsi, subiro per tuos metus į dulkes, ir skaudžiai krepštelėjo širdin - jau nebebus nieko, nebesugrąžinsi nieko, kaip jaunystės nebesugrąžinsi... „Negi senstu?“ - pagalvojo. Visada veržėsi

pirmyn, niekada neatsigręždama, niekada per daug nesusimąstydama, kas bus. Viskas bus gerai, nors ir ką jis darytų, turi būti gerai, juk jis Radvila!.. Ir viskas išėjo ne taip. Kiekvieną jo žingsnį persekiojo nesėkmė: paliko žmona, išdavė sąjungininkai; jo užsispyrusi ištikimybė, ilgi tremties metai, iššvaistytas didžiulis turtas - viskas pasirodė besą nereikalinga, kvaila. Viskas kažkoku nesuprantamu būdu apvirsdavo aukštyn kojomis. Apgaudinėjo ir draugai, ir priešai. Kartais jam rodydavosi, kad artinasi viską šluojanti lava ir jis negali nei jos sustabdyti, nei pabėgti kaip tas medis Vezuvijaus šlaite, įsikabinęs šaknimis į akmenuotą dirvą. Apsimesti, susitaikyti, užmiršti... Ne! Niekada! Aš Radvila, Radvilos nesilenkia... susitaikyti... kam visa tai? Kam viską paliksi? Gyventi, kiek Dievo skirta... Susimąstęs perbraukė kairės rankos nykščiu ir smiliumi per ūsus, Mikutis kostelėjo.

- Tvanku, užsnūdau, - sumurmėjo ir tiriamai pažvelgė į sekretorių, gal pastebėjo? - Ar nebus perkūnijos?

Bet Mikutis neišsidavė:

- Reikėtų, atsigautų žemė, perdžiūvo jau visai, ir volungė šaukė...

Ne veltui šaukė volungė - naktį užkilo perkūnija, smarki, triukšminga, jauna. Sausai tarškėdami biro į perdžiūvusią žemę žaibai, gūšiais siausdamas vėjas plakė paežerės karklus, laužė šile pušų viršūnes, tik Ažuolyne, purtoma audros ir skaldoma žaibų, piktai ir grėsmingai ošė nelenkdama galvos. Sausa dulkė nuo perdžiūvusios žemės, nuo vieškelio, švilpdama sūkuriais, nešdama nuplėštus lapus ir žiedus, lėkė laukais, kapodama akis pavėlavusiam keleiviui. Nudundėjo perkūnija, nuošė vėjas per miškus ir nepasipylė lietus, taip ilgai lauktas. Tik nupurškė lengva rasa - bitei atsigerti, ne širdžiai atgauti. O rytas išaušo giedras. Giedras, švelnus, be menkiausio vėjelio, saulė skaisti kaip niekada ir ežeras lygut lygutėlis - lyg nebuvo audros ir vėjo. Greitai nugarbėstė takus, žolynus, surinko nulaužtas šakas ir, kai Radvila atsikėlė, jau baigė pinti vainikus, kuriais dabino įvažiavimo vartus ir apgriuvusius pilies mūrus. Oras tyras, kvapnus, nebespaudė krūtinės, nebetvinkčiojo smilkiniuose.

Kieme kunigaikščio husarai balnojo ir mankštino žirgus. Skambėjo nešvankūs juokeliai, kvatojimas, keiksmi. Nervingas laukimo virpulys užkrėtė visus. Labiausiai šmaikštavo ir keikėsi, kaip ir derėjo, kunigaikščio asmens sargyba - geltoni kontušai, trumpas žydras žiponas, sidabru atausta Slucko juosta su juodais Radvilų ereliais, briliantinė segė po kaklu su kunigaikščio inicialais, riesti kardai driežo odos imitacijos makštyse. Atvedė žirgą kunigaikščiui. Radvila visai kaip jaunystėje, be tarno pagalbos, skriste įskrido į balną, ir visa triukšminga govėda nurūko per miestelį, baidydama užsimiegojusias vištas, lydima susižavėjusių vaikigalių. Jau beveik už miesto per kelią norėjo pereiti senė su tuščiu kibiru. Radvila greitai pavarė žirgą:

- Moč, kur tapnoji?

Senė, nė kiek nesumišusi, pastatė kibirą ant žemės ir prisimerkusi pažiūrėjo į spindintį nuo galvos iki kojų Radvilą.

- Kas girdėt?

- Tai sako, kad šviesiausio kunigaikščio nuotaka atvažiuoja.

- Mikuti! Mesk dukatą!

Moneta barkštelėjo į tuščią kibirą, ir nulėkė visi švytruodami kardais, švilpdami, rėkaudami kaip totoriai. Pėsčias ir važiuotas skubiai traukėsi iš kelio - visi pažino geltonus kunigaikščio kontušus ir patį kunigaikštį. Geriau pasitraukti, palaukti, nežinia kokios nuotaikos šviesiausias - ar auksinį gausi, ar rimbu per galvą... Tolumoje pasirodė svyranti dulkių juosta ir plūstelėjo į

Radvilą kaip šiltas vėjas džiaugsmo banga. Spustelėjo pentiniais.

Kunigaikštienė Elizabeta Kingston, praskleidusi karietos užuolaidėles, žiūrėjo į neįprasto karščio deginamus šiaurės laukus. Sunkūs, gelsvi, pereinantys į vario spalvą plaukai buvo sušukuoti paprasta kelionės šukuosena - nuo kaktos į šonus - ir laisvai krito ant pečių. Akys didelės, šiek tiek įkypos, tamsaus gintaro spalvos, taisyklingi, tvirtai nubrėžti antakių lankai, ir tik geriau įsižiūrėjus, ypač jai pykstant, buvo galima pastebėti, kad dešinysis staiga įnoringai suvingiuoja. Neramios, ilgais pirštais rankos, pro kurių baltą odą kaip melsva rugpjūčio migla švietė gyslų takeliai. Figūra išlaikiusi jaunystės grakštumą ir standumą. Išvydus ją apimdavo baimė, rodėsi, kad gamta tūkstančius metų šlifavo ir tobulino kiekvieną šio veido bruožą, ir nutirpdavo širdis pagalvojus, kad metai išgrauš vagas jame, iškreivins rankų pirštus, užgesins tarsi iš gelmės sklindantį akių švytėjimą. Bet laikas tekėjo aplenkdamas ją, o ji vis stovėjo kaip kokioje amžinybės saloje, apsupta virpančio grožio rūko. Ir dabar, kai prilaikydama ranka užuolaidėlę, vos suraukusi kaktą žiūrėjo į bėgančius pro šalį laukus, sklido iš jos vasaros pilnatvės ramybė, kai saulė sustoja zenite, kai nurimsta miškai, kai tyliai žydi gėlės ir siela tariasi atradusi ramybę ir palaimą. Tik aidi kažkur toli toli vos girdima Pano fleita, primindama, kad dar vasara pilna jėgos, aistros ir karščio, kad gali nudeginti žaibu, užkapoti krušą, nusiaubti vėju.

Radvila su palydovais laukė prie ordinarijos sienos. Pamatę karietą, pradėjo pyškinti iš šautuvų ir zovada nulėkė pasitikti. Karieta sustojo, Radvila nušoko nuo žirgo. Nebuvo matęs jos nuo Miuncheno laikų, kai glaudėsi Saksų dvare, kai vienas po kito atsimetė draugai, manydami, kad jo žvaigždė jau nusileidusi. Kaip sapne žengė jos pasitikti, neramiai trypčiojo puikūs kunigaikštienės arkliai, tyliai suposi ant minkštų lingių kelio dulkėmis apnešta karieta. Visko buvo per tuos metus, daug kas pasimiršo, išsitrynė, bet regėjo kaip dabar ją, sėdinčią lengvame Bulio krėslė, padėjusi rankas ant kelių, vos nusvarinusi galvą į šoną, su švelnia šypsena klausėsi jo karštos kalbos. Ir tą jos kūno kvapą, kurio buvo pilni kambariai, nesuvokiamą ir nepalyginamą, kaip dieviškoji ambrozija svaiginantį ir saldų kaip nektaras. Iš lėto prasivėrė karietos durelės, jis padavė ranką, ir štai ji stovi prieš jį - dviem mažais žingsneliais peržengusi visą tą juos skyrusį laiką, taip pat švelniai šypsodama, truputį palenkusi galvą į šoną. Viskas pradingo aplinkui, matė tik jos šypseną, akis, jautė, kaip kyla visu kūnu karštis ir pliūpteli, rodėsi, seniai užgesusi liepsna.

- Tai aš ištesėjau savo žodį, - ištarė paduodama ranką.

- Nesigailėsi, miledi, - sušuko Radvila ir slėpdamas sumišimą pasilenkė prie jos rankos. Ir vėl kaip kadaise nuo jos kūno kvapo apsisuko galva, nuvilnijo nuo padų iki plinkančio pakaušio virpulys, suplūdo tokia jėga į rankas - būtų nutvėręs už ragų ir parklupdęs stumbrą.

Radvila dirstelėjo į šalį - tik karščio deginami laukai. Tolėliau, nuošalyje, primerkęs akis nuo plieskiančios saulės, stovėjo Mikutis ir žiūrėjo į juos. Kunigaikštienė pajuto jį tarp visų iš nuostabos ir susižavėjimo prasižiojusių veidų kaip ledinės adatos dūrį. Truputį, tarsi netyčia, pasuko galvą į jį ir nusišypsojo: ir meiliai, ir draugiškai, ir koketiškai. Bet ledas to sauso žmogaus akyse neištirpo. Krustelėjo užgauta puikybė - barbarai, bet nuotaika sugedo.

Miestas pasitiko varpais ir patrankų salvėmis. Mėlyni, sunkūs parako dūmai ritosi ežero paviršiumi. Nuo trenksmo drebėjo žemė, persigandę staugė šunys. Radvila vaikiškai mėgo patrankų griaudėjimą. Ir dabar, atkarinęs ir taip atkarusią apatinę lūpą, klausėsi ir patyliukais šnibždėjo - serpantinas, falkonetas, bombardas... Kunigaikštienė akies krašteliu stebėjo jį. Vėl pajuto

Mikučio žvilgsnį, ir nesmagus šaltelis nuėjo kūnu.

- Kas tas išdžiūvėlis? - nerūpestingai paklausė kunigaikštį.

- Mano sekretorius, - atsakė Radvila, jau bebaigias priprasti, kad visiems į akis kažkodėl krenta ne tik jis, bet ir Mikutis.

„Tik tiek, - nustebo kunigaikštienė, bet nuojauta, kuria buvo pratusi pasitikėti, pašnibždėjo: - Būk atsargi!“ Tingiame nuobodulyje paskendęs protas įsitempė, sužėrėjo akys, judesiai pasidarė grakštesni ir laisvesni. Kunigaikštienė mėgo kliūtis, jos neleido apsnūsti, ištižti, kaitino kraują, bet tuo, ką pasiekusi, džiaugėsi trumpai kaip vaikas nauju žaislu: pasidžiaugia ir sulaužo. Radvila, užmiršęs savo patrankas, susižavėjęs žiūrėjo į ją.

Kunigaikštienė su svita buvo apgyvendinta kaimiško stiliaus nameliuose, papuoštuose medžių šakomis ir laukinėmis gėlėmis. Kambarių sienos nukabinėtos persiškais kilimais, arasais, vaizduojančiais Radvilų šeimos gyvenimo įvykius. Murano stiklo ir kinų porceliano indai, italų fajansas, Augsburguro sidabriniai padėklai, paausutos kalnų krištolo vazos. Mažyčiuose darželiuose po langais žydėjo narcizai, hiacintai, albaniškos lelijos, rožės. Tik vėlai vakare, lydima savo kambarinės Anos, ji išėjo pasivaikščioti. Geso ir niekaip negalėjo užgesti lėta birželio žara, keistai, raudonai spindėjo rasa ant lankų žolės, ant pakrantės karklų, ant ažuolo lapų vainikų, dabinančių griūvančius pilies mūrus. Iš ežero tai šen, tai ten kilo balkšvi rūko stulpai, ilgiau pasižiūrėjus buvo matyti, kaip jie nesvyruodami iš lėto slenka raudonvario spalvos ežero paviršiumi tarsi baikščios svetimo krašto vėlės. Dešinėje, toli už Apaščios lankų, juodavo miškas. Kunigaikštienė tylėdama sustojo prie vandens. Šitoje keistoje, pagoniškoje ramybėje erzino net savų žingsnių garsas. Tiesiog oda pajuto, kaip švelniai suvirpėjo drėgnas vakaro oras. Kitame krante uždainavo merginos. Skaidrūs, liūdni balsai, prislopinti atstumo, tekėjo, rodos, tiesiai į sielą. Kunigaikštienė klausė užsimiršusi. Dar akimirka, ir ji pati ištirps žaros atspindyje, nuplauks lengva ir neapčiuopiama kaip stiprėjantis hiacintų kvapas virš vandens, kur šoko lėtą šokią sidabrinės rūko dvasios. Daina nutilo, ir tuštumą iki pat kraštų vėl užpildė ramybė. Paskui ataidėjo juokas, kunigaikštienė atsitokėjo - tarsi sugrįžo pati į save. Rūbai prisigėrė ežero drėgmės, pasidarė šalta.

- *Let's go*, - tarė tarnaitė pašnibždomis ir tik jau kildama takeliu per pylimą suprato po tiekos metų prakalbusi angliškai.

Tarnaitė padėjo jai nusirengti ir norėjo uždegti žvakę - kunigaikštienė paprastai skaitydavo atsigulusi.

- Nereikia, - tarė.

Ana palinkėjo labos nakties ir išėjo. Likusi viena, kunigaikštienė priėjo prie veidrodžio ir ilgai žiūrėjo į save. Tai ją visuomet ramindavo - ramino savo grožio galios supratimas. Kartais, ypač sunkiomis valandomis, ilgai žiūrėdavo į savo veido atspindį, pašnibždomis kartodama: „Kokia aš graži, kokia aš graži.“ Bet dabar nediršo - aplink viešpatavo tokia rimtis. Tolumoje pro medžius taip ir nesibaigiančioje žaroje spindėjo ežeras. Ji tyliai atsigulė, pasidėjo rankas po galva. Jautė nuovargį, liūdesį be jokios priežasties, nepaaiškinamą nerimą. Matė savo atspindį veidrodyje: lūpas, akis, antakių lankus... Tokį pat gražų šioje keistoje keistos šalies prieblandoje kaip tada, Devonšyre, tėvo namuose tą vakarą, kai turėjo išvažiuoti į Velso kunigaikštienės dvarą. Taip pat buvo liūdna ir neramu, ji taip pat tada vėlai vakare ilgai žiūrėjo į veidrodį ir pirmą kartą ištarė: „Kokia tu graži, kokia tu graži...“ Bet tada buvo visai kas kita, tada ji žinojo, kad atsisveikina su senu ir pradeda naują gyvenimą, nuostabų,

viliojanti, bauginanti, o dabar - staiga suvokė - nežino, ko nori iš rytojaus. Gal tai ją labiausiai vargino ir gąsdino. Veidas liko tas pats ir kūnas liko tas pats, tarsi nebūta visų tų metų, pilnų nuotykių ir intrigu, bet nebebuvo širdies ir nebebuvo aistros. Tobulai išmoko panaudoti savo kūno grožį, išaštrino protą, panašiai kaip kad prityręs breteris išmiklina ranką ir išgalanda špagą. Kartojosi įgeidžiai, šypsenos, žvilgsniai - automatiškai, akimirksniu reaguojant, kaip įprastiniai fechtuotojo *cavazione* ar *controtempo*. Ir nejučiomis - niekada neleisdavo sau šito - iškilo atmintyje Varta, toks, kokį pamatė kadaise, kai jis pirmą kartą apsilankė jos namuose Romoje. Puošniu, romantišku albanų kunigaikščio apdaru, su dviem pistoletais už juostos, rytietišku kardu brangakmeniais nusagstytose makštyse. Palenkė - nors jau buvo tiek mačiusi ir prityrusi - jos širdį iš karto. Astringa kalba apie savo laukinės, niekam nežinomos šalies vargus, apie kančias, kurias gavo dėl jos patirti. Būtųėjusi paskui jį iki galo, nepaisydama vargo, pavoju, nepritekliu. Ir tą vienintelį kartą, kai iš tikrųjų patyrė aistrą, kurios slapta troško nuo ankstyvų mergautinių metų, kai visiškai buvo nepasiruošusi gintis, likimas jai kirto skaudžiausią smūgį: albanų kunigaikštis ugningomis akimis, karštomis lūpomis ir juodomis garbanomis pasirodė besas paprasčiausias Konstantinopolio kišenvagis. Labiausiai ją žeidė, kad buvo taip lengvai apgauta. Ją, kuria žavėjosi popiežiai ir karaliai, kaip šiltą vilną apvyniojo apie pirštą valkata graikas. Ir pirmą kartą gyvenime apsiverkė ne iš pykčio - iš gėdos. Vaikščiojo vis taip pat išdidžiai pakėlus galvą, nekreipdama dėmesio į blogai slepiamas užuominas. Ir vis dėlto - slapčia net nuo pačios savęs - tikėjosi. Su kokia viltimi plėšė paskutinį jo laišką iš Amsterdamo, ir patys pirmieji žodžiai: *Tau, ledi Elizabeta, dabar, kai iki mano mirties liko pusvalandis, sakau visą teisybę, kas tas žmogus, kuriam norėjai atiduoti savo ranką* - trenkė kaip viešas antausis. Ir dabar, žiūrėdama atvertomis akimis į prieblandą, matė, kaip židinyje liepsnoja, palengva įsidegdamas nuo krašto, žalsvas popieriaus lakštelis, išmargintas smulkia, skubančia rašysena. Jau seniai buvo pamiršusi, atkakliai išmetusi iš galvos, neprisimindavo niekada, o dabar sukilo viskas taip aiškiai, su visomis smulkmenomis ir, rodos, su visais kvapais ir garsais, lyg tai būtų atsitikę vakar. Girdėjo skambant savo pačios balsą, tarsi stovėtų šalia, tą patį balsą, kai ji Romoje pašnibždomis skaitė, stengdamasi suvaldyti drebančias rankas, vis pasižiūrėdama į duris, kad tik kas staiga neįeitų:... *taip, mano tėvas buvo asilų varovas Trabzone. Viską aš pasiekiau pats vienas. Išmokau, pažinau ir pasiekiau tai, ko anksčiau net neįtariau esant. Ar daugelis iš tų jūsų pudruotų lėlių, apsikabinėjusių titulais, ordinais ir auksu, sugebėtų tiek pasiekti? Taip, aš pralaimėjau. Aš lošiau su likimu ir vieną kartą buvau nugalėtas. Bet aš nelenkiu galvos, aš žinau, kas esu ir kiek esu vertas, ir su panieka žiūriu į tą žmonių skruzdėlyną. Generaliniai štatai, kai aš buvau apsišaukėliu kunigaikščiu, priėmė mane išskėstomis rankomis, o kai sužinojo, kad aš genialus, įmetė mane į kalėjimą...* Ji buvo pratusi išskirtinumą pripažinti tik pačiai sau, o dabar kažkur giliai ir nedrąsiai šmėstelėjo mintis - buvo neeilinis žmogus. Šmėstelėjo ir dingo veik nepastebėta. „Nuovargis, - tarė pati sau, tik sujudino lūpas: - Kokia aš graži, kokio aš graži...” Radvila dabar gyveno vienu rūpesčiu - kaip įtikti kunigaikštiei. Sekiojo paskui, gaudė jos žvilgsnį, stengdamasis atspėti ir tučtuojau patenkinti menkiausią norą. Rūpesčiai dėl dvarų ir žemių, po Respublikos padalijimo likusių Rusijoje, buvo užmiršti. Nebesėdėjo prie stalo Mikutis ir nebeskrebėjo plunksna, rašydamas graudžius, nuolankius laiškus carienei Jekaterinai ir Rusijos pasiuntiniui Varšuvoje - Štakelbergui. Mikutis

buvo užsiėmęs kuo kitu. Jau kelinta diena sekiojo paskui kunigaikštienę po pievas kartu su žiniuone nuo Gajūnų Rimdauganiene, rinkdami visokias žoleles, gydančias ir gražinančias jaunystę, palenkiančias širdį ir sergstinčias nuo blogos akies. Mikutis prakaitavo, aiškindamas ir sakydamas prancūziškai sunkiai ištariamus pagoniškų dvasių vardus, o gudri sukta senė, nebežinanti metų skaičiaus, pergyvenusi marą ir švedų karus, tiek mačiusi savo gyvenime, kad nebegąsdino jos nei aukšti ponai, nei stublinanti dvaro prabanga, ramiausiai vedžiojo juos už nosies. Kas vakarą, paršlepsėjusi iki pilies, skųsdavosi strėnų skausmais, negalia, abejodavo, ar ryt bepaeisianti, tiek jau nusivariusi nuo kojų, ir, lyg jau ketindama eiti, lepteldavo, kad va, kai buvusi jauna, Ažuolynėj mušęs iš po akmens šaltinis ir ten, ir tik ten, augusi tokia žolelė, kuri... Gavusi auksinį ir pasodinta į kunigaikštienės karietą, kaip didžiausia ponia išdardėdavo namo į savo lūšną, pažadėjusi jau rytoj... Mikutis skundėsi kunigaikščiui, kad dėl tokių niekų jį atitraukia nuo svarbių reikalų, bet Radvila nesiklausė - jam neberūpėjo jokie reikalai. Kiekvieną rytą kaip didžiausias Paryžiaus dabita staipėsi prieš veidrodį, gainiodamas kirpėjus ir siuvėjus. Kunigaikštienė matė sekretoriaus susierzinimą, buvo dar meilesnė ir nepaleido jo nuo savęs nė per žingsnį. Išbandė visą savo arsenalą, bet Mikutis nepasikeitė nė per nago juodymą. Vis taip pat santūriai mandagus, abejingai leido pro ausis ir kunigaikštienės komplimentus, ir šypsenas, ir ironiją. Nebuvo pratusi prie šito, puolė dar įnirtingiau tą šalto akmens luitą, bet nepajėgė atskelti nė smiltelės. Iš pradžių šis žaidimas jai patiko, paskui ėmė erzinti ir galų gale kaip visada - nusibodo. Beveik šiurkščiai pavarytas Mikutis nė kiek neįsižeidė ir vėl įsirausė į savo popierius. Radvila slankiojo paskui kunigaikštienę, įkyrėdamas tuščiais plepalais, o ji niekaip netarė lemiamo žodžio, nesileido į jokias rimtesnes kalbas, tik purpčiojo kaip graži paukštelė, savo plunksnų mirgėjimu viliodama pametusį galvą kunigaikštį - arčiau, jau visai čia pat, tik ištiesk ranką... - bet pagaunama nesidavė. Ji dresavo kunigaikštį kaip šunį, čia pabardama, čia paglostydama, kai tas pasišiaušęs imdavo rodyti dantis. Niekuomet negalėdavo atspėti, kaip jinais pasielgs. Jo valia minkštėjo lyg prityrusių rankų minkomas molis. Ledi Elizabeta pamažu užvaldė visas jo mintis, į viską jis žiūrėjo jos akimis, kalbėjo jos žodžiais, alsavo jos skleidžiamu aromatu. Pasaulis neteko realumo, Radvila gyveno amžinai besimainančioje, mirguliuojančioje, fantastiškoje šalyje. Visa, kas buvo iki tol, pasitraukė taip toli, jog kartais net imdavo rodytis, lyg ne jo jau gyventa, lyg ten buvo visai kitas žmogus, lyg jo gyvenimas, jis pats prasidėjo nuo tos akimirkos, kai ji šypsodama lipo iš kariatės, nuo tos akimirkos, kai jis lūpomis palietė švelnų jos pirštinės audinį, pro kurį sroveno jos kūno šiluma ir kvapas. Ateities taip pat nebeliko, nebeliko ambicingų planų, rūpesčių, net svajonės apie jų bendrą gyvenimą tik retkarčiais bešmėsteldavo jo smegenyse neryškiai, neapčiuopiamai, nekonkrečiai kaip muzikos sukeltas vaizdas. Gyveno tik dabartimi, egzistavo tik ši akimirka, kuri buvo begalinė, rodė, tęsis amžinai. Kartais nustebeš pamatydavo, kad jau vakaras, ir tuo momentu paklaustas nebūtų galėjęs pasakyti, ar praėjo diena, ar metai. Amžina, karšta, nesibaigianti viešpatavo jo sieloje vasara.

Vieną sykį, kažkur jai išvykus, nuobodžiaujantis, kankinamas tuštumos jausmo Radvila įsliūkino į Mikučio kambarį. Tas kaip visada sėdėjo prie stalo apsvirtęs popieriais. Saulės spindulys, kuriame mirguliavo milijonai mažiųjų sidabrinųjų dulkielių, nušvietė aptaškytą rašalinę, vaizduojančią sėdintį ant kelmo berniuką, parėmusį ranka smakrą. Niekada nevalytas sidabras jau buvo pajuodavęs, tik tos vietos, kur dažniausiai liesdavo Mikučio ranka, -

nosis, pakaušis, pečiai - blausiai spindėjo. Radvila pavargęs sukrito į kėdę ir susimąstęs ilgai žiūrėjo į saulės spindulį.

- Sėskis, - burbtelėjo pamatęs Mikutį pagarbiai tebestovint.

Mikutis tyliai, net nesušlamėjęs įslinko į krėslą. Radvila vis taip pat tylėjo.

- Šviesiausias kunigaikšti!

- A?

- Carienė Jekaterina paprašė ledi Kingston išvykti iš Peterburgo.

- Kodėl? - dar nesuprasdamas ištartų žodžių prasmės, mechaniškai paklausė

Radvila.

- Nežinau, - atsargiai pratarė Mikutis, - rodos, dėl kunigaikščio Potiomkino.

Radvila nieko neatsakė. Sutrinkęs per tiltą kariatos ratai, kunigaikštis pakilo ir išėjo. Mikutis pastebėjo staiga pasikeitusį jo veidą, paėmė plunksną nuo stalo ir, švelniai braukdamas ja per lūpas, žiūrėjo tiesiai prieš save į nebaigtą rašyti lapą.

Tai buvo ne jos karieta. Kunigaikštis švilptelėjo, pasišaukė šunį ir užkopė ant bastiono pylimo į ežero pusę. Mirgėjo įkaitusiame ore vanduo, saulė krypo vakarop, šviesa nebebuvo tokia ryški, vos pastebimas tomos ūkas gaubė karklus anapus ežero. Buvo vienas, kaip tada, kai laukdamas jos rytais stovėdavo šitoje vietoje, žiūrėdamas į kitą ežero krantą. Vasara, kad ir alsinama karščio, išsiskleidė visa savo grožybe, ir vos juntamas rimties ženklas jau žymėjo jos giedrą kaktą. Pajuto, kad ilgisi ano laukimo, šviesaus laukimo, kurį žinojo išsipildysiant, vėl buvo vienas su savimi, tarsi išniro iš to viliojančio, siurbiančio liūno. Siela nurimo ir gėrė į save visada amžiną, visada teisingą gamtos didybę. Ūmai atsiminė Mikučio pasakytus žodžius, ir viskas dingo akies mirksniu. Nutvilkė pavydas. Kunigaikštis Potiomkinas, Jekaterina... Juk gyveno jinaį tą visą laiką, kol buvo kažkur toli nuo jo, kitame pasaulyje. Šypsojosi, kalbėjo gražius žodžius, šoko baliuose, jai bučiavo rankas, sakė komplimentus, o jis blaškėsi po Europą kaip persekiojamas vilkas, tirpo pinigai, tirpo draugai ir nebuvo nė vieno žodelio iš jos. Tik dabar, kai jam sugrįžo dvarai, kai palengva ėmė išpirkinėti užstatytas brangenybes, prisiminė jį. Dvarai... Jekaterina... O jei ji įsižeis, kad priėmė jos nepageidaujamą ledi Kingston? - šmėstelėjo mintis ir pakėlė iškart galvą Radvilų puikybė. Kas gali drįsti jam įsakinėti! *Deus gratia dux* -iškalta senoviniuose šeimos medaliuose kaip iššūkis visiems ir kaip priminimas jiems, Radviloms. Ir jis buvo taip netoli nuo *rex!* - amžinos, iš kartos į kartą perduodamos jų svajonės. Likimo ironija, kaip tik tada, kai Respublika irsta, kai tas iš svetur atneštas vėžys ėda Lietuvos kūną. Jis krūptelėjo nuo tos staiga atėjusios minties. *Primus inter pares. Primus!* Žaislelis Čartoriskių ir imperatorienės rankose, išlepeš, perukuotas, prancūziškai vėblenantis ponelis, nemokantis kardo laikyti rankoje. Netikęs karalius netikusios šalies. Kaip neįtikėtinaį greitai visos senosios dorybės virto ydomis! Garbės supratimas, drąsa, ištikimybė - pasipūtimu, įžulumu, padlaižiavimu stipresniam. Perkami karaliai, perkami urėdai, parduodama sąžinė, tėvynė, parduodama ir meilė? Ar ne todėl vakar ji klausė apie tuos dvylika auksinių apaštalu, kuriuos buvo priverstas užstatyti Amsterdame? Na ir trauk juos velniai!

Vakare pilyje griaudėjo puota. Degė baltojo vaško žvakės, šnypštė įvairiaspalvės fejerverkų ugnys, skambėjo muzika, stalai lūžo nuo egzotiškų valgių ir gėrimų, estafete atvežtų iš už kelių šimtų mylių. Žvėriena, kaplūnai, ispaniškos sardelės, austrės - šviežios ir marinuotos, rytietiški saldumynai, vaisiai auksiniuose ir sidabrinuose induose. Viskas gausiai, barbariškai paskaninta cukrumi, imbieru, cinamonu, pipirais, karčiaisiais ir saldžiaisiais

migdolais, lauko žolelėmis, kurių tikriausiai nežinojo net pats Tremo - karaliaus virėjas. Vien pažiūrėjus į sirpstančius visokiausiomis spalvomis gėrimų butelius, svaigo galva. Aukso lapeliai mirguliavo Gdansko degtinėje, tirštos raudonos spalvos krambambulis, tamsiai rudas, stiprus angliškas alus, juodai violetinė mėlyninė - daryta iš uogų ir midaus, gintaro spalvos tikro midaus taurės ir daugybė vynu, pradedant reinvyniu ir baigiant jau prie šio karaliaus įėjusiais į madą prancūziškais vynais. Paprastai šlėktai, kuri kaip peralkusi ir pertroškusi vilkų gauja suplūdo iš apylinkių, lauke buvo sukalti iš lentų stalai ir suolai, padėti moliniai indai. Valgiai ir gėrimai čia buvo prastesni, bet gal dar gausesni. Pasitaisę iš skrynių ištrauktų kontušų, einančių iš kartos į kartą, skvernus, broliai bajorai per daug nesiragindami sėdo už stalo, traukė iš už juostos peilius ir šaukštus ir puolė į kovą. Kiekvienas stengėsi suryti bent dukart daugiau, o išgerti bent triskart daugiau už kaimyną. Traškėjo stiprių dantų graužiami kaulai, nenutrūkstama srove pylėsi arakas ir dar nuo prosenelių laikų pamėgtas vengriškas tokajus. Haidukai tupėjo po stalais, ir jei koks nesusipratėlis bandydavo, pajutęs svyrant galvą ar sprogstant skrandį, išsisukti nuo tosto už šeiminką, poną mielą Karolį Stanislovą, mūsų brolių, tėvą ir geradarių, ir nuleisdavo taureę po stalu, tai haidukas ir ten ją pripildavo, ir gėrė, valgė visi tol, kol galėjo nulaikyti taureę, kol pargriūdavo čia pat po stalu ar, kuris dar šiek tiek tvirtesnis, nusvyravęs į krūmus. Šunų urzgimas, keisčiausiomis pozomis miegančių brolių knarkimas pynėsi su šauksmais, susipešusių bajorų kardu žvangėjimu ir keiksmis. O iš banketų salės aidėjo krištolo taurių skambesys, mazurkos, kontradansai, menuetai, trinksėjo ir šnypštė fejerverkų raketos, keista virpančia šviesa nutvieksdamos niūriai tylinčius pilies griuvėsius, medžius, ežerą. Pats kunigaikštis šį kartą buvo išsidabinęs senoviškai - Florencijos altembaso kontušas su almandino sagomis, margaspalvė rytietiška juosta, karabelė prie šono paaukuotose, turkiu nusagstytose makštyse, riesti smailianosiai kordybano odos batai. Linksmas, triukšmingas, stropiai suraitytais ūsais, smarkiai nuplikęs, įraudęs nuo vyno, sukinėjosi tarp svečių, pasakodamas nepabaigiamus nuotykius.

- Tik tu paklausk, pone mielas, plaukiu aš iš Triesto į Veneciją. Marios ramutėlės, bangelės čiūkšt čiūkšt į laivo bortus. Tik staiga kad pakils debesis, juodas kaip pragaro smala, perkūnija dunda ir vis į mūsų laivą trenkia, skiedros laksto. Jūreiviai persigando, puldinėja kaip be galvų, kapitonas perbalęs, tik veblena „Santa Marija Santa Marija“, o aš sėdžiu lyg niekur nieko, ne tokių dalykų esu matęs, pone mielas. Žiūriu, banga kyla iš pačio dugno jau dešimties, jau trisdešimties, jau šimto sieksnių, o aš žiūriu ir vyšnias valgau, kad užgriuvo mus, kad trenkė, pone mielas, laivas ant šono, jau rėjos vandenį siekia, pripuolė kapitonas, šaukia: „Gelbėk, pone geradari, žūstam!“ - matau, tikrai nebe juokas, reikės ir man įsikišti, išspjaunu kauliuką, ir į vandenį, remiu pečiais kiek galiu, net laivas trata, ir ką tu manai, pone mielas, atsitiesė. Ar ne? - kreipėsi į Mikutį.

- O atsimeni, kaip mes Gibraltarą ėmėm, kai man kulka pataikė į širdį?

- Ne, šviesiausias kunigaikšti, - sako nusilenkdamas Mikutis, - aš tada jau buvau žuvęs.

Jau seniai bebuvo taip linksma Radvilos rūmuose, rodės, grįžo padūkę nerūpestingieji Myro laikai, senieji, gerieji puotų ir linksmybių laikai. Kunigaikštienė nepavargdama šoko vieną šokį po kito. Visas jos rūbas buvo nusagstytas silpnai pritvirtintais briliantais. Smarkiau pasisukus jie krito ant grindų, mirguliuodami žvakių šviesoje kaip fantastiškos snaigės. Kavalieriai, palikę savo damas, keliais šliaužiojo po dulkinas grindis rinkdami tą

žiburiuojančią rasą, o ji tik šypsojosi - tebūnie jums atminimui, - ir deimantai geso plačiose kavalierių kišenėse. Šimtai akių stebėjo kiekvieną jos judesį, dešimtys liežuvių piktinosi, kritikavo, žavėjosi. Ir ji, kaip senas grenadierius kryžminėje patrankų ugnyje, juto savotišką svaigulį, ekstazišką pakilumą, kai sąmonė nebeveikia, protas nebesvarsto, kai kiekvieną veiksmą, judesį be jokio atidėliojimo reguliuoja instinktas, žaibiškai tiksliai iš tūkstančio galimų variantų paimdamas kaip tik tą vienintelį reikalingiausią ir geriausią šiuo momentu, šią sekundę. Ji kaip somnambulas stogo krašteliu žengė, šoko, kalbėjo, kvatojo, varstoma pavydžių ir susižavėjusių akių, aiškiai matydama savo elegantišką, liauną, viliojantį kūną iš šalies, ir nebuvo jėgos, čia nebuvo, kuri galėtų ją sustabdyti, sugluminti, išgąsdinti. Kažkur salės gilumoje dūlavo stambi kunigaikščio figūra su raudona, žaliais apvadais šv. Huberto ordino juosta. Nutilus fejerverko šnypštimui ir traškėjimui, sugriaudė patrankos, ėmė pyškėti muškietos, sudžerškėjo kardai. Ežere pasirodė laivų flotilė, iškėlusį niekam nereikalingas bures. Visi puolė prie langų. Prasidėjo žaislinio miestelio šturmas. Buvo puolama ir ginamasi pagal visas karo meno taisykles. Statė kopėčias prie sienų ir, įsikandę dantyse peilius kaip turkai, kabarojosi aukštyn. Ant jų pylė vandenį, mėtė velėnos gabalus, stūmė kopėčias kartimis, menkai tesirūpindami tais, kurie stovi ant jų. Abi kariaujančios pusės, dosniai pavaišintos žaliuoju vynu, susikibo ne juokais - sklido sužeistųjų dejavimai ir keiksmi. Kovojančiųjų veidai pajuodo nuo parako dūmų, netirštėjančioje prieblandoje žybsėjo dantys ir akių baltymai. Atlėkė raitas pasiuntinys, Radvila mostelėjo balta skarele, sutartinai trenkė pilies patrankos, nuskardėjo užkimęs „valio“, šokinėjantys siluetai dingo nuo sienų, stojo trumpa, nejauki tylą, ir staiga ugnies liežuvėliai greitai nubėgo sienomis, stogų pakraščiais. Kaitroje perdžiūvusios lentos degė tyliai traškėdamos, ugnies stulpai, veik be dūmų ramiame nakties ore, kilo tiesiai į dangų, ir lyg karštas raudonas vainikas krito, palengva supdamosi, į lankos žolę didžiulės kibirkštys. Užgrojo muzika salėje, svečiai nusigrėžė nuo langų ir vėl pasinėrė nesibaigiančioje puotos linksmybėje. Kunigaikštienė liko viena. Parėmusi ranka skruostą, neatitraukdama akių žiūrėjo į tylų, piktą, viską negailestingai ryjanti ugnies žaidimą, kol, neįprastai beveik šiaurėje ėmus rausvėti dangui, liepsna nugulė ir žarijos apsitraukė šiltais, švelniais kaip gulgės pūkas pelenais.

Radvila jautė, kad nebegalima atidėlioti - kunigaikštienė jau taisėsi į kelionę, - bet niekaip negalėjo pasiryžti. Kvailai tikėjosi, pats stebėdamasis savimi, kad viskas išsispręs savaime. Panašiai vaikystėje vildavosi, jog griežtas akylas jėzuitas Kučevskis, ramaus geležinio charakterio senis, nepastebės, kad jis skaito taip ir neišmoktą Horacijaus odę iš paslaugiai brolio atverstos knygos. Kaip nekentė tada sauso jėzuito ir tokio pat sauso Horacijaus! Pasidirbę raidžių pavidalo taikinius, šaudydavo į juos iš lankų ir garsiai skiemenuodami erzindavo senį: *n-o-n vitabit Li-bi-ti-nam...* Nuo režiančių vaikiškų jų balsų, templių zvimbimo ir strėlių švilpesio aidėjo erdvus Nesvyžiaus pilies kiemas.

Kunigaikštis lėtai vaikščiojo po kambarį, kvepėjo gaisravietė, sutrypta jauna žolė, sausa perdžiūvusi žemė. Kiek kartų mėgino eiti savo keliu, padaryti taip, kaip norėjo ir suprato jis pats, ir kiekvieną kartą - kiekvieną! - būdavo priverstas pasukti į šalį, grįžti, atgailauti, nusileisti. Kažkokia nematoma, geležinė ranka spaudė ir kreipė jį tarsi sraunią ir įnoringą kainų upę, kuri putoja, šniokščia, graužia uolėtus tarpeklio krantus, stengiasi prasiveržti, ištrūkti, pasukti ir vis dėlto teka jai nuskirta vaga. Aplinkui viskas griuvo, dužo, iro, viskas, kuo jis buvo pripratintas tikėti nuo vaikystės. Kiti kažkaip mokėjo prisitaikyti, pakreipti

savo naudai, o jis - ne. Ėjo kaip neregys per svetimą kambarį, liedsdamas kelyje pasitaikančius daiktus, ir niekaip iš tų atskirų lietimo fragmentų nesugebėjo susidaryti aiškaus, suprantamo vaizdo. Ir vis dažniau jam kildavo ir stiprėjo mintis viską mesti, užsidaryti savo pilyse, gyventi savo malonumui, juk, rodos, nieko jam netrūksta, nei garbės, nei turto, nei linksmų bičiulių. Gyventi taip, kaip kadaise gyveno Myre, kai tėvas jam, vos sulaukusiam dvidešimties metų, dovanojo tą grafystę. Medžioti, puotauti, krėsti pokštus. Gal todėl vis dažniau ir dažniau prisimindavo vaikystę, kai viskas buvo aišku ir paprasta. O jei ne, tai užaugsi didelis - suprasi. Reikėjo tik laukti. Ir dabar taip? Žinojo, kad šį kartą reikės spręsti pačiam, ir atidėliojo, nesiryžo, bijojo. Kartais jam net rodydavosi, kad taip ir tęsis amžinai: sustojusi vasaros zenite saulė taip ir stovės nekrusteldama virš apgriuvusios pilies, nepabaigiamai žydės lankos, raibuliuos ežeras ir širdyje, nekankindamas ir nevargindamas, tvyros skaidrus meilės ir laukimo ilgesys. Kam kažką daryti, siekti kažko, jei viskas nuspręsta iš anksto? Geriau tegu sustoja viskas, sustingsta taip, kaip yra, jau nebebus geriau... Nebereikia, kad būtų.

Paskambino ir liepė pašaukti Mikutį. Laukė nusigręžęs į langą ir, išgirdęs sekretoriaus žingsnius, neatsisuko. Stovėjo abu tylėdami. Radvila vis taip pat nusigręžęs į langą, Mikutis palei duris, nedrįsdamas be kunigaikščio kvietimo žengti toliau. O Radvila vis tylėjo. Rodėsi, kad nuo tos akimirkos, kai pravers burną, viskas ims judėti, veikti, keistis ir jis bus jau bejėgis ką nors bepakreipti, jau nebebus galima sugražinti net tos nežinojimo ir laukimo valandos, kuri buvo ką tik prieš tai, prieš kelias akimirkas, bet jau dingo, praėjo, išnyko nebesugražinamai. Bijojo net atsigręžti ir vis taip pat stovėdamas prie lango, sunėręs rankas už nugaros, lėtai judindamas pirštus paklausė:

- Nieko naujo?
- Nieko, - atsakė Mikutis.

Radvilos klausimas buvo kartu ir atsakymas. Abu tai suprato, ir pasidarė nejauku. Ir staiga Radvila nusprendė - tegu bus taip! Paskutinį kartą, paskutinį jis bandys, ir tegu būnie kaip būnie. Jis atsisuko. Mikutis vis taip pat, truputį palinkęs į priekį, tebestovėjo prie durų.

- Medžioklei viskas paruošta?
- Taip, šviesiausias kunigaikšti, - sumurmėjo Mikutis, nors rūpintis medžioklėmis buvo visai ne jo pareiga, tai puikiai žinojo abudu.
- Jėgeriai pasiūsti, medus išdėliotas? Pasakyk Mykolui, kad deglų būtų. Ir pasiųsk žygūną į Nesvyžių, tegu laukia po švento Povilo. Parašyk... - Numojo ranka - paskui.

Kunigaikštienė jį priėmė maloniai, lyg padrašindama. Pro atvirus langus vis dar dvelkė degėsiais. Paliepė atnešti kavos, vėjas kilnojo užuolaidas, ir iš lauko įėjus kambarį atrodė prieblanda, bolavo šešėlyje ledi Elizabetos veidas.

- Kunigaikštienė! Blaškomas audringos gyvenimo jūros, kai pikti borėjai svaidė mano menką valtelę, aš visada, kaip Odisejas savo gimtąją Itakę, prisimindavau jus. Jūs buvote mano gyvenimo kelrodė žvaigždė, mano gražioji, puikioji Aurora, ir jei jūsų širdyje yra nors menkas trupinėlis prielankumo nuolankiam jūsų tarnui ir vergui, prašau jūsų vienintelės malonės, kuri gal nebus jums per sunki ir varginanti, prašau, ledi Elizabeta, išklaudyti mane...

Kunigaikštienės akių kampučiuose suvirpėjo juoko raukšlės.

- Kunigaikšti, aš tikiu jūsų žodžiais, galite neabejoti, ir tikrai aš tokia žiauri nebūsiu, - ji šyptelėjo atvirai, - po pono Moljero pjesės kam tiek daug žodžių? Pakalbėkim atvirai ir paprastai. Manau, kad mūsų sena draugystė ir pažintis tai

leidžia. Kiek suprantu, mielas Karoli, jūs man peršatės. Juk taip?

Radvila sulemeno „taip“ kaip nuotaka, varoma prie altoriaus, ir lyg sumišęs, lyg išsigandęs nemirkčiodamas spoksojo į garsiuosius Solsberio grafienės perlų koljė ir auskarus, kuriuos, kaip visada užėjus netikėtam įgeidžiui, buvo užsidėjusi. Ji sekė pro nuleistas blakstienas jo žvilgsnį, veidą, rankas, kurios gulėjo be judesio ant kelių - didelės, stiprios, ir lyg vėjas būtų atnešęs - *va banque!* Išdidžiai pakėlė galvą:

- Kunigaikšti, aš sutinku. - Radvila net nesujudėjo. - Bet... norėčiau, kad viskas būtų aišku tarp mūsų iki galo... - Radvila tebetylėjo. - Negalėčiau čia gyventi, net jei pats jūsų karalius atsiklaupęs ant kelių prašytų. Čia, šitam laukiniam krašte, už tūkstančio mylių nuo Paryžiaus... ne. - Radvila pažvelgė į ją. - Bet juk galiu aš gyventi ir Paryžiuje? Aš sumoku visas jūsų skolas, o jūs - užrašote viską man. Ir viskas, - klausiamai pažvelgė į jį.

Radvila lėtai atsistojo, nusilenkė nevikriai:

- Ledi Elizabeta, kviečiu vakare į meškos medžioklę, laukinės meškos, - pridūrė, ir ji suprato pralaimėjusi. Tikriausiai pralaimėjusi.

Išėjo vėlai vakare dulkančiais lauko keliukais pro jau miegančias pirkeles ir kaimus. Jėgeriai, husarai, varovai, tarnai, šunininkai, virėjai su maisto krepšiais buvo iškeliavę dar apie vidurdienį. Tyliai bilsnojo žirgų kanopos, stovėjo nuraudęs debesis vakaruose, plūdo vėsoma ir drėgmė iš slėnių drauge su skystu rūku, amsėjo nekilmingais balsais kaimų šunys. Ir kvepėjo kvepėjo viskas aplinkui - ir stumbražolė, ir ramunė, ir dobilas, ir mėtos šaltiniuose, net sausa kerpė ant kieto akmens kvepėjo. Lingavo vienišos vidurvasario žvaigždės virš galvų ir atsiliepė tyliu aidu miškeliuose kanopų bildesys. Keliukas siaurėjo, vis labiau nyko žolėje, tankėjo medžiai, didėjo tyluma, ryškėjo žvaigždės danguje - prasidėjo Biržų giria. Nesutraškėjo nė viena šakelė, lapas nesujudėjo; miškas miegojo, miškas budėjo, miškas tylėjo - platus, ramus, abejingas. Pritilo šunys, žmonių balsai, ėmė karpyti ausimis ir nebe taip žvaliai, vis pasižiūrėdami ramiomis, liūdnomis akimis į juodumą tarp medžių, klapsėjo žirgai. Padvelkė dūmais ir pagyvėjo šunys, pažvalėjo arkliai ir raiteliai, o po kelių minučių ėmė šmėkšioti pro medžius menkas laužo žiburėlis. Vis didyn didyn, miškas prasiskyrė, ir beveik taisyklingos apvalios laukymės viduryje pasirodė didžiulis laužas, žmonių figūrėlės, sumirgėjo juokingi ištįsę šešėliai. Pailsėjo valandėlę, pasistiprino, pasitaisė muškietas ir ragotines, patikrino balnų paspręstes, nuaidėjo žemas rago balsas, krūptelėjo sunėrimus giria ir atsklido iš tomos, iš girios širdies, varovų riksmas, tarškynių tratėjimas, švilpesys, aliavimas. Husarai, išsirikiavę puslankiu, laikė rankose deglus, tyliai spragsėjo degdama derva ir lašėjo į žolę. Radvila plekšnojo ranka per nerimstančio žirgo kaklą, ledi Elizabeta, staiga pajutusi lyg nerimą, lyg baimę, išplėtusi akis žiūrėjo į tamsą. Prabėgo pirmas iš siaubo paklaikęs zuikelis. Išokęs į šviesos ratą, šoktelėjo aukštyn ir mėtųdamasis į šonus nurūko atgal, palydėtas kvatojimo ir švilpesio. Paskui dar vienas ir dar vienas, blykstelėjo akimis barsukas ir šonais šonais, pūkšdamas ir pykdamas bandė prasmukti, bet tyliai, kažkaip graudžiai švilptelėjo strėlė, barsukas suniurzgė ir inkšdamas ėmė suktis ratu. Krito stirna - viena, kita, išgąsdinęs raitelį, atstatęs ragus, pradūmė briedis, švystelėjo trumpa ietis paskui, bet įstrigo krūmuose. Varovų pusėje uždainavo ragas, viename krašte, paskui vidury: matau, matau, matau. Radvila įtempė pavadžius, permetė ir palenkė ietį. Kažkas sunkus, nerangus, traškindamas krūmus, šniokšdamas, lapsėdamas, skubėdamas brovėsi į priekį. Šaukė skalikai, pertraukdami vienas kitą, ir, matyt, paliesti letenos, gailiai šuniškai

cypė. Meška išbėgo beveik tiesiai priešais Radvilą. Pakelta iš girto miego, iš visų pusių puolama šunų, nuo kurių gynėsi nerangiais letenų mostais, staiga sustojo, priblokšta ryškios deglų šviesos. Kunigaikštis paspaudė pentinus ir smagia risčia nulėkė į priekį, kiti nurūko paskui, nedrįsdami aplenkti. Ledi Elizabeta jojo beveik šalia, atsilikusi tik per arklio kaklą. Meška, nebepaisydama puolančių šunų, pastebėjusi raitelį atsistojo ant užpakalinių kojų visai kaip žmogus, prisidengdama viena letena akis nuo šviesos. Ir visa jos povyza, nors ir grėsminga ganėtinai, buvo kažkokia abejinga, pavargusi. Stovėjo nejudėdama, tik tyliai, prašiepusi nasrus, urzgė. Radvila dūrė, meška linktelėjo pirmyn galva, gailiai atsiduso, nusitvėrė letenomis koto, lyg bandė nulaužti, lyg ištraukti, kraujas almėjo kailiu, palikdamas juodas purvinas dėmes, husarai su deglais, medžiokliai, šunys stovėjo ratu, vidury Radvila, ledi Elizabeta truputį šone ir meška, ūkdama iš skausmo, tyliai kaip primuštas mingantis kūdikis. Vis dar tebeplėšdama ietį pargriuvo ant šono, pro dantis ėmė veržtis kruvinos putos, ji vis dusliau gargaliavo, springdama krauju, Radvila atsigrėžė - kunigaikštienė pabalusi, deglų šviesoje blizgančiomis vilpišio akimis, iki skausmo suspaudusi pavadi, žiūrėjo į besikankinančią mešką - durk, durk, dar kartą durk! - veidas buvo toks svetimas, žiaurus, senas, raukšlės apie akis ir lūpas. Vilkolakis - dingtelėjo kunigaikščiui, ir vos sulaikė kylančią žegnonei ranką. Pajuto jo žvilgsnį, sulinko pečiai, tas, kas glūdėjo joje svetimas, juodas, žiaurus, ėmė gūžtis, nykti, slėptis vidun.

Kitą dieną kunigaikštienė išvažiavo. Karietai riedant per tiltą, ji atsigrėžė. Mikutis stovėjo už lango ir, braukydamas plunksna per lūpas, abejingai žiūrėjo įkandin.

Po kelių dienų ėmė ruoštis ir kunigaikščio dvaras. Išvažiavo medžiokliai su šunimis, muzikantai, išjojo husarai, tarnai su manta ir galiausiai pats kunigaikštis. Jau baigėsi antra savaitė po švento Jono. Saulė krūptelėjo vasaros zenite. Rytais dar taip pat sparčiai kopdavo aukštyn, bet jau truputį nebepasiekdama paties viršaus. Ir taip kasdien žemyn ir žemyn, iš pradžių nepastebimai, paskui vis greičiau ir greičiau nersis į žiemos šaltį, tamsumą, ūkaną. Radvila žiūrėjo į slenkančius pro šalį laukus: išplaukę rugiai, vasarojus, rugiagėlės mėlynuoja, tebežydi ramunės, jau tuoj tuoj išsiskleis liepos, širdyje, kaip visada po triukšmingų pokylių, medžioklių, šėlimo, liūdna, nyku. Tylinčios Radomo patrankos užpakaly ir pilka tuštuma prieš akis. Sėdėjo vienas, net Mikučio nepasiėmė. Šuoliavo šešetas arklių, pliaukšėjo vežėjo botagas, girdėdėjo lingės, žemę tebedegino sausra, dangumi bėgo debesys, šalti ir be lietaus, kaip kad dažnai būna vasarą Lietuvoje, pučiant šiaurės vėjui.

MIKELIS. Apysaka

Visą laiką ieškojo to aštraus gyvenimo pojūčio. Rinko galvon detales, vis dejuodamas: Viešpatie, kaip šiandien sunku formuluoti mintis! Lietaus lašas krinta žemyn ir tykšta į grindinio akmenį; norėjo pagauti tą momentą, kai lašas, vis ilgėdamas, traukiamas sunkios, tankios akmens masės, ištikš, pamatyti tą mirksnį, kai jis nukrinta ir pažyra į šalis, išsklisdamas į dar mažesnius lašelius, norėjo matyti, kaip tie savo ruožtu sklaidosi ir kyla, bandydami atsiplėšti nuo žudančios, traukiančios į nebūtį jėgos, bet vis dėlto nugalėti leidžiasi, nubrėžę mažytį lanką gal jiems ir didžiulėj erdvėj, ir krinta į dulkes, ant nugeibusio žolės stiebelio; kaip sugeria juos ištroškusi augalo šaknis, kaip dingsta jie dulkėse, nepalikdami bent žmogaus akiai matomo pėdsako. Norėjo matyti tą pėdsaką, norėjo jausti tai, ką jaučia lašas, ką jaučia tie mažytiniai lašeliai trumpučio savo gyvenimo akimirkomis. Ir kartais jam atrodė, kartais manydavo, kad ir pats yra lašas, krentantis į juodą bedugnę ir tuoj ištikšiantis į mirties akmenį. Žiūrėjo į žmonių veidus, jų išraišką, gražuolės ištobulintą judesį, kai ji pabrėžtinai grakščiai deda ranką ant nuogo kelio, žiūrėjo į valkatos purvinais skudurais apvyniotą bigę, į kretančią jo galvą, susivėlusius, pabalusius nuo žilumos ir purvo plaukus, jo bejausmes akis, pagiriotas, traiškanotas, išplautas nevilties, degtinės, laiko. Juto, kaip tampa tuo valkata, juto jo lindynės drėgmę, šaltį, vienatvę, nesibaigiančių pagirių troškulį ir amžiną alkį. Matė pasaulį jo akimis: tuos praeinančius žmones, tokius svetimus, priešiškus, kuriuos reikia tik apgauti, sugraudinti, išlupti pinigą; ir paskui tas palaimintas momentas vakarop, kai krautuvėlėje ant kampo Sara, jau nebeususiviepdama paniekinamai, tēkštels butelį ant stalo ir šuns džiaugsmo gabalą - be galo sūrų, vien sumaltos sausgyslės ir kremzlės, ir tie mėsos trupiniai, likę ant nenugremžtų kremzlių, vis tiek kvepės ir erzins neišpaikintą gomurį. Ir pirmas degtinės gurkšnis - stiklinaitė paslėpta po čerpe, pridulkėjusi per dieną, tik pasuks pirštu ir bus gerai, didžiulis butelis nuo vyno, pilnas vandens iš čiaupo kieme, juo kiemsargė kartais laisto kažkieno skurstančias gėles palei aklina namo sieną. Ir miegas, miegas, prisiglaudus prie šildymo vamzdžio, gilus ir trumpas valkatos miegas, nes jį kankina ne tik amžinas troškulys ir alkis, bet ir amžina nemiga. Cigaretės nuorūkos, sukrautos tuščioje skardinėje, ir žiburėlis palėpės tamsoje - barbena į stogą vėjas, kartais lietus, pūga, krinta rūkas ant miesto, nuogi, šlapi medžių kamienai spindi gatvės lempų šviesoje, retai prašniokščia, tarsi sakydamos, kad dar yra gyvas žmogus šiame pasaulyje, mašinos mieste. Ir vienatvė, vienatvė, vienatvė. Kai jau nieko nebereikia, kai nebereikia net savo paties balso naktyje, drąsinančio save patį, guodžiančio save patį. Užtenka jau tik to žiburėlio tamsoje, šiurkštaus vamzdžio šilumos, lietaus, vėjo šniokštimo, jutimo, kad yra dangus virš stogų, ir tos retkarčiais pračiuožiančios mašinos garso. Žiūrėjo į susisukusį nuo sausros klevo lapą, tikėdamasis išgirsti, kaip jis meldžia lietaus, kaip prisimena jo lastelės drėgmę, pavasario saulę, vėją, dangų, skleidimosi ir tvirtėjimo džiaugsmą; girdėjo tylus, guodžiančius medžio žodžius, kurie tuojau pat išsprūsdavo iš sąmonės, nesidavė pagaunami, fiksuojami, nesidavė išspraudžiami į formą, parašomi: vieną kartą išgirdęs negalėjai jokia įmanoma kalba perteikti jų kitam, iškalti akmenyje, įrėžti varyje, marmure; sekmadienio saulės atspindys sename paveiksle: dulkių sluoksnis, raudona pliumažo plunksna, kažkokios svetimos, tolimos, fantastiškos šalies saulėlydis, kalnai, jūra, pasvirusi kažin kodėl barkentina prie kranto, kur stovi visai prie pat spinduliuojančios saulėlydžio žaroje įlankos didžiuliai rūmai aptrupėjusiomis marmuro kolonomis; vapsva,

piktai dūzgianti aplink ledų porciją, kurią laiko išsigandusi maža mergaitė: rausva, kvepianti tyrė varva per pirštelius, akys išplėstos, pilnos baimės, bet bėgti negalima - ledai; pasilenkusi motina ją ramina, sklinda šiluma ar kažin kokia banga iš jos, plaukų sruoga užkritusi ant šviesių pavargusių akių, kakta, krepšelis, permestas per petį, Katedros kupolas virš jos galvos, debesis, liepos palei aikštę, nykstantis juodai geltonas vapsvos taškas virš apskrito gėlyno, kur leipsta žydinčios pelargonijos? ne, ne pelargonijos, - niekada negalėjo atsiminti gėlių vardų, Balzakas, rodos, sakė, kad toks jau yra vyrų bruožas; katės sutraiškytas lavonėlis auštančio ryto šviesoje, jos geltonos, primerktos, sustingusios amžinai su paskutiniu šviesos krisleliu vyzdžiuose akys, - viskas jau kažkada buvo matyta, regėta; ir tikėjo, karštligiškai tikėjo, ir nedrįso suabejoti niekada tuo tikėjimu, kad sudės viską į knygą, tuos žodžius, jausmus, virpesius, į tą vienintelę, tikrąją, kurioje ir bus viskas, ne gyvenimas, ne ne, ne tai, - skundas, grožis, skausmas, išdavystė, gyvuliškasis Pano džiaugsmas, šviesa, šešėliai, spalvos, lietaus kvapas, paslaptingas rugių lauko švytėjimas rugpjūčio pilnaties šviesoje, kai žiba jie tarsi auksas iš vandenių gelmės. Jis vaikščiojo, sėdėjo, gulėjo, gerdamas viską į save, ir vis jautė, kaip jaučia amžinai ištroškęs dykumos smėlis, kad dar daug daug daug turi įsiurbti į save, ir bėgant metams, atrodo, ryškėjo kontūrai, klojosi sluoksniais mintys - gal vien vaizdai? - bet trūko to paskutinio, kažkokios pabaigos perėjimo kitur, kiton būtin. Ir dabar, gulėdamas ant sofutės didžiulėje skliautuotoje virtuvėje ne virtuvėje, kai kitame gale, zakristijoje, kur dar buvo išlikęs senovinis židinytis, aidėjo girtėjantys, raminantys tarsi jūros šniokštimas balsai, užmerkė akis, jausdamas silpnumą, kylantį kojomis, pėdos jau šalo, šyptelėjo mintyse: kaip Sokratas; jautė šaltį, kylantį aukštyn, ir žinojo, kai silpnumas pasieks širdį, galvą, kai nustos švytėti ten pasaulio jutimas, viskas išnyks, ir ta paskutinė sekundės dalis, tas mirksnis, kurį kadaise bandė pagauti prieš ištykstant greitėjančiam lietaus lašui į akmenį, ir yra pabaiga, tas viską užbaigiantis paskutinis akordas, po kurio amžinoji tamsa arba... arba perėjimas į kitą būtį, nepažįstamą, tokią kitą, kad negali net suvokti; joje viskas, ką patyrė iki šiol, nereikalinga, svetima, nesvarbu. Tikėjo tada, tikėjo net dabar, kad nuo kiekvieno daikto, nuo kiekvieno tvirto daiktų ryšio nukrinta į sielą aukso dulkė ir kaupiasi joje - vieną kartą jis prisirinks jų, kaip bitė kad prirenka korio akelę. Matė, kaip artėja lašas prie akmens, jau stiprėja akmens trauka, ir lašas atsidūsta prieš ištikšdamas, išgirdo kadais matyto klevo lapo skundą, zylės sparno mėlynos plunksnos šneką; kalbėjo upė sukdamą per pievą, kalbėjo ramunės toje pievoje, debesis danguje, puspadis su varine vinute, kadaise matytas rūsyje, raudona alksnio pliauska pavasario vakaro žaroje, ajerų kvapas iš kūdros, kalbėjo vaikystė, bėgdama per gelstantį rugių lauką, kalbėjo jo švarko saga, pritvirtinta varine vielute, - kalbėjo viskas aplinkui, kalbėjo, šnabždėjo, skundėsi, dainavo, krykštė, gyrėsi, verkė, pyko, bambėjo, juokėsi; girdėjo pasaulio chorą, kur visi balsai susiliejo į vieningą harmoniją, ir išskyrė tuo pat metu kiekvieną atskirą balsą. Matė save gulintį ant sofutės - išblyškusi, sumenkusi, pusiau primerktos akys (kaip tos katės), balta ranka ant nutrintos kareiviškos antklodės; bičiuliai jau buvo smarkiai įkaušę: jų balsai aidėjo po skliautais, garavo pamiršta kava ant stalo; jis pakilo nepaprastai lengvas ir giedras, išėjo į šventorių, miegojo šuo būdoje, ėmė leistis gatve žemyn, ėjo virš grindinio, jautė akmens tvirtumą ir jėgą, traukė jį Katedros aikštė, traukė girdėti Vilnios čiurlenimą; ir jis buvo Katedros aikštėje, girdėjo Vilnios čiurlenimą, siautė pūga gatvėse ir virš miesto, pūga sūkuriais ėjo per jį, dainuodama, švilpdama, šaipydamosi. Ėjo per tėviškės laukus, per

vaikystės žemę, pro sodybas, kurių seniai turėjo nebebūti, per rugių lauką, per naktį, - ėjo visur, buvo vienu metu ir nyko, tirpo naktyje, negailėdamas nieko ir neliūdėdamas...

Žiūrėjo į vinį sienoje. Ryto saulė nepastebimai, nenumaldomai slinko aukštyn, karštėjo spinduliai, ir ta negausi rasa, nukritusi ant grindinio akmens, džiūvo, sklaidėsi, garavo, virsdama į nieką, į klajojančias molekules įkaistančiame mieste. Vinies šešėlis trumpėjo, sukosi - šliaužė sienos šešėlis artyn; dar po pusvalandžio ir ta įduba, kadaisė išmušta plaktuko, aptrupėjusi plyta, pilko tinko pralaužtas sluoksnis pasiners visai dienai į šešėlį. Sausas vėjas šiurens gatve, vakaro šviesa slys Neries vandeniui ir, atspindėta srovės sulaužyto vandens, mirguliuos ant akmeninių tilto polių, ant valcuotų, pilkai nudažytų tilto fermų. Saulės kelias trumpėja kas dieną. Kaip vinis atrodo naktį, kai pilnatis kabo virš bokštų, žiemą, pūgoje, rudenį, pliaupiant lapkričio liūtims ar kylant veriančiam iki kaulo spalio rūkui nuo vėstančio upės vandens? Rūdžių dėmelės tada paraudonuoja, sluoksnis pasidaro purus, praleidžiantis drėgmę, ir rūdys su padvigubėjusia jėga puola geležį, deguonis jungiasi su geležimi, atomas po atomo žudydamas geležies tvirtumą, paversdamas jį raudonu, trapiu oksidu. Šlavėjas sėdėjo ant poliruoto granito parapeto ties ta vieta, kur gatvė skyrėsi į dvi dalis, aplenkdamą ovalią pievutę. Alkoholiko veidas, iš po sulamdytos beretės kyšo žili, retai plaunami, sustangrėję nuo purvo plaukai, juodai įdegusios, kaip įdega tik valkatų, kai saulė prikepina nešvarumus prie odos, rankos ir veidas. Šalia atremta šluota, fanerinė semtuvė, karutis dviem vaikiško vežimėlio ratais ir raukšlės ant riešų, skruostų, aplink akis, lūpas - pragyventų metų pėdsakai.

Užrašinėjo tiesiog gatvėje, atsisėdęs ant palangės, atsitūpęs, nugarą atrėmęs į sieną, parkuose ant suklypusių suoliukų: porelės, vaikai, senukai, lapų šlamesys ir šešėliai; kavinėse, jei turėdavo pinigų skystai kavai ar taurelei, - kalbos ir erzelynė nepasiekdavo ausies, šratinuko šerdelė liejo savo aristokratišką mėlyną kraują. Prirašyti lapai šiugždėdavo portfelyje, visą dieną šalia aplaužyto batono, puskepalio duonos; vakarais kišo juos į pilnėjančius nuo apačios rašomojo stalo stalčius. Kilo kaip vanduo, didėjo kaip naktis, ir labai retai topteldavo mintis, kurią nekantriai vydavo šalin: kas, kada, kaip viską sutvarkys, išlygins popieriaus raukšles, išskaitys raides, nudrėkstas aštraus duonos kepalio kampo, išskydusias nuo užkritusio lietaus lašo, snaigės, kas išskaitys ištisus sakinius iki aksominio švelnumo išsitrynusiose vietose. Ir ar būtų prasmė surikiuoti tas nervingai rašytas eilutes į tvarkingą tipografinį šriftą, sudėlioti visus kablelius, praleistas raides, žodžius, sudėti puslapis po puslapio (o kokia tvarka?), sunumeruoti, įrišti, susegti, pastatyti knygyno lange, lentynoje, paslėpti bibliotekos fondų tamsoje? Tie lapai buvo gyvi, kol buvo prirašyti jo ranka, nutrinti, bandant išlyginti užsilenkusį kampa, jo delnu; niekada nebus tokio skaitytojo, kuris skaitytų su tokio pat širdies virpėjimu, nervų įtempimu, užsimiršimu, kaip kad jis rašė, nepaisydamas nei alkio, nei darganos, nei šalčio, nei kvailai smalsių praeivių žvilgsnių. Ta tyli, švelni beprotybė kaip vėstančio vakaro atgaiva užplūdo jį, ir jis su džiaugsmingu sielos virpuliu pasinėrė į ją. Atrodė, kad kasdien darosi vis aiškiau ir aiškiau: nušvietė ta sielos beprotybės šviesa kiekvieną daiktą, ir vis labiau viskas ryškėjo aplink; kartais naktį, kai keldavosi užsirašyti kokio nors staiga per miegus atėjusio vaizdo, sapno, prisiminimo, spalvos, garso, kvapo, aidinčio žodžio naktyje ir

sukančio aplink smegenis, kaip kad ta juodai geltona vapsva suko tada apie ledus, kariuos mergytė laikė rankoje, jam švysteldavo baugi mintis, kad jis nuo tos šviesos gali apakti, kad nuo jos gali apakti siela, ir kas tada? Kas būna tada, kai apanka siela? Pajusdavo trumpam baisią baimę, atslenkančią iš tamsos ir grasinančią nublokšti jį į tamsą, baisiausią tamsą, kurią kada nors kas nors yra regėjęs. Bet jis vijo tą mintį šalin, kaip kad vijo šalin bet kokią mintį, trukdančią eiti keliu, kurį pasirinko.

Ir kartą, teškenant fontanui tuščiam Universiteto kieme, jis pajuto, kaip su kiekvienu žodžiu, sakiniu atskyla smiltelė nuo gyvasties akmens: juo labiau jos biro, tuo labiau jam norėjosi skubėti, skubėti, skubėti; ir tik tada pirmą kartą - kas yra pirmą kartą? - jam atėjo į galvą mintis, kad netesės, nespės, papuls po šiukšlių mašina, užsprings dešrele girtas smuklėje, sukietės, susiries, pavirsdamos į nenaudingą skardą, alkoholio sugrauztos kepenys - jų gyvybingosios, drėgnos, žvalios ir godžios ląstelės žūva kiekvieną dieną, gelsta, sausėja oda, yra kaulai, vėsta, kaip sakydavo seniau, kraujas, bet mintys galvoje vis kaito pučiamos, kaip žaizdras kalvėje, kažin kokių dvasios dumplių, degino jį visą, siurbė jo syvus; smegenys karštligiškai dirbo, kaip paklaikę lakstė impulsai suezintais neuronais - jos vienos niekaip nenorėjo pavargti; net sapnai susipynė su realybe, ir kartais nebežinojo, ar jis gyvena, ar vaikšto šio miesto ar sapno miesto gatvėmis; jis nebevijo tos dviprasmiškos būsenos šalin, nebebijojo, kad išprotės, kad ta akinanti šviesa, kurią kada regėjo sapne pervargęs, nutvioks ir sudegins viską aplinkui, kad jis pats pavirs į baltą šviesą, blykstels akinamai viskas aplinkui, - gal tada, gal tada ta šviesa peršvies viską, ką jis dabar regi, mato, jaučia savąja persmelkiančia jėga, ir atsivers paslapčių dangčiai, nušvis nežinios tamsa, viskas taps aišku, ir grožis, išlaisvintas iš bjaurasties, niekšybės, sugedimo, sugadinimo, tuo grynuoju akinančiu pavidalu pasirodys prieš akis, ne kūno akis, bet dvasios akis, dvasios, kuri tą mirksnį praregės; tai truks tik mažytę akimirką, bet palaimos ir džiaugsmo joje bus tiek, kiek žmogus neturėtų, jei ir šimtus metų gyventų. Žinojo, jei taip bus, jis dings tą pačią akimirką, tos šviesos ir grožio sudegintas, bet jam buvo visiškai nesvarbu. Ir vėl staiga pajuto, kad klysta mintis į šalį, kad lenda galvon jau pamirštas sapnas, kurį juto, išgyveno šią naktį - veržėsi atkakliai, nustumdamas viską: nyko dangus, beržas prie fontano, kontraforsų rimtis traukėsi į miglą, ir kažkas kita niro iš rūko, iš sapno, veržėsi čia į kiemą, į miestą, keisdamas viską pagal savo dėsnius, pagal savo matavimus; viskas buvo kitaip: ir laikas kitas, ir erdvė kita, ir erdvės matas kitas, ir jausmas. Tas jausmas pirmasis ir ėmė smelktis pro kažkokį paliktą plyšį, tempdamas viską, ką matė, kuo gyveno sapne, paskui save. Jis stūmė šalin ryškėjančius apgliaumijusius laidojimo rūsio skliautus, maniakišką archeologo žvilgsnį, stengėsi užklijuoti, uždengti pirštu tą plyšį, pro kurį, tarsi pro kiaurymę užtvankoje, trykšta, spaudžiama viršuje glūdinčio vandens masės, čiurkšlė, ir ta čiurkšlė platina, ardo tą tarpą, - plūstels didesnė srovė, didesne jėga, ir nulėks visa užtvanka, subyrės viskas į šipulius, srovė ridens akmenis, nugriaus mūrinį malūną ir, piktai šniokšdama, nuplėšusi vandens ratą nuo žmogaus liemens storumo ažuolinės ašies, nuneš, sukdama verpetus, talžydama purvinomis įnirtusiomis bangomis; jis matė, kaip plaukia stogas, kaip byra čerpės, plėšiamos srovės, į vandenį ir nyksta įnirtingai tekančioje gelmėje, matė... Reikėjo bėgti iš čia, nes vėl kilo sapnas, ir jis vijo jį šalin ne todėl, kad bijotų, bet kad nesijautė galįs dabar jį užrašyti, - reikia pareiti namo, čia nespės, sutems. Reikėjo atitrūkti nuo visko, atitolti,

pailsėti, ir buvo vienintelė vieta - Aušros vartai. Jis bėgo gatve, nekreipdamas į nieką dėmesio, nieko nematydamas, irdamasis per žmonių spūstį; saulė jau kabojo virš stogų, ilgėjo šešėliai, ir gatvės toluma atrodė prižerta pakibusių ore aukso dulkių, - kad tik nebūtų pamaldų, kad būtų tuščia. Užkopė laiptais, jausdamas vėsa, kadaisė rūkusių smilkalų, degusių žvakių kvapą, priklausė, persižegnojo, ir vis tiek žvilgsnis klydo į šalį, bėgo sienomis, nukabinėtomis votais: kojos, širdys, akys, lenkų poručiko antpetis, 1914 metų automobilis (avarija?), ligonis, apsuptas liūdinčių artimųjų - ponios ilgomis iki žemės sukniomis, keistomis skrybėlaitėmis perdėtai pamaldžiai žiūrėjo į sergantį. Jis kreipė šalin akis nuo blaškančių dėmesį votų, nuo šviesos blyksnių, stengėsi negirdėti tylaus šnarėjimo - gal vėjo, suminkštėjusio, kaip visada būna, leidžiantis vakarui, kuris dvelkė pro atvirus langus, - kreipė akis į Madonos veidą, rankas, vėl į veidą, nedrįsdamas žvelgti jai į akis, kaip visada iš pradžių nedrįsdavo, bet jautė ir žinojo, taip irgi būdavo visada, kad pažvelgęs nurims, nuskęs tų liūdnu akių žvilgsnyje: pakreipta į šoną galva, delnai sudėti tarsi ne maldai ant krūtinės. Pagaliau išdrįso. Žvelgė į tas, anot poetų, aksominio juodumo akis, jautė jų liūdesį, ateinantį ir jaudinantį jį iš amžių glūdumos, ir viskas nyko aplinkui: kvailai pretenzingas poručiko antpetis, automobilis su atsarginėmis padangomis, apsimestinai liūdentys mirštančiojo artimieji. Tos akys žvelgė kiaurai pro jį į miestą, dunksantį už nugaros, - jau auksino vakaro saulė baltus bokštus ir ilgesingai skaidrėjo, mėlynavo dangus; ne mėlyna spalva simbolizuoja liūdesį, šmėstelėjo paskutinė mintis galvoje, tai liūdesys pats yra mėlynas; dar krykstelėjo čiurlys, švystelėjo jo šešėlis ir dingo variniuose lapuose. Madona žvelgė į rimstantį miestą, į besileidžiančią žemyn gatvę su keliomis klūpančiomis moterėlėmis ir bekoju elgeta. Jis kilo aukštyn ir regėjo iš to didelio aukščio, tarsi turėtų sakalo akis, kaip įsigaubia Lietuva: buvo viduržiemis, gal ir vasaris, dangus apsiniaukęs, bet sniegas mėlynavo toli toli aplinkui, ir iš visos Lietuvos bėgo vingiuoti keliai į Vilnių, nusvidinti rogių pavažų, kilo garas iš arklių šnervių, tilindžiavo karietų varpeliai, lėtai traukė per mėlynus miškus krovinių vežimus stambūs, dideli vokiški sunkiasvoriai arkliai; keliai susibėgo prie Aušros vartų, sargybiniai trypčiojo tarpuvartėj, šildydami grumbančias rankas prie laužo, karksėjo varnos, kildamos į medžių viršūnes palei išsilenkiančią miesto sieną, matyt, pranašaudamos šaltį, kilo dūmai iš kaminų, švelnūs ir balti kaip šukuoto lino sruogos, Madona žvelgė į miestą, ir niekas neatsispindėjo jos juodų akių liūdnume. Jis jau nebejuto savęs...

Kemsuotoje miško laukymėje, kur žolė amžinai pageltusi ir sausa, stovėjo apleista, visų pamiršta bažnyčia: raudoni jos bokštai kilo aukščiau juodų, tokių pat aštrių eglių viršūnių, sunkios, didžiulėmis geležinėmis kniedėmis durys buvo užvertos; juodu su archeologu ėjo per sausą žolę, kurioje jau seniai takelio nėra žymės nebebuvo, ėjo iš netoliese stovėjusių dvaro rūmų, kuriuose buvo biblioteka ir mokykla; juodu gyveno tuščioje, didžiulėje salėje, sustūmę mokyklinius suolus palei vieną sieną, pasistatę nepatogias geležines loveles vienas prie vieno, kitas prie kito lango; už pusapvalių, nežinia kada valytų langų siūravo nykstančio parko medžiai, toliau - šlaitas, seni tvenkiniai, apaugę ištisai žaliais tarsi kilimas maurais, nudaužyti akmeniniai laiptai leidosi prie jų, ir vakarais, pavargęs nuo alinančio darbo senkapiuose už miesto, jis dažnai sėdėdavo ant tų laiptų ir žiūrėdavo, kaip už neplataus slėnio leidžiasi pro parko medžius saulė ir žalsvėja vis, ir tamsėja maurai ant vandens. Archeologas rūkė vieną po kitos pigias cigaretes, kosėjo naktimis sausu džiovininko kosuliu, kartais keldavosi, tyliai dejuodamas, ieškodavo basomis kojomis šlepečių ant

nežinia kada vaškuoto parketo grindų, paskui taip pat patyliukais krenkšdamas eidavo į lauką, į pusapvalę terasą, ir ten ilgai stovėdavo tarp baltų, didžiulių vazų gėlėms, rūkė, dūmas klaidžiodavo vėsiamė vasaros nakties ore ir lėtai pro atviras duris siaura sruogele plūsdavo atgal į menę ir kutendavo jam šnerves; norėdavosi ir jam atsikelti ir parūkyti, pajusti oda drėgną, kvapną vasaros nakties prisilietimą, bet jis nesikeldavo: bijodavo trukdyti archeologui. Jam atrodė, kad jis nori pabūti vienas, kad jaučia, kaip liga iš lėto graužia plaučius: buvo pritvinkęs nevilties kaip audros debesys krušos, bet stengėsi to neparodyti ir, numojęs ranka į žmonos dūsavimus ir šiurkščius gydytojo žodžius, rūkė, rūkė net naktimis, rūkė rytą, jau nesislėpdamas, lovoje, o jis, stengdamasis negirgždinti surūdijusių lovų spyruoklių, tyliai apsiversdavo ant nugaros ir žiūrėdavo į vos matomas žvainoje birželio prieblandoje lubas, į plafoną, kuriame krykštavo rubuiliai garbanotais, šviesiais plaukais amūriukai, *putti*, kaip juos vadina italai, žiūrėdavo kartais net neatmerkdamas akių, nes ir taip žinojo, kas ten nupiešta, žinojo, kad dangus saldžiai žydras, kad amūriukų skruosteliai parausvinti ir apvalūs tarsi persikai, žinojo, kad plafono barokinio rėmo paausavimas vietomis nusilupinėjęs, bet auksas vis tiek švietė ir tamsoje dulksva, viliojančia šviesa, žinojo, kad pradės greitai švisti už pusapvalių, ažuolinių rėmais, prancūziškų, tik, gaila, jau nemokšiška užkaltų vinimis, langų. Ryškės medžiai, dangus, paminklas ant grafienės mylimiausios kalaitės kapo po tamsia veimutine pušimi ims boluoti. Užmigs jis ir archeologas tik prieš pat patekiant saulei, kai nuo ežero, kitapus miestelio, ims slinkti gatvėmis aušros rūkas. Juodu valgydavo pusryčius miestelio valgykloje, tuščioje ankstyvą metą, net musės dar nebūdavo pabudusios, spindėdavo už langų jaunoje, gaivioje saulėje ežero vanduo; ir dienos buvo ramios, vienodos, kaip ramios ir vienodos buvo naktys, kaip rami, vienoda, niekada neošdama stovėjo penkialiemenė veimutinė pušis po rūmų langais; miestelio gatvės, išgrįstos akmenimis, surinktais iš aplinkinių laukų, - vienas raudonas, kitas pilkas, trečias mėlynas, - buvo tarsi kokia nevykusi, vaiko sudėliota mozaika; juodu eidavo per slėnį, už kurio leisdavosi saulė, per medinį lieptą, per jau pjaunamą iš tolinojo galo lanką palei upelį; džiūstančio šieno kvapas kartais atvilnydavo net iki rūmų-jonažolės, vingiorykštės, mėta, ajero totoriškas, viską permušantis kvapas. Atsigręžus nuo slėnio skardžio - tuoj už jo žaliavo parkas - baltavo dvaro rūmai, bokštelis, kuriame iškeldavo grafo štandartą su senoviniu herbu - trys mėlynos skersinės juostos auksiniame dugne, nulinkusi nuo sunkios birželio rasos pieva, kur viskas žydėjo: katilėliai, rasakilės, vėdrynai, skurdesnėse vietose laukinės didžiosios ramunės, žirneliai, jonažolės, raudonieji dobilai, baltas tabakinis dobilas palei upelį ir sausoje kalvelėje, kur augo žaibo nuskeltas ažuolas, retos šiuose kraštuose sidabrinės kačpėdėlės ir kuokštai čiobreliai, dar ajerai palei upelį ir vilkdalgiai, secesijos gėlė, jau pražydusi ryškiai geltonais žiedais. Senkapiai buvo smėlio kalnely, paėjus porą kilometrų aukštyne upe: surūdijusios geležinės balnakilpės, tokie pat ietigaliai, Damasko plieno kalavijai, taip pat sugraužti amžių rūdies, pažaliavę tuo keistu gražiu žalumu bronziniai papuošalai, smiltainio verpstelės, gintaro karoliai, patamsėję ir parudavę nuo laiko, mėlyno stiklo bizantiški karoliukai. Jie triūsė saulės kaitroje tarp kapų, atsargiai skrebendami stekais kaulus, irgi jau parudavusius, aptrauktus patinos. Jauna moteris, vyras, moteris su kūdikiu ant rankų, vaiko kapelis. Jie taip priprato prie kapų, smėlio, prie kepinančios saulės, prie amžinai mėlyno dangaus virš kapo duobės, prie prakaito, lašančio į pajudintą kapo žemę nuo nosies, jog žiogų čirpimas sausuose pelynuose ir smilgose atrodė

ateinąs iš tolimo ir svetimo pasaulio. Grįždavo tiktai gerokai po pusiaudienio, valgydavo toj pačioj valgykloj; jau zirzdavo pabudusios ir amžinai alkanos musės, erzeliuodavo mechanizatoriai, gerdami alų, švytėdavo ežeras, toks pat mėlynas kaip dangus. Jie tylėjo kapuose, tylėjo valgykloje, tylėjo eidami per miestelį, tylėjo eidami pro klasicistinius didžiulius vartus į parką, tylėjo eidami didžiąja paradine alėja; vos įėjus į parką, pasaulis likdavo už nugarų - tik retos garsų ir kvapų nuolaužos, tarsi jūros bangų mūšos purlai, pasiekdavo juos čia; buvo tokie pat vieniši ir tame parke, ir tuose tuščiuose rūmuose, ir tūkstančio metų senumo kapuose. Kartais juodu vaikščiodavo po apylinkes, kopdavo į kalvas, eidavo lauko keliukais, apaugusiais sidabražole ir gysločiais, žavėdavosi senomis kapinėmis, kieta, balta samana apaugusiais kryžiais, koplytėlėmis su nugriuvusiais, išgraužtais darganų dievukais - veidai išraižyti plyšių tarsi raukšlių; ganyklos, tvoros, alksnynai, spindi lapai popiečio saulėje, pilki vienkiemių stogai pro vasaros žalumą. Ir vėl toks pat vakaras, vėl tokia pat naktis. Taip juodu užėjo tą apleistą bažnyčią, tokią keistą, vienišą, nežinia kam pastatytą miške. Klausinėjo miestelyje, bet niekas nesileido į kalbas, numodavo ranka: yra, taip, nežinau, seniai nebuvo, kai ganydavom karves, ten kapai, grafų, ne, ne grafų, grafai koplyčioje, kapinėse prie ežero. Tai kieno, kieno? Nežinau, nežinau, paklausk klebono. Ir juodu nuėjo vieną vakarą į tą bažnyčią. Dangus buvo lygiai pilkas, kaip niekada anksčiau, jokio vėjelio, rymojo eglės, nešnarėjo sausa žolė po kojomis, kilo bokštai į pilką dangų; pasaulis staiga susiaurėjo iki šitos laukymės, atrodė, kad nieko, visiškai nieko už jos nebėra, vien drėgni, pelkėti, neperžengiami miškai visame pasaulyje, ir tik čia, vienintelėj vietoj, sausa, šilta žolė, sausas, šiltas, nejudantis oras; juodavo gotikinė rozetė virš didžiojo portalo, didžiulių langų stiklai, sudurstyti švino juostelėmis iš mažų gabaliukų tarsi iš lopų; bet nešvietė vitražai spalvomis, mėlyna, raudona, geltona, kaip įprasta gotikinėse bažnyčiose, - šmėstelėjo jam vėliau, jau viduje, mintis, - gal todėl, kad diena buvo tokia neįprastai, keistai pilka: tas pilkumas buvo sunkus ir taurus, tarsi rūdijančio gyvsidabrio, jei gyvsidabris galėtų rūdyti. Juodu atvėrė sunkias, kaustytas duris su ornamentuotais vyrių sparnais, kaltais iš geležies, - o gal durys jau buvo praviros? - atrodo, buvo praviros, nes nei girdėdėjimo, nei sunkumo jas veriant nejuto, ir bažnyčios viduje nebuvo nei vėsiau, nei tamsiau, kaip kad turėtų būti paprastai bažnyčioje: tokia pat, beveik apčiuopiama, tauriai pilka šviesa, nemetančia šešelio, buvo nušviesta viskas aplinkui - kolonos, pereinančios į skliautų nerviūras, altorius iš juodo, pelkėje šimtmečius laikyto ažuolo; bažnyčioje buvo nepaprastai švaru, niekas neišdaužyta, skulptūros, žvakidės, šventųjų paveikslai, tik jokio užtiesalo ant altoriaus, ir nedegė amžinoji ugnis: nors kabėjo ant bronzinės patamsėjusios grandinės lempelė, ugnelė, atrodo, jau kadaį kadės užgesusi. Juodu pasuko į kairę ir dar nepriėję zakristijos pamatė atvirą laidojimo rūsio angą, nusileido laipteliais; kriptoje buvo tamsiau, bet nereikėjo nei žvakės, nei žiburio: čia tvyrojo pagarbi prieblanda, kaip ir priderėjo tokiai vietai, - šiek tiek tamsesnė ir niūresnė negu bažnyčioje, lauke; nedvelkė ir kapų šaltis. Ko jieėjo, kodėl - ar vedami to paties smalsumo, kaip kad klaidžiodavo laukais aplink miestelį? - ne, juodu žinojo, kodėl eina, kažkas grėsė tiems kapams, atrodo, reikėjo tuos palaikus perlaidoti, nes miestelio valdžia nei girdėti, nei žinoti norėjo, kad kažkokius bajorų kapus... Karstai buvo padėti palei sienas ant specialių gultų - sunkūs, švininiai, su gėlėmis ant šonų, laurų lapais; kai kurie buvo atviri ne todėl, kad kas būtų plėšęs, numetęs karsto dangtį, ne, tiesiog taip buvo palaidota. Juto, kad niekas niekas jau seniai čia nėra buvęs. Vienas numirėlis

gulėjo ant šono, palenkęs galvą į priekį, - atrodė visai kaip miegantis. Baimės nejuto jokios, tik rimtį ir nejaukumą, kaip artėjant iš toli vakaro audrai, gal dar nerimastingą kažko laukimą. Už šitos kriptos buvo kita, mažesnė; ir čia, taip pat atvirame karste, gulėjo mergina, apsirengusi gal devyniolikto amžiaus vidurio rūbais, - šviesi, gal balta suknelė, sujuosta per liemenį plačiu mėlynu atlaso kaspiniu, plaukai smulkiomis garbanėlėmis užkrite ant kaktos, pailgas, gražiai ovalus veidas, didoka nosis, ne itin ryškūs antakiai ir skruostai - visai nenubalę kaip lavono, bet šiek tiek pablyškę, tarsi per ilgai miegojusio žmogaus; ji nebuvo graži, bet kažkodėl itin miela ir sava. Jis pajuto, kad mergina tuoj atsikels, bet nejautė nei prietaringos baimės, nei šiurpo, nei siaubo, kaip kad turėtų tokiais atvejais būti; juto, kad tuoj jinais atsimerks, ir pirma mintis buvo - kad tik ji neišsigąstų. Ji atmerkė akis, kaip jis ir tikėjosi, jos buvo didelės, mėlynos, prie jų tikriausiai ir buvo priderintas suknelės diržas, jis ištiesė ranką, nes ji gulėjo tarsi vagone, aukštai ant gulto, ir prancūziškai, bijodamas, kad lietuviškai ji gali nesuprasti ir išsigąsti, išgirdusi nepažįstamą kalbą, labai švelniai, kaip mažam, ramiamam vaikui tarė: „Atsargiai, atsargiai, neišgąsdinkit.“ Ir čia pat, kriptoje, taip pat atsargiai bandė užuominomis jai viską paaiškinti: praėjo tiek metų, kiti laikai; kalbėjo tai lenkiškai, tai prancūziškai, ir ji klausėsi nei per daug nusigandusi, nei susijaudinusi, tik nustebusi. Paskui pasakė: jei galit, kalbėkit prancūziškai. Jis kalbėjo ir stebėjosi, kad tiek metų nekalbėjęs prancūziškai dar visai neblogai sugeba išaiškinti viską paprastais žodžiais, nekliūdamas už gramatinių konstrukcijų, jungdamas, kaip jį kadaise ir mokė, žodžius į grupes, tik kartais maišydamas laikus. Archeologas kažkur pradingo, ir jis iš karto sumojo, kad ją reikia kaip nors parvežti į Vilnių. Jis galės miegoti savo mažyčio butelio virtuvėje ant sulankstomos lovelės arba tiesiog miegmaišyje - tiek metų šitaip pragyveno savo darbe, kabinete, glausdamasis prie rašomojo stalo ir klausydamasis per naktis, kaip šneka radijo taškas ir skrebena stogo čerpes liepos šaka. Tik jos rūbai - ar neatrodys ji keistai, ar neužklius kam. Jis nužvelgė ją: suknelė gal ir keistoka, bet kas šiais laikais sugaudys tas madas, mažyčiai minkštais padais bateliai su sagtimis vos matyti iš po ilgos suknios; jei išvažiuotų iš miestelio vakare, kas tau pastebės labai prieblandoje.

Juodu iš lėto ėjo Katedros aikšte, ir tokia pat pilkuma kaip tenai miškuose, bažnyčioje, kapų rūsyje, sidabrinė, rami pilkuma tvyrojo aplinkui. Ji beveik be garso lietė vėstančias aikštės plokštes, iš po apsiausto, kuris irgi buvo beveik iki žemės, bolavo tik kraštelis šviesios suknios; romios šypsenos šiaip metęs akį net nepastebėtum, bet tas gerumas, ramybė, švelnumas, susitaikymas, žinojimas kažko, ko nežino niekas, spinduliuote spinduliavo iš jos. Jis paklausė, gal ji suprantanti lietuviškai. Taip, atsakė jinais, žinoma, namuose mes kalbėjome lietuviškai. Jinais buvo mirusi truputį daugiau kaip prieš šimtą metų. Pasakė paprastai, kaip savaime suprantamą dalyką, tarsi sakytų pasų skyriuje savo gimimo metus. Jis vėl pažvelgė į ją, tikrai nebuvo graži - veidas pailgas, blyškus, nosis kumpa, kaulėta, smulkiai garbanoti pelenų spalvos plaukai, - bet jos veido išraiška traukė, ir buvo gera eiti šalia per Katedros aikštę šį keistą, keistai ramų vakarą. Ji su kažkokiu ypatingu džiaugsmu (veido išraiška beveik nepasikeitė, tik jautė, kad tą džiaugsmą spinduliuoja visa jos esybė) paglostė pritapenusiam vaikui galvelę, šyptelėjo, kažką pasakė, ir jam pasirodė, kad tas plykstelėjęs kaip šilta banga džiaugsmas dėl to, jog ji prisikėlė, džiaugiasi glostydama gyvą, tikrą žmogų, vaiką...

Juodu sėdėdavo vakarais kambaryje, ilgai nedegdami šviesos, ir žiūrėdavo į

kiemą, į amžinai pilką dangų, medžius; tik vėlai vakare, kai imdavo lėtai nykti ta amžinai juos lydėjusi sidabrinė, veidrodinė šviesa, jis uždegdavo žvakes senoje žvakidėje (elektros šviesos ji negalėjo pakęsti, sakė, kad ji negyva, dirbtinė). Liepsnelės jaukiai mirgėdavo ant sienų, judėdavo šešėliai, daiktų kontūrai būdavo švelnūs, jos veidas boluodavo lango fone, kai ji palinkdavo prie knygos. Vakarais ji dažnai garsiai skaitydavo senas, geras, pamirštas knygas, jis klausydavosi jos ramaus, tylaus, švelnaus, niekada nepavargstančio balso, žiūrėdavo į veido ovalą, nuleistas akis, kartais į nakties tamsą už lango, kartais į jaukiai mirguliuojančius šešėlius, daiktus, staiga atgavusius savo dvasią ir prasmę. Juodu niekur neišeidavo, niekada; vakarais būdavo vis tokie pat, ir apskritai atrodė, kad buvo tik amžinas vakaras, amžina prieblanda, amžinas švelnus balsas. Jos rankos - jis pastebėjo tai tik daug vėliau - vien rankos buvo nuostabiai gražios: tokios pat blyškios kaip veidas, bet tas blyškumas buvo šiltas, malonus, ilgi ploni pirštai, liauni riešai, sidabrinis ažūrinis žiedelis ant kairės rankos bevardžio piršto. Ji labai pasiilgdavo muzikos, mėgusi groti mažu čekišku rojaliu, kuris stovėdavo jos tėvo namuose, ypač vasaros vakarais, kai dvelkia pro atvirus langus parko vėsa, kai saulė jau nusileidusi, kai tvyro ilga ir švelni vasaros vakarų prieblanda. Skambindavo žiūrėdama į parko medžius, į jų lapus, kurie lėtai, vienas po kito, traukiasi, nyksta, tirpsta tamsoje; ilgiausiai švytėdavo sena, jau nebekarpoma didžiulės tujos viršūnė dangaus fone - ji jausdavo jos kvapą, ir tas kvapas, aštrus ir egzotiškas, jai visada patikdavo ir kažkodėl primindavo vaikystę, anksti išėjusią, ji taip ir pasakė - išėjusią, tarsi jinai būtų tikrai tik i š ė j u s i, motiną. Kartais, kai neskaitydavo, ji pasakodavo apie dvarą, arklius, medžiokles rudenį, kaimynus, pobūvius, šiaudinius kaimo stogus, matomus tolumoje, upę, spindinčius jos vandeniu. Tas pasakojimas būdavo toks aiškus, vaizdus, jog jis pats matė viską - kelius, bėgančius per Žemaitijos laukus nuo kalvos ant kalvos, mėlynas tolimas, Rudaminą, žiemą vasarą keliaujantį maža bričkėle iš vieno dvarelio į kitą, nešiojantį naujienas, paskalas, sekantį vaikams pasakas, deklamuojantį eilėraštkus, jau seniai nebeturintį savo kampo, tik tą arkliuką, bričkėlę pakeliamu gaubtu, visada tokio pat amžiaus, visada raudono, riebaus veido, visada žilais, duriančiais, kai pasilenkdavo bučiuoti į skruostą, ūsais. Jis pavydėdavo tam Rudaminai tokio gyvenimo, to amžino kelio, kad ir besisukančio vis tuo pačiu ratu, pavydėdavo ir darganų, ir lietaus, ir to nerimo, varinėjančio jį iš vienos pastogės į kitą. Kad ir kokia būtų dargana, lietus, vėjas, pūga, vis tiek žinai, kad už vieno kalniuko, kito, už tų kaimo kapinaičių pasisuks kelias į dvarelį: bus parko alėja, kolonos, sutiks šeimynykštis, nešinas žibintu, priglaus bėriuką arklidėje, nustums bričkėlę į vazaunę, o dvare traškės židinyje, sutiks išsiilgę, trokšdami naujienų, sodins prie stalo garbingoj vietoj po senais aprūkusiais nuo žvakių ir apdulkėjusiais protėvių portretais, vaišins karštimu, įpils taurelę vyšninės, sustos vaikai aplink, išžioję iš smalsumo burnytes, suksis virėja apie įkaitusią krosnį, čirškins skleidžiantį kvapą po visus namus kepsnį. Spragsės tyliai žvakės, pliauskos šaudys židinyje, siaus dargana už langų, bus šilta, jauku - ir nuo židinio liepsnos, ir nuo vyšninės gurksnelio; vėlai vakare nuves į kambarėlį, kiekviename dvarelyje vis kitokį ir vis tokį pat panašų; suvyniota į drobę karšta plyta pašildytas patalas, komoda kampe ar spinta, stalelis, žvakidė ant stalelio, užuolaidos iki žemės, patalų kalnas, išpurentos pagalvės; prasmegsi iškart į saldų sapną, ir bus dar saldžiau, kai girdėsi, kaip klebena vėjas langines, kerta lietus į langų stiklus ar kaukia ir dainuoja, negalėdama iškaukti ir išdainuoti savo ilgesio ir liūdesio, pūga kamine. Tie vaizdai, jai pasakojant, kildavo mintyse, būdavo

tokie aiškūs, apčiuopiami, kad jusdavo jazmino kvapą, bangomis vilnijantį pro atvirą langą birželio naktimis, jusdavo aitrų, atsiduodantį kauliukais ir tuo pat metu lipniai saldų rubino spalvos vyšninės, ką tik Rudaminos išgertos, skonį, matydavo svyrančius, liepos karnų virvele parištus jurginus, skubančius žydėti, suktis paskui saulę, kol neprasidėjo pirmosios šalnos; parko alėja, šešėliai, tvenkinys apačioje, miestelis, kariatės prie bažnyčios, bričkelės, valstiečių vežimai, aidi vargonai ir giesmė, kyla salsvas smilkalų kvapas, kunigas, jau nuplikęs, nenukirpti žili gaurai styro ant raudono, trumpo sprando, lėtai, ramiai ir labai oriai, visiems žiūrint, kopia į amboną sakyti pamokslo. Ir jis vis labiau norėjo būti tuo Rudamina, taip keliauti, taip gyventi, taip gerti vyšninę, taip glostyti bėriuką. Ir kaip, kaip... jis klausė ir negalėjo rasti žodžių, norėdamas paklausti, ar Rudamina taip ir mirė, klajodamas iš vienos vietos į kitą, kas jį prigludė tą valandą, kas globojo, kas uždegė žvakę, kas giedojo, ar apskritai kas nors giedojo Visų Šventųjų litaniją, kai jo dvasia paliko šį pasaulį. Aš nežinau, atsakė ji, manęs jau nebebuvo. Ir tame pasakyme, jos balse, kaip visada, kai suvirpėdavo kažkas jos sieloje, buvo justis toks begalinis liūdesys, toks begalinis, kad paprastas žmogus negalėtų nei jo pakelti, nei suprasti. Nors žodžius ji tarė taip pat švelniai, taip pat tyliai, ir intonacija buvo ta pati, nepakitusi, lygi, vienodoka, šiek tiek kylanti sakinio gale, tartum dainuojant. Aš nežinau, ji taip dažnai sakydavo, ir tas „nežinau“ nebuvo nerūpestingas, lyg numojant ranka, kai norima atsikratyti įkyruolio, arba tas „nežinau“, kad vis dėlto galima sužinoti, paklausti kieno nors, atsiversti vakarykštį laikraštį. Jos „nežinau“, senų romanų kalba tariant, ir tas žodis, atrodo, labiausiai čia tiko - buvo fatališkas; „nežinau“ brėžė neperžengiama, nors ir nematoma, ribą, - ji galėjo stovėti prie tos ribos, galėjo gal ir matyti, kas yra už jos, bet peržengti jos negalėjo; ir tas jos „nežinau“ visada buvo liūdnas. Kažkokios antgamtinės jėgos užbrėžta ir užkeikta riba. Tai netrukdydė jam klausinėti. Bet jis niekada neišdrįso paklausti apie bažnyčią miške. Tai buvo jo riba, ir jis ją jautė nepaprastai aiškiai. Tas draudimas jo nekankino, kaip kad būna pasakose, jis buvo toks natūralus ir savaime suprantamas, kad net pagunda nekilo, net pats klausimas nekilo. Tik daug vėliau jam toptelėjo galvon, daug vėliau, kai jau nebebuvo ir ko paklausti. Bet kam klausti? Visada galėjo įeiti į tą laukymę, į tą bažnyčią, nulipti laipteliais, įeiti į kapo rūšį, matyti jos veidą - baltą, pailgą, tarsi šviečiantį anoje sidabrinėje prietemoje.

Ji pasiilgdavo muzikos. Kartais vakare netikėtai padėdavo knygą ant kelių ir ilgai žiūrėdavo į žvakių liepsneles, į nakties juodumą už lango arba tiesiai prieš save į sieną, ant kurios nyko, tirpo, skydo žvakės šviesos metamų šešėlių kontūrai. Uždėjo plokštelę, bet jai nepatiko, kaip niekas nepatiko iš naujų, jo laikų, dalykų. Ji neaiškino, bet tikriausiai plokštelės grojimas jai atrodė negyvas, dirbtinis; jis būtų pasakęs, bet ji nebūtų supratusi, kad tai konservuota, sintetinė muzika. Jai reikėjo jausti klavišus, stygas, jausti, kaip šilti pirštai liečia juos, kaip perteikia nuotaiką, jausmą, dvasią, kuri kiekvieną kartą vis kitokia: tie mažyčiai, net nepastebimi niuansai, jos supratimu, ir sudarė visą muzikos atlikimo grožį, kuri, tarsi visada likdama tokia pat, kartu išreiškia kiekvieno, prie jos prisilietusio, dvasią. Ir knyga taip pat, laiškas. Žodžiai brėžia tik kontūrus, sujaudina dvasią, kuri savo ruožtu pripildo juos, vaizduotės padedama, gyvybės, jausmo, širdies, kaip sakydavo seniau. Žodis neperša įkyraus, buhalteriška tikslaus vaizdo. Žodis - dvasios, gaubiančios viską šiame pasaulyje, ženklas, lengvas pėdsakas, baikščios stirnos pėdsakas, vinguriuojantis per pusnynus žiemos ryto brėkšmoje.

Tada dar buvo tik nuojauta grėsmės, nelemties; žinojo nesi-tarę, nė karto apie tai nekalbėję, kad nevalia ir nesaugu išeiti iš jiems gyventi užbrėžto rato. Jie net nebandė, gyveno laisva valia jame: niekada niekur neišeidavo, net į gatvę, net vakare, net naktį, ir niekada nei jam, nei jai net tokio noro nebuvo kilę. Jiems visiškai pakako tos mažos erdvės, tos pilkos prieblandos, tos svyruojančios žvakių šviesos vakarais, nakties juodumo už lango, medžio šakos, dangaus plotelio.

Jis prisiminė profesoriaus našlę, gyvenusią dideliame, tuščiam bute ant šiukšlėmis apversto Vilnios skardžio. Profesorius jau kadaį buvo miręs, ir vieniša našlė sidabriniais plaukais smilko didžiuliuose kambariuose tarp senų baldų, muzikos instrumentų, sunkių pliušo portjerų, prisigėrusių dešimtmečių dulkių, sustingusia banga krintančių nuo pat aukštų, papilkėjusių nuo laiko lubų. Pro matinius, taip pat tikriausiai nuo laiko, langų stiklus matėsi tik šiukšlinas skardis, upelės vingis tolumoje ir vos dūlavo, tarsi senoje, išblukusioje sidabro plokštelėje išgraviruoti, Misionierių bažnyčios bokštai. Profesorius kadaise kolekcionavo slavų tautų muzikos instrumentus. Jais buvo nukabinėtos visos sienos: didžiulės ukrainietiškos bandūros, guslės, įvairiausios balalaikos, dar daugybė instrumentų, kurių pavadinimo jis nei žinojo, nei kada kur kitur jų buvo matęs. Viename kambaryje stovėjo didžiulis juodas koncertinis rojalis, kitame - mažesnis. Tai, be abejo, buvo puikūs, brangūs instrumentai, - našlė skurdo, bet nesutiko jų parduoti, ir kažin ar kas juos šiame mieste būtų tinkamai įvertinęs. Jis nežinojo, ar ji kada skambindavo pati, ar išvis mokėjo skambinti. Tikriausiai ne. Atrodo, ji buvo tik profesoriaus tarnaitė, paprasta, nemokyta kaimo mergina, kurią profesorius vedė jau senatvėje, likęs vienišas, nes su pirmąja žmona vaikų neturėjo, o giminės, draugai išsiblaškė, dingo, žuvo per karus, pokario sumaištis. Senas laikrodis kabojo ant sienos, jo rodyklės rodė kelias minutes po penkių, švytuoklė nejudėjo, ir tik daug vėliau, kai jau gerdavo kartais arbatą su našle didžiulėje virtuvėje, kurioje stovėjo raižyto medžio bufetas, pilnas senų indų, sužinojo, kad laikrodis buvo sustabdytas profesoriaus mirties valandą, kelios minutės po penkių ryto. Jį tada domino profesoriaus knygų spinta - didžiuliai tomai už rakinamų durų stiklą: Šopenhaueris, Renanas, Montenis, didžiųjų muzikų gyvenimų aprašymai, senos gaidos, veikalai apie tautų muziką, solidūs klasikų rinkiniai, įrišti oda su įspaustu profesoriaus superekslibrisu. Knygų nebuvo daug, bet jos buvo taip kruopščiai parinktos, jog kėlė pagarbą. Profesorius būta, matyt, tikrai įdomaus, ne šių laikų žmogaus. Daug vakarų jam teko gerti arbatą su našle virtuvėje, kol ji išdrįso atrakinti knygų spintą. Baugiai žiūrėjo, kai jis traukė ir vartė knygas, bijodama, tiesiog drebėdama iš baimės, kad joms kas neatsitiktų, kad nesudužtų kaip plonyčio Bohemijos stiklo taurės. Jis taip ir nesiryžo paprašyti jų paskolinti: ji nebūtų sutikusi, atsakyti jai būtų buvę nepatogu; iš tos keblios padėties jie rado išeitį: jis ateidavo pas ją ir, atsisėdęs į didžiulį volterišką krėslą prie lango, skaitydavo; kartais išgerdavo su našle arbatos, pasišnekėdavo, ir tai buvo jai atlygis. Juodu priprato vienas prie kito, tokie tolimi ir nepanašūs, net susidraugavo, nors siejo juos tik ta knygų spinta ir puodelis arbatos virtuvėje. Jiems to pakako ir neatrodė, kad maža. Kiti kambariai visą laiką stovėjo tušti; našlė gyveno mažičiame, buvusiam tarnaitės, kambarėlyje ir įeidavo į didžiuosius, profesoriaus, jausdama tokią pat baimę ir pagarbą kaip ir prieš keliasdešimt metų. Laikui bėgant našlė ėmė pagarbiai bijoti ir jo - jai nebuvo atėję į galvą, kad gali būti, be profesoriaus, šiame pasaulyje dar vienas žmogus, kuris skaitytų tuos didžiulius nesuprantamomis kalbomis parašytus tomus.

Jau seniai bebuvo lankęsis pas ją, bet neabejojo, kad ji dar gyva, kad taip pat pagarbiai drebėdama įeina kartais į didžiuosius profesoriaus kambarius. Taip pat jis neabejojo, kad jinais įsileis kartu su juo ir nepažįstamą žmogų, neabejojo, kad leis skambinti rojaliu. Ir iš tikrųjų našlė nė kiek nenustebo pamačiusi juos dviese ir, tarsi žinodama, ko jie atėjo, iškart nuvedė prie didžiojo rojaliaus, pasakiusi, kad mažojo skambėjimas prastesnis. Tai tikriausiai ji kadaise buvo girdėjusi iš profesoriaus. Ji dažnai į kasdienės paprastos šnekos srautą netikėtai įterpdavo ištisus visai su kalbamu dalyku nesusijusius sakinius, ir jis iš pirmo karto suvokė, jog ji kartoja seniai pasakytus žodžius, kurie jos ausyse tebeskamba taip pat aiškiai ir ryškiai, tarsi būtų buvę išstarti ką tik. Pamažu jis ėmė suprasti, kad protu ji tarsi suvokia, jog profesorius jau seniai miręs, bet iš tikrųjų nesąmoningai visą laiką jai atrodo, kad jis tuoj peržengs slenkstį, paduos jai palta, skrybėlę, praeidamas žvilgtels į savo kolekciją, įsispirs į minkštas, šiltas, jos paslaugiai paduotas šlepetes ir pasuks tuo įprastu savotišku žingsniu žmogaus, pripratusio visą savo gyvenimą sėdėti darbo kabinete, prie rašomojo stalo. Daug vėliau, kai skaitydavo knygas volteriškame krėsele, jis pastebėjo, kaip ji baugiai klausosi žingsnių laiptinėje. Niekada, net pačiais pakiliausiais jų draugystės momentais, ji neparodė jam profesoriaus kabineto. Bent duris pravėrusi. Matyt, profesorius buvo griežčiausiai uždraudęs - irgi žmonių, dirbančių prie rašomojo stalo ir dažnai turinčių tokį prietarą, mada - ką nors įleisti jam nesant į jo valdas. Ir to draudimo ji šventai laikėsi. Kažkodėl jam atrodė, kad ji pati po vyro mirties kažin ar buvo įžengusi į tą paslaptinę kambarį. Ji buvo klusnumo ir pareigingumo įsikūnijimas - tokių žmonių jau seniai nebėra; būti tarnaitė buvo jos gyvenimo esmė, jos švenčiausias pašaukimas. Beje, kambariuose nebuvo jokio šiuolaikinio daikto: patefono, radijo, televizoriaus. Viskas buvo taip, kaip paliko išeidamas kažkur nepaprastai ilgam profesorius. Jis atsisėdo, kaip kadaise, tame pačiame volteriškame krėsele prie lango, našlė - ant mažos kėdutės prie durų; matyt, čia sėdėdavo ir tada, anais tolimais laikais. Didžiulis, juodas rojalis kaip snaudžiantis žvėris gulėjo ant kilimo, užimdamas beveik visą kambarį. Amžinai matinėje šio kambario šviesoje švytėjo jos plaukai, ir veidas, palinkęs virš rojaliaus dangčio, atrodė dar blyškesnis. Ji palietė kelis klavišus, bandydama instrumentą, paptelėjo krištolo lašai, - šitokio švarumo garsą buvo girdėjęs tik jaunystėje, kalnų urvuose, absoliučioje, amžinoje tamsoje ir tyloje: taip skamba besiveržiančio pro uolas nepaprasto tyrumo šaltinio lašai. Našlė klausėsi pagarbiai palenkusi galvą į priekį, tarsi norėdama geriau girdėti, jis žiūrėjo į išgraviruotus matiniame stikle Misionierių bažnyčios bokštus. Garsai klajojo po kambarį, liedsdami senų muzikos instrumentų, kabančių ant sienų, stygas, ir tie pavydžiai negirdimai gaudė, tarsi skūsdamiesi, kad liauna, blyški moters ranka, švelnūs jos pirštai prakalbino ne juos. Visas kambarys buvo pilnas to neregimo, paslaptingo judėjimo, matomo tik dvasios akimis - ji su džiaugsmingu, skaidrinančiu virpesiu sekė kiekvieną judesį. Jis nežiūrėjo į ją, nežiūrėjo, kaip jos pirštai lengvai bėga klavišais, kaip atsispindi jos veidas juodame rojaliaus paviršiuje, jis žiūrėjo į Misionierių bažnyčios bokštus, į pilką dangų, bet matė visą kambarį: našlės pagarbą išraišką, mergaitės rankas, jos veidą, jos veido atspindį, dulksvai auksu žibančias knygų nugarėles už spintos durų stiklo, kilimo ornamentą, tingiai besiraitantį aplink rojaliaus kojas, veidrodžio traukiantį švytėjimą pro atvertas kambario duris; lėtai svyravo vien joms suprantamu ritmu žvakių liepsnelės rojaliaus kandeliabruose. Ji skambino ilgai, darė ilgas pauzes tarp kūrinų, skambino viską, kas jai kadaise patiko, kas ją jaudino: ir daineles, ir senoviškus saloninius valsus, etiudėlius, kurių mokėsi

vaikystėje - skambino viską, kas kadaise buvo miela; nutildavo, nuleisdavo rankas, žiūrėdavo į sidabrinį veidrodžio spindesį kitame kambaryje ir vėl liesdavo klavišus. Skambino, skambino, skambino... Ir jis suprato, pajuto, taip nė karto ir nepažvelgęs į ją, jog ji nori suspėti išgroti viską, ką kadaise mokėjo; ir tik daug vėliau suvokė, jog ji tada jau žinojo, kad skambina paskutinį kartą. Jautė neaiškų nerimą ir jis, sėdėdamas prie lango, ir dar stipriau, kai juodu ėjo naktį besileidžiančia žemyn gatve, per tuščią senamiestį - tikriausiai buvo jau labai vėlu: nematė nė vieno žmogaus, nė vieno šešėlio, nei katė, nei šuo neprabėgo, kaip dažnai būna kad ir vėliausią valandą. Ant tiltelio per Vilnią abu nesitarę atsigrėžė: tamsavo namai, tamsavo stogai, tamsavo dangus, tamsavo langai visuose namuose, tik aukštai ant kalno tebemirgėjo, jau visiškai slegiamas nakties juodumo, žiburėlis našlės bute, didžiajame kambaryje. Jis žinojo ir matė, kad baigia degti dvi žvakės rojaliao kandeliabruose, kad našlė tebesėdi kaip sėdėjusi prie durų ant mažos kėdutės: vis ta pati pagarbi veido išraiška, tebeklajojo garsai po kambarį, jau nutilę žmogaus ausiai, bet klausosi jų senieji instrumentai, klausosi kilimo ornamentas, tingiai besiraitantis apie rojaliao kojas; pakilo ir klajoja, lėtai sukdamiesi keistame šokyje, tarsi nežemiškai lengvos dulkės, tarsi nežemiškas, nematomas rūkas, visi garsai, kadaise skambėję kambaryje, - rojalis prisiminė visus pirštus, kadaise bėgiojusius jo klavišais, ir kartoja dabar visas juo grotas melodijas, ir sukasi tas garsų sūkurys, įgaudamas jau beveik regimą išvaizdą, klajoja iš kambario į kambarį, liesdamas šaltą veidrodžio stiklą, senų baldų odą, pliušines portjeras, sukasi aplink sėdinčią našlę, aplink sidabrinę jos galvą, bet vis lėčiau ir lėčiau, vis tyliau ir tyliau, kol pagaliau nutyla dūzgosios instrumentų stygos, nutyla rojalis, virpteli ir užgęsta viena paskui kitą žvakės rojaliao kandeliabruose. Juodu jau buvo perėję tiltelį, po kuriuo vos girdimai šnabždėjo juodi Vilnios vandenys, kai našlė atsikėlė, nuleido klaviatūros dangtį, nedrįsdama, kaip visada, net būdama viena nedrįso, paliesti klavišų ir tyliais, negirdimais žingsniais nuėjo į savo mažąjį tarnaitės kambarėlį, kur kabojo virš jos mergautinės lovos vienintelis daiktas, kadaise atsineštas iš namų - Aušros vartų Marijos paveikslėlis bronziniuose rėmeliuose.

Juodu ėjo per panirusį į naktį miestą, kuriame nebuvo nė gyvos dvasios, ir bloga lemianti tyła tvyrojo aplinkui. Neatsiliepė aidu jų žingsniai - jie slinko grindiniu tarsi šešėliai, ir tik jos veido ovalas vos vos baltavo tamsoje. Ėjo greta vienas kito, ėjo neliesdami, kaip niekada nebuvo palietę, vienas kito, ir sunki nuojauta, sunki kaip nakties tamsa nuojauta gaubė juos, sekė juos, lydėjo juos, tykojo jų.

Vakarais juodu vis taip pat sėdėdavo vienas priešais kitą žvakių šviesoje, ji tylėdavo, nuleidusi rankas su neatversta knyga ant kelių. Juodu taip dabar sėdėdavo ištisus vakarus, nepratardami vienas kitam nė žodžio, ir vis tiek jam buvo gera šitaip su ja sėdėti. Jos veidas pasidarė tarsi permatomas, rankos dar blyškesnės, ir švietė stalo metamame šešėlyje neryškiai, tarsi perlamutras mėnesienoje. Blyško ir nyko akyse. Grėsmė tykojo kaimynų žvilgsniuose, šnabždesyje, milicininko kepurės valdiškame mėlynume, tamsioje, nejudančioje figūroje po medžiu priešais jo langą. Girdėjo žingsnius kieme, šnopavimą, grėsmė vaikščiojo naktimis aplink namą, vis dar nedrįsdama kopti laiptais, girgždančiais nuo menkiausio svorio, bet jis jautė, kad vieną kartą išdrįs. Ir tikrai kartą juodu išgirdo, kaip jinai vos girdimai alsuoja už durų, ir jis apsidžiaugė, kad jau seniai išsuko elektros kamščius. Jos ranka su knyga ant kelių nesujudėjo, nepasikeitė veido išraiška, - žiūrėjo kaip žiūrėjusi priešais save tuo pačiu romiu, tyliu žvilgsniu, nuo kurio jam būdavo taip gera; tik gal po

valandos jis pastebėjo, kad jos veidas pasidarė dar blyškesnis ir perlamutrinis rankų švytėjimas priblėso. Kitą rytą jis išėjo.

Begaliniai įstaigos koridoriai, lentelės, ruda bjauria fanera išmuštos sienos, suklypusios kėdės, pikti, nuvargę žmonės eilėse - visai kitokie negu gatvėje, namuose, visų išvaizda suvienodėjusi, murzina - susiliejo į vieną neramią, irzlią dėmę, neturinčią nei lyties, nei amžiaus, nei individualybės. Jie laukė popierių, ir laimingieji, gavę juos, išeidavo pro dirbtine oda apmuštas duris staiga pasikeitę, - ryškiai išsiskirdavo iš beveidės laukiančiųjų ir dar neturinčiųjų minios, žvelgė drąsiai, pasitikėdami, iš aukšto, kartais šypsodamiesi, ir matei, kad tai moteris, kurios laukia vaikai, namai, darbai, nerūpestinga gražuolė, inteligentiškas, orus vyriškis, lengvabūdis, dar visai vaikiško veido studentas, besistengiantis iš visų jėgų atrodyti rimtesnis ir vyresnis. Nelaimingieji, negavusieji, praplaukdavo kaip šešėliai, - tik į juos krypo laukiančiųjų žvilgsniai, suspurdėdavo nerimas ir baimė kiekvieno laukiančiojo širdyje, kai jie pasirodydavo. Negavusieji buvo liūdni, pažeminti, nelaimingi, retai suirzę, dažniau išsigandę, laukiantieji nebuvo jiems pilka masė - buvo nelaimės, nevilties, kuri galėjo ištikti kiekvieną, draugai. Negavusieji mielai dalijosi savo patyrimu, aiškino, kas negerai, kokie popieriai ne taip užpildyti, ką reikia daryti. Savotiškai jie buvo pranašesni už laukusiuosius: nors ir negavo dokumentų, vis dėlto jau buvo užėję ten, kur laukiantieji dar negreitai virpančiomis širdimis pateks po ilgo ir varginančio stovėjimo eilėje, sekinančio laukimo, kai viltis staiga keičia neviltį, kai ima nežinia dėl ko drąsiausiam žmogui drebėti rankos, kai net šventasis suabejoja savo dorumu ir teisingumu, savo visu gyvenimu - prisimena kadų kadės pamirštą kokią nors menkutę šunybę, kurią valdžia, visada viską žinanti valdžia, gali netikėtai priminti, perverti smerkiamu žvilgsniu, išvaryti pro tas bjauria dirbtine oda apmuštas duris kokios nors pažymos, kuri patvirtintų laukusiojo lojalumą, tikrumą, teisingumą, gimimo metus ar senelio mirties aplinkybes. Valdžia staiga gali prisiminti kokį nors gėdingą faktą iš tolimiausios praeities, net iš vaikystės, ir išdrožti tiesiai nelaimėliui į akis - garsiai, su šlykščia pašaipa, kad tarškinanti mašinėlė sekretorė pakeltų galvą ir su panieka, pasišlykštėjimu nužvelgtų prasikaltėlį; taip garsiai, kad išgirstų, nors ir neaiškiai, laukiantieji už durų, kaip valdžia sutrina į dulkes, į purvą nelaimingąjį išsišokėlį, ir taptų dar bailesni, dar nuolankesni.

Jam visai neprailgo laukimas, jis neįsidėmėjo nė vieno veido, nė vieno balso, nė vienos išraiškos, nebūtų galėjęs pasakyti, juodai ar rudai apmuštos durys, kokios spalvos lentelė su viršininko titulu - žalia, juoda ar raudona; jis visą laiką galvojo apie ją, prisiminė bažnyčią, skaitymą, važiavimą į miestą, kaip ėjo per Katedros aikštę, kaip ėjo pas profesoriaus našlę, kaip ji skambino rojaliu, kai švytėjo prieblandoje kitame kambarielyje pro atviras duris sidabrine šviesa veidrodis. Jis nekrūptelėjo kaip kiti, kai jo pavardę ištarė išeinantis, buvęs prieš jį prašytojas. Tokia čia buvo tvarka, savaip primenanti ir laimingajam, gavusiam visus reikalingus popierius, kad ir tokiu atveju jis lieka paprastas, nereikšmingas valdžios tarnas, kuriam ji gali įsakyti bet ką; o anie būdavo taip apakę, kad net nepastebėdavo savo pažeminimo, išdidžiai, tarsi būtų pasisėmę kažkokios paslaptingos jėgos, pakvėpavę su valdžia tuo pačiu kabineto oru, skelbdavo turinčiojo užėiti pavardę.

Jis įėjo toks pat ramus, susimąstęs, dar vis paskendęs savo mintyse, prisiminimuose, ir valdininkas, vos tik žvilgtelėjęs į jį patyrusia akimi, iškart suprato, kad šis lankytojas kitoks; jis nepastebėjo nei to žvilgsnio, nei nuostabos ir nepasitenkinimo valdininko veide, nepastebėjo nė paties veido,

jis išvis nematė veido, tik rankas, atsainiai vartančias jo prirašytus lapelius, bordinį kaklaraištį dideliais baltais taškais, pasisukusį į šoną, ir atsegtą po juo ne visai švarių marškinių apykaklę - tikriausiai kabinete buvo karšta. Valdininkas, neleidęs jam ištarti nė žodžio, pasakė, kad suinteresuotasis asmuo dokumentų tvarkyti turi atvykti pats, ir, lyg darydamas jam malonę, pridūrė, jog visus lapelius, blankus ir t. t. - jis taip ir pasakė „t. t.“ - suinteresuotasis asmuo turi užpildyti pats; tik tuo atveju, jis pradėjo vardyti tuos baisiai retus atvejus, daroma išimtis, bet ir tada turi būti pažyma iš apylinkės įgaliotinio, butų valdybos, civilinės metrikacijos skyriaus. Jo kalba buvo tokia keista, žodžiai visiškai neišreiškė to, ką jis sako, buvo negyvesni už lavoną; jo žodžiai buvo mirusių žodžių šešėliai, ir iš tų šešėlių jis turėjo suvokti, ką anas sako. Valdininkas ištiesė ranką su popieriais ir jau visai kitu balsu, visai kitaip nežinia kodėl paklausė:

- O kiek jai metų?

Ir jis sutriko - iš tikrųjų, kiek jai metų? Kaip rašyti, gimusi... kada? Valdininkas nelaukė jo atsakymo, nelaukė, kol jis ką nors išlemens, tik valdingu mostu parodė, kad viskas, paliepė pakviesti pilietį N. N. ir įbedė nosį į piliečio N. N. pažymą, lapelius, pareiškimą, kelintąjį kartą tikrindamas, ar tikrai pilietis N. N. yra pilietis N. N., ar tikrai pilietis N. N. yra gimęs tokiais ir tokiais metais tokio ir tokio mėnesio tokią ir tokią dieną ten ir ten, ar tikrai pilietis N. N. gyvena... Jis suvokė, kad negali išeiti, suvokė, kad žūtbut turi gauti dokumentą dabar, šiandien, šitą valandą; jam iškilo prieš akis vis labiau nykstantis jos veidas, vis labiau blykstančios ir skaidrėjančios, jau veik permatomos rankos ir jis ryžtingai, matyt, per daug ryžtingai žengė prie stalo; valdininkas, išsigandęs ir stengdamasis neparodyti savo išgąščio, pakėlė galvą, iškart nutaisydamas be galo griežtą ir rūšią miną. Jis neleido valdininkui nė prasižioti. Ėmė padrikai, garsiai aiškinti, vis labiau painiodamasis ir vis garsiau rėkdamas, nes kažkodėl jam atrodė, kad kuo garsiau jis rėks, tuo geriau valdininkas jį supras, jo rėkimas jau tikriausiai buvo girdėti koridoriuje; jau visi laukiantieji, pamiršę savo slaptus rūpesčius ir baimę, pakėlė galvas ir jų veiduose pasirodė pirma per visas ilgas laukimo valandas išraiška - nuostaba. Buvo net tokių, kurių veiduose, tikriausiai jiems patiems nejaučiant, pasirodė ir susižavėjimas, kad atsirado vienas toks drąsus, nepabūgęs pakelti balso prieš patį valdžios atstovą, prieš patį pažymų išdavimo skyriaus viršininką. Jis žengė dar arčiau stalo, jau atsirėmė į jį ir persilenkęs per jį kalbėjo vis garsiau ir garsiau valdininkui tiesiai į veidą, baisiai skubėdamas, norėdamas kuo greičiau, kuo daugiau per trumpesnę laiką pasakyti, bijodamas, visai pagrįstai bijodamas, kad jį nutrauks, kad neleis jam pabaigti, neleis ištarti tų pačių svarbiausių, labiausiai viską paaškinančių žodžių; jau tiesė ranką, nesąmoningai siekdamas valdininko taškuoto kaklaraiščio - valdininkas pašoko nuo kėdės, o mašininkė, iki šiol į juos žiūrėjusi iš nuostabos truputį net prasižiojusi, pakėlė telefono ragelį ir ėmė rinkti numerį. Daug vėliau jis prisiminė tą ranką, jis ją vieną ir teprisiminė nepaprastai ryškiai - balta, putlią, su ilgais, raudonai dažytais nagais, laikančią tarsi plėšraus paukščio koja aukos kaklą - žalią telefono ragelį. Sekretorė rinko numerį greitai, iš atminties: tokie įvykiai, nors pasitaikydavo retai, irgi buvo numatyti pažymų išdavimo įstaigoje. Jis jau ėjo aplink stalą, stengdamasis pasiekti įsispraudusį į patį kampą valdininką, kai pasirodė sanitarai. Jis nekrepė į juos dėmesio net tada, kai jie šiurkščiai užlaužė jam rankas - rėkė jau visai neberinkdamas žodžių; supratęs, kad jį išveda, kad žlunga visos viltys, jis tarytum atsitokėjo, nuo galvos iki kojų pervėrė aštrus skausmas, ėmė tvinkčioti

smilkiniuose, plazdėjo širdis, pajuto, kad tuoj praras sąmonę. Jinai pražus viena! Kaip jie nesupranta - jinai visiškai viena ir bejėgė šiame svetimame, jai visai nesuprantamame ir nepažįstamame pasaulyje! Jis truktelėjo iš visų jėgų, apversdamas kėdę, ir nuo skausmo pečiuose ir galvoje prarado sąmonę.

Juoda medžio šaka plakėsi į grotuotą palatos langą. Apačioje du ligoniai iš ramesniųjų bloko lėtai šlepseno pažliugusiu taku, įsirežę vilko didžiulį sriubos puodą. Smulkus lietus be garso krito ant langų stiklų, už medžio šakos, už tako, kuriuo lėtai ropojo dvi murzinos kaip ruduo ligonių figūros nublukusiais vatinukais ir ausinėmis kepurėmis, už tokios pat murzinos kalvos, virš kurios kabojo murzinas dangus, kilo pušimis apaugusi kalva: kažkurią naktį, kai ėmė grįžti jų pasaulio garsai, matė ant tos kalvos klaidžiojančias mažytes, auksines liepsneles. Tada pamanė, kad kliedi, ir užmerkė akis, norėdamas visiškai nugrimzti į nežinią kaip į mirtį - nieko negirdėti ir nematyti. Dabar suprato, kad tai buvo Vėlinių nakties žvakės. Ir vis tiek pilkas ir nykus pasaulis, nepaisant jo valios pastangų, sugrįžo: apsilupinėjusios sienos, tualetų durys be rankenų, iš sugedusių perrūdijusių bakelių monotoniškai kliurkė vanduo, cigarečių nuorūkos naktimis, prarūgusių tabako sulčių aitrus skonis burnoje, negyva šviesa tuščiuose koridoriuose, pagiriotos angelų akys, sustingusi pasaulio šukė palatos kaimynų akyse. Jis dažnai tupėdavo tualete, čiulpdamas rastą nuorūką, žiūrėdamas į nakties juodumą už žemo, veik su grindimis lango, pro kurį vos prasismelkdavo, matyt, apačioje bėgančios gatvės žibintų šviesa. Jo neslėgė pasaulis šiapus grotų ir neviliojo, kaip daugelio, anas pasaulis už sienų. Jo pasaulis buvo jame pačiame, ir jis buvo laimingas, kad niekas negali jo atimti. Beprasmiškos vaistų dozės nugramzdindavo jį į Nežinią, Tuštumą, Juodumą. Nesigailėjo nieko į ten nugrimzdamas, nekentėjo iš ten sugrįždamas. Žinojo savo kelią, savo lemtį, žinojo, kas bus, kas laukia jo, žinojo, kad nė vienas - nei dryžuotu, nei baltu chalatu - to nežino, to nejaučia, to nesuvokia, ir begalinė ramybė, taip ilgai laukta ramybė gyveno jame ir jis gyveno joje kaip permatomame kupole. Žinojo: jo akys regi, bet nemato jų pasaulio, ausys girdi, bet neklauso jų žodžių. Amžių glūduma nesusitraukia į vieną dieną, į vieną valandą, nes jis žino, kad nėra laiko, kad beviltiškai skėsčiojantis nukirstomis rankomis elektroninis laikrodys koridoriaus gale tėra tik jų išmonė, kad niekas nieko nežino apie Laiko bėgsimą - nei tekanti upė, nei krintantis lapas nekalba apie pabaigą, nei krintanti nakties skliautu žvaigždė, nei žemės grumstų dundesys į karsto lentą.

Todėl jis ir yra čia, nes supranta daugiau negu jie, mato tai, ko jie nemato ir matyti bijo. Jie mano, kad keršija ir baudžia, leisdami į kalkėjančias venas savo šlykščius vaistus, mano, kad galima uždaryti ir atitverti grotomis - nuo ko? Žinojo, kad jie su palengvėjimu atsidus užkasę paslapčia jį naktį, kad kiti nematytų, bet kapo duobė tokia pat bejėgė kaip ir jie. Jų neniekino, jų nesigailėjo, jų nesmerkė. Žinojo, jei kada nors sugrįš į savo namus, neberas jos, žinojo, kad niekada jos nebepamatys, žinojo, kad ją prisimins visada.

Rašė nesustodamas, nesidairydamas, nebejausdamas rankos, pusiau apakęs, tik kartais, persigandęs, vejamas minties ir vaizdo, sušnibždėdavo: Viešpatie! Leisk man tai padaryti! Stūmė prirašytus lapus šalin nuo savęs, godžiai griebdamas kitą, - visa baimė, kuri paprastai kaustydavo žengiant prie stalo, buvo dingusi. Prirašyti lapai nuklojo stalą, jis vis stūmė ir stūmė juos šalin, jie krito ant seniai neplautų ir nešluotų grindų sklėsdami ore be garso - taip ramia, šalnotą rudens naktį be mažiausio vėjelio, nešiugždėdami, mirtinoje tyloje ima kristi uosio lapai. Bijojo atitiesti nugarą - gali nebesulenkti, bijojo paleisti

iš jau ne pabalusių, mėlynuojančių pirštų šratinuką - bijojo, kad nebegalės nulaikyti. Skubėjo beprotiškai, žinodamas, kad bet kuri mirksni šitas užiantis, kunkuliuojantis minčių, vaizdų verpetas gali išsekti, dingti be pėdsako, tarsi vandeningiausia upė įkaitusiame Sacharos smėlyje. Kartais sekundę nustodavo rašęs, apsidairydavo nematančiomis šito pasaulio akimis, o pašmonė vis tiek fiksuodavo sklendžiančius popieriaus lapus, plateljantį šviesos ruožą, krintantį pro praviras duris į tamsų koridorių, atsispaudusį jo bato pėdsaką (kažkada parėjo lietui pliaupiant šlapias ir purvinas). Ir vėl nušvisdavo svetimos atminties sidabrinėje šviesoje veidai, daiktai, keliai, miestai. Rašė žiūrėdamas į tą švytėjimą, kuriame atsiskleidė dieviškasis pasaulio, visatos grožis, toje šviesoje regėjo Didžiąją Pasaulio Vienybę, jautė, kaip artėja prie jos, kaip tuoj susilies su ja, trūko vieno vienintelio, mažyčio žingsnelio: apie Pasaulio Vienybę kalbėjo savo kalba kiekvienas daiktas, kiekvienas žolės lapelis, akmuo ant kelio, upės bangos blykstelėjimas, vakaro vėjas baltančiuose rugiuose, šaukštas, padėtas ant stalo, vaiko akys, pirmą kartą sąmoningai žvelgdamos į pasaulį, laukiantį jo, besiilgintį jo, kenčiantį be jo. Žinojo, kad yra šviesa, kurią mato tik jis, kad toje šviesoje jis mato tai, kas paslėpta nuo kitų; jis norėjo, kad ta šviesa bet kokia kaina, net mirties, kančios kaina, nušvistų kiekvienam, kuris skaitys jo paskubomis prirašytus lapus, nes ta šviesa, kaip ir kiekviena šviesa, atskleidžia dalelę, kad ir mažytę dalelę didžiulio, paslaptingo, dieviško pasaulio. Žinojo, kad ta šviesa, vieną kartą įžiebta, jau neužges niekad; ir nereikia nei garbės, nei turtų, nei amžinojo gyvenimo - reikia, kad tas mažytis šviesos žiburėlis degtų tamsioje juodoje Vėlinių naktį. Jis baigė rašyti ir lėtai, stebėdamas savo ranką, padėjo šratinuką ant stalo. Palengvėjimo jausmo, kurio jis taip tikėjosi, nebuvo, buvo tik begalinis nuovargis, kelianti siaubą tuštuma, kurią turbūt jaučia bepročiai prieš priepuolį. Nuėjo į mažytę virtuvę be langų, susirado kamparo spirito buteliuką ir ilgai trynė sustingusias, nejautrias rankas, kol pradėjo kaisti ir paraudo išsausėjusi, pageltusi oda. Kraujas nenoriai ėmė tvinkčioti ankančiose gyslose; nebesulenkdamas maudžiančios nugaros, atsiklaupė ant kelių ir surinko išmėtytus po visą kambarį lapus. Abejingai dėjo juos į krūvelę, tarsi grėbtų nukritusius rudens lapus, net nesistengė sulyginti kraštų, sudėti iš eilės. Stengėsi nepastebėti įkyriai lendančios, keliančios neviltį, baimę minties, kad viskas, ką prikraigaliojo alpdamas iš skausmo, gaudulio, nervų įtampos, visas tas kalnas sugadinto popieriaus - tik paistalai, apsvaigusio vapaliojimas, kad šviesa, kurią tarėsi matęs, - sapnas. Gal ir buvo plykstelėjusi sekundę, bet užgeso, užgeso amžinai ir niekad niekad nebesušvis vėl. Nepagavęs jos tą lemtingąjį mirksnį, nebeturėsi tokios progos visą gyvenimą, nors lenktum kasdien nugarą prie stalo ir tuščiomis akimis spokсотum į tuštumą - nykią ir pilką. Pasirodė vieną kartą, suskambėjo tie vieninteliai žodžiai ir dingo, mirė amžiams, ir prisikėlimo, amžinojo gyvenimo nebus jiems.

Sėdėjo žiūrėdamas į tamsą už langų, - viskas tilo, lėtėjo, grįžo tarsi pavasario upė į krantus. Rimo ir neviltis, traukėsi, nyko, bet tuštuma liko, ir palengva į ją ėmė plūsti liūdesys. Žiūrėjo į stalinės lempos atspindį lango stikle ir matė: gruodžio pradžia, švilpia pūga drėbdama šlapią sniegą, dvi pavėlavusios gervės, matyt, jauniklės, skrenda visiškai žemai, nepaisydamos miesto, prieš sniegą, vėją į pietus, į tolimus pietus, kur žioruoja vos matoma per šlapdribą raudona besileidžiančios saulės šviesa. Skrenda tyliai girgsėdamos, mojuodamos jau pačioj kelionės pradžioj pavargusiais sparnais; jos žino, kad nenuskris, bet vis tiek atkakliai iriasi per darganą. Rytą puolė prie lango: naktį šalo, ir žemė, vandenys buvo aptraukti kietu, šiurkščiu nuo sušalusio šlapio sniego

ledu. Gervės pavėlavo. Lėtai atsikėlė nuo stalo pasiremdamas rankomis, stengdamasis nelenkti skaudančio stuburo. Dieną gruodo neatleido, švilpčiojo vėjas laiptinės langų plyšiuose, nešdamas retą, sausą sniegą. Po vidurnakčio tikriausiai įsisiautės pūga ir lėks per miestą klodama viską pakeliui balta laidotuvių marška.

Sėdėjo buvusioje zakristijoje (pačioje bažnyčioje buvo įrengtos skulptorių dirbtuvės) prie židinio ir niekaip negalėjo sušilti. Pūga jau šėlo, bet bažnyčios sienos buvo storos ir nieko nebuvo girdėti, tik žvakių liepsnelės bailiai linko ant didelio buteliais ir ąsočiais nukrauto stalo. Malkos degė beveik nespragsėdamos, nemėtydamos kibirkščių, ir atsukęs liepsnai nugarą jis matė juos visus, jau įraudusius nuo alaus ir vyno: Tėvukas, tvarkingai pakirpta žila barzdele ir ūsais, panašus į prezidentą Smetoną; Sigurduomas - plačiapetis, šviesaus šiaurietiško gymio islandas; Klelija, aukšta, ilga, iki pat žemės, šviesia suknele su prisegta ryškiai raudona rože, kuri šviesiame fone atrodė tarsi kraujo dėmė; Odervegas, nežinia kokios tautybės, tamsus kaip ispanas, sėdi viena ranka prilaikydamas gitarą, juodi plaukai žiba žvakių šviesoje; didžiulio ūgio, plačiais stipriais delnais skulptorius, jo vardo nežinojo, nors buvo pažįstami jau daug metų, sėdi ant tuščios dėžės nuo obuolių ir vis tiek aukštesnis už visus; gražus tarsi Ganimedas jaunuolis, kaip ir anas Jupiterio taurininkas, stovi su ąsočiu rankoje. Odervegas pakėlė ranką ir visi nutilo, Klelija atlošė galvą, atremdama pakaušį į aukštą senoviškos kėdės atkalnę, Tėvukas pastatė ąsotį ant stalo ir pagarbiai prisėdo ant nušiušiosios sofas kraštelio. Odervegas paėmė gitarą, uždėjo koją ant žemos kėdutės ir tyliai, ne todėl, kad reikėtų, bet kad susikauptų, paderino stygas.

- Pagrosiu Suberto „Ave Marija“. Niekada negroju koncertuose, tik draugams, - pasakė ir kiek išdidžiai nužvelgė visus.

Stori, lepūs, trumpai kirptais nagais pirštai palietė stygas, ir jo veidas iškart pasikeitė. Žvakių liepsnelės pasidarė neryškios, veidai ištirpo; jam buvo silpna, krėtė šaltis, virš jų veidų dėmių ėmė ryškėti Aušros vartų Madonos veidas - palenkta į šoną galva, romios, liūdnos akys žvelgė į jį švelniai guosdamos. Odervegas baigė groti, minutę pasėdėjo, paskui atsistojo ir nusilenkė, tarsi būtų scenoje, į visas puses. Visi ėmė ploti, Klelija pašoko ir pabučiavo muzikantą į skruostą. Jis jautė, kad tuoj pargrius, priėjo prie Tėvuko ir sušnibždėjo į ausį:

- Blogai jaučiuosi, prigulsiu. Tegu nekreipia dėmesio.

Tėvukas tyliai subruzdavo, palydėjo jį į virtuvę, panašų į zakristiją kambarį kitoje navos pusėje, surado spintoje pagalvę, kelias kareiviškas antklodes, sugirdė per prievartą stiklinę karštos arbatos su spiritu.

- Nuims kaip ranka. Pagulėk iki ryto, nesivaržyk, - tarė įdėmiai nužvelgdamas jį.

Žinojo, kad jo veidas išblyškęs, pageltęs, kad išsišovė skruostikauliai, įdubo skruostai, pasmailėjo nosis. Prisivertė nusišypsoti, pasitraukdamas į šešėlį, kad ta pakaruoklio šypsena neišgąsdintų Tėvuko.

- Peršalau. Pasnausiu, ir bus gerai.

- Taip taip, - vėl paslaugiai ir tyliai subruzdavo Tėvukas. - Išprakaituosi, kai snustelėsi, - ir iššlepsėjo, nešdamas pripiltą ąsotį, geltona kvapni puta virto per indo kraštus. Tarpdury atsisuko, jis papurtė galvą, ir Tėvukas išėjo neuždaręs durų. Bičiulių ūžesys kaip jūros šniokštimas ramino jį. Pėdos šalo, ir jis suprato: kai šaltis pasieks galvą, mirs. Ūžesys nutilo, ir vėl išgirdo, kaip tyliai skambčioja derinamos stygos - Odervegas ruošėsi groti. Fandango melodija, kupina slopinamos aistros, aidėjo atsimušdama į skliautus: jis užsimerkė, ir

prieš akis vis dar šmėkščiojo liepsna židinyje, draugų veidai, anos mergaitės veidas išplaukė iš tamsos. Senieji pagonių dievai, išvyti naujojo dievo iš savo buveinių, priversti amžinai klajoti po šią žemę, - nesenstantys, jauni, sklidini nebesuprantamo šiems laikams gamtos gyvastingumo; tai jų švilpynės rauda Europos didmiesčių gatvių sankryžose, jų raumeningos kojos mina Šampanės vynuoges, jie klajoja ūkanotais Skandinavijos keliais. Jie sėdėjo ten: Dionisas, Odinas, Apolonas, Ganimedas, greitakojis Hermis įkypomis kaip egiptiečio Ignoto akimis, Bakcho mokytojas Silėnas, Alkionė, Eolo duktė, balta iki žemės suknia, ryškinančia jos liauną, linkstantį šokyje tarsi vėjo lenkiamas karklas liemenį. Jie klajos tol, kol pasijus vieną kartą mirtinai pavargę; jiems visada leista pasirinkti - klajoti ar tyliai, nepastebimai numirti, kad amžina, negalinti išnykti dievo siela persikeltų į dar nepavargusį. Pažinsi juos iš blizgančių akių, iš žvilgsnio, iš grakštaus judesio. Suodinas kaimo kalvis su neklusnia garbana ant kaktos šyptels, parodydamas akinamai baltus tvirtus dantis, šlubčiodamas žengs prie žaizdro, stvers nuogom raumeningom rankom raudonai įkaitusią geležį, ir tik po daugelio metų suvoksi, ką matęs.

Jis pavargo, šaltis kilo kūnu aukštyn, pajuto, kad krinta į juodą, be galo juodą siaurėjantį tunelį, lekia išskėtęs rankas, ir švilpia didžiuliu greičiu pro šalį sukdamasis pasaulis: debesys, medžiai, veidai; lekia milžinišku greičiu, bet jo nejaučia, nebijo, tik lekia, lekia... Tas kritimas truko be galo ilgai ir tuo pat metu tik mirksni. Suvokė, kad nei laikas, nei erdvė čia neturi jokios prasmės. Jokios. Dar paprasčiau - jų nėra.

Pūgos sūkuriai ėjo kiaurai per jį, jo neliesdami, nejautė vėjo į veidą, ėjo gatve žemyn, ėjo į Katedros aikštę, švytėjo Aušros vartuose liūdno Madonos akys, bėgo vingiavo keliai per Lietuvą, kirsdami baltančias girias.

Odinas, laikydamas rankoje alaus bokalą, įėjo į virtuvę, pasilenkė prie jo veido ir nusteбęs tarė:

- Mikelis is dead, - ir, tarsi mirusysis galėtų dar ką nors išgirsti, pakartojo: - He's dead.

Bibliografiniai šaltiniai

ŠIAURĖS VĖJAS (1984). *Novelės*

Pailgas geltonas debesis

Kelias iš namų

Fregatos reide

Pavasario paukščiai

Sniegas naktį

Vasario upės

Šiaurės vėjas

Girta meška

LAPKRIČIO SAULĖ (1989). *Novelės*

Fontanai

Dagys

Bitė

Baltoji lyguma

Vakarinės pradalgės

Susitikimas

Šulinys

Vilniaus Jorikas

Tvankuma

Lapkričio saulė

BALTI PRAĖJUSIOS VASAROS DEBESYS (1991). *Apysaka*

RAMYBĖS KALVA (1997). *Esė, apsakymai, apysaka*

Ramybės kalva

Epochos dienoraščiai

Imperijos siena,

Prūsija,

Ruduo

Tristia postmeridiana

Łaukiantieji

Šalpusnis

Varlė

Daukanto ruduo

Šeivamedis

Rugpjūčio šviesa

Valkata

Perkūnija kalnuose

Kalėdų žvaigždė

Mikelis